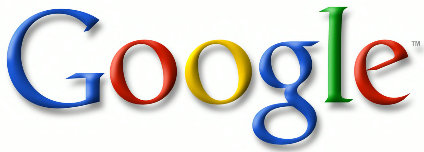

VE RI TAS

PATRES ECCLESIÆ ANGLICANÆ:

ALDHELMUS, BEDA, BONIFACIUS, ALCUINUS,
LANFRANCUS, ANSELMUS, S. THOMAS,
JOANNES SARESBERIENSIS, PETRUS
BLESENSIS, ROGERUS BACONUS,
ET RELIQUI.

SANCTI BONIFACII

ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS

OPERA QUÆ EXTANT OMNIA

NUNC PRIMUM IN ANGLIA,

OPE CODICUM MANUSCRIPTORUM

EDITIONUMQUE OPTIMARUM

EDIDIT J. A. GILES, LL.D.,

ECCLESIÆ ANGLICANÆ PRESBYTER,

ET COLL. CORP. CHR. OXON. OLIM SOCIUS.

VOL. II.

OPUSCULA &c.

LONDINI,
VENEUNT APUD D. NUTT, 158, FLEET STREET:
OXON., AP. PARKER: CANTAB., AP. DEIGHTON ET SOC.:
DUBL., AP. CURRIE JUN. ET SOC.:
PARISIIS, AP. B. DUPRAT.

M.DCCC.XLIV.

OXONII:
EXCUDEBAT I. SHRIMPTON.

PREFACE TO THE SECOND VOLUME.

THE first volume of this edition contains the Epistles of St. Boniface; and in the present volume will be found several other works which are attributed to the same writer, but have never before been collected under his name.

The first two articles, headed JURAMENTUM and CONCILIA, have hitherto been inserted among the Letters: they are here kept distinct merely for the purpose of preserving a more accurate classification.

The accounts which remain to us of the different synods held by St. Boniface in Germany were most probably compiled by himself, and therefore may with great propriety be included in a collection of his works. Among the Concilia will be found a chapter headed Statuta &c., (p. 22,) which often appears separate in the Manuscripts. It is necessary to mention this that the reader may not suppose it has been omitted in this edition. These STATUTA, as well as the short tract DE PŒNITENTIA, were first printed in D'Achery's Spicilegium, and have been compared with a MS. of the twelfth century

in the Bibliotheque Royale at Paris, but there is hardly a word of variation between the two copies.

The SERMONS were first published in Martene's Amplissima Collectio, and have been since corrected in a few passages by the collation of an early Paris MS.

These sermons are written in an easy and simple style, and if genuine, are worthy of preservation: for we have few specimens of an early date that are ascribed to such eminent men as Boniface. The following summary therefore of their contents, taken from Ceillier's Histoire Generale des Auteurs sacrés, may not be uninteresting to the cursory reader.

The first homily is entitled *On the True Faith,* without which, says the writer, it is impossible to arrive at happiness, for it is the very entrance to eternal salvation. He then recites all the articles of the Christian faith, as they are found in the Apostles' Creed, and remarks of the Holy Spirit that it proceeds from the Father and the Son.

In the second homily, which was preached on Christmas-Day, the author treats of the origin of the human race, of the formation of our first parents, and the happiness which awaited them in the terrestrial paradise; of their disobedience and sin, the effects of which are entailed on all their posterity: of the incarnation

of the Son of God for the purpose of redeeming them, and of His being born in the village of Bethlehem.

The third homily is entitled *Of the twofold Works of Righteousness,* which the writer makes to consist in avoiding evil, that is, in refraining from sins, of which he enumerates the principal, and in doing good, that is, in keeping God's commandments. He exhorts the people to render tithes of their fruits to the Lord, in order to bring down His blessing upon their labours: to come to church often, especially on Holy-days; to make no delay in confessing their sins, and procuring absolution from them.

The fourth homily contains an explanation of the Beatitudes. Confession is stated to be the necessary means whereby our sins are forgiven: "for if we conceal our sins, God will reveal them whether we will or not. It is better to confess our sins to one man, than be brought into public and put to confusion for our sins on the terrible day of judgment, before the tribes of heaven, of earth, and of hell."

The fifth treats of faith and of works of charity. Boniface reminds his hearers of the promises which they made at their baptism, to believe in three persons and one God. He then warns them that faith is dead without works, and that it is necessary to love with all their heart Him

whom they have confessed with their mouths to be the true God: this is to be done in no other way than by fulfilling His commandments. The author renews his injunctions on his flock to pay tithes to the Churches, according to the words of Christ, "Render unto Cæsar the things which are Cæsar's, and unto God the things which are God's." He exhorts the faithful to learn by heart the Lord's Prayer, and the Apostles' Creed, to observe the fasts prescribed by the Church, and to receive the Communion of the Body and Blood of Christ at the times appointed. He warns them that, as they can be baptized once only, so confirmation cannot be conferred a second time, for the Apostles laid their hands only once on the faithful to the end that they might receive the Holy Spirit.

The sixth homily treats of the principal sins, and of the most important of God's commandments. At the head of the principal sins the author places the worship of idols, which comprehends all pagan sacrifices, whether offered at the statues of the heathen deities or at fountains and at the foot of trees. The commandments of God, he says, are contained principally in two articles, namely, a blameless life, and a pure, that is, Catholic faith.

The seventh homily treats of faith and charity. The author says that he is a happy man who

lives a pure life, and preserves a pure faith; that faith is that which subjects the soul to God, and that charity must be regarded as the principal of the virtues, because without it nothing can be pleasing to God. "If any one ask me who is his neighbour, I reply with reason that all Christians are his nighbours, because we are all made by baptism children of God, and in charity we become spiritually one of another."

The eighth homily shews how we ought to live here on earth, and how we shall live hereafter. If we pass through this life in the practice of good works and in the mortification of the flesh, in committing neither theft, nor murder, nor any other act which is forbidden us, God will without doubt grant to us the glory which He grants to His saints. If, on the other hand, we live an evil life, we shall be delivered over with the devil to eternal punishment.

The ninth homily states that though in the Church there is but one faith, which works by charity, yet every order in the Church has its functions and peculiar duties. It is the duty of Bishops to oppose evil, to comfort the weak, and to correct the shameless: it is the people's duty to honour and to fear the king, because there is no power which was not ordained by God: it is the duty of the judge to defend widows and orphans and to save them from

temptation: it is the duty of the rich to give to those who are in want, and not to take away the property of another.

In the tenth homily we are told that man was created after the image of God, but fell by sin, and that Jesus Christ underwent privation and death to deliver us from everlasting perdition. It is just, therefore, that we should suffer for Him who suffered so much for us.

The eleventh speaks of the two kingdoms which God has established; one is the kingdom of this world, the other of that which is to come. To reign hereafter, we must live well here; that is, we must avoid evil and do good. We were made Christians that we might always be occupied with the thoughts of a future world and eternal life.

The twelfth is an exhortation to fast during Lent. The author calculates only forty-two days, including the six Sundays, which were not observed as fast-days. At that time, therefore, the four days which precede the first Sunday in Lent, beginning with Ash-Wednesday, must have been excluded from the number. To render the fast of Lent perfect, the Saint implies that the mind should be given up to holy thoughts in proportion as the body was mortified by abstaining from its usual aliments.

The thirteenth homily contains further remarks on the duty of fasting.

The fourteenth is on the subject of Easter. To shew the advantages which were derived to mankind from the death of Christ, he goes back to the offence of our first parents, and shews that by sin they became subject to death, that the Son of God by His blood-shedding delivered them from this state, and gave a pledge in His own resurrection that man also should hereafter rise from the dead.

The fifteenth explains what are those works of the devil and pomps of the world which we have promised in our baptism to renounce. They include idolatry, murder, false witness, and all kinds of magic and forbidden arts.

The Poem which follows the Sermons is now first published from a MS. preserved in the British Museum. It is entitled ÆNIGMATA, and consists of ten sections, each of which contains a speech put into the mouth of one of the virtues, Faith, Hope, Justice &c.

It is imperfect at the end, but most probably a few lines only are wanting, for the addresses of nine out of the ten virtues are remaining.

The Life of Livinus, VITA LIVINI, which follows, is added that nothing may be wanting to render this collection complete, though it is doubtful whether this is a genuine work of St. Boniface.

The next article is a Life of Boniface by Willi-

bald, not the celebrated Bishop of that name, as was long supposed, but another Willibald, of less merit and pretensions. The work, however, is valuable, as being the earliest authority which remains to us for the particulars of the Saint's life.

The ORDO ALPHABETICUS &c., which follows, will be of use to the student in referring to the different editions and manuscripts; and the Notes, which conclude the volume, contain the substance and often the very words of the annotations of preceding editors.

The table exhibiting the reigns of different Kings and Bishops will furnish data for determining the years within which many of the Letters were composed, but seldom so minutely as to ascertain the exact year. The Letters are printed nearly in the same order as in the edition of Wurdtwein, which is, however, shewn to be faulty in one or two minor particulars. The dates prefixed to two or three of the Letters in the first volume are not quite accurate, as may be seen by referring to the number of the indiction. The error was occasioned by the printer not clearly understanding the corrections.

London, Aug. 30, 1844.

BONIFACII

ARCHIEPISCOPI MOGUNTINI

OPERA QUÆ EXTANT OMNIA.

II. JURAMENTUM BONIFACII QUO SE GREGORIO II. PAPÆ ADSTRINXIT.

IN Nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, imperante Domino Leone Magno Imperatore, anno VII post consulatum ejus: sed et Constantini Magni Imperatoris ejus filii anno IV, indictione VI. Promitto ego Bonifacius Dei gratia Episcopus, tibi, beate Petre Apostolorum Princeps, vicarioque tuo beato Gregorio Papæ, et successoribus ejus, per Patrem et Filium, et Spiritum Sanctum, Trinitatem inseparabilem, et hoc sacratissimum corpus tuum, me omnem fidem et puritatem sanctæ fidei Catholicæ exhibere, et in unitate ejusdem fidei, Deo operante, persistere, in quo omnis Christianorum salus esse sine dubio comprobatur, nullo modo me contra unitatem communis et universalis ecclesiæ, suadente quopiam, consentire, sed, ut dixi, fidem et puritatem meam atque concursum, tibi et utilitatibus tuæ ecclesiæ, cui a Domino Deo *potestas ligandi solvendique data est,* et prædicto vicario tuo atque successoribus ejus per omnia exhibere. Sed et si cognovero, Antistites contra insti-

tuta antiqua sanctorum Patrum conversari, cum eis nullam habere Communionem aut Conjunctionem: sed magis, si valuero prohibere, prohibeam; si minus, hoc fideliter statim Domino meo Apostolico renuntiabo. Quod si, quod absit, contra hujus professionis meæ seriem aliquid facere quolibet modo, seu ingenio, vel occasione, tentavero, reus inveniar in æterno judicio, ultionem Ananiæ, et Saphiræ incurram, qui vobis etiam de rebus propriis fraudem facere præsumpsit: hoc autem indiculum Sacramenti Ego Bonifacius exiguus Episcopus manu propria scripsi, atque ponens supra sacratissimum corpus sancti Petri, ita ut præscriptum, Deo teste et judice, feci sacramentum, quod et conservare promitto.

III. CONCILIA SUB S. BONIFACIO HABITA.

1. CONCILIUM IN BAGOARIA ANNO CHRISTI 740 HABITUM.

[Vide notas.]

2. CONCILIUM SALTZBURGI AD SALAM FRANCONIAM HABITUM A.D. 741.

[Vide notas.]

3. CONCILIUM GERMANICUM.

Auctoritate S. Bonifacii celebratum XI Kalendas Maii, anno Domini 742 sub Carlomanno Majore Domus regiæ.

In nomine Domini Jesu Christi. Ego Carlomannus Dux et Princeps Francorum, anno ab Incarnatione Domini DCCXLII, XI videlicet Kalendas Maii, cum consilio servorum Dei, et optimatum meorum, episcopos qui in regno meo sunt, cum presbyteris ad concilium et synodum pro timore Christi congregavi, id est Bonifacium archiepiscopum, et Burchardum, et Regenfridum,

Wintanum, et Witbaldum, et Dadanum, et Eddanum, ac reliquos episcopos, cum presbyteris eorum, ut mihi consilium dedissent, quomodo lex Dei, et ecclesiastica religio recuperetur, quæ in diebus præteritorum principum dissipata corruit, et qualiter populus Christianus ad salutem animæ pervenire possit, et per falsos sacerdotes deceptus non pereat.

Itaque per consilium sacerdotum, religiosorum, et optimatum meorum, ordinavimus per civitates episcopos, et constituimus super eos archiepiscopum Bonifacium, qui est missus sancti Petri, statuimusque per annos singulos synodum congregari; ut nobis præsentibus canonum decreta et ecclesiæ jura restaurentur, et religio Christiana emendetur, et fraudatas pecunias ecclesiarum ecclesiis restituimus: falsos vero presbyteros, vel fornicatores diaconos et clericos, de pecuniis ecclesiarum abstulimus, et degradavimus, et ad pœnitentiam coëgimus.

Servis Dei per omnia armaturam portare, vel pugnare, aut in exercitum et in hostem pergere omnino prohibuimus: nisi illis tantum, qui propter divinum mysterium, missarum scilicet solemnia adimplenda, et sanctorum patrocinia portanda, ad hoc electi sunt: id est, unum vel duos episcopos, cum capellanis et presbyteris eorum princeps secum habeat: et unusquisque præfectus unum presbyterum, qui hominibus peccata confitentibus judicare, et indicare pœnitentiam possit; nec non et illas venationes, et silvaticas vagationes cum canibus, omnibus servis Dei interdiximus: et ut accipitres et falcones non habeant.

Decrevimus quoque juxta sanctorum canones, ut unusquisque presbyter in parochia habitans subjectus sit illi episcopo in cujus parochia habitat; et semper in quadragesima rationem et ordinem ministerii sui, sive de baptismo, sive de fide catholica, sive de precibus et ordine missarum ipsi episcopo reddat et ostendat. Et quandocumque jure canonico episcopus circumierit

parochiam ad confirmandos populos, presbyter semper paratus sit ad suscipiendum episcopum cum collectione et adjutorio populi qui ibi confirmari debet; et in cœna Domini semper novum chrisma accipiat ab episcopo, et ut episcopus testis sit castitatis, et vitæ, et fidei, et doctrinæ illius.

Statuimus etiam ut secundum canonicam cautelam, omnes undecumque venientes ignotos episcopos, vel presbyteros, ante probationem synodalem in ecclesiasticum ministerium non admitteremus.

Decrevimus quoque, ut secundum canones unusquisque episcopus in sua parochia sollicitudinem gerat, adjuvante gravione, qui defensor ecclesiæ ejus est, ut populus Dei paganias non faciat, sed omnes spurcitias abjiciat et respuat; sive profana sacrificia mortuorum, sive sortilegos vel divinos, sive phylacteria et auguria, sive incantationes, sive hostias immolatitias, quas stulti homines juxta ecclesias ritu pagano faciunt, sub nomine sanctorum martyrum vel confessorum, Deum et sanctos suos ad iracundiam provocantes: sive illos sacrilegos ignes, quos Ned fratres vocant; sive omnes, quæcumque sunt, paganorum observationes diligenter prohibeant.

Statuimus similiter, ut post hanc synodum, quæ fuit XI Kalendas Maii, quisquis servorum Dei, vel ancillarum Christi, in crimen fornicationis lapsus fuerit, in carcere pœnitentiam faciat in pane et aqua; et si ordinatus presbyter sit, duos annos in carcere permaneat; et antea flagellatus et sociatus videatur, et post episcopus adaugeat. Si autem clericus vel monachus in hoc peccatum inciderit, post tertiam verberationem in carcerem missus, vertente anno ibi pœnitentiam agat. Similiter et Nonnæ velatæ eadem pœnitentia contineantur: et radantur omnes capilli capitis ejus.

Decrevimus quoque, ut presbyteri vel diaconi non sagis, laicorum more, sed casulis utantur, ritu servorum Dei: et nullus in sua domo mulieres habitare permittat. Et ut monachi, et ancillæ Dei monasteriales, juxta re-

gulam sancti Benedicti, cœnobia vel xenodochia sua ordinare, gubernare, vivere studeant, et vitam propriam degere secundum prædicti patris ordinationem non negligant.

4. CONCILIUM LIPTINENSE.

In quo approbantur superioris synodi Germanicæ decreta, novaque sanciuntur, sub Carlomanno majore domus regiæ celebratum, Kalendis Martiis anni 743.

Modo autem in hoc synodali conventu, qui congregatus est ad Kalendas Martias, in loco qui dicitur Liptinas, omnes venerabiles sacerdotes Dei, et comites, et præfecti, prioris synodi decreta consentientes firmaverunt, seque ea implere velle et observare promiserunt. Et omnis ecclesiastici ordinis clerus, episcopi, et presbyteri, et diaconi, cum reliquis clericis, suscipientes antiquorum patrum canones, promiserunt se velle ecclesiastica jura moribus, et doctrinis, et ministerio recuperare. Abbates vero et monachi receperunt regulam sancti patris Benedicti, ad restaurandam normam regularis vitæ. Fornicatores autem et adulteros clericos, qui sancta loca vel monasteria ante tenentes coinquinaverunt, præcepimus inde tollere, et ad pœnitentiam redigere. Et si post hanc definitionem in crimen fornicationis vel adulterii ceciderint, prioris synodi judicium sustineant. Similiter et monachi et nonnæ.

Statuimus quoque, cum consilio servorum Dei, et populi Christiani, propter imminentia bella, et persecutiones cæterarum gentium, quæ in circuitu nostro sunt, ut sub precario et censu aliquam partem ecclesialis pecuniæ in adjutorium exercitus nostri, cum indulgentia Dei, aliquanto tempore retineamus: ea conditione, ut annis singulis de unaquaque Casada solidus, id est, duodecim denarii, ad ecclesiam vel monasterium reddantur: eo modo ut si moriatur ille cui pecunia

commodata fuit, ecclesia cum propria pecunia revestita sit, et iterum: si necessitas coget, aut princeps jubeat, precarium renovetur, et rescribatur novum, et omnino observetur, ut ecclesiæ vel monasteria penuriam paupertatemque non patiantur, quorum pecunia in precario præstita sit: sed si paupertas cogat, ecclesiæ vel domui Dei integra reddatur possessio.

Similiter præcipimus, ut juxta canonum decreta, adulteria et incesta matrimonia, quæ non sunt legitima, prohibeantur et emendentur episcoporum judicio, et ut mancipia Christiana paganis non tradantur.

Decrevimus quoque, quod et pater meus ante præcipiebat, ut qui paganas observationes in aliqua re fecerit, multetur et damnetur XV solidis.

Abrenuntiatio diaboli operumque ejus et superstitionum.

Forsachistu diobolæ? *Et Respons.* Ec forsacho diobolæ. End allum diobol gelde? *Resp.* End ec forsacho allum diobol galde. End allum dioboles wercum? *Resp.* End ec forsacho allum dioboles wercum, und wordum thuna eren de woden ende saxtonte, ende albem them unholdum, the hira genotas sint. Gelobistu in Got almehtigan fadaer. *Resp.* Ec gelobo in got almechtigan fadaer. Gelobistu in Crist godes suno? *Resp.* Ec gelobo in Crist gotes suno. Gelobistu in Halogan gast? *Resp.* Ec gelobo in Halogan gast.

Indiculus superstitionum et paganiarum.

I. De sacrilegio ad sepulchra mortuorum.
II. De sacrilegio super defunctos i. e. Dadsisas.

III. De spurcalibus in Februario.

IV. De casulis, id est, fanis.

V. De sacrilegiis per ecclesias.

VI. De sacris silvarum, quæ Nimidas vocant.

VII. De his, quæ faciunt super petras.

VIII. De sacris Mercurii vel Jovis.

IX. De sacrificio, quod fit alicui sanctorum.

X. De phylacteriis et ligaturis.

XI. De fontibus sacrificiorum.

XII. De incantationibus.

XIII. De auguriis, vel avium, vel equorum, vel boum stercoribus, vel sternutationibus.

XIV. De divinis et sortilegis.

XV. De igne fricato, de ligno, id est, Nodfyr.

XVI. De cerebro animalium.

XVII. De observatione pagana, vel in inchoatione rei alicujus.

XVIII. De incertis locis quæ colunt pro sanctis.

XIX. De petendo quod boni vocant sanctæ Mariæ.

XX. De feriis quæ faciunt Jovi vel Mercurio.

XXI. De lunæ defectione, quod dicunt vinceluna.

XXII. De tempestatibus, et cornibus et cochleis.

XXIII. De sulcis circa villas.

XXIV. De pagauo cursu, quem Yrias nominant scissis pannis vel calceis.

XXV. De eo quod sibi sanctos fingunt quoslibet mortuos.

XXVI. De simulacro de consparsa farina.

XXVII. De simulacris de pannis factis.

XXVIII. De simulacro, quod per campos portant.

XXIX. De ligneis pedibus et manibus pagano ritu.

XXX. De eo quod credunt quia fœminæ lunam commendant, quod possint corda hominum tollere juxta paganos.

Allocutio sacerdotum de conjugiis illicitis ad plebem.

Fili hominis, speculatorem posui te in populo meo: audiens ergo ex ore meo sermonem annuntiabis eis ex me, non ex te. Si me dicente ad impium: impie, morte morieris; non fueris locutus ut se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur: sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Si autem annuntiaveris impio, et ille non fuerit conversus ab impietate sua et via sua impia, ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam lucri fecisti. Sed et si conversus justus a justitia sua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo, ipse morietur; quia non annuntiasti ei, in peccato suo morietur: et non erunt in memoria justitiæ ejus quas fecit: sanguinem vero ejus de manu tua requiram. Si autem tu annuntiaveris justo, ut non peccet justus, et ille non peccaverit, vivens vivet, quia annuntiasti ei, et tu animam tuam liberasti.

Videte, filii Carissimi, quale nobis incumbit periculum, si tacemus. Absit, absit, ut nostrum silentium vestrum fiat exitium: si vos amamus, prodere debemus quod lædit, ne veniat quod occidit. Ergo diligenter advertite voces Dei nostri, quibus vos vetat a conjugiis criminalibus, ut vivatis æternis ejus muneribus. Clamat ecce Deus noster, et humanæ libidinis inlicitam rabiem prævidens contestatur: ne quis polluatur cum matre, non cum noverca, non cum sorore ex patre nata, non cum sorore ex matre nata; sive intus sive foris nata sit. Non cum filia filii filiæ, non cum nepte ex filia nata, non cum filia novercæ, non cum sorore patris, non cum sorore matris, non cum uxore patrui, non cum nuru, non cum uxore fratris, non cum filia uxoris, non cum filia filii uxoris tuæ, non cum filia filiæ ejus, non cum

sorore uxoris tuæ, non cum menstruata muliere, non cum uxore proximi, non cum duabus simul mulieribus, sive ancillæ sint, sive liberæ; seu libera et ancilla: non cum masculo coïtu fœmineo, non cum pecore aliquo: non cum socru tua. Non mulier succumbat jumento; non vir cum filia et matre: non cum uxore avunculi tui. Dicit etiam de sacerdote futuro: non cum repudiata a marito, non cum scorto, non cum vidua, sed virgine. Ecce, Carissimi, qualem ad vos legationem perferimus, non cujuscumque, qui pretio possit redimi; sed cujus sanguini pro vobis fuso estis obnoxii. Admonemus sanctitatem vestram, vivite cum conjugibus licitis: vivite continenter. Nemo se ulterius inlicitis maculet. Nemo talibus sociatus ante pœnitentiæ dignum servitium ad tanti Domini corpus accedat: ne non remedium, sed vulnus accipiat. Quia quod indigne sumitur, pœna est, non medela. Carissimi, homines sumus pleni squaloribus: et tamen nolumus ab inquinatis membra nostra contingi: et credimus quod unigenitus Dei filius nostrorum criminum sordes in suum corpus libenter excipiat? Fratres, ecce rex noster, qui nos dignos hac legatione credidit, post nos continuo sequitur: paremus ei mundas domus nostras, si eum in ipsis corporibus nostris volumus habitare.

Rogamus vos, Carissimi filii, rogamus vos viscera sanctæ matris ecclesiæ, ut qui soletis leges sæculi formidare, legem Dei nostri audire patienter dignemini. Ille est, qui ad vos per linguæ nostræ servitium loquitur: cujus paulo ante paschalia beneficia celebrastis. Qui unigenito suo inter manus persequentium parcere noluit, ut nos in hæreditatem adscriberet filiorum. Si agnovistis quantum nobis munus in passione ejus præstitum, celerius ipsius audite præceptum: ne dum jussionibus ejus inobedientes existimus, ingrati beneficiis judicemur. Non est dubium, filii Carissimi, esse quosdam, atque utinam paucos, qui de nostra negligentia conquerantur, quare tardius salutis vestræ remedia præ-

dicamus: quorum tamen justus dolor est, si vel modo voluerint facile percipere medicinam, nam qui nec tardius curari se patitur, de medici tarditate quid queritur? Immo quanto longior præcessit infirmitas, tanto major succedere debet humilitas. Nam quis ferat ægrotum superbum, qui et incurrisse se causatur in ægritudinem, et non vult recipere sanitatem? Quam multos invenimus, filii Carissimi, qui cum turpiter vivant, tamen calumniantur, dicentes, quare tardius Christus advenerit: quare tot millia hominum ante incarnationem suam perire perpessus sit. Horum si querelam recipimus, etiam post tanti munus medici necesse est ægrotemus. Quid accusas, homo, solem justitiæ quod tardius ortus sit; qui post ortum quoque ejus in tenebris ambulas? An quia frequenter nubes diutius occupant cœlum, non debemus gaudere redisse tranquillum? Quid fluctuaris, frater, quid fluctuaris inaniter? Ecce jam licet ad serenitatis quietem reverti, quid iterum scopulosa desideras? Nemo te in tempestate periturum retinere voluit, quia tardius portus occurrit.

De Sabbato.

Magnificentissimi Patres nostri apud Laodiceam Phrygiæ congregati, memores salutis nostræ, multa censuerunt, quæ nos observare convenit. Inter cætera, filii Carissimi, de Christianis qui sabbatizare, vel juxta quemdam modum judaizare noscuntur. Quia sub anathemate decreverunt, qui eos imitari noscuntur. Nam et nos vobis de eo insinuare curamus, qui baptizati et regenerati estis in Christo, ecce facti estis membra Christi. Admonemus vos, timemus vos, non tantum a paganis, non tantum ab hæreticis, sed etiam a perfidis Judæis, qui vos cupiunt judaizare et otiari in sabbato; ut nomen Christi, quod accepistis, in vobis maculetur. Sed ita agendum est secundum patrum definitionem, qui nobis jubent operari in sabbato, secundum Domini sententiam, qui in evangelio ait: Sabbatum propter

hominem factum est, non homo propter sabbatum: itaque Dominus est filius hominis etiam sabbati. Et cum in synagoga observassent eum Judæi, si in sabbato curaret, ut accusarent eum, ait homini habenti manum aridam; Surge in medium, et dicit eis: Licet sabbatis bene facere an male? Animam salvam facere, an perdere? At illi tacebant. Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super cæcitatem cordis eorum, dicit homini: extende manum tuam: et extendit: et restituta est manus illius. Item secundum Lucam evangelistam, erat Jesus docens in synagoga eorum sabbatis, et curavit ibi mulierem, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo. *Dum ergo indigne ferrent Judæi, ait eis: Hypocritæ, unusquisque vestrum sabbato non solvet bovem suum, aut asinum a præsepio, et ducit adaquare? Hanc autem filiam Abrahæ non oportuit solvi a vinculo isto die sabbati?* Etiam pro hoc erubescant Judæi; videtis, carissimi nobis, quia Dominus pro hoc sabbatis operabatur, quia nos qui Christiani sumus, secundum litteram sabbatum observare non debemus. Christiani enim sabbatum observare ita debemus: abstinere nos a rapinis, a fraudibus, a perjuriis, a blasphemiis, ab illicitis rebus, a munere accipiendo super innocentes, a jurgiis. Fornicationes enim sic timeamus, sicut mortem; quæ non animam solvit a corpore, sed ubi anima semper ardet cum corpore. Obsecro vos per nomen quod super vos invocatum est; per sacramenta, quæ accepistis, ut eos imitemini, quos in populo Dei bene agere videbitis; ut illius sacramentum maneat in vobis, qui de ligno descendere noluit, et de sepulcro resurgere dignatus est. Qui vivit et regnat cum Patre et Spiritu sancto, in sæcula sæculorum.

Statuta quædam S. Bonifacii archiepiscopi Moguntini et martyris, (ut videtur) in eodem concilio Leptinensi promulgata.

Compellimur quoque statutum canonum in hoc observare:

I. Ut nullus presbyter creditam sibi ecclesiam sine consensu episcopi derelinquat, et laicorum suasione ad aliam transeat.

II. Ut nullus presbyter sacra mysteria, nisi in locis consecratis, pro contemptu ecclesiæ agere præsumat.

III. Ut nullus presbyter in ecclesia consecrata aliud altare erigat, nisi quod ab episcopo sanctificatum est: ut sit discretio inter sacratum et non sacratum.

IV. Ut presbyteri sine sacro chrismate, et oleo benedicto, et salubri eucharistia, alicubi non proficiscantur. Sed ubicumque vel fortuitu requisiti fuerint, ad officium suum statim inveniantur parati in reddendo debito.

V. Ut presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, et nulli sub prætextu medicinæ vel cujuslibet rei donare præsumant; genus enim sacramenti est: non ab aliis nisi a sacerdotibus contingi debet: quod si fecerint, honore priventur.

VI. Ut laici presbyteros non ejiciant de ecclesiis, nec mittere præsumant, sine consensu episcoporum suorum.

VII. Ut laici omnino non audeant munera exigere a presbyteris, propter commendationem ecclesiæ cuique presbytero.

VIII. Ut presbyteri bene vivere studeant, et ita populum doceant.

IX. Ut unusquisque episcopus sua in parochia presbyteros diligenter inquirat unde sint: et si quem fugitivum invenerit, ad suum episcopum redire faciat.

X. Qui relicto suo episcopo ad alium convolat, degradetur.

XI. Ut abbates vel abbatissæ sic caste vivant, ut apud subjectos subjectasque illorum vel illarum exemplum ostendant sanctæ conversationis; quod si non fecerint, ab episcopo corrigantur. Si autem episcopum minime audierint, episcopus imperatori indicare faciat.

XII. Ut diligenter unusquisque episcopus in sua parochia prævideat, et ubi monasterium monachorum fuerit, si regulariter vivant, et monachice: ubi autem canonica vita fuerit, bene et canonice vivant.

XIII. Ut episcopi puellarum monasteria diligentissime perscrutentur: quomodo primum ipsa abbatissa sese contineat, aut caste vivat: deinde seu diligenter discutiantur nonanes, ne adulterium et fornicationes faciant, et hoc a præpositis monasteriorum summopere inquiratur.

XIV. De monasteriis puellarum, ut presbyteris opportuno tempore ad missarum solemnia liceat illic advenire, et iterum ad proprias ecclesias redire.

XV. Ut plus non mittantur in monasterio canonicorum atque monachorum, seu puellarum, quam sufficere possint.

XVI. Ut unusquisque episcopus in sua parochia diligenter discutiat suos presbyteros et faciat ut illorum signacula, et baptisteria bene faciant: et edoceant presbyteros, quid in illo baptisterio unumquodque verbum vel sententia per se significet.

XVII. Ut unusquisque presbyter a suo episcopo discutiatur diligenter de sua vita et conversatione: ne omnino fœminas secum habeat in domo sua habitantes.

XVIII. Si quis egredietur e corpore, ultimo et necessario viatico minime privetur.

XIX. Non licet mortuum super mortuum mitti.

XX. Non licet mortuis eucharistiam nec osculum tradi; nec de velis vel palliis corpora eorum involvi.

XXI. Non licet in ecclesia choros sæcularium vel

puellarum cantica exercere, nec convivia in ecclesia præparare: quia scriptum est: *Domus mea domus orationis vocabitur.*

XXII. Ut viri cum mulieribus balneum non celebrent.

XXIII. Non licet in illo altario ubi episcopus missam dixerit, ut presbyter postea illa die missam dicat.

XXIV. Non licet vigilia paschæ ante horam secundam noctis vigilias perexpedire, quia in ipsa nocte non licet post mediam noctem bibere: nec natale Domini, nec in reliquis solemnitatibus.

XXV. Adnuncient etiam presbyteri omnibus fidelibus sibi subjectis, symbolum et orationem dominicam memoriæ commendare: ut fide et oratione sancto spiritu illustrante salventur.

XXVI. Adnuncient presbyteri, ut neque viri neque fœminæ de sacro fonte filiolos vel filiolas suscipiant, si non memoriter symbolum et orationem Dominicam tenuerint.

XXVII. Nullus sit presbyter qui in ipsa lingua, qua nati sunt, baptizandos, abrenunciationes vel confessiones aperte interrogare non studeat: ut intelligant quibus abrenunciant, vel quæ confitentur: et qui taliter agere dedignantur, secedat de parochia.

XXVIII. Si de aliquibus dubium est utrum sint baptizati, absque ullo scrupulo baptizentur: his tamen verbis præmissis: non Te baptizo: sed Si nondum es baptizatus, baptizo te in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.

XXIX. Omnes presbyteri oleum infirmorum ab episcopo expetant, secumque habeant: et admoneant fideles infirmos illud exquirere, ut eodem oleo perúncti, a presbyteris sanentur: *Quia oratio fidei salvabit infirmos.*

XXX. Doceant etiam presbyteri populum, quatuor legitima temporum jejunia observare: hoc est, in mense Martio, Junio, Septembrio et Decembrio, quando sacri ordines juxta statuta canonum aguntur.

XXXI. Et quia varia necessitate præpedimur, cano-

num statuta de conciliandis pœnitentibus pleniter observare: propterea omnino non dimittatur. Curet unusquisque presbyter statim post acceptam confessionem pœnitentium, singulos data oratione reconciliari. Morientibus vero sine cunctamine communio et reconciliatio præbeatur.

XXXII. Qui pœnitentiam in infirmitate petit, et casu, dum ad eum sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit: dent testimonium qui eum audierint, et accipiat pœnitentiam: et si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, et infundatur ori ejus eucharistia. Si supervixerit, admoneatur a supradictis testibus petitioni suæ satisfactum, et subdatur statutis pœnitentiæ, quamdiu sacerdos, qui pœnitentiam dedit, probaverit.

XXXIII. Si quis presbyter aut clericus auguria, vel divinationes, aut somnia, sive sortes, seu phylacteria, id est, scripturas, observaverit: sciat se canonum subjacere vindictis.

XXXIV. Et hoc notum facient presbyteri omni populo, ut sabbato pentecostes, sicut sabbato sancto paschæ, omnes jejunent: et ad ecclesiam hora nona conveniant, quando sicut vesperascente sabbato sancto paschæ celebratur: et ipsum diem pentecostes similiter celeberrimum habeant, ut sanctum paschæ.

XXXV. Admoneat etiam unusquisque presbyterorum publice plebem, ab illicitis connubiis abstinere: et secundum Domini mandatum, legitimum conjugium nequaquam posse ulla occasione separari, excepta causa fornicationis, nisi cum consensu amborum: et hoc propter servitium Dei.

XXXVI. Adnuncient presbyteri diebus Dominicis per annum sabbatizandum.

Primo modo.

In Natale Domini, VIII Kalendas Januarias, dies quatuor.

In circumcisione Domini, Kal. Januar. diem unum.

In Epiphania, VIII Idus Januar. diem unum.

In Purificatione Sanctæ Mariæ, IV Non. Februar. diem unum.

In Pascha Domini, post Dominicam, dies tres.

In Ascensione Domini, diem unum.

In Natale sancti Joannis Baptistæ, VIII Kalendas Julias, diem unum.

In Passione sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, III Kal. Julias, diem unum.

In assumptione sanctæ Mariæ XVIII Kal. Septemb. diem unum.

In nativitate sanctæ Mariæ, VI Idus Septemb. diem unum.

In passione sancti Andreæ Apostoli, pridie Kalendas Decembris, diem unum.

6. CONCILIUM SUESSIONENSE.

Sub Pippino majore domus regiæ ab episcopis XXIII celebratum VI nonas Martias, anno Christi 744. Zachariæ Papæ III, Childerici regis II.

TITULI CAPITULORUM.

I. De fide Nicæna, et canonibus antiquis, toto regno promulgandis.

II. De synodo singulis annis congreganda: et de Adalberto hæretico in synodo damnato.

III. De episcopis per civitates ordinatis sub archiepiscopis Abele et Ardoberto. De monachis, et ut abbates in hostem ipsi non eant, sed mittant: et clerici a fornicatione, habitu laico, et venatione abstineant.

IV. Ut laici fornicationem omnem, perjuria, falsa testimonia devitent, ecclesiamque tutentur: et ut presbyteri parochiarum episcopo suo sint subjecti.

V. Ut ignoti episcopi vel presbyteri ad ministerium sine probatione non admittantur.

VI. Ut episcopi provideant, ne populus Paganismum faciat, et ut legitimæ per civitates mensuræ sint.

VII. Ut Adalberti cruciculæ igni tradantur.

VIII. Ut clerici extraneas mulieres domi non habeant.

IX. Ut sacratam fœminam, vel propinquam, nemo uxorem ducat: neque uxor viro superstite alterum accipiat.

X. De transgressoribus horum canonum.

PRÆFATIO.

In Dei nomine et Trinitatis. Anno DCCXLIV ab incarnatione Christi, sub die VI Nonas Martii, et Luna XIV in anno secundo Childerici regis Francorum. Ego Pippinus dux et princeps Francorum. Dum pluribus non habetur incognitum, qualiter nos in Dei nomine una cum consensu episcoporum, sive sacerdotum, vel servorum Dei consilio, sive comitum et optimatum Francorum colloquio, apud Suessionis civitatem synodum, vel concilium facere decrevimus, quod ita in Dei nomine et fecimus.

CANONES.

I.

In primis constituimus fidem catholicam quam constituerunt CCCXVIII episcopi in Nicæno concilio, ut denuntiaretur per universam regionem nostram et judicia canonica aliorum sanctorum, quæ constituerunt in synodis suis: quo modo lex Dei, et ecclesiastica regula recuperetur, quæ in diebus priorum principum dissipata corruit.

II.

Propterea nos una cum consensu episcoporum, sive sacerdotum, seu servorum Dei et optimatum, eorum consilio decrevimus, ut annis singulis synodum renovare debeamus, qualiter populus Christianus ad salutem animarum pervenire possit: et ut hæresis amplius in populo non resurgat, sicut invenimus in Adalberto, hæresim; quem publicitus una voce condemnaverunt XXIII episcopi, et alii multi sacerdotes, cum consensu principis et populi; ita condemnaverunt ipsum Adalbertum, ut amplius populus per falsos sacerdotes deceptus non pereat.

III.

Idcirco constituimus per consilium sacerdotum et optimatum eorum, et ordinavimus per civitates legitimos episcopos; et idcirco constituimus super eos archiepiscopos Abel et Ardobertum: ut ad judicia eorum de omni necessitate ecclesiastica recurrant tam episcopi, quam alius populus; ut ordo monachorum vel ancillarum Dei secundum regulam sanctam stabilis permaneat, et de rebus ecclesiasticis subtractis monachis vel ancillis Dei consolentur, usque ad dum illorum necessitati satisfaciant, et quod superaverit, census levetur, et abbates legitimi hostem non faciant, nisi tantum homines eorum transmittant, et omnes clerici fornicationem non faciant, nec habitum laicorum portent, nec habeant canes ut venationes faciant, nec accipitres portent.

IV.

Similiter decrevimus, ut laici homines legitime vivant, et diversas fornicationes non faciant, et perjuria in ecclesia non consentiant, et falsa testimonia non dicant, et ecclesiam Dei in omni necessitate conservent, et unusquisque presbyter, qui in parochia est, episcopo obediens et subjectus sit: et semper in cœna Domini rationem et ordinem ministerii suo episcopo reddat, et chrisma et oleum petat: et quando jure canonico episcopus circumit parochiam ad confirmandum populum, abbates et presbyteri parati sint ad suscipiendum episcopum in adjutorium necessitatis.

V.

Et statuimus, ut supervenientes episcopi vel presbyteri de aliis regionibus non suscipiantur in ministerium ecclesiæ, nisi prius fuerint probati ab episcopo, cujus parochia est.

VI.

Et omnino decrevimus ut unusquisque episcopus, in sua parochia sollicitudinem habeat, ut populus Christianus paganismum non faciat: et per omnes civitates legitimus forus et mensura fiat, secundum obedientiam temporis.

VII.

Similiter constituimus, ut illas cruciculas, quas Adalbertus per parochiam plantaverat, omnes igne consumantur.

VIII.

Similiter diximus, ut neque clericus mulierem habeat in domo sua, quæ cum illo habitet, nisi matrem, aut sororem, aut neptem suam.

IX.

Similiter constituimus, ut nullus laicus homo Deo sacratam fœminam ad mulierem habeat, nec suam parentem: nec marito vivente suam mulierem alius accipiat, nec mulier vivente suo viro alium accipiat: quia maritus mulierem suam non debet dimittere, excepto causa fornicationis deprehensæ.

X.

Si quis contra hoc decretum, quod XXIII episcopi cum aliis sacerdotibus vel servis Dei, una cum consensu principis Pippini, vel optimatum Francorum consilio constituerunt, transgredi, vel legem irrumpere voluerit, vel despexerit, judicandus sit ab ipso principe,

vel episcopis, vel comitibus: et componat, secundum quod in lege scriptum est, unusquisque juxta ordinem suum. Et si hæc omnia observaverimus, quæ superius scripta sunt, Christi misericordiam invenire poterimus in sæcula sæculorum. Amen.

Signum illustris viri Pippini Majoris Domus.
Signum Radbodi.
Signum Ariberti.
Signum Helmigaudi.

7. CONCILIUM INCERT. [CIRC. A.D. 745.]

Capitulare incerti anni datum in synodo, cui interfuit Bonifacius apostolicæ sedis legatus.

[CIRCA annum Christi DCCXLIV Zachariæ papæ III. Childerici III. regis II.]

Incipiunt Capitula.

I. De exposito infante.
II. De trigesimis mortuorum.
III. De muliere enixa.
IV. De clericis, qui comam nutriunt.
V. De sacerdotibus, qui demigrant.
VI. De loco laicorum in ecclesia.
VII. De servis clericorum.
VIII. De invasoribus rerum ecclesiæ.
IX. De regula collectarum.
X. De professione sacerdotum.
XI. De testamento sacerdotum.
XII. De archi-diaconis.
XIII. De compositoribus cantionum.
XIV. De modo sacramenti.
XV. De libertis, ut non sint testes.
XVI. De commutatione.
XVII. De fidejussore.
XVIII. De personis judiciorum.
XIX. De agnatis et cognatis.
XX. De falsa moneta.
XXI. De homicidis ad ecclesiam confugientibus.
XXII. De latronibus.
XXIII. De die Dominico.
XXIV. De empto a fure.
XXV. De alieno animali occiso.

XXVI. De compositione incensæ domus.
XXVII. De via convicinali.
XXVIII. De rebus commendatis incensis.

Incipiunt prædicta capitula et eorum textus.

De exposito infante.

I. Si expositus ante ecclesiam cujuscunque fuerit miseratione collectus, contestationis ponat collector epistolam. Et si is qui collectus est, intra decem dies quæsitus, agnitusque non fuerit, securus habeat, qui collegit. Sane, qui post prædictum tempus ejus calumniator extiterit, ut homicida damnabitur, sicut patrum sanxit auctoritas.

De trigesimis mortuorum.

II. Fideles pro defunctis amicis jejunia et oblationes triginta diebus adimpleri faciant, et mortuum super mortuum non ponant, nec ossa defunctorum super terram dimittant. Quod si fecerint, canonicæ sententiæ subjacebunt.

De muliere enixa.

III. Cum enixa fuerit mulier, si statim actura gratias intrat ecclesiam, nullo hinc peccati pondere gravatur; voluptas enim carnis, non dolor, in culpa est; in prolis vero prolatione gemitus est. Si itaque enixam mulierem prohibemus intrare ecclesiam, ipsam ei pœnam suam in culpam deputamus.

De clericis, qui comam nutriunt.

IV. Sancitum est, ut clerici, qui comam nutriunt, ab archi-diacono, etsi noluerint, inviti tondeantur. Vestimenta vero vel calciamenta eis, nisi religionem deceant, habere non liceat.

De sacerdotibus, qui demigrant.

V. De sacerdotibus, qui suos titulos absque licentia episcopi dimittunt aut dimiserunt, statutum est, ut tam diu a communione habeantur alieni, quousque ad suos titulos revertantur.

De loco laicorum in ecclesia.

VI. Laici secus altare intra cancellos tam ad vigilias, quam ad missas stare penitus non præsumant.

De servis clericorum.

VII. Ecclesiarum servos, vel episcoporum, vel clericorum a judicíbus, vel actoribus publicis in diversis angariis fatigari divina prohibemus auctoritate si quis vero judicum vel actorum clericum, aut servum clericalem ecclesiæ in publicis vel privatis negotiis voluerit occupare, ab ecclesia, cui impedimentum facit, efficiatur extraneus.

De invasoribus rerum ecclesiæ.

VIII. Qui reiculam ecclesiæ petierit a regibus, et horrendæ cupiditatis impulsu egentium substantiam rapuerit, irrita habeantur, quæ obtinent, et ipsi ab ecclesia, quam spoliare cupiunt, excludantur.

De regula collectarum.

IX. Nullus in præcibus nisi ad Patrem dirigat orationem, secundum illud: *Si quid petieritis patrem in nomine meo.* Et ut prius eas cum instructionibus tractet.

De professionibus sacerdotum.

X. Quando presbyteri vel diaconi per parochias constituuntur, oportet eos episcopo suo professionem facere.

De testamento sacerdotum.

XI. Presbyteri post ordinationem suæ paupertatis prædia comparantes, testamenta ecclesiis confirment. Sin aliter, ut fraudatores teneantur.

De archi-diaconis.

XII. Prævideant episcopi, ne cupiditas archi-diaconorum suorum culpas nutriat, quia multis modis mentitur iniquitas sibi.

De compositoribus cantionum.

XIII. Qui in blasphemiam alterius cantica composuerit, vel qui ea cantaverit, extra ordinem judicetur. Nam lex hujusmodi præcipit exiliari.

De modo sacramenti.

XIV. Omne sacramentum in ecclesia, et super reliquias juretur. Sic illum Deus adjuvet, et illi sancti, quorum sunt istæ reliquiæ!

De libertis, ut non sint testes.

XV. Libertus et liberta in nullis negotiis contra quenquam testimonium dicere permittantur, exceptis illis causis, in quibus ingenuitas deesset, sicut præmissum est et de servis, quia indignum nostra pensat clementia, ut libertorum testimonia ingenuis damna in-

cutiant. Qui vero ex iisdem fuerint progeniti, ad testimonium a tertia generatione admittuntur.

De commutatione.

XVI. Commutatio, si non fuerit per vim vel metum extorta, talem qualem et emptio habeat firmitatem.

De fidejussore.

XVII. Si quis contemto fidejussore debitorem suum tenere maluerit, fidejussor et hæres ejus a fidejussionis vinculo liberantur.

De personis judiciorum.

XVIII. In judiciis quatuor debent esse personæ, accusator, defensor, testes, judex, accusator uti debet intentione ad amplificandam causam, defensor extenuatione ad minuendam, testes veritate, judex æquitate.

De agnatis et cognatis.

XIX. Agnati sunt, qui per virilem sexum descendunt, cognati, qui per fœmineum. Et ideo patrui vel patruorum filii et agnati sunt et cognati. Avunculi vero et avunculorum filii cognati sunt, non agnati.

De falsa moneta.

XX. De falsa moneta jubemus, ut qui eam percusisse comprobatus fuerit, manus ei amputetur; et qui hoc consensit, si liber est, sexaginta solidos componat: si servus, sexaginta ictus accipiat.

De homicidis ad ecclesiam confugientibus.

XXI. Homicidis vel cæteris reis, qui legibus mori debent, si ad ecclesiam confugerint, nullus eis victus detur.

De latronibus.

XXII. De latronibus præcipimus observandum, ut pro prima culpa unum oculum perdat: de alia vero nasus ei truncetur; de tertia culpa, si non emendaverit, morietur.

De die Dominico.

XXIII. Si quis die Dominico opera servilia fecerit, liber homo, si boves junxerit, dextrum bovem perdat. Et si alia, quæ prohibita sunt, fecerit, sacerdotibus illa emendet: sicut de reliquis negligentiis judicibus emendari solet, et pœnitentiam insuper accipiat. Similiter de præcipuis festivitatibus.

De empto a fure.

XXIV. Si quis de fure nesciens aliquid emerit, quærat accepto spatio furem. Quem si non potuerit invenire, probet se sacramento innocentem, et rem restituat, et furem quærere non omittat. Quod si furem celaverit, et perjurasse postea detectus fuerit, tanquam fur et ipse damnetur.

De alieno animali occiso.

XXV. Si quis casu faciente occiderit alienum animal, et non negaverit simile dare non tardet, et cadaver mortui accipiat.

De compositione incensæ domus.

XXVI. Si quis incenderit alienam domum, primo omnia ædificia restituat, et quidquid ibi arserit, componat, et insuper LX solidos, et publica pœnitentia multetur. Et quotquot homines de ipso incendio evaserint, unicuique secundum legem suam componat, et quidquid perdiderint, restituat.

De via convicinali.

XXVII. Si quis viam convicinalem vel pastoralem clauserit, cum sua lege componat, et ipsam viam aperiat.

De rebus commendatis incensis.

XXVIII. Si cui commendatæ res fuerint, vel traditæ ad vendendum, et in domo ejus cum rebus suis . . . .

Cætera desunt in MS.

8. CONCILIUM LOCO INCERTO, ANNO 745 IN PROVINCIA FRANCORUM HABITUM.

[Vide notas.]

9. CONCILIUM GERMANICUM III.

Auctoritate sancti Bonifacii Romanæ sedis legati congregatum anno Domini DCCXLV in quo Aldebertus et Clemens hæretici damnantur, et post Gervilionem Moguntiæ episcopum ob crimen homicidii depositum sanctus Bonifacius factus est archiepiscopus Moguntinus.

[Vide notas.]

10. ROMANA SYNODUS DE HÆRETICIS A S. BONIFACIO DAMNATIS AD EUNDEM ET ALIOS IN GERMANIAM MISSA.

A.D. 745.

In nomine Domini Jesu Christi, imperante Domino piissimo Augusto Constantino imperatore, anno XXVI, post consulatum ejus anno quinto, mensis Octobris die vicesima quinta, indictione quarta et decima: præsidente sanctissimo ac beatissimo Domino Zacharia papa, in patriarchio Lateranensi, in Basilica, quæ appellatur Theodori: considentibus autem cum eo sanctissimis episcopis Epiphanio Silvæ Candidæ, Benedicto Nomento, Venantio Præneste, Gregorio Portuensi, Niceta Gabiis, Theodoro Ortensi, Gratioso Villitrias, seu venerabilibus presbyteris, id est, Joanne archipresbytero, Gregorio, Stephano, item Stephano, Dominico, Theodoro, Anastasio, Georgio, Sergio, Jordane, Leone, item Leone, Gregorio, Stephano, Eustochio, Procopio, atque Theophanio, propositis in medio sacrosanctis evangeliis: astantibus quoque diaconibus, vel cuncto clero, Gregorius notarius regionarius et nomenculator dixit: Deneardus religiosus presbyter, legatus Bonifacii sanctissimi archiepiscopi provinciæ Germaniæ, directus apud vestrum sanctum apostolatum, præ velo est, et petit se ingredi. Quid præcipitis? Dictum est: ingrediatur.

Cumque ingressus fuisset, Zacharias sanctissimus ac beatissimus papa sanctæ Dei catholicæ atque apostolicæ urbis Romæ dixit: Ante hos dies syllabas reverendissimi atque sanctissimi fratris nostri Bonifacii archiepiscopi nobis retulisti, per quas nobis, quæ opportuna eis visa sunt, indicavit. Quid ergo denuo nostris secretariis te ingredi postulasti? Deneardus religiosus presbyter

dixit: Domine mi, dum juxta sancti apostolatus vestri præceptionem, meus dominus Bonifacius episcopus, famulus pietatis vestræ, in provincia Francorum synodum aggregasset, et reperisset illic falsos sacerdotes, hæreticos, et schismaticos, id est Aldebertum, et Clementem, sacerdotio privans, una cum principibus Francorum, retrudi fecit in custodiam. Illi autem non in pœnitentia degunt, ut judicatum est: sed e contrario adhuc populum seducunt, pro quo et hanc epistolam præfati mei domini, quam manibus gero, vestro sancto apostolatui missus offero, ut eam coram sacrosancto concilio relegi faciatis. Dictum est: Suscipiatur epistola, et coram nostra præsentia relegatur; et accipiens Theophanius notarius regionarius, et sacellarius relegit in his sermonibus.

[*Epistola, quam Theophanius notarius relegit, quinquagesima septima est in priore tomo hujus editionis.*]

Cumque relecta esset, Zacharias sanctissimus ac beatissimus papa dixit: Audistis, fratres carissimi; quid in ista epistola relectum sit ex sacrilegis illis, qui se ad suam condemnationem apostolos prædicaverunt. Sanctissimi episcopi et venerabiles presbyteri responderunt: Audivimus certe per omnia, non apostolos, sed ministros satanæ, et præcursores antichristi. Quis enim aliquando apostolorum, aut quilibet sanctorum, ex capillis suis, aut ungulis, sanctuaria populis exhibuerunt, ut iste sacrilegus et perniciosus agere conatus est Aldebertus. Sed hoc scelus a vestro sancto apostolatu est resecandum, tam de illo, quam etiam de illo transgressore Clemente, qui sacros canones spernit, atque expositiones sanctorum patrum, et dicta sanctorum: ut pro transgressionibus suis dignam suscipiant sententiam. Sanctissimus ac beatissimus papa Zacharias dixit: quia hodie jam tardior hora est, venturo secretario relectis

iterum vita eorum et actibus, communi consensu, mediante Deo, quid fieri debeat, pertractandum est.

In nomine Domini Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi, imperante Domino piissimo Augusto Constantino magno imperatore, anno XXVI, post consulatum ejus an. V, mense Octobri, die XXV, indictione XIV, præsidente sanctissimo ac beatissimo Domino Zacharia papa in patriarchio Lateranensi, in Basilica, quæ appellatur Theodori, considentibus etiam cum eo sanctissimis episcopis, Epiphanio Silvæ Candidæ, Benedicto Nomento, Venantio Prænestiæ, Gregorio Portuense, Niceta Gabiis, Theodoro Ostiense, Gratioso Velitris: seu venerabilibus presbyteris, id est, Joanne archipresbytero, Gregorio, Stephano, item Stephano, Dominico, Theodoro, Anastasio, Georgio, Sergio, Jordane, Leone, item Leone, Gregorio, Stephano, Eustachio, Procopio, atque Theophanio. Propositis in medio sacrosanctis evangeliis: adstantibus quoque diaconibus, vel cuncto clero, Gregorius notarius regionarius, et nomenculator dixit: Juxta vestri sancti apostolatus præceptionem, quam in præterito jussistis, Deneardus religiosus presbyter, adest præ velo: quid præcipitis? Dictum est: ingrediatur. Cumque ingressus esset, Zacharias sanctissimus ac beatissimus papa dixit: Actus illius nefandissimi Aldeberti, sive cætera, quæ de eo sunt scripta, quæ præterito secretario præ manibus gerebas, coram præsente concilio porrige legenda. Et accipiens Theophanius notarius regionarius et sacellarius relegit vitam illius, cujus initium tale est:

In nomine Domini nostri Jesu Christi. Incipit vita sancti et beati Dei famuli, et præclari, atque per totum speciosi, ex electione Dei nati, sancti Aldeberti episcopi.

De simplicibus parentibus fuit procreatus, et de gratia Dei est coronatus: quia dum in utero matris esset, ibi gratiam Dei accepit: et antequam pervenisset beatissima nativitas ejus, vidit genitrix ejus, quasi per visionem, egredientem vitulum de dextero latere suo: qui

vitulus designabat gratiam illam, quam ab angelo acceperat, antequam exiret de vulva.

Cumque hic libellus usque ad finem lectus fuisset, Zacharias sanctissimus ac beatissimus papa dixit: Quid ad hæc blasphema respondetis, sanctissimi Fratres? Epiphanius, sanctissimus episcopus Silvæ Candidæ, dixit: Certe, apostolice Domine, ex divina inspiratione motum est cor sancti vestri apostolatus, ut prædictum Bonifacium, sanctissimum Fratrem nostrum, episcopum, atque Francorum principes commoneretis; quatenus in partibus illis post longa tempora concilium aggregaretur sacerdotum, ut hæc schismata et blasphemiæ usquequaque sancto vestro apostolatui minime celarentur. Zacharias, sanctissimus ac beatissimus papa, dixit: Si quid adhuc habet Deneardus religiosus presbyter nobis porrigere relegendum, porrigat. Deneardus religiosus presbyter respondit: Ecce, Domine, epistolam, qua utebatur, et divulgabat eam esse Jesu, et de cœlo cecidisse. Et accipiens Theophanius notarius regionarius et sacellarius relegit: cujus initium tale est:

In Dei nomine incipit epistola Domini nostri Jesu Christi filii Dei, quæ in Hierosolyma cecidit, et per Michael archangelum inventa est ad portam Ephrem: et per manus sacerdotis, nomine Leoræ, epistola ista relecta fuit, et exemplata: et transmisit eam ad Hieremiam civitatem ad alium sacerdotem, nomine Talasium: et ipse Talasius transmisit eandem ad Arabiam civitatem, ad alium sacerdotem Leobanium: et ipse Leobanius transmisit epistolam istam ad Wetfaviam civitatem: quam recepit Macharius sacerdos Dei, et transmisit in *montem sancti Michael archangeli.* Et ipsa epistola per manus angeli Domini pervenit ad Romanam civitatem, ad locum sepulchri sancti Petri, ubi claves regni cœlorum constitutæ sunt: et duodecim papati, qui sunt in Romana civitate, triduanas fecerunt vigilias, et in jejuniis et orationibus permanserunt diebus ac noctibus: et cætera usque ad finem perlecta.

Zacharias sanctissimus ac beatissimus papa dixit: Pro certo, Fratres Carissimi, iste Aldebertus in insaniam est conversus; et omnes, qui hac utuntur scelerata epistola, more parvulorum, absque memoria mentium sunt, et muliebribus sensibus insaniunt. Sed ne leviores adhuc amplius decipiantur, indiscussam et absque sententia causam hanc in eum relinquere minime possumus. Sanctissimi episcopi et venerabiles presbyteri responderunt: Ex divina illustratione cognoscimus, cor vestri sancti apostolatus illuminatum, et quæ a vobis dicta sunt ex administratione sancti Spiritus emanarunt. Et idcirco, ut a vobis prævisum fuerit, in utrosque sententia promulgetur. Zacharias sanctissimus ac beatissimus papa dixit: Non ut a nobis solum prævisum fuerit, sed pariter cum sanctitate vestra est pertractandum: sed si Domino placuerit, in futuro secretario, quod rectum visum fuerit, et dominus suis famulis administraverit, ex omnibus ejus actis promulgabitur sententia.

In nomine Domini Dei nostri Salvatoris Jesu Christi, imperante Domino piissimo Augusto Constantino magno imperatore, anno XXVI, post consulatum ejus anno V, mense Octobri, die XXV, indictione XIV, præsidente sanctissimo ac beatissimo Domino Zacharia papa in patriarchio Lateranensi in basilica, quæ appellatur Theodori: considentibus etiam cum eo sanctissimis episcopis Epiphanio de Silva Candida, Benedicto Nomento, Venantio Prænestiæ, Gregorio Portuense, Niceta Gabiis, Theodoro Ostiense, Gratioso Velitris: atque venerabilibus presbyteris, Joanne archipresbytero, Gregorio, Stephano, item Stephano, Dominico, Theodoro, Anastasio, Georgio, Sergio, Jordane, Leone, item Leone, Gregorio, Stephano, Eustachio, Procopio, atque Theophanio. Propositis in medio sanctis evangeliis, adstantibus quoque diaconibus, vel cuncto clero: Gregorius notarius regionarius et nomenculator dixit: Secundum quod a vestro sancto apostolatu præceptum est in præ-

terito secretario, ut Deneardus religiosus presbyter hodie se vestris obtutibus præsentaret, præsto est præ foribus, quid præcipitis? Dictum est: ingrediatur. Cumque ingressus fuisset, Zacharias sanctissimus ac beatissimus papa dixit: Habes adhuc ex sacrilegorum illorum conscripto, quod coram hoc sancto concilio porrigas ad relegendum? Deneardus religiosus presbyter respondit: Etiam Domine mi, habeo orationem quam sibi Aldebertus componere nisus est, et ecce præ manibus eam gero, jubete eam suscipi. Et accipiens eam Theophanius notarius relegit coram omnibus, cujus initium tale est.

Domine Deus omnipotens, Christi filii Dei Domini nostri Jesu Christi Pater, et *A*, et *Ω*, qui sedes super septimum thronum, et super Cherubim et Seraphim, tu pietas magna, et dulcedinis est tibi satis. Pater sanctorum angelorum, qui fecisti cœlum et terram, mare et omnia, quæ in eis sunt, te invoco et reclamo, et invito te super me miserrimum, quia tu dignatus fuisti dicere: quodcumque petieritis a Patre in nomine meo, hoc faciam. Ergo ego te peto, quia in te confidit anima mea. Cumque per ordinem legeretur, ventum est ad locum, ubi dicebat: Precor vos, et conjuro vos et supplico me ad vos, angele Uriel, angele Ragull, angele Tubuel, angele Michaël, angele Inias, angele Tubuas, angele Sabaoc, angele Simiel.

Dum vero hæc oratio sacrilega usque in finem perlecta fuisset; Zacharias sanctissimus ac beatissimus papa dixit: Quid ad hæc, sanctissimi fratres, respondetis? sanctissimi episcopi et venerabiles presbyteri responderunt: Quid agendum est, nisi ut omnia, quæ nobis relecta sunt, igni concrementur, auctores vero eorum anathematis vinculo percellantur? Non enim nomina angelorum, præter nomen Michaelis, sed nomina dæmonum sunt, quæ in suis orationibus invocavit, ad præstandum auxilium sibi. Nos autem, ut a vestro sancto apostolatu edocemur, et divina tradit auctoritas, non

plus, quam trium angelorum nomina cognoscimus, id est Michael, Gabriel, Raphael: siquidem iste, sub obtentu angelorum, dæmonum nomina introduxit. Zacharias autem sanctissimus ac beatissimus papa dixit: Optime provisum est a vestra Sanctitate, ut scripta illius omnia igne crementur, sed opportunum est, ut in scrinio nostro ad reprobationem et ad perpetuam confusionem ejus reserventur. Nunc vero quia omnia perfecta sunt, de utrorumque sententia, quorum superius mentio facta est, pertractandum est, universum concilium dixit: Aldebertus, cujus nobis actus et nefaria commenta relecta sunt, et quia se apostolum censuit nominare, et capillos atque ungulas suas populis pro sanctuario exhibuit, seducens populum diversis erroribus: et quoniam sub obtentu angelorum in suo auxilio dæmones invocavit, ab omni officio sacerdotali deponatur, agens pœnitentiam pro commissis, et amplius jam populum minime seducat. Sin autem in his erroribus perseveraverit, et populum amplius seduxerit, sit ei anathema, et æterno Dei judicio condemnetur, omnisque, qui ei consenserit, vel ejus secutus fuerit doctrinam, aut adjunctus illi fuerit. Similiter autem et Clemens, qui per suam stultitiam sanctorum patrum scripta respuit, vel omnia synodalia acta, parvi pendit inferens etiam Christianis Judaismum, dum prædicat, fratris defuncti uxorem posse in matrimonio jungi, insuper et Dominum nostrum Jesum Christum descendentem ad inferos, omnes pios et impios simul inde prædicat abstraxisse; ab omni etiam sacerdotali officio deponatur, et anathematis vinculo obligetur: atque nisi resipuerit, æterno Dei judicio condemnetur, vel etiam omnes, qui ejus sacrilegis consenserint prædicationibus.

Zacharias, episcopus sanctæ Dei catholicæ, atque apostolicæ urbis Romæ, his gestis atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Epiphanius, episcopus sanctæ ecclesiæ Silvæ Candidæ,

his gestis atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Benedictus, episcopus sanctæ ecclesiæ Nomentanæ, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Venantius, episcopus sanctæ ecclesiæ Prænestinæ, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Gregorius, episcopus sanctæ ecclesiæ Portuensis, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Nicetas, episcopus sanctæ ecclesiæ Gabinatis, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Theodorus, episcopus sanctæ ecclesiæ Ostiensis, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Gratiosus, episcopus sanctæ ecclesiæ Veliternensis, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Joannes, archipresbyter tituli sanctæ Susannæ, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Gregorius, humilis presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sancti Clementis, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Stephanus, Dei gratia presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sancti Marci, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Stephanus, indignus presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ tit. sancti Eusebii, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Dominicus, humilis presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sanctæ Priscæ, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Theodorus, humilis presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sancti Laurentii, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Anastasius, indignus presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sanctæ Mariæ, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Georgius, humilis presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ

tituli sanctorum Joannis et Pauli, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Sergius, humilis presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sanctæ Potentianæ, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Jordanes, indignus presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sanctæ Sabinæ, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Theophanius, humilis presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sanctorum *quatuor Coronatorum*, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Leo, indignus presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sanctæ Anastasiæ, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Leo, humilis presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli Damasi, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Gregorius, indignus presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sanctæ Balbinæ, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Stephanus, presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sancti Chrysogoni, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Eustachius, humilis presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

Procopius, indignus presbyter sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sancti Cyriaci, his gestis, atque sententiæ a nobis promulgatis subscripsit.

11.—CONCILIUM MOGUNTINUM CIRCA ANNUM CHRISTI DCCLII, STEPHANI II PAPÆ I, PIPINI REGIS I. IN EO LULLUS ORDINATUR EPISCOPUS A S. BONIFACIO ET CÆTERI EPISCOPI ET ABBATES OLIM CONSTITUTI CONFIRMANTUR.

NOVISSIME . . . præcepto Romani pontificis et consensu venerandi principis Pippini, et synodalis auctoritatis licentia, et omnium episcoporum, et abbatum, nec non canonicorum, et monachorum, omniumque Christianorum ad suam diœcesin pertinentium profectus est. Sed et Lullum ante juramento constrinxit, dicens: *Equidem animose proficiscor, quocunque me Divina gratia dirigere voluerit:* nunc autem da fidem, ubicunque obierim, meum corpus ad destinata transferas. Et ille quidem spopondit, se omnia pro possibilitate custodire.

IV. DE PŒNITENTIA.

BONIFACIUS ARCHIEPISCOPUS EDIDIT.

Quomodo possumus pœnitentiam septem annorum in uno anno pœnitere. Triduanam pro triginta diebus et noctibus cantatio psalmorum. CXX Psalteria pro XII mensibus. Pro uno die L psalmos et quinque vicibus *Pater noster*. Item: pro uno die quatuor vicibus *Beati immaculati* et sex vicibus *Miserere mei Deus* et quinque vicibus *Pater noster* et septuaginta vicibus prosternens se in terra cum *Pater noster* dicat inflectione. Faciat sic pro uno die. Si vult minus psallere, tamen vult patere, prosternat se frequenter in oratione centum vicibus et dicat *Miserere mei Deus et dimitte delicta mea*. Faciat hoc pro uno die. Qui vult confiteri peccata sua cum lacrymis confiteri debet. Quia lacrymæ veniam non postulant, sed merentur. Roget presbyterum ut missas cantet pro es, nisi sint crimina capitalia, quæ debet ante lavare cum lacrymis. Cantatio unius missæ potest duodecim dies redimere: decem missæ quatuor menses: viginti missæ octo menses: triginta missæ duodecim menses possunt redimere. Si vult confessor, esse cum lacrymis. *Deo gratias*.

V. SERMONES.

ADMONITIO PRÆVIA.

[*Editioni Martenianæ præfixa.*]

BONIFACIUS, cujus hic sermones damus, is est magnus ille Bonifacius, patrio nomine Winfridus appellatus, Germanorum apostolus, apud Occidentales Saxones in Anglia claris natus parentibus. Vix annos quinque compleverat, cum sæculum relinquere cogitavit, nec ullis parentum blanditiis retineri potuit, quominus ad vicinum confugeret monasterium. Adolescens studiorum causa in Nutcellense cœnobium commigravit, ubi sub Winberto abbate eum brevi in litteris progressum fecit, ut docendi etiam alios onus in se paulo post susceperit. Anno ætatis trigesimo sacerdotio decoratus, injunctum prædicationis officium primum in patria, deinde in Germania magna omnium laude exercuit. Reversus ad suum monasterium abbatis dignitatem recusavit, Danielisque episcopi sui munitus litteris Romam petiit, et a Gregorio II iterum in Germaniam prædicationis causa directus, primum Thuringiam, deinde Frisiam, Willebrordo episcopo Trajectensi adjunctus, aggressus, multos ad Christi fidem convertit. Ro-

mam reversus ut prosperos laborum suorum successus Gregorio III exponeret, pontifex ipsum episcopum ordinatum ac pallii honore decoratum, cum legati apostolici auctoritate in Germaniam remisit. Ea fretus Bonifacius, accedente regum Francorum gratia, Christianam fidem illis in partibus adeo promovit, ut infidelium centum ad minus millia sacris undis tinxerit. Varios episcopatus in Germania erexit, sedemque suam Moguntiæ fixit. Tandemque multis perfunctus laboribus, martyrio coronatus est anno 754 nonis Junii.

Scripsit egregium epistolarum librum, quem Serrarius Societatis Jesu presbyter eruditus Moguntiæ evulgavit. Scripsit et plures sanctorum vitas, si Trithemio credimus; at vitam S. Livini martyris, quam ei vulgo attribuunt, ipsi abjudicat Mabillonius. Ejus librum *de vera et catholica fide* laudat Zacharias papa in epistola ad ipsum conscripta apud Othlonum lib. 2. cap. 9. Porro sequentes sermones XV ex ms. illustrissimi Franciæ cancellarii domini Daguesseau ante annos 800 exarato descripsimus. Ex his decem primos eruerat Mabillonius ex mss. duobus reginæ Sueciæ n. 1302 et 1335, quibuscum illos contulimus, decimum quintum a nostro Bernardo Pezio habuimus. Omnes spirant virum vere apostolicum, qui neophytos suos fidei rudimentis familiari colloquio ad bonos mores informat. Etsi vero simplici stilo conscripti sint, grammaticæque leges in eis aliquando spernantur, non ideo contemnendi, immo maximo sunt habendi in pretio. Quidquid enim a viris apostolicis proficiscitur, omni auro carius retinendum est. Barbaros populos instruebat S. Bonifacius, quos etiam barbare alloqui quandoque cogebatur. Ceterum non parum conferre possunt ad mores non solum infor-

mandos, sed etiam ad ecclesiasticam disciplinam illustrandam. Exemplo potest esse illud quod de conjugatorum continentia toto quadragesimæ tempore habet sermone XIII et de quadragesima die Dominica tantum incipienda sermone præcedenti.

INCIPIUNT SERMONES S. BONIFACII EPISCOPI ET MARTYRIS.

SERMO I.

De fide recta.

1. Necessarium est fratres carissimi unicuique qui desiderat ad regnum cœlorum pervenire, quod nobis a Deo omnipotenti promissum est et præparatum, fidem rectam et catholicam sine dubitatione firmiter tenere: quia ad æternam beatitudinem nemo pervenire potest, nisi Deo placeat, et nullus Deo placere potest, nisi per fidem rectam. Fides namque omnium bonorum fundamentum est, fides humanæ salutis initium est; sine hac nemo ad nobilitatem filiorum Dei pervenire poterit: quia sine ipsa nec in hoc sæculo quisquam justificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit æternam. Proinde valde necessarium est omni homini, ut diligenter discat fidem catholicam et apostolicam, maxime populi prædicatoribus Christiani, et ecclesiarum Dei doctoribus. Quomodo docet quis quod non didicit? vel qulaiter pastor esse poterit, si pane vitæ gregem sibi commissum pascere ignorat? non erubescat nesciens discere quod ignorat, nec sciens tardus sit docere quod novit.

2. Ista est fides catholica, ut credamus in unum Deum Patrem omnipotentem, et in Filium ejus unicum Dominum Jesum Christum, et in Spiritum sanctum: Patrem eo quod habeat Filium, Filium eo quod habeat Patrem, Spiritum-sanctum eo quod sit ex Patre proce-

dens et Filio. Pater ergo principium divinitatis, quia sicut numquam fuit non Deus, ita numquam fuit non Pater, a quo natus Filius, a quo Spiritus sanctus non natus, quia non Filius est, nec ingenitus, qui non est Pater, nec factus est, sed ex Deo Patre Deus procedens; Pater æternus eo quod habeat æternum filium, cujus æternus sit Pater. Filius æternus eo quod sit Patri coæternus. Spiritus-sanctus æternus eo quod sit Patri et Filio coæternus. Iste unus Deus, qui est Sancta Trinitas. Pater et Filius et Spiritus-sanctus creavit cœlum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, et secundum suam voluntatem omnia gubernat, et in istum unum Deum omnes Christiani credere debent, qui desiderant vitam æternam habere. Omnium peccatorum remissionem in sancto baptismate firmiter credere debemus. Futurum quoque judicium esse bonis et malis, statim post hujus vitæ terminum nulli catholicorum dubium est. Paganis, impiis et peccatoribus, qui sua scelera confiteri noluerunt, nec per pœnitentiam emendare, supplicium sempiternum erit. Pœnitentibus et justis gloria sempiterna manebit. De resurrectione mortuorum in novissimo die hujus sæculi, nullus Christianorum dubitare debet, sed sicut Christus tertia die resurrexit a mortuis, sic omnes homines boni et mali in novissimo die cum propriis corporibus resurgere debent. Impii enim in contumeliam suam et supplicium, justi vero in gloriam sempiternam.

SERMO II.

De origine humanæ conditionis.

1. Scire debemus, fratres dilectissimi, originem humanæ conditionis, ut exinde cognoscamus maximam in nos creatoris nostri misericordiam, qui primos parentes nostros, Adam scilicet et Evam uxorem illius, condidit ex limo terræ, et immisit in eos Spiritum rationalem et intellectualem, quo creatorem suum cognoscerent, et laudarent, et constituit eos in paradisi dulcissima felicitate, ut in eo sine labore, et dolore, et mortis periculo viverent, donec translati essent in cœlestis regni perpetuam beatitudinem. Et præcepit eis de unius arboris fructu non manducare, ut per obedientiam unius mandati æternam promererent gloriam. Sed diabolicâ fraude et invidia decepti sunt, ut manducarent de fructu interdicto illis. Pro hac etiam culpa ejecti sunt in hanc miseriam hujus terræ, et facti sunt sub potestate diabolica, propter inobedientiam primi mandati, et omnes cum peccatis nati in laboribus viventes, in mortis doloribus humanam amitterent vitam. Nec ullus fuit qui ad paradisi felicitatem vel regni cœlestis beatitudinem post hujus vitæ finem pervenire potuisset, donec omnipotens Deus Filium suum unigenitum, natum ex Virgine, misisset in mundum, sicut multum ante per prophetas suos sanctis patribus promisit. Sicut beatus mundi prædicator Paulus dixit: *Cum ergo venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum in hunc mundum, ut totius mundi dilueret peccatum.* Hac vero plenitudine temporis secundum prædestinationem Dei veniente, *Missus est,* ut in sancto evangelio legimus, *angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad Virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, de domo David, et nomen Virginis Maria, et ingressus angelus ad eam dixit: Ave gratia plena, Dominus tecum:*

Benedicta tu in mulieribus. quæ cum audisset, turbata est in sermone ejus, et cogitabat qualis esset ista salutatio: et ait angelus ei: Ne timeas Maria, invenisti gratiam apud Deum: Ecce concipies et paries in utero Filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus coram Domino, et filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus Deus sedem David patris sui, et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis. Dixit autem Maria ad angelum, quomodo fiet istud, quia virum non cognosco? Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus-sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Et fuit tunc tale tempus, et talis pax in mundo, ut totius orbis dominium ad unam pertineret civitatem, quæ dicitur Roma: et illius civitatis simul et totius orbis unus fuit imperator et rector, nomine Augustus, qui etiam tale constituit edictum in mundo, ut omnis homo in patriam suam pergeret, et ibi censum pro capite suo solveret imperatori, et omnis servus fugitivus ad suum rediret Dominum, et cujus Dominus non inveniretur, occideretur, ne turbaret pacem, quam ille statuit in toto orbe, et hoc fuit per providentiam Dei factum, ut pax esset in toto orbe dum ille nasceretur, qui veram pacem prædicaret hominibus, et omnia quæ sunt in cœlis et in terra pacificaret, et esset concordia inter angelicas dignitates et humanam naturam. Hoc itaque tempore tam pacifico et tam serena lætitia omnium ubique gentium, ut evangelica pandit historia, natus est in gente Judæa et Bethleem civitate David de Maria Virgine, non de virili conjunctione, sed de Spiritu-sancto inspirante et fœcundante Virginalem uterum, ut integritas virginalis esset in partu et post partum.

2. Eadem quoque nocte, ut in evangelio legimus, qua natus est Deus Dei Filius in mundum, *erant pastores in regione eadem, vigilantes et custodientes vigilias noctis super gregem suum. Et ecce angelus Domini adstitit juxta illos, et claritas Dei circumfulsit illos, et timu-*

erunt timore magno. Respondit autem angelus Dei, et dixit ad pastores: nolite timere: ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est nobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David. Et hoc vobis signum: invenietis infantem positum in præsepio. Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis, laudantium Deum, et dicentium: Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et venerunt pastores et invenerunt infantem pannis involutum et positum in præsepio, et Mariam matrem ejus, sicut angeli eis prædixerunt. Hæc enim festivitas salutis nostræ initium est, et humani generis reformatio, in qua Deus per Domini misericordiam descendit ad homines, ut homines per obedientiam potuissent ascendere ad Deum, quia per inobedientiam expulsi sunt de paradisi felicitate, quam felicitatem non solum restituit nobis Deus de Virgine natus, sed etiam cœlestis regni credentibus et mandata ejus observantibus portas aperuit, et perdonavit filios Dei esse in fide et caritate, qui fuerunt filii iræ in peccatis, et miseriæ, et omne jugum diabolicæ servitutis contrivit et comminuit, ut nullum potuisset ultra dominium habere diabolus in omni homine, qui mandata Dei servare voluisset et se a peccatis custodire.

3. Igitur illi qui peccare non metuunt, nec sua peccata curant confiteri, vel per pœnitentiam emendare, servi sunt diaboli; qui vero se a peccatis custodire curant, vel sua peccata per confessionem et pœnitentiam abluere, et in mandatis Dei vivere gaudent, hi sunt filii dilectionis Dei et heredes æternæ beatitudinis. Hæc est enim magna nobilitas, ut terrenus homo Filius Dei efficiatur, et hæc gloriosa nobilitas et magna libertas, bonis moribus diligenter observari debet, nec altissimus Pater, qui Deus est omnium, nisi bonos et castos et fideles et mandatis suis custodientes filios vult habere; et dignum est ut perfecta illum diligamus charitate, qui nos in tantum dilexit; qui cum Deus est æternus, homo

voluit pro nostra nasci salute, et omnia facere et pati quæ leguntur in evangelio sancto, qui tantum mirabilis claruit in conspectu populi, ut veraciter agnosci potuerit, quod idem ipse qui homo videbatur in fragilitate carnis, Deus erat in potestate divinitatis. in cujus nativitate angeli, ut audivimus, laudantes Deum cecinerunt *Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Et nos gloriam cum angelis Deo canemus, laudantes ejus ineffabilem misericordiam, qui seipsum humiliavit, ut nos exaltaret. Factus est filius hominis, ut nos efficeret Filios Dei. Venit in regione mortalitatis nostræ, ut nos levaret in regione gloriæ suæ. Addiderunt quoque angeli hymnica voce: *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Vera est enim pax, ut bona voluntate subditi simus Deo omnipotenti, facientes magis illius semper voluntatem quam nostram: quia illius voluntas salus est nostra. Mundemus nos ab omni iniquitate corporis et animæ. Vivamus in castitate et charitate Dei et hominum, et cum gaudio serviamus Deo in omni opere bono, in misericordia et pietate, in justitia et patientia, et in spe bonitatis Dei. Scientes certissime quæcumque egerimus bona in eleemosynis et in humilitate, et obedientia præceptorum illius, quod omnia in æterna beatitudine Dominus noster nobis restituet.

SERMO III.

De gemina justitiæ operatione.

1. Prima ergo justitia est mala non facere quæ diabolus suggerit. Secunda est bona facere quæ Deus omnipotens hortatur nos facere: quia Deus desiderat salutem animarum nostrarum, sicut dictum est, *qui vult omnes homines salvos fieri*. Audiamus itaque, dilectissimi, quæ sint mala quæ diabolus suggerit, et postea quæ sint bona quæ Dominus Deus noster vult ut faciamus, ut simus filii dilectionis suæ, non filii perditionis æternæ. Prima est et pessima in peccatis superbia, per quam diabolus cum esset angelus clarissimus in cœlo cecidit, et factus est æternæ perditionis reus cum omnibus satellitibus suis. Secundum fuit inobedientia, per quod homo primus cecidit de paradiso, dum Dei omnipotentis mandatum non custodivit, et missus est in hanc mortalitatem, et reus factus est in omni posteritate filiorum suorum æternæ damnationis: quam damnationem, ut diximus, Deus omnipotens venit in mundum, ut averteret a nobis, et liberaret nos ab omni miseria. Deinde prohibet nos Dominus Deus diabolo obedire, quia ille desiderat multos habere socios suæ perditionis, et illi qui faciunt voluntatem diaboli in fornicationibus, et homicidiis, et adulteriis, et ebrietatibus, et in falsis testimoniis, et perjurationibus, et injustitiis, et rapinis, et iniquitatibus; et qui invidiam habent et odium, et detractiones contra fratres suos, æterna calamitate damnantur cum diabolo et angelis ejus in igne perpetuo. Qui vero omnipotentis Dei facere voluntatem et præceptis ejus obedire, in æterna gloria erunt regnaturi cum Christo et sanctis angelis ejus.

2. Hæc sunt præcepta divina per quæ nobis æterna beatitudo donabitur a Deo omnipotente. Primum

charitas Dei, et charitas hominum, ut diligamus Deum ex toto corde, et tota anima, et tota mente, id est omni intelligentia nostra, et omni voluntate nostra, et semper in memoriam habeamus voluntatem et præcepta illius; et diligamus homines alios sicut nosmet ipsos, nulli facientes aliquid, quod nolumus ut alter nobis faciat; sed sic faciamus in alios, sicut nostra voluntas sit, ut alii nobis faciant. Et simus misericordes in pauperes et in miseros, et faciamus illis bene secundum vires nostras et necessitatem illorum, et si quis peccat in nobis, dimittamus illi, ut nobis Deus dimittat peccata nostra, quia sic in evangelio legimus, ipsa Veritate dicente: *Si dimiseritis hominibus peccata illorum quæ in vos gesserunt, dimittet et vobis pater vester cœlestis peccata vestra.* Et habeamus humilitatem in conspectu Domini; quia sicut scriptum est: *Humiliamini sub manu omnipotentis Dei, ut vos exaltet in tempore tribulationis:* quia sicut diximus prius, angeli de cœlo per superbiam ceciderunt. Sed Dei clementia perdonavit nobis per humilitatem ascendere ad angelicas sedes. Et habeamus patientiam, sicut ipse Dominus dixit: *In patientia vestra possidebitis animas vestras,* et nulli malum pro malo reddentes, et castitatem corporis nostri diligenter observemus: quia *Spiritus-sanctus,* sicut scriptum est, *non habitat in corpore peccatis subdito.* Nec furta faciamus, sed de nostro justo labore demus pauperibus eleemosynas, ut ipsi orent pro nobis, et Deus indulgeat nobis peccata nostra: quia *propriæ divitiæ viri,* ut legitur in Sapientia, *redemtio est animæ illius.* Et simus obedientes doctoribus ecclesiasticis in corde puro et conscientia bona. Honoremus ecclesias Christi, et sæpius veniamus ad orationes. Et honoremus parentes nostros, sicut in lege Dominus demandavit. *Honora patrem tuum et matrem tuam.* Sed et parentes filios suos erudiant in omni castitate et timore Dei, non consentientes illis nec furari, nec fornicari, nec inebriari, nec aliquid injuste agere. Uxores vero suos maritos timeant et honorent,

et castitatem illis servent. Similiter et viri uxores suas diligant, et castitatem quam illi quærunt ab uxoribus suis, faciant illi prius, ut videant exempla illorum bona. Pauperes vero et miseri gaudeant in sua paupertate, sperent in misericordia Dei, qui ait: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Vivant in castitate et in fide recta, et in spe æternæ retributionis, et patienter ferant miserias, ut Deus omnipotens concedat illis æternam beatitudinem.

3. Presbyteri vero et totius clerus sanctæ ecclesiæ, qui in servitio Dei stare debent, die noctuque, omnimodis inreprehensibiliter vivant coram sæcularibus, et in omni loco, ut bonis illorum exemplis erudiantur multi. Et sit illorum meditatio in lege Dei, et in servitio ecclesiastico die noctuque. non sint ebriosi, nec avari, nec verbosi in conviviis, nec divitias in hoc mundo quærentes, sed in cœlesti regno æternum sibi thesaurum præparantes. Ostendant itaque omnibus hominibus bonæ conversationis exempla, et doceant populo Christi in veritate et fide, ut cum multiplici sanctarum animarum lucro appareant in conspectu Domini Dei nostri, et multiplici remuneratione digni efficiantur.

4. Adolescentes itaque et juniores sint obedientes senioribus in omni doctrina spirituali, nihil sine consilio seniorum agentes. Sint subditi in humilitate et obedientia, ut digni efficiantur secundum ætatis tempus opportunum ministrare Christo Deo. Qui in adolescentia non didicerit quæ bona sunt, quomodo habere vel docere poterit in senectute? Omnes enim ubique, sive divites, sive pauperes, sive seniores, sive juniores, sive domini, sive servi, sive prælati, sive subditi, Deum diligant, et illius præcepta custodiant diligenter. Sint veraces in sermonibus, justi in judiciis, misericordes in pietate, solliciti in servitio, humiles in moribus, patientes contra omnes adversitates et fidem rectam et catholicam diligenter discant, viventes in fide et spe et charitate. Jejunia publica in castitate custodiant, et eleemosynis

ornent jejunia sua, ut quod sibi detrahunt pauperibus largiantur. Decimas quoque suas fideliter reddant Domino Deo omnipotenti, ut Dominus Deus benedictionem mittat super labores suos. Ad ecclesias sæpius veniant, et maxime diebus festivis, nec vaniloquium habeant in ecclesiis, sed orationibus et compunctione cordis solliciti sint, sicut decet in domo Dei, et in conspectu altissimi regis. Et si quis in quolibet peccato lapsus ceciderit, citius per confessionem resurgat, et purget se in pœnitentiam; quia Dei misericordia dives est ad ignoscendum peccanti, si se convertere vult ad viam justitiæ, sicut ait propheta: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat.* Item in alio loco de voluntate et operatione novissima: *In quacumque die conversus fuerit homo, vita vivet, et non morietur.* Diaboli itaque invidia nos suadet peccare; sed Domini misericordia, qui salutem desiderat nostram, hortatur nos a peccato converti ad viam justitiæ, ut digni esse efficiamur æternæ gloriæ cum sanctis suis. Et hoc certissime scire debemus et credere, quod omnia opera nostra vel cogitationes in die novissimo judicabuntur. Peccatoribus autem qui nolunt peccata dimittere, et mandatis Dei obedire, æterna erunt tormenta, in igne perpetuo cum diabolo et angelis suis. Qui vero se toto corde convertunt ad Deum omnipotentem, viventes in charitate, et Dei præceptis obedientes, æterna erit gloria, beatitudo et lætitia cum Christo et sanctis ejus in sæcula sempiterna.

SERMO IV.

De octo beatitudinibus evangelicis.

1. Cum prædicaret Dominus Jesus in quodam loco, et multos infirmos curaret, multæ turbæ convenerunt ad eum, et ascendit excelsiorem locum, et cœpit docere eos, dicens: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Beatitudinem regni cœlorum Dominus promisit sua præcepta servantibus, et primo de humilitate loquitur dicens: Ideo enim dicit *Pauperes spiritu*, ne putemus illos esse beatos, quos necessitas et penuria pauperes facit: sed illi sunt vere beati, qui humiliantur in spiritu, et licet divitias habeant, non exaltantur in superbiam, sed in humilitate glorificant Deum, qui semper facit bene sperantibus in se. Humilitas enim omnium bonorum fundamentum est: *quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Per superbiam et inobedientiam perdidit homo regnum cœlorum: ideoque per humilitatem et obedientiam debemus adquirere regnum Dei.

2. *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Mitis est nobis Deus, tribuitque nobis cuncta necessaria, quod propterea facit, ut nos mites simus et benigni proximis nostris, et bona semper quæ possumus libenter faciamus, sicut ipse Dominus in alio loco admonet dicens: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris.* Mites possidebunt terram, non istam

corruptibilem terram, quæ corporibus mortuorum plena est, quæ sæpe per superbiam opprimitur, et per sanguinea bella polluitur; sed illam terram habebunt mites, de qua dicit quidam sanctus: *Credo videre bona Domini in terra viventium.* Illa est terra ubi habitant angeli et animæ sanctorum, ubi æterna est lætitia, et sine fine felicitas.

3. *Beati qui lugent nunc, quoniam ipsi consolabuntur.* Beati sunt qui in hoc sæculo plangunt sua peccata, ne in æternis pœnis cum diabolo lugeant. Melius est hic parvo tempore pœnitere pro delictis, et in æternum gaudere cum sanctis, quam brevia istius sæculi gaudia immoderanter exercere, et post hanc vitam æternis suppliciis puniri. Nos vero simus illis similes ad quos Dominus dicit: *Vos contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.*

4. *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam.* Non omnes sunt beati qui esuriunt et sitiunt, sed illi soli sunt beati, qui esuriunt semper justitiam. Sic vero debemus esurire justitiam, ut numquam putemus, quod satis justi simus, sed semper deprecemur Deum, ut augeat merita nostra in bono: qui enim putat se satis habere de justitia, non esurit justitiam, sed exaltatur in superbiam et statim cadet. Humilis autem semper ibit de virtute in virtutem, et semper delectatur in melius proficere.

5. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Nos multum optamus, ut Deus nostra delicta remittat nobis pœnitentibus. Sic et nos debemus proximis nostris rogantibus debita dimittere, sicut ipse Dominus dixit: *Estote misericordes sicut et pater vester cœlestis misericors est.* Misericordes enim misericordiam consequentur: quia si dimiserimus hominibus peccata eorum, remittet nobis et pater noster cœlestis delicta nostra.

6. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Illi erunt mundo corde, qui omnem malitiam, et dolum, et invidiam, et concupiscentiam expellent a corde suo,

et mundabunt conscientias per charitatem, et castitatem, et justitiam, et per ceteras sanctas virtutes, ut possint videre Deum in cœlesti regno. Deus enim non vult habitare in corpore polluto peccatis, ideoque mundemus nos ab omni inquinamento carnis et mentis, ut Deus habitet in cordibus nostris, et dirigat nos ad omne opus bonum. Si enim confitebimur peccata nostra, et emendabimus, et ad eadem non revertemur, mundabit nos Deus a peccatis nostris, et replebit nos virtutibus cœlestibus, et dignos nos efficiet cœlestis beatitudinis cum omnibus sanctis. Si autem absconderimus, Deus illa manifestabit, velimus nolimus. Et melius est uni homini confiteri peccata, quam in illo tremendo judicio coram tribus familiis, cœli, terræque, et inferorum publicari, et confundi pro peccatis, non ad emendationem, sed ad pœnam perpetuam.

7. *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Sic debemus pacem sectari, ut primum inter Deum et nos ipsos pacem efficiamus, sectantes quæ ipse præcepit, et fugientes mala quæ Deo odiosa sunt. Deinde pacificare debemus inter proximos nostros quoscumque viderimus inter se discordiam habere. Per pacem filii Dei vocabimur. Magna est bonitas Dei et ineffabilis clementia conditoris, non sumus digni servi Dei esse, et filii vocamur. Studeamus ergo, ut nos ipsi per bona opera tantæ hereditatis digni esse mereamur, et non segregemus nos ipsos a tam pio patre, qui nos in filiorum sortem adnumerare dignatus est.

8. *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Christus Filius Dei flagella et opprobria pro nobis sustinuit, et postremo ipsam mortem pro nobis suscepit, debemus ergo et nos pro ejus nomine adversa quæque tolerare patienter, quia per multas tribulationes intrabimus in regnum Dei, si eas propter justitiam toleramus. Beatitudo ergo nobis in cœlo parata est, ad illam bonis operibus nos præparemus, ad illam toto desiderio curramus. Expectant

nos angeli omnes sancti in cœlis et gaudent, ut ad eos venire velimus. Laudemus itaque misericordiam Dei, et ei in omnibus gratias agamus, eumque semper deprecemur, ut qui nos redimere dignatus est, ipse nos emundet ab omnibus peccatis, et sui regni consortes cum omnibus sanctis efficiat. Cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO V.

De fide et operibus dilectionis.

1. ADMONEO vos ut reminiscamini quid omnipotenti Deo in baptismo promisistis. Primitus credere in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum filium ejus, et in Spiritum-sanctum, unum omnipotentem Deum in Trinitate perfecta. Sed quia scriptum est *Fides sine operibus mortua est,* et qui novit Deum, mandata debet conservare, hæc sunt mandata Dei quæ vobis adnuntiamus facere et servare. Ut Deum quem confessus es, diligas ex toto corde, et ex tota mente, et ex tota virtute. Deinde proximos vestros tamquam vos ipsos. In his duobus mandatis tota lex pendet et prophetæ. Initium sapientiæ timor Domini, perfectio autem charitas est, et ideo ut possitis hanc charitatem, quæ Deus est, adipisci, habete, sicut Apostolus præcepit, cum omnibus pacem, ut Dominus dicit: *Pacem et veritatem diligite;* Patientiam, quia Dominus dicit: *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Habete misericordiam, quia Dominus præcepit: *Estote misericordes, sicut pater vester cœlestis misericors est.* Et iterum: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Estote benigni sicut Apostolus præcepit: *Estote invicem benigni, misericordes, donantes invicem sicut et Deus in Christo donavit vobis.* Sitis casti, sicut Apostolus dicit: *Sequimini pacem et castimoniam, sine qua nemo videbit Deum.* Sitis impolluti corde et corpore, quia Deus dicit: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Conjugibus fidem servate, quia Dominus dicit: *Quod Deus conjunxit homo non separet.* Viri caste diligant uxores, sicut Apostolus præcipit: *Viri diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit ecclesiam.* Uxores timeant viros, quia Deus dicit mulieri: *Sub viri*

potestate eris, et ipse dominabitur tui cunctis diebus. Filios vestros docete ut Deum timeant: familiam vestram similiter, ne aliquid per vestram negligentiam Deo pereat, necnon et omnes vicinos exhortemini, ut benefaciant, quoniam scriptum est: *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum.* Discordes ad concordiam revocate, quia beati sunt pedes pacem portantes. Qui causas audit, juste judicet, quia Deus dicit: *Juste judica proximo tuo.* Et iterum: *In quo judicio judicaveritis, judicabimini.* Munera non accipietis, quia Dei sermo est: *Obcæcant oculos sapientium, et subvertunt verba justorum,* et cum Dominus dicit in tabernaculo suo id est in regno suo habitare, *qui munera super innocentem non accipit.*

2. Diem dominicum observate, ad ecclesiam currite, quia in ipsa Christus a mortuis resurrexit, ut nobis quoque exemplum præberet resurrectionis. Ibi orate, et fabulas otiosas et verbositatem diligenter cavete, quia scriptum est: *Domus mea domus orationis est.* Ideo orare ibi debetis, et inutiliter non verbosare. Eleemosynas date juxta vires, quoniam *sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccata.* Hospitales invicem, quia Dominus in judicio dicturus est: *Hospes eram, et suscepistis me.* Unde et quidam placuerunt angelis hospitio receptis. Peregrinos suscipite, et mementote vos ipsos in hoc sæculo peregrinos. Infirmos visitate, quia et Dominus dicturus est: *Infirmus fui et visitastis me.* Viduis et pupillis ministrate, quia Dominus dicturus est, *quod uni ex minimis meis fecistis mihi fecistis.* Decimas ecclesiis reddite, quia Dominus præcepit dicens: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari,* hoc est vectigalia et tributa, *et quæ sunt Dei Deo,* id est decimas et primitias et vota quæ vovistis omnia, sicut Dominus præcepit: *Quæcumque vultis ut faciant vobis homines bona, hæc et vos facite illis, et quod tibi non vis, alii ne feceris. Hæc est enim lex et prophetæ.* Si hanc ad in-

vicem caritatem impleveritis, omnia præcepta implebitis. Deum solum ubique timete, regem honorificate, quia sicut scriptum est, *non est potestas nisi a Deo, et qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Ideoque piis præceptis obedite. Justum censum ne subtrahatis, sicut Apostolus præcepit: *Cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.* Servi carnales qui estis, obèdite dominis vestris, sicut apostolus jubet, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed fide bona et corde simplici. Et vos domini eadem facite servis, conservate in eis justitiam et misericordiam, scientes quoniam illorum et vester Dominus in cœlis est.

3. Orationem dominicam memoriter tenete, quia in ea breviter omnis necessitas præsentis vitæ et futuræ pleniter comprehenditur, et Christus eam docuit, ideoque Dominica dicitur, qui præcepit ut sic oremus. Symbolum etiam ex animo tenete, quia scriptum est: *Impossibile est sine fide placere Deo.* Ideoque vos ipsi, sicut ibi dicitur, credite, et filiis vestris, necnon et eis quos in baptismo suscepistis, hanc ipsam fidem tradite; quia ideo pro ipsis fidejussores extitistis, ut sic credere vobis docentibus deberent. Scitote etiam vos semel non amplius baptizari debere, semel et non amplius ad confirmationem accedere, quia et apostoli semel manus super credentes imponebant, ut acciperent Spiritumsanctum.

4. Jejunia legitima et publica maxime amate, quia per abstinentiam et eleemosynas populi placatur Deus, sicut Ninivitis triduo jejunantibus pepercit. Justitiam diligite sicut scriptum est: *Diligite justitiam qui judicatis terram.* Diaboli suasionibus non consentite, sed, sicut apostolus præcipit, *resistite diabolo et fugiet a vobis.* Communionem corporis et sanguinis Domini per tempora sumite.

5. Hæc sunt, fratres mei dilectissimi, opera fidei, quæ ab universis Christianis communiter debent conservari, et qui his particeps in hoc sæculo fieri noluerit, parti-

ceps regni Dei in futuro esse non poterit; et nos humiles et infimi, vestro tamen amore et sollicitudine provocati, propterea hæc vobis enumeravimus, ut nullus se excuset, dicendo, Nescio inter bonum et malum, inter justum discernere, nescio quid dimittam, quid faciam, Nunc ergo *diverte a malo,* sicut scriptum est, *et fac bonum. Inquire pacem, et sequere eam;* quod si feceritis, adaugebit vobis Dominus intellectum et virtutem, ut etiam potiora et majora divina mandata discere et adimplere valeatis, et non solum vobis, si in istis operibus jugiter usque in finem perseveretis, peccata dimittet, sed et æternum et cœleste regnum quasi filiis propriis tribuet, *ut sitis,* sicut dicit Apostolus, *heredes quidem Dei, coheredes autem Christi.*

6. Christum etiam Filium Dei venturum credite in die judicii judicare vivos et mortuos, sicut ipse ascendens in cœlum per angelos apostolis mandavit, qui dixerunt: *Sic veniet quemadmodum vidistis eum, euntem in cœlum.* Tunc videbit eum omnis caro, sicut propheta dicit: *Videbit omnis caro salutare Dei.* Impii vident ut timeant quem despexerunt, sed non gaudebunt, quia gaudium in illum non habuerunt, sicut scriptum est: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei.* Tunc justi discernentur ab impiis, qui in hoc sæculo premebantur ab ipsis. Impii, ut in supplicio carceris diaboli cum ipso puniantur: justi, ut in regno Dei cum ipso glorientur. Recipient impii corpora, ut cum ipsis in perpetuum cum quibus peccaverant, crucientur. Recipient Recti Justi corpora, ut in quibus Deo fideliter serviebant, in ipsis a Deo misericorditer mercedem accipiant. Omnes tunc resurgent, sicut Apostolus dicit: *Omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur,* quia soli justi ad gloriam mutabuntur; *tunc ibunt,* sicut Veritas dicit, *impii in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.* Tunc fulgebunt justi sicut sol in regno patris eorum, ibi erit vita cum Deo sine timore mortis, ibi lux indeficiens, et numquam tenebræ, ibi salus quam

nulla ægritudo conturbat; ibi satietas indeficiens eis, qui nunc esuriunt et sitiunt justitiam; ibi felicitas, quam nullus timor corrumpit; ibi gaudium quod nulla tristitia consumit; ibi æterna gloria cum angelis et archangelis, cum patriarchis et prophetis, cum apostolis et martyribus, cum confessoribus et sacris virginibus quæ sequuntur Christum quocumque ierit; ibi majora et meliora, suaviora et dulciora, jucundiora et amabiliora donata sunt sanctis, quam dici aut cogitari possit, quia sicut dicit Apostolus, quod *oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus liligentibus se* gaudia, ad quæ vos perducat qui vos creavit. Hæc, filioli, hæc fratres carissimi, quæ vobis humiliter ego peccator ore suggessi, omnipotens Trinitas, Pater et Filius et Spiritus-sanctus, sua virtute sensibus vestris salubrius et cordi loquatur, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO VI.

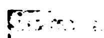
De capitalibus peccatis et præcipuis Dei præceptis.

Audite et intelligite, carissimi, hoc est verbum fidei quod prædicamus, ut credamus in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum filium ejus unicum Dominum nostrum, et credamus in Spiritum-sanctum unum Deum omnipotentem in unitate et Trinitate, trinum in personis et nominibus, et unum in deitate majestatis et potestatis. Hoc est verbum fidei quod prædicamus, ut discernamus inter bonum et malum, inter pium et impium, inter justitiam et iniquitatem, id est inter capitalia peccata et inter capitalia et principalia præcepta et mandata Dei. Hæc enim sunt capitalia peccata. Sacrilegium quod dicitur cultura idolorum. Omnia autem sacrificia et auguria paganorum, sacrilegia sunt, quemadmodum sunt sacrificia mortuorum defuncta corpora, vel super sepulchra illorum, sive auguria, sive filacteria, sive quæ immolant super petras, sive ad fontes, sive ad arbores, Jovi, vel Mercurio, vel aliis diis paganorum, quæ omnia dæmonia sunt, et multa alia quæ enumerare longum est, quæ universa juxta judicium sanctorum patrum sacrilegia a Christianis vitanda et detestanda et capitalia peccata esse dinoscuntur. Homicidium, adulterium, fornicatio sive cum humana natura, sive cum animalibus et pecoribus, sive masculi cum masculis, sive fœminæ cum feminis ardentes in desideriis invicem. Hæc omnia capitalia peccata sunt. Furta et rapinæ, falsum testimonium, perjurium, detractio, cupiditas, superbia, invidia, odium, vana gloria, ebrietas, ista omnia capitalia peccata esse absque dubitatione comprobantur. Hæc sunt quæ mergunt homines in interitum et perditionem. Ista est malitia quam S. Petrus abjicere jussit, quando dicit:

Hoc est verbum quod evangelizatum est vobis. Deponentes igitur omnem malitiam, et omne dolum. De talibus dicit Paulus apostolus: *Qui talia agunt digni sunt morte; non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Hæc sunt opera satanæ, quibus abrenuntiant Christiani in baptismo. Hæc opera satanas in die exitus nostri in nobis requiret, et si invenerit, nos reos sibi vindicat, et ad inferni claustra et ad æternas pœnas secum nos nudos et flentes et lugentes trahit, ubi mors semper patitur, et numquam per mortem maligna vita finietur, ubi ardor sulfureis flammis exæstuans et algor trementibus ac lugentibus animabus intolerabilis et numquam terminatur; ubi tenebras sine luce patientur oculi eorum, qui hic lucernam Domini, id est sanctum evangelium videre oculis cordis noluerunt; ubi aures nihil nisi luctum et gemitum audient, quæ hic præcepta vitæ in evangelio Christi audire noluerunt; ubi esuriunt et sitiunt in æternum, qui hic esurientibus et sitientibus miseris cibum et potum dare noluerunt, ubi semper mors optatur, sed non dabitur, ab his qui hic de morte sua cogitare noluerunt. Ibi generaliter omne malum invenitur, et nullum bonum videbitur.

2. Præcepta Dei sunt fides recta et vita immaculata. Fides recta fides catholica est, quam supra exposuimus. Dilectio Dei, id est Dominum Deum diligere ex toto corde, et ex tota anima, et ex tota virtute. Deinde proximum tamquam semetipsum. Timor Domini sicut scriptum est: *initium sapientiæ timor Domini.* Pax, benignitas, patientia, humilitas, continentia, modestia, justitia, misericordia. Opera enim sunt misericordiæ, esurienti cibum dare, sitienti potum, nudum vestire, infirmos et in carcere inclusos visitare, et illis ministrare, hospites suscipere, mortuos sepelire, juste judicare, justitiam laudare, iniquitatem detestare et non facere, viduas et orphanos adjuvare, peregrinos suscipere, eleemosynas in pauperes partiri, tribulationem

patientibus subvenire, decimas annis singulis reddere, semper orare in omni loco dominationis ejus, castitatem servare et jejunium amare, pacem semper diligere, gratiarum actionem Deo de omnibus agere. Hæc facientibus et implentibus regna præparantur æterna. Illis Salvator mundi in die judicii dicturus est: *Venite benedicti Patris mei possidete regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi: tunc fulgebunt justi sicut sol in regno patris eorum.* ubi est lux sine tenebris, [et vita sine morte, ubi est lætitia sempiterna et gaudium sine fine, ubi majora et meliora bona spiritualia, quam lingua humana exponere possit, sicut scriptum est, *quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.*

SERMO VII.

De fide et charitate.

1. Primo omnium quærendum est homini quæ sit vera scientia, veraque sapientia; quia sapientia hujus sæculi stultitia est apud Deum. Scientia vera est, a diaboli servitio, quod sunt peccata, recedere, et sapientia perfecta est Deum colere secundum mandatorum illius veritatem: quia in his duobus vita beata adquiritur, sicut psalmista ait: *Diverte a malo et fac bonum.* nec etiam sufficit cuiquam mala non facere, nisi etiam et bona faciat; nec bona facere, nisi etiam et mala omittat. Omnis ergo qui sic sapiens est, procul dubio beatus erit in æternum. Nulla melior est sapientia, quam ea qua Deus secundum modulum humanæ mentis intelligitur et timetur, et futurum ejus creditur judicium: vel quid est justius, quam Deum diligere, ejusque mandata custodire, per quem dum non fuerimus, creati sumus, et a servitute diaboli liberati, qui nobis omnia bona quæ habemus perdonavit? Ideo unusquisque instantissime bona quæ cœpit, perficere contendat, ut perpetuam a Domino mereatur mercedem accipere. Omnibus viribus diligatur Deus, qui custodit omnes qui ei corpus suum et animam subjiciunt bona voluntate et charitate sincera. Nam omnis creatura, velit aut nolit, uni Deo et domino suo subjecta est. Sed hoc admonemur, ut tota voluntate serviamus domino Deo nostro.

2. Fides est prima quæ subjugat animam Deo, quia cognitio divinitatis et scientia veritatis per fidem discenda est catholicam: quia *fine fide impossibile est placere Deo.* Vere beatus est qui et recte credendo bene vivit, et bene vivendo fidem rectam custodit. Igitur sicut otiosa est fides sine operibus bonis, ita nihil proficiunt opera bona sine fide recta. Ista est fides

catholica, ut credamus in unum Deum patrem omnipotentem, et in Filium ejus unicum dominum nostrum Jesum Christum, et in Spiritum-sanctum, id est unus Deus, unius substantiæ Trinitas æterna; Deus ex quo omnia, per quem omnia, et in quo omnia.

3. In præceptis vero Dei charitas obtinet principatum, ideo diligenda est et tenenda, sine cujus perfectione nihil Deo placere posse, Paulus testatur apostolus. Unde et ipse Dominus a quodam scriba interrogatus, quod esset mandatum maximum; respondit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua.* Addidit quoque *secundum simile est huic: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus mandatis tota lex pendet et prophetæ.* quod vero ait, ex toto corde et tota anima et tota mente, id est toto intellectu, tota voluntate, et ex omni memoria Deum esse diligendum. Dei vero dilectio in observatione mandatorum ejus tota consistit, sicut alibi ait: *Si quis diligit me sermones meos servat.* Unde et ipsa veritas alibi ait: *In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* Item Apostolus: *Plenitudo legis est dilectio.* Item Johannes evangelista: *Hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat et proximum suum.*

4. Si forte quislibet quærat quis sit proximus, sciat omnem Christianum recte proximum dici: quia omnes in baptismo Filii Dei sanctificamur, ut fratres simus spiritualiter in charitate perfecta. Nobilior est generatio spiritualis quam carnalis, de qua in evangelio ipsa veritas ait: *nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spirito-sancto, non potest introire in regnum Dei.* Discat homo quæ sint præcepta Dei, et ea custodiat quantum valeat, et sic se cognoscat charitatem habere Dei. Nemo igitur quamvis ingenti peccatorum pondere prematur, de bonitate divinæ pietatis desperare debet. Sed in omni tribulationum angustia spe ad solatium supernæ pietatis currendum est: quia in Deo solo omnis spes et salus

sine dubio consistit: qui vero Deum et Dominum fideliter amat et indesinenter colit, et ejus mandata perseveranter implet, æternam cum angelis gloriam perpetualiter possidere dignus efficiatur, cœleste regnum pro meritis patet. Igitur sicut omnibus æqualiter regni Dei prædicata est beatitudo, ita omni sexui, ætati, et personæ æqualiter secundum meritorum dignitatem regni Dei patet introitus, ubi non est distinctio quis esset in sæculo, laicus vel clericus, dives aut pauper, junior vel senior, servus aut dominus, sed unusquisque secundum meritum boni operis perpetua coronabitur gloria.

SERMO VIII.

Qualiter hic vivatur, qualiter in futurum vivendum sit.

Cogitemus, dilectissimi fratres, assidue qualiter vivamus in hac præsenti vita, qualiter victuri simus post hujus vitæ terminum. Nullatenus itaque homines perire possunt, sicut animalia ratione carentia, sed omnis homo animam habet æternam, quæ judicabitur secundum ea quæ gessit in corpore sive bonum sive malum. Salus est enim uniuscujusque Dei obedire mandatis, illiusque tota intentione semper facere voluntatem, qui vult omnes homines salvos fieri et neminem perire. Ideoque post baptismi sacramentum secundam pœnitentiâ posuit purgationem, ut mala quæ post baptismi ablutionem agimus, pœnitentiæ medicamentis sanentur. Ut qui prius in malis actibus fuimus, postea conversi in bonis operibus vivamus; quia non sufficit tantummodo mala derelinquere, nisi etiam mox et bona quæ mandata sunt nobis faciamus, dicente propheta: *Diverte a malo et fac bonum.* Nam superbiæ malum humilitatis bono immutandum est, ut qui fuimus per superbiam diaboli sectatores, per humilitatem simus imitatores Christi. Igitur per superbiam angelicæ potestates de cœlesti ceciderunt gloria, per humilitatem vero Christi humanum genus ad cœlestem vocatur gloriam. Initium omnis peccati superbia est, qua homo despexit mandatis obedire Dei sui. Inde fuit ruina primi hominis, quia contemsit mandato obedire creatoris sui: et si ille primus homo per inobedientiam de paradisi ejectus est gaudiis, nos vero per obedientiam mandatorum Dei ad vitam valeamus pervenire perpetuam, dicente Domino in evangelio cuidam se interroganti, quomodo vitam æternam possidere potuisset: *Si vis vitam ingredi, serva mandata;* et in his mandatis Domini maximum est ac justissi-

mum: *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex omnibus viribus tuis. Secundum simile est huic: diliges proximum tuum sicut te ipsum,* in quo est quod tibi non vis, alteri ne facias: quod ipsa natura hominis docet, quia nullus vult homo ut ei alter noceat. Ideo nulli debet ille nocere, et sicut nos desideramus ut alii nos adjuvent in nostris necessitatibus: ita et alios debemus adjuvare in suis necessitatibus secundum virium nostrarum possibilitatem, et benigni esse et misericordes ad omnes homines, sicut Deus pater benignus est et misericors in nos, qui solem suum facit oriri super bonos et malos, et ad fructificanda semina pluviam dabit terræ nostræ, ut terra germinet et faciat fructum unde nostræ mortalitatis vita sustentetur. Idcirco necessarium est illum diligere, et ejus obedire mandatis, ut per ejus pietatem ab omnibus protegamur adversis et æternis per eum valeamus abundare bonis. numquam enim illius nos deserit bonitas, si illius nos non derelinquamus voluntatem, et voluntas illius salus est nobis et prosperitas ac beatitudo æterna. Ideo tota virtute fugiamus vitia et crimina quæ diabolus suadet; facientes bona, quæ Deus ipse nobis præcepit facere, hoc est dilectionem Dei et proximi, sicut prædiximus, pietatem et misericordiam in miseros. Non simus avari ad congregandum vel servandum, sed benigni ad largiendum, quia *propriæ divitiæ redemtio est viri,* et donorum quæ in pauperes fiunt, Christus erit remunerator. *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna delet peccatum.* Similiter jejuniis, et orationibus, et abstinentia carnalium desideriorum, et in confessione et pœnitentia omnia possunt deleri peccata. Sed nullus in peccatis suis securus jaceat, quia nemo ultimum præscire poterit diem, sed surgat per confessionem et pœnitentiam, et revertatur ad dominum Deum suum, quia pius est ad ignoscendum, si nos pigri non erimus ad pœnitendum. Casti simus et sobrii in corpore nostro, fornicationes et alias fugientes immunditias corporales et omnes delec-

tationes injustas depellamus a nobis. Mundemus corda et corpora nostra in conspectu domini Dei nostri, ut digni simus habitaculum Spiritui-sancto. Furta et rapinas, falsa testimonia, et perjuria, et homicidia, et his similia crimina nullus vestrum faciat, ne quisquam contra alium invidiam habeat, nec inimicitiam, nec dissentiones occultas, sed pacifice conversetur cum omnibus, Domino dicente: *Beati pacifici quoniam Filii Dei vocabuntur.* Commessationes, et ebrietates, et inania verba, et turpiloquia omnimodis cavete vobis: quia *ebriosi,* ut dicit Apostolus, *regnum Dei non possidebunt.* Auguria et incantationes et ligaturas nolite exercere, nec illis credere: quia diabolica hæc sunt argumenta, non Domini præcepta; sed ad Christi ecclesiam concurrite, ibi sanitatem corporum et salutem animarum quærite vestrarum. In Dei enim omnipotentis potestate salus et vita omnium nostrorum est, cujus pietas numquam deserit in se sperantes. quapropter per illius bonitatem speremus et credamus omnia nobis bona venire. Patientes simus, et nulli malum pro malo reddentes, sed indulgeamus in nos peccantibus, ut divina misericordia nobis dignetur indulgere delicta nostra, sicut in Dominica oratione solemus dicere. Semper Deum habeamus ubique præsentem, et si coram homine timemus peccare, quanto magis coram oculis Dei, qui omnia evidentissime conspicit, quæ nos cogitamus vel loquimur, vel agimus. Illum ubique habemus testem in vita nostra, illum post hanc vitam judicem habemus, illius semper tota dilectione et tota virtute implĕamus voluntatem, quatenus ille nobis gloriam æternam cum sanctis suis concedere dignetur, ut dum impii pro peccatis et sceleribus suis flammis cum diabolo tradentur æternis, nos pro bonis operibus cum Christo et cœtibus angelicis gaudia æternæ beatitudinis divina donante gratia intrare mereamur.

SERMO IX.

Qui actus sint omni studio evitandi, et qui tota virium instantia sectandi.

1. CONSIDERARE oportet nos, carissimi, præsentis vitæ statum, vel qui actus sint nobis omni studio evitandi, vel qui tota virium nostrarum instantia sectandi. Inter omnia quæ hic agi possint semper aspicere debemus quomodo diabolo deceptori nostro resistamus, et quomodo Deo Jesu redemtori nostro placeamus. In eo illi placemus, si hoc agimus quod ille jussit, et quod ille interdixit refutamus. Peccata vero et iniquitates prohibet nos committere, commissa pœnitentiæ medicamine citius curare. Recte itaque vivere et pie et æterna quærere præcepit nobis, et unumquemque locum et conditionem suam diligenter procurare, ne vacuus appareat, vel minus utilis in loco suo. Una est enim corpori nostro anima, in qua vita consistit, sed multa sunt membra diversis distincta officiis. Sic in ecclesia una est fides, quæ per charitatem ubique operari debet, sed diversæ dignitates proprias habentes ministrationes. Nam alius ordo præpositorum est, alius subditorum; alius divitum, alius pauperum; alius senum, alius juvenum; et unaquæque persona habens sua propria præcepta, sicut unumquodque membrum habet suum proprium in corpore officium. Nam episcoporum officium est prava prohibere, pusillanimes consolari, protervos corripere. Deinde regius honor populis debet esse timori et venerationi, quia non est potestas nisi a Deo. Item, potentes et judices omnes qui regi adhærent, fideles sint oportet, et humiles, et misericordes, in æquitate judicare et non in muneribus, viduas et pupillos et pauperes defendere, episcopis suis subditos esse, nemi-

nem vi opprimere, non injustis divitiis inhiare, sua magis indigentibus dare, quam aliena rapere.

2. Item, sunt in populo Dei alii sapientes, et alii stulti. Sapientium est bona quæ sciunt et opere complere et aliis prædicare. Quid prodest viatori scire viam, si non vult intrare? Ille vero qui viam Dei scit et intrat, aliosque introducit, similis est firmamento, quod multis splendet sideribus. Qui vero multos ædificat, multorum mercede gloriatur. Debent itaque potentes Deum habere sibi præsentem semper, et licet hominem non timeant, Deum tamen metuant, et potestatem sibi concessam in Dei honorem et in salutem animæ suæ fruere. Qui vero stulti sunt et indocti, discant humiliter a sapientibus, quia qui ignorat ignorabitur, ne ignorantia se putent excusari posse apud districtum judicem; ille considerat occulta uniuscujusque.

3. Tres distantiæ sunt in humano genere; alii sunt qui bene sciunt, et faciunt quæ sciunt: hi sunt optimi hominum ac Deo proximi. Secundus gradus est in hominibus qui per se bona nesciunt, volunt tamen discere a bene scientibus, et implere quæ didicerint, et horum vita utilis est in ecclesia. Qui bona quæ ignorat discere contemnit, hujus vita omnibus inutilis est et plurimis noxia. Quapropter qui sciat bonum, faciat; et qui nesciat, discat, ut et ille de sua scientia gaudeat, et hic de sua industria proficiat. Alii sunt in ecclesia divites, alii pauperes. Pauperibus præceptum est humiles esse, et sperare in Deum, qui dixit: *Beati pauperes spiritu*, et meliores divitias tanto avidius amare, quanto his terrenis vacui sunt. Divitibus præceptum est sua dare, non aliena rapere, vestire, induere, quia multa sunt quæ divites per abundantiam divitiarum superflua faciunt, vel in cibo, vel in vestitu. Ideo refectio pauperum abluat peccata quæ superfluitas contraxit: quia *sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum*. Dives qui parcit divitiis, non parcit animæ, aut cui largus est qui semetipso tenax est? Cogitet unus-

quisque quanto pretio ab igne præsenti, si cogatur ardere vel unum diem, velit se redimere, quanto est acrior ignis judicii? Ignis gehennæ insuper æternus est. Ideo qui habeat divitias, præveniat faciem judicis, et misereatur miseris, ut ei misereatur Deus, qui pauperi, ut dictum est, miseretur; fœneretur Domino et ipse reddet ei. Senes vero decet religiosos esse compositis moribus, et canitiem ornare sobrietate, et semper de ingressu alterius vitæ cogitare. Adolescentes convenit obedientiæ et subjectioni seniorum operam dare, ut proficiant semper in domo Dei, ut meliores ac meliores fiant, nec vanis oblectationibus et noxiis cupiditatibus malignos se spiritus mancipare sinant, sed castos se et immaculatos studeant ad maturam perducere ætatem.

4. Parentibus quoque præceptum est, ut erudiant filios suos in timore Dei. Quid enim parenti proficit, si habeat filium tormentis perpetuis deputatum? ideo diligentius erudiant in disciplina pietatis suos filios patres, ut benedictione hereditatis hic et in futuro sæculo habeant illos. Sed et filii obediant parentibus suis, nam et ipsemet Christus subditus fuisse parentibus suis legitur. Viri vero diligant uxores suas in castitate et conscientia pura, et quasi fragiliori vasculo, honorem eis competentem in timore Dei faciant, uxoresque viris suis sint subditæ in timore et fide, scientes a Deo constitutam esse subjectionem uxoris viro. Sunt quoque alia communia in ecclesia omni dignitati, ætati et sexui præcepta, ut est diligere dominum Deum ex toto corde, ex tota mente, totaque virtute, et proximum sicut seipsum, nullusque hoc alteri faciat quod sibi fieri nollet. Patientia quoque omnibus necessaria est et compassionis affectus, et misericordiæ largitas, et justitiæ æquitas, et fidei puritas, et spei firmitas, orationumque instantia, et mansuetudo morum. His enim et hujusmodi hostiis promeretur divina clementia. Hæc enim salutis præcepta et omnibus conveniunt, et cunctis necessaria esse

noscuntur. His passibus iter cœleste, et his clavibus supernæ patriæ janua panditur. Per hæc vestigia omnes sancti cursum vitæ præsentis peregerunt, et qui nunc regnant cum Christo per has semitas ad eum pervenerunt, nec est hæc via laboriosa, sed valde gloriosa, quæ brevi spatio peragitur, sed perpetua lætitia et gloria coronatur. Qui vero hac pergere non cessat, angelicæ beatitudinis consors efficitur, et ipsius domini Dei omnipotentis æterno fruitur aspectu, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO X.

De incarnatione Filii Dei et humani generis reparatione.

1. Primum omnipotens Deus hominem in paradiso ad suam imaginem et similitudinem creavit, et æternum eum esse voluit; sed postquam de paradisi gaudiis culpa exigente repulsus est, primus humani generis parens, et in hujus exilii atque cæcitatis quam patimur ærumnam venit. Jam illa cœlestis patriæ gaudia quæ prius contemplabatur videre non potuit. In paradiso quippe homo assueverat verbis Dei perfrui, beatorum angelorum spiritibus cordis munditia et celsitudine visionis interesse. Has autem homo delicias tunc amisit, cum in paradiso peccavit. Postquam huc cecidit primus homo, ab illo quod contemplabatur mentis lumine secessit, ex cujus videlicet carne nos in hujus exilii cæcitate nati, audivimus quidem esse cœlestem patriam; audivimus ejus cives angelos Dei, audivimus eorumdem angelorum socios spiritus justorum perfectorum; sed carnales quique, quia illa invisibilia scire non valent per experimentum, dubitant utrumne sint quæ corporalibus oculis non vident. Dum esse summa et invisibilia audiunt, diffidunt an vera sint: quia sola hæc infima in quibus nati sunt visibilia noverunt, unde factum est, ut ipse invisibilium et visibilium creator ad humani generis redemtionem unigenitus Patris veniret. Unigenitus Patris idcirco incarnatus est, ut nos ad fidem introduceret. O quanta est bonitas Dei nostri, qui nos creavit et liberavit, opprobria multa et irrisiones verborum pertulit a perfidis Judæis, ut nos per ejus exemplum veram patientiam servaremus; insultantium alapas accepit, ut animas credentium laqueis diaboli liberaret; a perfidorum sputis faciem non abscondit, ut nos ablueret aqua salutis; tacitus flagella toleravit, ut

nos ab æternis suppliciis faceret salvos; colaphos pertulit, ut nobis perennes honores inter choros angelorum tribueret, in siti sua fellis amaritudinem accepit, ut nos æterna dulcedine debriaret: ut vitam mortuis præpararet, usque ad mortem ipsa Vita pervenit. Cur itaque asperum creditur, ut a Deo homo toleret flagella pro malis, si tanta Deus mala pertulit ab hominibus pro bonis? aut qui sana intelligentia de percussione sua ingratus exsistit, si ipse hinc sine flagello non exiit, qui hic sine peccato vixit? Hæc omnia et alia multa redemtor noster pro nostra salute sustinuit, et nos debemus pro ejus amore omnia vitia et concupiscentias malas relinquere, quia ille nos in tantum amavit, ut pro nobis suum sanctum sanguinem fuderit. Sequamur ergo, fratres carissimi, districtam et asperam redemtoris viam. Non nos terrenarum amor superet, non superbia inflet, non ira dilaniet, non luxuria polluat, non invidia consumat. Amore nostro, fratres carissimi, redemtor noster occubuit, et nos amore ejus discamus vincere nosmetipsos. quod si perfecte agimus, non solum imminentes pœnas evadimus, sed communi cum martyribus gloria remuneramur.

2. Hanc itaque spem habentes, fratres carissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, et quicquid malum ac sordidum est, nec corpore agamus, nec animo cogitemus, sicut decet sanctos, ut in futura resurrectione ad gloriam non ad pœnam ire mereamur. Alii enim resurgent, ut a Deo cœlestia præmia consequantur, alii vero ut cum diabolo æterna tormenta patiantur. Sic enim de iniquis et injustis Dominus in evangelio dicit: *Tunc ibunt impii in ignem æternum, justi autem in vitam æternam.* Hanc ergo, fratres carissimi, resurrectionem, quæ apostolicis ac divinis vocibus roborata est, firmissime custodite. Scitote resurrexisse a mortuis Dominum nostrum Jesum Christum, et immortalem factum sedere ad dexteram Patris, qui nos ad similia resurrectionis præmia provocare dignatur. Ex-

hibete ergo vos dignos, quibus cœlestis et æterna illa gloria conferatur, quam tunc potestis adipisci, si vos sanctos in omnibus servetis. Abstinete vos ab omni opere malo, ab odio, inimicitiis, ebrietatibus, fornicatione, a furto et perjurio. Quia hæc omnia et his similia odit Deus, et eos qui ista faciunt puniet in futuro. Estote ergo benigni, misericordes, humiles, pudici, et ea semper operantes quæ in sanctis suis Deus diligit, ut possitis cum sanctis ejus ad vitam æternam pervenire, per Jesum Christum Dominum nostrum, qui nos protegere in omnibus, et sua gratia adjuvare dignetur. Ipsi gloria cum Patre et Spiritu-sancto in omnia sæcula sæculorum.

SERMO XI.

De duobus regnis a Deo statutis.

1. Duo regna statuit Deus, præsentis dico temporis et futuri, et tempora utrique constituit, statuitque expectare judicii sui diem, quam ipse diffinivit, in qua habenda sit rerum omnium animarumque discretio, ut impii quidem pro peccatis suis igni tradantur æterno: hi vero qui secundum voluntatem conditoris Dei vixerunt, pro bonis operibus benedictione suscepta, clarissima luce fulgentes, introducti ad æternum sæculum, ineffabilium bonorum munera æterna percipiant. Modo fratres dies purificationis sancta, et spirituales jam animæ sunt, in quibus aliqua corporis fatigatio, animæ vero lucra inveniuntur, et ideo sicut Apostolus dicit: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis,* ideo vacare Deo studeamus soli, et cara sæculi transeuntia relinquamus, et Deo pio patri adhæreamus, admonente psalmista ac dicente: *Vacate et videte, quoniam ego sum Dominus.* Vacare ergo Domino est laudibus ejus insistere, et onera peccatorum per pœnitentiam abjicere, et ad Deum conditorem convertere. Nolite imitari malos christianos. Sunt enim, quod pejus est, qui post baptisma multa crimina et peccata committunt, et medicamentum pœnitentiæ non requirunt, sed per omnes scelerum campos, laxatis peccatorum habenis, per præcipitia luxuriæ feruntur infernis, et sine ulla compunctione, vel correctione vitæ ad altare accedere et communicare præsumunt. Vos vero qui baptizati estis, nolite imitari tales, ne forte si eos imitari volueritis, cum ipsis æterno supplicio pereatis. Custodite in vobis baptismi sacramentum, ebrietatem velut inferni foveam fugite, superbiam, invidiam, vanitatem quasi gladium diaboli pertimescite. Nolite detrahere, quia sicut scriptum est,

Qui detrahit fratri suo eradicabitur de terra viventium. Nolite maledicere, quia scriptum est, *neque maledicentes regnum Dei possidebunt.* Nolite falsum testimonium dicere, quia scriptum est, *Testis falsus non erit impunitus.* Nolite mentiri propter quod scriptum est, *os quod mentitur occidit animam.* Nolite vos invicem odio habere, quia scriptum est, *qui odit fratrem suum homicida est,* quia quicumque fecerit hoc mali, perdit baptismi sacramentum. Nolite facere furtum in quolibet ingenio. Fraudes nolite committere. Stateras dolosas et mensuras duplices quasi mortifera venena vitate. Ad ecclesiam frequenter convenite, sacerdotibus vestris et honorem et amorem impendite. De ipsa substantia vestra et decimas reddite, et secundum vires vestras eleemosynas facite, nolite munera super innocentes accipere, sed quotiescumque causas auditis, Deum attendite, et justum judicium judicate: ne forte dum pecuniam injuste vultis adquirere, æternum supplicium non possitis evadere. Qui de salute animæ suæ attentius cogitat, unde læditur quantum potest fugiat: qui enim non cogitat nisi de ista tantum vita, animalibus et pecoribus similis est. quid enim quærunt animalia nisi manducare et bibere atque dormire? Talis est qui plus cogitat de carne sua quam de anima, qui plus diligit gulam aut luxuriam, quam castitatem atque justitiam. Scire debetis, carissimi, quia ideo Christiani facti sumus, ut semper de futuro sæculo et de æterna beatitudine cogitemus, et plus pro anima quam pro corpore laboremus, quia caro nostra paucis annis erit in mundo. anima enim nostra, si bene agimus, sine fine regnabit in cœlo. Pœnitentiam itaque agamus, fratres, ut peccatorum propitiatorem Deum habere mereamur. Deprecemur eum; quia exacerbavimus eum; humiliemur ut exaltet nos; defleamus ut lætificet nos, plangamus ut consoletur nos, projiciamus a nobis consuetudinem malam et quasi vestimento virtute animi induamur, maxime nos qui jam conversationem angelicam promeruimus, ut ad angelo-

rum consortium mereamur pervenire, ubi ab auditu malo liberati, illam felicem et desiderabilem vocem mereamur audire: *Euge serve bone et fidelis intra in gaudium Domini tui,* præstante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XII.

Exhortatio de jejuniis quadragesimæ.

1. Nos sumus constituti, dilectissimi fratres, ut vobis viam salutis vestræ ostendamus, prout divina clementia intelligentiam nobis dare dignatur. Ideo rogamus, ut intenta mente et pia devotione Domini mandata in omni hora diligenter facere studeatis, ut in charitate divina firmati, nullis tentationibus ab illa separemini, sed semper facientes quod bonum est, abundetis in spe et virtute Spiritus-sancti, ut per ejus gratiam, fidem quam accepistis, et baptisma conservare valeatis ante conspectum summi Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, quia creati sumus ad laudem sui sancti nominis, qui dilexit nos et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo: quia mortem pro nobis sustinuit, ut per suam mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolum, et humanum genus ab ejus potestate eripiens, aperuit credentibus regna cœlorum, ubi perfruuntur vitam æternam fideles, fructum maximum habentes æternæ vitæ. Maximus fructus est solus Deus, vitæ æternæ remunerator, et ideo secundum solum Deum et Dominum nostrum adoremus, et ipsi soli serviamus, ut ipse nos remunerare dignetur fructum amplissimum. Fugiamus omnia quæ diabolicæ subjacent potestati, ut divina virtute roborati, prævaleamus contra ejus antiquas nequitias.

2. Debemus, carissimi fratres, misericordiam redemtoris nostri Domini Jesu Christi omni devotione semper laudare, et pia intentione ejus præcepto nos subdere, cum bona voluntate et charitate sincera, maxime tamen in istis sanctis diebus quæ nunc incipiunt, animam nostram et corpus jejunando, orando, eleemosynam dando, majestati divinæ committere, quia pro nostra salute

Jesus Christus Dominus noster ad homines veniens, jejunavit quadraginta diebus et quadraginta noctibus, et nullum omnino cibum sumsit. Nos quoque in quantum possumus, annuo quadragesimæ tempore, carnem nostram per abstinentiam affligere conamur, quia opus est nobis, ut ab inlicitis cogitationibus verbisque et factis jejunemus, viventes in cœlestibus spiritualibusque præceptis. Lege Mosaica universo populo est præceptum decimas et primitias offerre Domino Deo. Ita debemus principia voluntatum, consummationesque operum nostrorum ad Dei gratiam offerre, et in nostro corpore persolvere decimas dierum anni, nunc in isto sacratissimo tempore, quia isti sunt dies, qui constituuntur ad hoc, ut carnis nostræ decimas in his Deo demus. A præsenti enim die, ut nostis, carissimi fratres, usque in pascha dies quadraginta et duo fiunt, quorum triginta sex jejunamus, et sex dominicis cum lætitia usi sumus victum nostrum. Dum vero per trecentos sexaginta dies annus ducitur, totum anni tempus XXXVI dierum numero decimatur. His diebus oportet nos ad ecclesiam venire, actuumque nostrorum operatione, mundo corde et casto corpore in conspectu divinæ majestatis humiliter offerre, rogando Deum omnipotentem, ut nobis indulgere dignetur, quod negligentius totum annum viximus quam debuimus. Hæc, fratres carissimi, sapienter ac fideliter cogitantes, ad pœnitentiæ remedia confugere festinemus, et per castitatem, per opera justitiæ et misericordiæ, æterna nobis apud Deum præmia comparemus. Eo diligentius debemus dies istos bene operando peragere, quia magnam indulgentiam peccatorum nostrorum apud Deum merentur jejunia, si propter amorem Dei aguntur, et non per gloriam inanem.

3. Hoc est perfectum jejunium et rationabile, quando corpus nostrum jejunat, anima orat, facilius per jejunium oratio penetrat cœlum. Tunc enim homo spiritualis effectus, angelis conjungitur. Per hoc enim

prosternuntur vitia, humiliabitur caro, diaboli tentamenta vincuntur. Nolite negligere animam vestram, sed sicut carni vestræ, ne deficiat, cibos quotidie præbetis: sic mentis vestræ quotidiana alimenta bona sint opera. Cibo corpus pascitur, pio opere spiritus nutriatur; quod morituræ carni tribuitis, victuræ in perpetuum animæ non negetis. Vita corporis anima est: vita animæ Deus est, et sicut corpus mortuum est sine anima, ita anima mortua est sine Deo. Ideo Jesum Christum salvatorem nostrum habeamus in corde per opera bona, ut animam nostram et corpus conservare dignetur. Rectum est unicuique diligere Dominum Deum ex toto corde, ex tota mente, totaque virtute, et proximum sicut seipsum; nullusque hoc alteri faciat, quod sibi fieri non vult. Idcirco, carissimi, videte, ut mundetis corda vestra, et ut castigetis corpora vestra, ut digni habeamini Spiritum-sanctum accipere, cujus habitatio et domus estis, recte credentes et bene agentes, non mortalis, sed æterna spiritualis.

4. Vigilate, fratres, in omni opere bono, retinete in memoria quæ audistis in prædicatione salutis vestræ, et facite quæ præcepta sunt. Habete Christum in corde, et signum sanctæ crucis in fronte. Multos habemus inimicos invisibiles, qui cursum nostrum impedire contendunt, et laqueos subversionis suæ ponunt in itineribus nostris, ut irretitos dilectionibus noxiis gressum vitæ nobis intercludant. Contra hos signaculo crucis Christi armate vos, quia hoc est quod fugiunt et timent maligni spiritus, inimici nostri, quia per hoc signum illi damnati sunt, per hoc et nos liberati sumus. Hoc ad omne opus primum ponamus, hoc dormientes muniat et vigilantes armet: ne nobis insidians hostis dormientibus vel vigilantibus in aliquo negotio possit nocere. Nam et rex noster, hoc est Jesus Christus, si nos viderit pro quacumque tribulatione vel metu ad suum convolare vexillum, statim nos dextra potentiæ suæ ab omni adversitate in laudem et gloriam nominis sui

sancti eruet et proteget. Est namque laudandus et colendus verus Deus, qui sperantes in se custodit. Illum rogemus, dilectissimi fratres, ut nos hic protegat, et ad vitam perducat æternam.

SERMO XIII.

Quare jejunia quadragesimæ magis aliis jejuniis veneranda sint.

Debemus, fratres carissimi, semper in omni tempore nos humiliare et servire Domino Deo nostro, sed maxime in istis sanctis diebus quadragesimæ. Indicamus vobis, fratres, quare ista sancta jejunia magis aliis jejuniis venerare debemus: quia Redemtor noster ad homines veniens, jejunavit quadraginta diebus et quadraginta noctibus, et nullum omnino cibum sumsit. Nos quoque in quantum possumus, cum Dei adjutorio per abstinentiam mundemus nos a peccatis nostris. Scitis quia a præsenti die usque ad paschalis solemnitatis gaudia sex hebdomades veniunt, quarum videlicet dies quadraginta et duo fiunt, ex quibus dum sex dies dominici abstinentiæ subtrahuntur, non plus in abstinentia quam XXXVI dies remanent: dum vero per trecentos et sexaginta dies annus ducitur, nos enim per XXXVI dies affligimur, quasi anni nostri decimas Deo damus, ut qui nobismet ipsis per acceptum annum viximus, auctori nostro nos in ejus decimis per abstinentiam subdamus. Unde, fratres carissimi, sicut offerre in lege jubemini decimas rerum: ita offerre contendite et decimas dierum. Unusquisque in quantum virtus suppetit, carnem maceret, ejusque desideria affligat, quia caro nos læta traxit ad culpam, afflicta reducat ad veniam, ut qui per peccatum cecidimus, per veniam resurgamus, et semper quod bonum est faciamus: quia Apostolus dicit: *unusquisque quodcumque bonum fecerit, hoc percipiet a Domino.* Unde, fratres, quodcumque boni facere potestis, facite sine tristitia, quia scriptum est: *Hilarem enim datorem diligit Deus.* Studeat vero ab omni opere malo se unusquisque continere, et non solum a fornica-

tione, quod etiam numquam facere licet, sed etiam a legitimo conjugio se abstineat in istis quadraginta diebus. Abjiciat similiter a se jocos ociosos et verba vana et turpia, et meditetur die ac nocte omne opus suum ad laudem Domini nostri Jesu Christi convertere, cum sanctis orationibus et vigiliis et eleemosynis, et in ecclesia convenientibus, et quando ad ecclesiam venerit, roget Deum omnipotentem, ut dirigat viam ejus ad ipsius voluntatem, et sua dimittere peccata dignetur, et verbum Dei libenter audiat, et alterum non impediat, quia Dominus nos admonet dicens: *Petite et dabitur vobis, quærite et invenietis, pulsate et aperietur vobis.* et ista sancta jejunia in voluntate Dei peragamus, quia jejunium res sancta est, opus cœleste, quod qui sancte agit, Deo jungitur et spiritualis efficitur. Per hoc enim prosternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur. Ideo fugiamus omnia vitia, fornicationem, immunditiam, inimicitiam, contentionem, æmulationem, iram, rixam, dissentionem, homicidium, invidiam, ebrietates, comessationes, et habeamus charitatem et gaudium, pacem et longanimitatem, patientiam et bonitatem, modestiam et continentiam, ut instructi bonis operibus, vincere valeamus tentamenta diaboli, et crescere in timore Dei, et nunc et semper ejus facere voluntatem. quia omnibus horis oportet nos esse ornatos et splendidos et maxime in istis XL diebus, quia in his, ut superius diximus, anni nostri decimas Deo dare debemus. Fratres carissimi, mundemus semper corpus et animam, ut in hora exitus nostri Deo digni inveniamur, et in die judicii, cum Dominus noster Jesus Christus venerit in majestate sua cum angelis suis, mereamur ad vitam æternam venire, et ibi semper beate vivere, ubi est certa securitas, secura tranquillitas, tranquilla jocunditas, felix æternitas, æterna felicitas, ubi est amor perfectus, timor nullus, æterna salus exuberat, veritas regnat, ubi nec fallit quisque, nec fallitur, ubi sunt omnia bona Dominus noster Jesus

Christus, qui cum Patre et Spiritu-sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Ipse nobis concedat, ut ad illam vitam et felicitatem perveniamus. Amen.

SERMO XIV.

In die solemnitatis paschalis.

1. Gratias Deo Salvatori nostro, qui nos sanos pervenire permisit ad celebrandum diem dominicum paschalis solemnitatis. Hodie in universo mundo in sanctis Christi ecclesiis resurrectio nostri Salvatoris Jesu Christi Domini nostri celebratur. Ideo decet, fratres carissimi, ut aliquid de tam magna solemnitate loquamur. Apparuit autem Jesus Christus in carne, mori dignatus est ex voluntate, resurrexit ex potestate, et ostendit exemplo quod nobis promisit in præmio. Solus ille in tempore mortuus est, et tamen solus minime surrexit. Nam scriptum est: *Multa corpora sanctorum quæ dormierunt resurrexerunt.* Ecce cum Deo homines resurrexisse cognoscimus, et quos puros fuisse homines non dubitamus. Si igitur membra nostri redemtoris sumus, præsumamus in nobis quod gestum constat in capite, quod est Christus Jesus. Ille enim sicut Paulus apostolus dicit: *Mortuus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.* O magna clementia Redemtoris nostri unigeniti Filii Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi Domini nostri, qui venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quia omnes homines ante adventum Salvatoris per culpam rei erant primæ prævaricationis Adam et Ævæ uxoris ejus.

2. Audistis sæpe, fratres carissimi, quomodo primi parentes nostri Dei præceptum transgressi sunt, et nunc breviter dicamus. Erant enim constituti in paradiso felicitatis tantæ, ut si voluissent in illa paradisi beatitudine custodire, ut a fructu prohibitæ arboris se abstinerent, semper absque morte et miseria fuissent. Præcepit enim eis Dominus Deus, ut de fructu unius arboris non manducarent, ne totum eis licitum esse putarent,

et similes se Deo crederent, si nulla lege tenerentur, et paradisus ille in terra positus est, et tamen tantæ, sicut supra diximus, felicitatis, ut si Dei præceptum custodirent, semper absque morte et miseria fuissent, donec translati essent in regna cœlestia. Sed antiquus hostis invidendo de tanta gloria hominis, quia noluit ut homo tantam haberet felicitatem, de qua ipse per suam superbiam dejectus est, quia a Deo bonus fuit creatus, sed per suam superbiam cecidit de cœlo, et ideo invidebat de hominis gloria, quia ille perdiderat suam, propterea tentando per serpentem suasit mulieri, ut ederet de fructu illius ligni, de quo Dominus præcepit ut non ederent, et dixit: *Si gustaveritis de ligno, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dii, scientes bonum et malum.* Consensit mulier suasioni, et comedit, et dedit viro, et comedit ipse, et tunc post peccatum ambo dejecti sunt de paradiso in hanc miseram vitam, et omnis homo propter illam transgressionem sub mortis imperio tenebatur, et omnes ad inferni claustra descenderunt, justi tamen ibi non arserunt, sed tamen fuerunt in inferno, sedentes in tenebris et umbra mortis, et nullus hominum potuit illam damnationem a se excutere, sed omnes in inferno detenti sunt, donec Jesus Christus Dominus noster per uterum Mariæ semper Virginis nasci in mundo dignatus est, ut idem fieret hominum liberator qui fuit creator, et in eadem carne, quam pro nostra omniumque salute suscepit, multas injurias a perfidis Judæorum populis sustinuit, non ut se vindicare non potuisset, sed exemplum nobis patientiæ exhibuit, ut cum tolerantia tribulationes et injurias patiamur. Ille tentationes diaboli sustinuit, et eum sua virtute superavit, et in abyssum eum sua divinitate mergere potuit, et tamen nisi mansuetudinis verba non respondit. Toleravit a perfidis Judæis multa blasphemia verborum et insuper flagella, sputa, alapas, spineam coronam, et incisiones multas, et post ista omnia et alia multa in cruce positus, clavis corpus suum perforari non renuit,

animam ponendo mortem sustinuit, nulla necessitate, sed propria voluntate in sepulcro carnem reposuit, et ad inferna descendit, et mortis principem colligavit, id est diabolum, vectes ferreos portarum inferni confregit, et omnes justos inde eripiens, in libertatem pristinam revocavit, resurgensque a morte, lucem salutis æternæ nobis in se credentibus demonstravit.

8. Hanc resurrectionis ejus gloriam annua devotione venerantes hodie colimus. Lætemur ergo dilectissimi et exultemus in Domino, quia in ista sancta solemnitate Redemtor noster resurgendo vitam nobis immortalem ostendit, et per suam gratiam daturus est, si nolumus transmigrare ad virtutes a vitiis. Idcirco mundemus nos ab omni iniquitate et serviamus Domino Deo nostro Jesu Christo: quia ille pro nobis suum sanctum sanguinem fudit, ut nos redimeret ab omni iniquitate. Ideo debemus sancte et juste et pie vivere in hoc sæculo, et nihil ante Dei amorem ponere, qui nos in tantum dilexit, ut pro nobis, sicut diximus, ipse moreretur. Nunc, fratres carissimi, ejus resurrectionem gaudentes celebremus, et ei puro corde et casto corpore, nosmet ipsos præparemus, ut per hæc festa paschalia, quæ hic agimus, pervenire ad cœlestia mereamur, et ibi semper beate vivere cum sanctis angelis et cum omnibus justis, sicut ipse Dominus dixit: *Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno patris eorum.* Ad illam æternam lætitiam nos perducere dignetur, qui nos creavit Jesus Christus Dominus noster, qui regnat cum Patre in unitate Spiritus-sancti Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XV.

De abrenunciatione in baptismate.

1. AUDITE, fratres, et attentius cogitetis, quid in baptismo renunciastis. Abrenunciastis enim diabolo, et omnibus operibus ejus, et omnibus pompis ejus. Quid sunt ergo opera diaboli? hæc sunt, superbia, idolatria, invidia, homicidium, detractio, mendacium, perjurium, odium, fornicatio, adulterium, omnis pollutio, furta, falsum testimonium, rapina, gula, ebrietas, turpiloquia, contentiones, ira, veneficia, incantationes et sortilegos exquirere, strigas, et fictos lupos credere, abortum facere, Dominis inobedientes esse, filacteria habere. Hæc et his similia mala opera sunt diaboli, et his omnibus in baptismo renunciastis, et sicut apostolus dicit: *qui talia agunt digni sunt morte et regnum Dei non consequentur.* Sed quia credimus per Dei misericordiam, ut his omnibus superius dictis corde et opere renuncietis, ut veniam consequi mereamini, admoneo vos, fratres carissimi, ut reminiscamini, quod omnipotenti Deo promisistis.

2. Primitus enim promisistis credere in Deum omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus, et in Spiritum-sanctum, unum omnipotentem Deum in Trinitate perfecta.

3. Hæc sunt mandata Dei quæ facere et conservare debetis: ut Deum, quem confessi estis, diligatis ex toto corde, ex tota mente, et ex tota virtute. Deinde proximos vestros tamquam vosmetipsos. In his omnibus mandatis tota lex pendet et prophetæ. Estote patientes, estote misericordes, benigni, casti, impolluti.

Filios docete, ut Deum timeant, familiam similiter. Discordes pacate. qui causas audit, juste judicet, munera non accipiat, quia munera obcœcant etiam sapientes.

4. Diem dominicum observate, ad ecclesiam convenite, ibi orantes et non verbositantes. Eleemosynas date juxta vires, quia *sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatam.* Hospitales invicem peregrinos suscipite, infirmos visitate, viduis et pupillis ministrate, decimas reddite ecclesiis, et quod tibi non vis, alii ne facias. Deum solum ubique timete. Servi subditi estote dominis, et domini justitiam conservate servis. Orationem dominicam et symbolum tenete, et filiis vestris tradite et filiolis vestris, quorum in baptismo fidejussores extitistis. Jejunium amate, justitiam diligite, diabolo resistite, eucharistiam per tempora sumite. Hæc sunt opera quæ Deus jussit facere et conservare, et his similia.

5. Venturum Christum credite, et carnis resurrectionem, et judicium omnium hominum. Ibi discernuntur impii in ignem æternum, justi autem in vitam æternam. Ibi est vita cum Deo sine morte, lux sine tenebris, salus sine ægritudine, satietas sine fame, felicitas sine timore, gaudium sine tristitia. Ibi æterna gloria, ibi fulgebunt justi sicut sol, quoniam *oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quantum præparavit Deus diligentibus se.*

6. Hoc etiam vos moneo, fratres carissimi, quia natalis Domini imminet, ut abstineatis vos ab omni luxuria et ab omni fornicatione, et ab omni immunditia, et ab omnibus operibus malis. Iracundiam et odium et invidiam velut venenum de vestris cordibus respuite. Castitatem etiam cum propriis uxoribus conservate. Ornate vos bonis operibus. Eleemosynas pauperibus Christi erogate. Ad convivia lautiora pauperes frequenter revocate. Pacem cum omnibus custo-

dite, discordes pacate. Hoc si fideliter, Christo adjuvante, volueritis adimplere, et in hoc sæculo ad altare Domini securiter potestis accedere, et in futuro ad æternam beatitudinem feliciter pervenire.

VI. ÆNIGMATA DE VIRTUTIBUS QUÆ MISIT S. BONIFACIUS AD SOROREM SUAM.

Aurea nam decem transmisi poma sorori,
Quæ in ligno vitæ crescebant floribus almis,
Illius sacris pendebant dulcia ramis,
Cum lignum vitæ pendebat in arbore mortis.
Cum quibus et ludens comprendas gaudia vitæ,
Et te venturæ complens dulcedine vitæ,
Manducans multo inspireris nectaris haustu.
Spirantes replet nardi fragrantia nares,
Cum quibus et malis compares regna futura:
Dulcia sic quondam celebrabis gaudia cœli.
Sunt alia alterius ligni acerbissima mala,
Pestifero vernant quæ in ligno mortis amaræ:
Quæ Adam manducans dira est cum morte peremptus.
Infecta antiqui flatuque et felle draconis
Viperea, ut dudum sepe maligna veneno
Nitatur palmis hæc numquam tangere virgo:
Mandere quem nefas est et gustare profanum,
Ne dentes strideant fuscati peste maligna,
Talibus aut malis frangantur federa sancta,
Vel superi incassum perdantur premia regni.
Cernere quis poterit numero aut quis calculus æquat
Splendida quæ stolidis præstavi munera sedis
A qua præsentis moderantur dogmata vitæ,
Atque futura novi præstantur præmia regni:

Ritibus atque meis compleantur jussa superna
Talibus humanum semper miserebor in ævum
Juvani mortale genus virtutibus almis
Imperiis Domino superis famularier alto
Tetrica mundani calcent ut ludicra luxus
Regna clamor cœlorum filia regis
Ad requiem ut tendant animæ pulsabo tonantem
Actus vel dicti, seu sensus aut vincla resolvat
Sedibus e superis soboles nempe arcitenentis
Cuncta meis precibus restaurat secla redemptor
Arbiter æthereus condit me calce carentem
In qua nec metas ævi nec tempora clausit
Tempore, sed mire sine tempore longe creavit.

111

FIDES CATHOLICA.

FECUNDA et fortis vernans virtutibus altis,
Ipsius altithroni ductrix et nuncia dicor;
Dum Christi populo per mundum labe reporto,
Et virtute mea viventes legibus æquis
Sacrantur Christo et demuntur crimina prisca.
Clamor cuncta Dei cernentur prævia legis

Accolorum terris sed cœli gaudia plures
Transmitto illustres superis et sedibus aptor.
Hic sine me nullus Petri consortia sancti
Omnibus et ut Pauli captat qui finibus orbis
Luciflua promunt fuscis mea lumina seclis
Incolit a me nullus electa ad præmia regni
Conscendit Christi misero nec gratia fulget:
Ast tamen heu misere non scando in regna polorum.

SPES FATUR.

Sancta comes faustos omnes comitata perhortor
Perpetuam meritis cœlo comprendere vitam,
Et sine me scandit nullus per culmina cœli,
Sed tristem ac miseram post illinc facta secernant:
Fortunata nimis si non mentita fuissem,
Aurea promittens starent ut ludicra mundi.
Terrigenas jugiter duco ad cœlestia regna,
Viribus ut freti tradant ad corpora pœnas
Regmina venturi captantes aurea secli.

JUSTITIA DIXIT.

IGNEUS en genitor fertur mihi Jupiter esse;
Vocibus et virgo stolidorum famine dicor;
Sed scelus ob varium terras liquisse nefandas:
Terrigenis raro facies mea cernitur usquam.
Inclita cœlorum fuerim cum filia regis
Talibus ut genitor moderans cum legibus orbem
In gremio gaudens et fingens oscula patris
Aurea gens hominum semper gauderet in ævo,
Datam si normam servarent virginis almæ.
Incubuit populis spreta me turba malorum,
Christi dum jugiter calcarent jussa tonantis.
Idcirco penetraut erebi sub tristia nigra
Tartara Plutonis plangentes ignea regis.

VERITAS AIT.

VINCERE me nulli possunt sed perdere multi.
Est tamen et mirum Christi quod sedibus adsto
Regnans et gaudens superis cleri civibus una
Incola sed quærens germanam rura peragro
Terras quas plures fantur linqui senes audas
Amplius in sceptris mundi jam degere nolo
Sanctam merendo tristis non nacta sorore,
Antiquus vates cecinit quod carmine David,
In terris vanos homines me virgine dempta
Trans ubi semper eram fugiens nunc sidera scandam.

MISERICORDIA AIT.

Moribus en geminæ variis et jure sorores
Instamus Domini cunctis in callibus una.
Sed soror in tenebras mortales mergeret atras,
Et pœnas erebi lustrent per devia ditis,
Regmina si secli tenuisset sola per orbem.
Illius adversas vires infrangere nitor,
Clamans atque "soror" dicens "carissima, parce."
O genus est superum felix me virgine nacta;
Regmine nempe meo perdono piacula terris;
Do vitæ tempus superis, do lumen Olympi,
Ingentem mundi variis cum floribus arvum
Aurea gens hominum scandat quod culmine cœli.
Ast tamen altithroni non sacris finibus absum,
Impetrans miseris veniam mortalibus ævi
Trahendo jugiter Christi per secla ministra.

PATIENTIA AIT.

Per me probantur veri falsique prophetæ,
Atque mali expulsi sanctorum a limite longe
Tempora non perdunt pro me pia facta peracta
In proprium meritum pressuras verto meorum,
Et merito exemplo suorum dira piacla
Nisibus eximiis committo in prœmia sancta:
Tetrica multorum per me compescitur ira
Igneus atque furor rixæ cum terribus ardens.

Altrix virtutum custos et sancta vocabor.
Arte mea jugiter complentur jussa superna,
In cœli cuneo Christi quia sedibus adsto,
Tranquilla eternum regem comitabor in ævum.

PAX VERE CHRISTIANA.

Pacificum passim fieret mortalibus ævum,
Æternum imperium regerem si sola per orbem.
Christicolis quondam cœlorum carmine missa
Vera Dei soboles ortu dum secla beavit,
En regnatoris seclorum nomine ditor
Regno inter Christi semper vernacula ternas
Et terras justorum habitans regina vocabor
Cœlicolæque tenent jugiter me in culmine cœli
Regmina quæcumque illustro mea gaudia gestant
. . . . ivibus et sum precibus jam rogor adesse
Spiritus et corpus si digner servier ipsis
Tetrica pugnarum non torquent bella proterva.
Infames fugio discordia semper ubique
Arbiter ætherius jussit me hi semper habere
Nisibus infringor scevorum et mente maligna
Aurea mira mihi sed porta est aula polorum.
Heu miseris longe quis sum mortalibus ægris,
Qui in proprio tecto me dedignantur habere,
Clauditur his superum cœli sub cardine regnum.
Quapropter populi talem non spernite sponsam,
Qua sine non cœli penetratur virgine templum.

HUMILITAS CHRISTIANA FATETUR.

Hic in te numeros sacras vix sola sorores
Vestibus in spretis specie quia nigrior exsto
Stulti me spernunt cunctis dispectior en sum
In terris nusquam similatur vilior ulla
Libertatis opem Dominus sed dabitur æthra;
Ima solo quantum tantum fio proxima cœlo :
Terras indutus me Christus sanguine salvat.
Ardua cœlorum conscendet culmina nullus,
Si me forte caret propria ne forte sorores
Cum Domino Christo una sit carissima sponsa
Ruricolæ et reges peteri innuptæque puellæ,
Innumeri heroes nati melioribus annis,
Sanctorum excellens martyrum pulchra corona
Terribilisque viri meritis cum matribus almis
In tanto numero excepta me viribus audax
Altithroni nullus capiet pia gaudia regis.
Jugiter et nutrix et tutrix omnibus adsum,
Æterni placans et mulcens pectora regis.
Flebilis et vacuus vocitatur mente manachus
Acta mea pravo tumidus si corde refutat
Terrigenis paucis comprobor amabilis hospes,
Et tamen altithrona nato lectissima virgo
Throno comes plures ducens per æthra falanges
Viribus et sponsi fideus sum sancta virago
Regi regnorum mea simplex fœdera servo.

VIRGINITAS AIT.

Vitæ perpetuæ vernans cum floribus almis
Inclita cum sanctis virtutum gesto coronam,
Regis seclorum matrem comitata Mariam,
Gaudens quæ genuit proprium paritura parentem,
Impia qui proprio salvavit sanguine sæcla.

VII. VITA ET MARTYRIUM

S. LIVINI EPISCOPI ET MARTYRIS

[OPUS BONIFACIO ADSCRIPTUM.]

PROLOGUS.

Bonifacius homo peccator, servus servorum Domini nostri Jesu Christi, universis sub auctoritate sanctæ et Individuæ Trinitatis super firmam petram fundatis Ecclesiis, in summa felicitate, gloriam felicitatis æternæ.

BEATISSIMI Patris et Deo dilecti Pontificis Livini venerandus gloriosæ passionis triumphus hodiernam solemnitatem gaudii nostri, in magnæ venerationis honore ceremonialiter nobis celebrandam, et votivis adhibendam sancivit, inclyta tanti Patris ad declaranda mundo meritorum præconia. Quibus hortamur affectualiter congratulari: excitante nos ad hujus devotionis gaudia ipso rorantis anni solemni tempore, quo triumphalis palma certaminis idem Agonotheta victoriosissimus et Martyr mirificandus ex præsentis sæculi conflictu indomabiliter pro sanctæ Trinitatis confessione belligerando, atque persequentium triumphando imitationes, et atrocium pœnarum agitationes lætus transmigravit, Regemque cœli adiit, emeritæ dignitatis lauream in confessione Martyrum inthronizandus, parilique honore glorificandus, atque eorum contubernio fruiturus in beatitudine pacis æternæ. Hujus denique tam excellentissimæ sanctitatis Christi athletæ magnarum virtu-

tum insignia, quæ vestræ expandimus dilectioni, tribus discipulis suis retexentibus comperiebamus, videlicet *Foillano, Elia et Kiliano,* qui piæ charitatis affectu, ut fatebantur, sua quæque renunciantes ob spem vitæ æternæ, ejus conglutinaliter studuerunt adhærere vestigiis, et instrui admonitionibus, et conformari exemplis. Qui etiam manus nostras osculando, provolutis in terram genibus, per ægra lachrymarum suspiria, imprecati sunt ea a nobis scribi, et posteris conservanda mandari. Quorum multum renisi sumus voluntati, quoniam nostræ parviculæ pertimescebamus tantillitatem. Sed enim debiti amoris jus, teneritudine suæ enervationis, geminæ quoque dilectionis gemmifluis alis, nostri transcendit arcana devoti pectoris, tandem illa fraternæ conglutinationis aspiratio, ipsum animum nostrum suis viribus diffidentem, fragili in audacia subeundæ difficultatis, Spiritus sancti tentamine, gratiâ cooperatrice, refluxit: et charitati eorum satisfacere studuimus, et hoc ad laudem et gloriam pii Patris verbatim enodari dignum censuimus.

INCIPIT PASSIO S. LIVINI EPISCOPI, ET MARTYRIS.

TEMPORE igitur, quo Calomagnus inclytus Rex Scotorum, in Christianæ religionis vir magnificus polleret virtutibus, et sceptra regni et imperialis monarchiæ columen, supernâ providentiâ, auspicabiliter gubernaret, erat quidam Senator Scotigena nomine Theagnius ex spectabili stemmate nativæ nobilitatis excellentissimus, ipsius Regis optimatum Princeps, et præ cunctis aulicis suis archialiter apicem gerens; vir strenuus, Regaliumque secretorum summista industrius et summæ prudentiæ compositionibus longe lateque loquaci rumore, perlatus. Habuit etiam conjugem, Agaliniam nomine, venustam prosapia et meritis præclaram filiam videlicet Ephigenii Hibernensium Regis clarissimi. Qui Domino inspirante pari confœderati Spiritu, divinisque præcincti legibus, mire virtutis fulsere insigniis. Et quos Dominus sua perlustraverat gratia, tali dignatus est consolari gloria. Nocte quadam Dominica, dum in stratu suo, regali libitu perornato, pariter compositi repausarent nec vigilantes, nec integerrime obdormientes, visa est columba lactei coloris cœlitus descendisse inæstimabili claritate cœlestis gloriæ fulgurans, et requiescere super capitale stratus eorum, et sereno vultu intueri in eos. Quæ expandens alas suas obumbravit eos, et mellifluo ore tres lacteolas stillavit guttulas instar mundissimi lactis in beatis labiis Deo dilectæ fœminæ, et cœlo refusa subvolavit æthera, mox vapora-

bilis splendor nimia odoriferæ suavitatis fragrantiâ totum illud regale perlustravit palatium usque mane irreverberatis radiis protensus. Infans vero, quem beata mater tunc forte gestabat in utero jam vivifico flatu irradiatus, mobilibus subsistere cœpit membris, et (ut certe credatis) supernæ visitationis gratulabatur respectibus.

Tunc magnanimus Dux Theagnius et venerabilis matrona Agalunia hujusmodi aromatis raritate attoniti, jam aurora radiante venire ad se fecerunt Dominum Menalchium germanum ipsius Ducis, qui tunc Archipontificatus jura regebat, virum probabilem et sanctimoniæ sublimitate egregium, eique tanti negotii res diligenter expandunt. Qui Spiritus sancti gratia inspiratus, respondit altrinsecus: Hæc visio divinitus manifesta, non solum exultationis nostræ materia est, verum etiam multarum nationum gentibus gaudium erit, quoniam puer, Deo donante, nascetur vobis, jam in utero matris sanctificatus, et spirituali lacte refectus, summus Pontifex, et lucerna patriæ, et constantissimus propugnator legis divinæ populis Dei est futurus in viam salutis æternæ. Venerandus natalis cum aderat quo clarissima genitrix, et nomine digna Agalunia superna visitatione perlustrata benedictum hunc mundo protulit partum, omnes regionis illius incolas tanta miræ jucunditatis gaudia attigerat, et tam immensa serenitas clarissimis solibus, iisque ad exactum mensem inclaruerat, ut cuncti admirarentur, et tam magnorum gaudiorum tantarumque serenitatum instantiam nec in vetustissimis legisse (quid dicimus nec ab antiquorum dictis Patrum se audivisse) fatebantur. Eodem quoque tempore Beatus Augustinus eximiæ sanctitatis Pater a B. Gregorio Romanæ sedis Apostolico Pontifice transmissus Angligenarum primus Antistes, et splendidissima summæ veritatis lucerna sui causâ negotii divina ut intelligitur providentia subministrante, ad præfatum Regem Calomagnum convenerat, et ipse tantæ raritatis

admirabatur gaudium. Nam cuncti primates Regis, universaque Celsitudo regalis cum civibus patriæ in mirum exultationis conversi gaudium, et præsago veritatis Spiritu, mutuisque collocutionibus congratulabundi, atria secus, certo pronuntiantes, hunc infantem Deo dilectum, populorum lumen, atque summum totius regionis patronum prædixerunt futurum.

Quem pius Rex, et devotissima Regina cum venerandis Pontificibus Augustino Anglorum Episcopo, et Menalchio Archipræsule de sacro fonte beatæ regenerationis susceperunt indentes ei nomen Livinus ex nomine germani gloriosæ genitricis suæ Agaluniæ Hibernensis Ecclesiæ Archiepiscopi, qui apud Verbanos pro nomine Christi palmam Martyris indeptus est. Qui mox ut de àqua levaverunt puerum, tum, omnes qui aderant manifesta visione, cernebant descendisse columniferum splendorem radiis splendidi solis splendidiorem, atque capiti benedicti pueri imminere, et dexteram auro clarissimo rutilantiorem inde emicare, et ter ipsum infantulum signare sanctæ Crucis signamine, cœlitus taliter sono intonante: *Dilectus Deo et hominibus, cujus memoria in benedictione est.* Hoc versiculo divina visio ad ætherea remeavit palatia. Talibus miraculorum cœlestiumque mysteriorum exercitiis circumdati Rex et Regina, atque venerandi Patres divini mysterii, summi videlicet Pontifices Augustinus atque Menalchius cum cæteris pari devotionis intentione Dominum Christum in excelsis collaudavere.

Igitur electus Dei puer infantilem suam ætatulam rationabilibus suis continentiis excellens, dietim specie tenus imagines virtutis (quamvis tantilli deficerent corporis vires: tamen maturis machinabatur moribus a supernis se jam reposci civibus, ipsis contubernalis optatusque indesinenter gestiens fieri amicus. Qui felicitati promerendæ anhelabat, temporalibus, futurorum contemplatione, renunciabat, et ubi fragilitate carnis in bene agendo dejici formidabat, spirituali sub-

ministratione corroboratus, studio perfectionis ascendendo magnifice pollebat. Ecce jam memorandus adolescens beatissimus scilicet Livinus athleta Christi perspicabilis, divini fervoris pudicitia galeatus, constantia fidei loricatus, et undique cœlestis militiæ fastigio conflagratus, cum jam novem annorum excederet ætatem, perpetuis meritorum præconandus virtutibus summi Regis signifer bellicosus contra sævissimum hujus mundi tyrannum, et ejus letiferos astus triumphaliter bellaturus, talibus glorificari mirificis mundo orsus est insigniis. Sancto ergo die Pentecostes, quo præfatus dux Theagninus cum venerando puero, optimatumque suorum circumfusus comitatu, ad monasterium Deo ædificatum ad honorem Sanctæ Mariæ Virginis Dei genetricis, divinis refici laudibus cupiens, ac muniri Sacramentis procederet; Ecce incolæ loci illius attraxere duos homines catenis ferreis colligatos, quos miserabiliter dementaverat serpens antiquus, et humano consortio frustraverat.

Quorum etiam unus virum et duas mulieres interemit, alter quoque uxorem ipsius et duos filios in sua dementatione in mortem prostravit. Quos venerabilis puer Livinus cernens ait genitori suo, et comitatui ejus: Una mecum, carissimi, quæso omnipotentis Dei clementiam flagitate, quatenus vestris orationibus pro hujus negotii qualitate, gloriæ suæ respectus aperiat. Et expansis manibus, pariterque subjectis in cœlum luminibus oravit dicens: Deus pater æterne, præsidium tibi fideliter supplicantium, exorabilis miserator, tuis adesto famulis, et pio pectore nostris annue votis, et effloreat tuæ benedictionis gratia super fabricam tui proprii plasmatis tam diræ imbecillitatis gravedine obsqualentem, ut clarificetur nomen tuum in ea, et tantæ tuæ clementiæ favor ruminetur in sæcula. Et mox omnibus conclamantibus Amen, venerabilis puer, scilicet Livinus, supernæ pietatis signifer, processit impavidus, imponens manus super capita amborum, dixit: In nomine

Patris et Filii, et Spiritus sancti, cuncta diabolici phantasmatis illusio a vobis eradicetur, et mundemini in vas purissimum sanctæ fidei, et efficiamini regnum Spiritus sancti. Tunc cunctis intuentibus, fumus teterrimus atro cruore permixtus ex ore et naribus eorum ebullivit, interimque furvarum nigerrima conglomeratio muscarum effumavit, et stridenti confusoque sonitu in aerem evolando disparuit.

Quos mundatos cœlestis medicus signamine sanctæ crucis munivit, et in sancta confessione confirmavit. Qui fidentiore animo perspicaciores effecti, suis omnibus renunciarunt, puerique beati Livini adhærere cœperunt vestigiis, et reliquum vitæ suæ tempus in sancta conversatione secum perduxerunt. Quorum unus vocabatur Herimus, alius Simphronius, in fide sanctæ Trinitatis, exemplo pii magistri, experiuntur apud nos Deo digni et eximii confessores haberi, et cohæredes regni Jesu Christi. Talibus igitur omnipotens Deus, cæterisque divinis præconandorum insigniis magnalium, hunc dilectum famulum suum beatum Livinum mundo manifestari voluit, et perspicabili ratione discretialis suæ dispositionis sic venerabiliter electorum suorum (quos ante mundi constitutionem in sempiternam sibi præordinavit gloriam, quibus præconibus veritatis suæ lumen ostenderet) sacrosanctis contribunalium aggregari clementius decrevit, meritorum virtutibus. Sed egregiæ etiam indolis puer divinis muneribus decoratus, spiritu humilitatis perlucidus, incomparabiliter contemplatione futuræ vitæ suspensus, superna præveniente gratia, et benigna ejus subsequente voluntate, totius perfectionis desudando appetebat columen possidere.

Ecclesiasticæ vero normam disciplinæ ad vitam suam contemplabiliter moderandam, orditum elegerat apud beatum Benignum Presbyterum Scoticæ generositatis alti sanguinis virum, sed altiori sanctarum virtutum clarificatione prolatum, a quo denique spirituali districtione cum devotæ mentis teneritudine appetens con-

formari, et Davidicis psalmorum melodiis, et sanctorum Evangeliorum mellifluis lectionibus, atque cæteris divinis exercitationibus perfectissime instrui, utpote superni respectus pransione refectus, quasi in specioso paradisiacæ amœnitatis campo, pedem jam transfigens, per gradus virtutum dietim efficacissime exterminatis vitiis transiret in gloriam. Cujus etiam subtilis intelligentiæ, virique ingenii efficientiam quis expandat? Spiritus sancti gratia cooperante, nullis divinorum lectionibus studiorum, nullis bonorum moribus exemplorum aliqua difficultas percipiendarum rerum suæ capacitati impedivit. De talibus commemorat ille egregius prædicator, qui dicit: *Nulla ad discendum mora est, ubi Spiritus sanctus doctor adest.* Dum in his Deo dilectus adolescens Livinus diligentissime floreret studiis, contigit magistrum suum Benignum dignæ memoriæ virum hac vita solvi, et superna promereri, cujus exitum discipulus vigiliis et orationibus commendabat Domino quotidie mira pietate devotus.

Quædam materfamilias Salvia nomine nutrix venerabilis pueri Livini ex assidua sua infirmitate per multos languescens dies, ad fatalem jam properaverat horam, quæ pondere mortis aggravari cœperat, et jam quasi ignota facies illius exhaustis genis, nimiaque pallitudine opprimebatur, ac sub rigidis luminibus imbecilliter circumstantes intuebatur, nullum tamen agnoscens, quoniam obnubilatio externi visus impedivit eam. Unde ineluctabili mœrentia non solummodo civium familiaris concio, atque contectalis devota contubernalitas contristabantur, verum et gloriosus Dux, et ejus palatinalis veneranda sublimitas tanto dolori, affectuali cordis contritione, tenerrime compatiebantur. Quæ jam cum in ruinam mortis vergi videretur, et prorsus conclamata desperaretur, interim accersitus advenit sanctus Livinus puer properus, gloriosis virtutibus glorificandus inter medios mœrentium cœtus supernæ illustrationis lumine fretus, ad grabatum properabat dilectæ nutricis, jam

mori incipientis. Et ubi humana intellexerat sopiri solatia, pia sollicitudine satagebat adhibere cœlestia.

Stabat autem prope exanimos artus adolescens Deo dilectus Livinus, cœlestis medicinæ arte peritus, oculis ac manibus in cœlum suspensus, lachrymis faciem perfusus, et quod præ creberrimo singultu ægri doloris effari nequiit, præcordialis ejus affectus clarescentibus meritis peroravit. Etiam finis erat orationis. Tunc corpus defunctæ recepto spiritu convalescebat, resedit, manusque sursum extendit, et Deo gratias egit, et dixit: Quia cum per ignota et aspirantia viarum loca et caliginosa a nigris spiritibus perducerer, et in atram foveam sulphure et igne ebullientem immergerer, advenit Sanctus Michael Archangelus cum Patriarchis Abraham, Isaac, et Jacob, et sancto Petro Apostolo cœlesti claritate fulgurans, minacique conspectu dixit illis tetris spiritibus: Ne inferatis animæ isti, sinite eam; quoniam per dilecti sui Livini merita Christus jubet in corpus suum reverti. Illi confusi disparuerunt. Tunc Sanctus Michael Archangelus, et sancti Patriarchæ, et Sanctus Petrus Apostolus susceperunt animam meam, et in corpus meum deposuerunt. Jam gaudeamus, quia pium pro nobis patronum habemus, pudicitiæ et pietatis splendore a Deo coronatum, Angelis comparem, civem Patriarcharum, socium Apostolorum, cohæredem Martyrum, et omnium cœtui sanctorum coæqualem.

Hæc et plura et similia his simplici pronuntians corde, atque suscepta benedictione beati Patris, post hoc, multa annorum tempora vixit incolumis. Cum vero talibus insigniis cœlestis militiæ egregius tyro magnificaretur in populo, expavescens ne favore elatus humano, a culmine perfectionis suæ privari videretur, et magnificæ claritatis ejus speculo quædam seducentium fomenta laudum commisceri pertimesceret, sæpius solitudinem petens, cum tribus discipulis suis Foillano, Helia, et Kiliano, quos sæpius prælibavimus, per arbusta et aviariorum fruteta latitans, herbis et sylvestribus

pomis, aquarumque turbidarum parca libatione, ut mos illi erat, contentus. Omnia quæcunque habuit aut habere potuit, larga manu indigentibus hilaris distribuebat. Nam scriptor erat peritus, et huic operi sedulo invigilabat, sollicitus, præcipue, ut acquireret, unde egentes et pauperes recrearet. Et ut sibi mundum, et omnia quæ in eo sunt crucifixum haberi sua sincera simplicitate patesceret, manuum suarum collaborans, summæ æstimationis, ex precio cujusvis emeriti, sæpius aliquam partem indulsit, expavescens ne culpa tenacitatis implicaretur. Cujus virtutum favor velut aromatum suavissimus odor immarcescibili mellifluæ dulcedinis fragrantia perfuse fumigans præfati Regi Calomagni gaudio inedicibili perlustravit palatium, et Scoticarum patriarum celebri rumore clarificavit regionem, et gratanter perfuderat pectora omnium.

Digna vero tanti viri præconia pius Rex admirabatur, atque iis quæ per eum gloriose fiebant devoto favore congratulabatur. Et factum est, ut cum honore sibi eum præsentari juberet, et ei humili supplicatione persuaderet dicens: O beatissime Pater, novimus te norma omnium virtutum florere, sicut bonorum exempla tuorum perhibent gestorum, idcirco toto mentis affectu rogamus te, ut nobiscum manere digneris, nostrisque regalibus opibus uti, et nos saluberrimis tuis monitis, Evangelicisque a te doctrinis mereamur perfrui. Hujusmodi quoque flagitationibus idem gloriosus Rex et Optimates ipsius, et ipsi etiam cuncti subaulici inquietabant per dies singulos amicum Dei. Vir quoque Domini Livinus a cœlesti animum non reflexit fœdere, sed plus cogitans quæ sunt Dei, quam quæ sunt mundi, veritus si eorum voluntati satisfecisset, animi ejus sancta intentio quavis occasione maligni insidiatoris titillante posset commaculari, suæque sobrietatis statu dejici.

His sollicitudinibus ægre fluctuanti astitit Angelus Domini, eique intulit hæc verba consolatoria, appellans eum proprio nomine et dicens: Ave frater Livine, ne sis

sollicitus, tempus est, ut consolationem accipias, recede hinc, et vade ad beatum Augustinum Episcopum, cujus doctrinis et piis informationibus, Domino cooperante, mirifice sublimaberis. His dictis angelica visio remota est. Beatus autem Livinus sciens erga se universa divinitus agi, permissione Regis suscepta, a palatio quantocyus discessit, Angelica satagens jussa adimplere. Inter quoque iter agendum, cum properaret ad mare magnum, per quod transnavigare habebat, obviam venit ei juvenis perlucidus aspectu, habilis in incessu, dulcique affamine sic sanctum Dei exorsus est compellare: Ne cuncteris frater, ego sum quem Deus omnipotens custodem vitæ tuæ deputavit, et nunquam aberit tibi cura mei, sed defensor et Dux adero in omnibus viis sive operibus tuis. Novi causam itineris tui, festinemus quo tendis, quia prosperum iter Deus dabit nobis.

Hæc dicente eo et præcedente, sanctoque Livino cum tribus discipulis suis subsequente pariter, illud magnum mare siccis pedibus transierunt, superna comitante clementia. Beatus vero Livinus, et sæpius nominati discipuli sui, scilicet Foillanus, Helias, et Kilianus quamdiu super aquas maris pedestri calle gradiebantur, tamdiu visum est illis incedere per campum viridissimis graminibus, et rosarum liliorumque floribus albescentem, omnium speciosarum generibus herbarum vernantem. Cum autem ad littus convenissent, et in terra tutis gressibus consisterent, ductor eorum discessit ab eis, et videntibus illis cum magno splendore niveæ claritatis circumfusus ascendit ad cœlum. Vir autem Dei, meritorum suorum cognoscens se efficientia divinitus magnifice sic coruscari, humili pavore attonitus, pariter quoque spe supernæ consolationis animatus, cum discipulis suis cœlesti gratiæ debitas laudes adferebat. His rite peractis citato cursu, secundoque itinere ad sanctum pervenit Augustinum Episcopum, cujus adventum Beatus Episcopus per revelationem sancti Spiritus evidenter agnoscens, dilectumque Dei ministrum suæ

divinitus diligentiæ inculcandum comperiens, benigne suscepit, miræque charitatis devotione per quinque annos et tres menses nutrivit, literis erudivit, et ad fastigium summæ perfectionis, juxta Angelicam promissionem, perspicabiliter suis Deo dignis exemplis conformavit, et ad honorem sancti sacerdotii sacrosancto ordine consecratum sublimavit, eique casulam purpuream auro gemmisque composite perornatam, et stolam cum orario gemmis pretiosissimis auroque fulgido pertextam, in ipso die ordinationis suæ, pro fœdere æternæ charitatis, pius magister dilecto suo discipulo devoto amore contradidit.

Cum autem hæc omnia gratia almi Spiritus cooperante digne complerentur, sacerdos Dei venerandus Livinus cum discipulis suis, benedictione pii magistri suscepta beati videlicet Augustini Præsulis eximii, superna comitante clementia in patriam suam repedavit. In ejus quoque adventu Princeps regni civesque patriæ magna jocunditate gavisi sunt. Interim contigit Menalchum Archipræsulem germanum gloriosi Ducis Theagnii, patris beati Sacerdotis Christi Livini de hoc mundo feliciter migrasse, de cujus transitu luctus erat omnibus, et mœrentia inedicibili confundebantur universi. Illo quoque defuncto, præfatus Rex Calomagnus, et ejus Palatinorum chorus cum suis subaulicis, totiusque regionis illius confluentia, pari cordis affectu conclamaverunt, sanctum Sacerdotem Livinum in honorem hujus ordinis dignissime sublimandum fore. His Rex omnibus devotior consentiens, ter quaterque beatum virum in cathedra Archiepiscopatus debito honore, Domino jubente, collocavit. Eadem vero hora quando Episcopalem accepit benedictionem (ut consuetudo est Pastores sanctæ Dei Ecclesiæ consecrari) cæteris præsentibus Episcopis et Clero, atque devoto populo ad declaranda beati Antistitis Livini mundo merita, et ad confirmanda hæc divina ministeria vox superne delata palam omnibus insonuit dicens: *Ecce Sacerdos magnus,*

qui in diebus suis placuit Deo, et inventus est justus. Necdum autem hæc divina verba finierat sancta illa vox, cum subito apparuit super caput venerandi Pontificis Livini corona rutilo auro et coruscantibus gemmis composita, ac vernantibus intexta floribus, et internis et externis, et desuper purpureis rosarum coloribus lucide perfusa, astantes fragrantia suæ suavitatis replevit.

Hoc etiam præfigurabat fore beatissimum illum Antistitem dignum Christi Martyrem futurum in roseo sanguine sui martyrii fluidum, et diademate regni cœlesti coronandum, in confessione Martyrum beata immortalitate fruiturum in sæcula. Gloriosus igitur Pontifex Livinus jura regiminis Domino concedente humili devotione suscipiens, spirituali amore succensus, gregem suæ curæ commissum fide, spe et charitate, cæterisque Dominicæ jussionis eruditionibus, sine quibus ad patriam claritatis æternæ non pervenitur, discreta pietate vigilando admonuit, docuit, correxit, atque perpetuæ viriditatis pabulo largiter refecit. Cœlestis namque medicus, sicut animas suorum medicari *solebat* ita et ægra multorum corpora incolumitatibus humanis vitæ superna clementia præsente restituebat. Inter alias etiam præconandas meritorum suorum virtutes, postquam Pontificali honore sublimatus est, Domini gratia cooperatrice, hæc insignia operatus est miracula.

Quidam paterfamilias Scotigena Abdias nomine paralyticus pariter et leprosus, omnique usu membrorum destitutus, sic præmortuus existens per novem annos, ut nec linguam ad loquendum movere, nec manus ad os porrigere, neque pedes ad se contrahere posset, sed totus jacebat rigidus in grabato, et nihil vitale in se habebat, nec mobile præter os, et oculos, quorum nutibus sibi necessaria, vix innuebat præstari. Cum autem egregius Præsul, hujus rei gratia, glorificandus peragraret ovilia, ovium suarum pabula æternæ vitæ eis administrando, casu itineris sui domum illius languidi intravit, et ad ejus introitum mox infirmus ille caput

erexit, loqui meruit, et quia sanitatem sentiebat in se, vociferabatur dicens: O bene mihi, o bene mihi, quis ingreditur? Aut ipse Dominus Deus noster, aut Angelus ejus visitat nos. Sanctus autem Episcopus stabat admirans, ut forte nescius, quid suis præcedentibus meritis ibi Dominus fieri disposuerit, dixitque languido illi: Quid sic clamitas frater? Pax tibi: surge, et porrige mihi modicum aquæ, ut bibam, quia lassus sum valde. Tunc ille sanus surrexit, et jussa Dei viri devotus complevit, et cum eo gratias Deo lætus pro sanitate sua celebravit, et deinde vitæ suæ curricula incolumis præterivit. Hoc insigni et admirando miraculo gloriose perpetrato, majus admirandum subsecutum est.

Cum quadam die per littus maris deambularet, ecce quidam nautæ pervalida tempestate pervasi cœperunt vehementer periclitari, et cum omnibus mercimoniis suis pessundari. Quibus videns vir Domini extrema jam imminere, consueto Spiritus sancti fervore fretus, tuto calle super mare gradiens usque ad eos festinus pervenit, signumque sanctæ crucis eis prætendit, et ait: Habete fiduciam in Domino, fratres, quia non despicit confidentes in se. His verbis quievit tempestas, et facta magna tranquillitas. Gubernatorem vero quem ex prora elapsum longe vi sua quantum est missio arcus, mare in se protraxit, cernens venerabilis pater mergi incipientem, cucurrit super fluctus ad eum, et dextera sua dexteram illius apprehendens extraxit eum, et secum ad arida perduxit, aliis prospero navigio subsequentibus, ac Domino Deo omnipotenti jucundis vocibus concinentibus forte quod per sanctum suum Pontificem Livinum eos salvare dignatus est. Quis hujus viri præconia tacet, nisi qui mutus est? Quis meritorum ejus virtutes fastidit haurire, nisi qui Christum negligit diligere? Nec enim eum aliud fecisse novimus, nisi quod Christum docuisse legimus. Erat quoque veritatis, humilitatis flos, lucerna justitiæ, castitatis gemma, sobrietatis norma. In cunctis vero studiis suis

insudabat, et quo virtutum universarum dux et exemplum fieret, studiose agebat. In orationibus frequens erat, vigiliis, jejuniisque contentus, inopes in eorum necessitatibus magnifice relevabat, hospitum et præsertim peregrinantium, monachorumque in susceptione piissimus invigilabat, propriisque manibus pedes eorum abluebat, aquam manibus eorum devotissimus tribuebat, cibum potumque largissimus distributor administrabat, ac vestimenta egentibus ditissimus largitus est. Ipse etiam sub vestimentis Pontificalibus purpuratis, auro, gemmisque decoratis, cilicio semper indutus erat, et pane subcinerio, cineribusque commixto atque parcissimo aquæ gustu per dies singulos victitabat. Jugi quoque meditatione, monasteria sive sanctorum loca, orationibus, psalmodiis, missarumque celebrationibus vigilantissimus frequentabat.

Quanti vero infirmi et debiles ex umbra beati corporis ejus, et tactu vestimentorum illius, sive tantum audientes vocem piæ ejus admonitionis sani effecti fuerint, quis explicet? Plane namque beatorum Apostolorum supparem credamus, quia puritate mentis et sobrietate mundi corporis æquali potitus est dignitate. Fuit etiam pauperibus humilis, subjectis mitis, potentibus affabilis, quatenus suorum mediocritate morum, sive jucunditate sermonum in viam omnes alliceret cœlestium gaudiorum. Cognovit autem prælatos his mundialibus potentiis, et tumentia eorum colla nullatenus ad Christianæ religionis perfectionem valuisse reflecti, nisi per mansuetissimas veræ pietatis admonitiones Apostolica imbutus doctrina, *omnibus omnia factus ut omnes lucrifaceret*. Altiores se honore præveniebat, subjectos sibi paterno amore confovebat, ut familiaritate suæ conversationis promptius verba vitæ omnium cordibus infunderet. Erat enim vir Dei, cultu, actu, habitu, omnique corporali modo pari convenientia coaptabilis, productus scilicet membris et subtilibus, mediocri quoque proceritate eminens, capite grandi, capillis flavis, et palmis

commixtis canis et valde raris in fronte, aures latas habens et extensas, oculos pervigiles et lætos, hirta supercilia et cana, et circa frontem et tempora candidissimam frontem gerens, genas utpote ex crebro jejunio tenues, sed admodum rubras, mireque jucundas, barbam canam, digitos ductiles et graciles, nullamque prorsus superfluitatem in membris gerebat.

Quanto vero pulchrius corporali parte exterius resplendebat, tanto fulgidius habitatore Spiritu sancto interius coruscabat. Cumque succrescentibus meritorum virtutibus in speculum totius sanctitatis excelleret, ita cœleste visus est columen promereri, quatenus non solum Scotica gens et Britannica, verum quoque et Hybernenses populi, et circumquaque regionum finitimi cum suis Principibus admirarentur ejus laudis præconia, et undique mira frequentia confluebant ad eum, ut audirent verba vitæ ex ore ejus. Quos omnes, ut pius Pater, spirituali cibavit refectione, suaque confirmavit benedictione, et omnes infirmi ac debilitati membris, variisque impediti languoribus, qui ad eum convenerunt, ejus beneficentiis refrigerati, et optatis vegetati viribus in sua redierunt læti. Pro his autem animus ejus in elationis jactantiam non est subrectus, sed ultra quam admirari potest, veræ humilitatis cautela in mansuetudinis, patientiæ, castitatis, temperantiæ, justitiæ, dilectionis Dei et proximi pignore, et æternæ charitatis fundamento erat fundatus. Favorabiles itaque rumigeri loquacitates vulgi, tanquam os abhorruit flammivomi draconis.

In his semper sollicitus quæ sunt Dei, non quæ sunt mundi, sciens quoniam mirificavit Dominus gloriam suam cum eo, et sanctæ suæ meditationis gravitate jocum temperavit, culpamque in se reprehendens si talentum sibi creditum in unius regionis loco commorando, lucraretur, cum sciret multas gentes cæcitate sui erroris irretiri, quas oporteret Dominicæ claritatis fulgore irradiari, visum est ei Christi lucernam Spiritus-

sancti lapide in se accensam, dignius esse supra candelabrum poni, ut profusius ad salutem plurimorum splendesceret, et ad lucidissimas cœlestis vitæ mansiones perduceret. Cum talibus itaque curis fluctuaret, Domino providente, cuidam sanctæ memoriæ Archidiacono Sylvano nomine inculcabat jura regiminis, ne oves Christi sine rectore essent, quamdiu ipse Pastor, pro alendis gregibus, per exteras diversarum regiones nationum prædicando vigilaret.

Cum ergo plurima perlustrasset loca, divini germinis spargendo semina dæmonia ab obsessis corporibus pellendo, multorum ægrotantium corpora sanando, convenit cum discipulis suis ad quoddam cœnobium a vico vocabulo Gandavum nominatum, quod B. Pontifex Amandus, extirpatis Gentilium fanis, fecit fundari, quod et ipse dedicavit ad honorem S. Petri Apostoli et omnium Apostolorum, congregatis ibidem cultoribus, quibus præposuit Abbatem nomine Florbertum sanctæ religionis rectorem, dignis moribus compositum, et totius honestatis exemplis refertum. A quo etiam, et a cæteris fratribus, monasticæ charitatis officio, susceptus est. Ibi quoque invenit mirificæ sanctitatis virum et egregium confessorem Christi Bavonem recentina morte in Domino pausantem, et in monasterio S. Petri, sanctorumque Apostolorum a B. Pontifice Amando et Abbate Florberto, et devotis fratribus condigno honore humatum, atque gloriosis miraculis coruscantem. In eodem quippe loco per dies triginta commoratus est, et ad sepulchrum S. Bavonis suas preces, Missarumque celebrationes pervigil Domino Deo immolabat. His namque diebus adimpletis, fratres cœnobii, et devotum vulgus pagi Pontificali jure benedixit et in via veritatis confirmavit. Et accipiens ab officio monasterii sumptus, qui in itinere necessarii sunt, profectus est, et in terram properavit, Deo disponente, Brabantiam.

Quo ingrediente salutiferis gressibus venerando Pontifice, admirabatur amœnissimam terram, speciosam et

delectabilem nimis, et benignitate Domini, exuberantem lacte et melle, et diversarum frugum, arborumque fertilitate, omniumque bonorum abundantia affatim affluentem. Incolas quoque personali forma corporum micantes, cultu vestimentorum compositos, loquela et morum gravitate honestos, magnanimos viros, egregios præliatores, regali militia idoneos, et omni exercitatione studiorum suorum hinc conformatos. Sed quia juxta psalmodicam vocem, *sicut equus et mulus, quibus non est intellectus, in camo et fræno* constricti sunt Satanæ, legem Dei prævaricantes adulteriis, rapinis, furtis, perjuriis, homicidiis fœdati, ut ferales canes pestifera rabie invicem se mordentes, sua quæque alternatim dolo fraudantes, mutua se cæde prosternentes. Cernens denique Evangelicus vir de die in diem in actibus suis pejores fieri, vigiliis, lachrymis, orationibus pro eis laborabat, ne tam venerabiles personas insatiabilis Tartarus voraci fauce absorberet, et in perditionem secum traheret, non cessabat quotidie perlustrare oppida, vicos et castella, stillando verba vitæ in auribus eorum. Et divina gratia consequente, quamplurimi ejus eruditione laqueos maligni pervasoris evaserunt, et vitam æternam acquisiverunt. Et factum est, dum circuiret loca diversa regionis illius corrigendo, hortando, ad viam vitæ populos revocando, ut intraret fundum, qui veteri vocabulo Holthem dicitur, ubi occurrit ei homo agitatus a dæmone, clamans et dicens: O serve Dei Livine, quid nobis et tibi? Ecce enim regnum meum invasisti, et militia mea me privasti, quid ultra me persequeris? Scias etenim, quia si me hinc expuleris, faciam te in isto loco multis injuriis affici. Minister autem veritatis in Spiritu sancto fretus, protendit manum suam, et signum sanctæ Crucis ei opponens ait: Obmutesce omnium bonorum persecutor, et recede ab hac creatura Dei, et amodo ei, nec ulli noceas homini. Nec mora abscessit, et videntibus cunctis quasi fumus teterrimo commixtus sanguine ex corpore hominis egressus est. Unde multum fatigatus

homo jacebat quasi mortuus, et post spacium unius horæ surrexit, et cum beato viro gratias Deo egit, et sanus in sua rediit, et indefessa voce, vulgo, sancti Patris confitebatur virtutem, cujus meritis merebatur liberationem.

Audientes itaque inclyti Præsulis famam summæ dignitatis matronæ, clarissimæque ingenuitatis generositate exortæ, duæ scilicet sorores, quarum una Berta, et altera Erapahildis nominatæ sunt, in suum devote susceperunt hospitium, quatenus suis sacratissimis fruerentur colloquiis, et ejus visitatione consolarentur per gratiam Dei, quam in eo fulgere conspiciebant. Habebat autem Domina Erapahildis filium nomine Pugelbertum, qui ex tuberatione vesicarum per tredecim annos et quinque menses oculos amiserat, et lumen cœli videre non poterat. Sed sancto Dei Livino faciente signum sanctæ Crucis super oculos ejus, cooperante gratia divina illuminatus est.

Interea hujus facti crebrescente opinione innumerabilis turba illustrium virorum, mulierumque conveniebat ad eum conferentes secum quos habebant infirmos, et animarum corporumque cœlestem adepti sunt medicinam. Sed miserrimum est fari, quia pene cuncti cives circumquaque adjacentium provinciarum, beluino more, indomabiles corde erant, exasperantes, Deo rebelles, virtutes quas per servos Dei in mundo fieri cernebant, vanas esse dicebant, arroganterque legem Christi aspernabant, sacerdotes ejus interficiebant, et qui eos in viam salutis introducere laborabant, aut illos exterminabant, aut intractabiliter debacchando atroci morte exprimebant. Igitur athleta Christi constantissimus, legibus divinis præcinctus, hos aggressus Evangelicæ disputationis prædicator doctiloquiis insistebat, æmulator nostri Servatoris effectus, nullius personam accipiens, sed juxta qualitatem operum solerti indagatione omnes arguens, et, ut fidelis operator, fructum divini seminis triticea messe in horreum Domini sui congregare sata-

gens. Credentes vero, ut in bonis perseverarent actibus admonuit, perversos corde et incredulos, roboratus Spiritu sancto, increpabat attentius. Denique cum divinis piis eruditionibus quotidie insisteret, sempiterna gaudia prænuntians Beatis, æterna quoque supplicia miseris, fideles quique alacri corde salutaria ejus monita capaciter susceperunt, increduli contumaciter renitentes dixerunt, hunc Evangelicum disputatorem fallacem et seductorem esse, non pro salute animarum invigilasse, sed amore terreni lucri regiones nationum circuisse, et eum dignius esse contumeliis affici aut exiliari, aut crudeliter necari, quam ejus obtemperari doctrinis. In hoc malignitatis errore pertinaciter perseverantes, alii sanctum Dei Martyrem plumbatis cestibus plagaverunt, alii fustibus multisque injuriis debacchantes maceraverunt. Inter hos unus eorum Walbertus dictus, Diaboli instinctu æstuans, ferream forcipem misit in os sancti et abscidit ejus linguam, et projecit in conspectu populi, et ait: Ecce lingua seductoris istius, quæ falsa loquendo gentem nostram avertit, nihil aliud meretur, nisi ut canibus projiciatur ad devorandum.

Cum autem præsumeret talia perversus agere, flamma ex ira Dei egrediebatur, quæ ipsum facinorosum, et sedecim viros cum eo conflagravit, qui hoc scelus consiliati sunt, ut nec cineres eorum reperirentur. Constantissimus autem præco Christi non est derelictus a Deo, sed restitutus lingua, ampliori fiducia populo divina jura insinuabat. Nec ista attactus plaga malignantium cœtus quievit tumultuari contra sanctum Martyrem Christi, sed conclamabant dicentes, eum maleficum esse, et incantatorem, et quæ divinitus circa illum fieri viderunt, falsa et inania fore dixerunt. Cum hæc fierent, quidam ex his Geraldus nomine, crudelior cæteris protendit brachium suum, ut pugno sanctum Christi Martyrem protereret et percuteret, sed justo judicio Dei impeditus, per dies tres extenso brachio rigidus et confusus permansit. Ad se autem conversus, ad pedes sancti

Martyris est prostratus, et sospitati redditus. Beatus namque Pontifex pro divinis virtutibus, quibus quotidie gloriosus factus est, laudes Deo decantabat indefessas, et toto affectu studuit, quo ipsi hostia cum palma Martyrii fieret, pro cujus amore mortem pati decreverat.

Cum autem hora remunerationis suæ appropiaret, Dominica nocte, quando solito more in orationibus vigilaret, apparuit ei Dominus Jesus Christus cum discipulis suis, circumfusus luce magna, dixitque ei: Gaude dilecte mi, constanter operare, hodie circa horam sextam, recipiam te in regnum meum, et gaudebis mecum semper cum fratribus tuis in æternum. Hac visione roboratus miles Christi, sciensque diem remunerationis suæ imminere, mane illucescente convocavit plebem fidelium, qui per ejus doctrinam salvi facti sunt, ut in via veritatis persisterent, admonuit, et ea quæ ad regnum Dei pertinent, docuit eos.

Et finito sermone benedixit eos, et flectens genua coram eis, gratias impendit pro officio humanitatis, quo eum devotissime susceperant. Dans autem oscula per singulos lachrymatus est, et omnes ad pias flexit lachrymas. Et salutatis omnibus pie in Christo, invitis eis, abscessit, et cœpit velle viam suam dirigere in vicum, qui Escha vocatur, cum discipulis suis, ut civibus illis annuntiaret regnum Dei, si forte vel ibi consequeretur promissionem Christi. Comperientes hæc duo fratres, Walbertus et Menizo, ministri diaboli, quia dilectus Dei amicus discederet, arbitrati sunt eum fugam inire et conglobatis commilitaneis suis, feritate illis similes fellino corde eructuabant hæc feralia verba dicentes: Blasphemator ille prophanavit legem nostram, populum seduxit, sed sciens nunc maleficiis suis non posse apud nos amplius proficere, clam nobis abire disposuit. Sed non ita injuriatus emigrabit. Sequamur eum festinantius, ut opprobrium nostrum vindicare valeamus. Complices autem eorum, Deo odibiles, filii tenebrarum,

patris illorum Satanæ Angelis agitati, crudelius sævientes, majora convitia in sanctum Dei injuste locuti sunt, pari conspiratione ad effundendum innocentem sanguinem concurrerunt, de quibus patenter scriptum est: *Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labiis eorum.* Sequitur. *Quorum os maledictione et amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.*

Stabat quoque invictissimus Christi Martyr Livinus in orationibus, oculis atque manibus in cœlum affixis, et subito in agone posito apparuit Spiritus sanctus in specie columbæ niveæ, et suavissimo ore suo stillans tres guttulas rosei sanguinis super caput ejus, dixit: Ne paveas, carissime, janua vitæ aperta est tibi: hora est ut intres in gaudium Domini tui. His dictis ter circumvolavit eum, et lapsa est in cœlum. Sanctus Dei Pontifex in orationibus vigilantius perstabat, et ecce unus ex discipulis suis nomine Foillanus dixit ad eum: Pater, audio strepitum armorum, concursumque peditum appropiare. Necdum finierat dicta, et ecce filii iniquitatis supervenerunt Walbertus et frater ejus Menizo rabidissimi canes cum suis satellitibus, et minantibus oculis fremebant in sanctum Dei Martyrem. Sed fortissimus athleta Christi progressus constanter dixit illis: Quid venitis, fratres? Si pœnitet vos huc usque errasse, et veniam quæritis, propitius est Deus aperire januam misericordiæ suæ pie pulsantibus, sicut ipse ait: *Petite et dabitur vobis, quærite et invenietis, pulsate et aperietur vobis.* Videns autem beatus Christi Martyr Livinus eos cœlestia monita cæcata mente percepisse ait; Fratres, cognovi, quia interficere me quæritis, sed securus de Dei misericordia sum, qui dicit. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius eum timete, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam.* Nunc temporalem mortem irrogabitis mihi, sed nasci cœlesti lumine incipiam, ut cum

Christo in æternum vivam. Et modo paululum sustinete donec orem. Et dato spatio, expansis manibus in cœlum, sublime a terra libratus et in aëre superna claritate perfusus oravit dicens: Deus qui me in utero matris meæ sanctificasti, et splendore gratiæ tuæ ortum meum perlustrasti, et super mare mihi Dux fuisti, exaudi me famulum tuum, Domine, ut hi qui injuste me persequuntur pro nomine tuo, non deleantur a libro vitæ, sed cum sanguine meo satiati fuerint, et inspirati gratia miserationum tuarum pœnituerint, recipias eos in numero electorum tuorum. Præsta, Domine, ut in loco, quo præsentia fuerit reliquiarum mearum, vel memoria nominis mei, sit semper incolumitas et abundantia pacis, et omnium bonorum plenitudo florescat, et qui in mari, vel in aquis, sive in terra, vel in carcere, aut in infirmitate, sive in aliqua pressura angustiantur, et nominis mei recordati fuerint, exaudi eos Domine, ut cognoscant vere, quia fidelis es in electis tuis, et sanctus in omnibus operibus tuis, et si in peccatis inciderint, et te invocaverint per me, tua clementia absoluti, laudent nomen tuum benedictum in sæcula. Et maxime Domine qui hunc *diem assumptionis meæ*, cum devota habuerint memoria, habeant totum annum mihi præsentia gratiæ tuæ securum, nec eis dominetur infirmitas, nec molestiarum inquietas, sed sit eis tranquillitas pacis et sanitas, et sobrietas, quæ eos lætos perducat ad regnum gloriæ tuæ, præsta qui vivis et regnas cum filio tuo Domino nostro Jesu Christo, et cum Spiritu sancto per omnia secula seculorum. Responderunt discipuli ejus cum astantibus fidelibus Amen. Ecce vox divinitus emissa, Mi dilecte, inquit, super his omnibus quæ benigne orasti, scias te, procul dubio, exauditum. Post hæc constantissimus Martyr Christi et magnificus triumphator Livinus divino auxilio roboratus descendit ad eos, et dixit: Fratres mei carissimi, asto hostia Regis mei vocantis me, præstolor gloriam, quam mihi præpa-

ravit in cœlis, adsunt Angeli ejus præstolantes me. Estote fortes, et si quid defuerit viribus, suppleat vestra crudelitas in passione mea. Isti comites mei oves Christi sunt, peto illis pacem, neminem unquam læserunt, innocentes sunt. Et osculatus est eos, et dixit: Deus omnipotens custodiat vos, carissimi, in vitam æternam. Et suspiciens in cœlum dixit: *In manus tuas Domine commendo Spiritum meum, redemisti me Domine Deus veritatis.* Interea supradicti fratres Walbertus et Menizo, ministri Diaboli, irruperunt in eum, et multis plagis irrogatis ad ultimum decapitaverunt Doctorem suæ salutis. Et videntibus cunctis, anima ejus ab Angelis suscepta, meruit secreta scandere cœli cum magna claritate cœlestis gloriæ. Passus est autem beatissimus Pontifex et Martyr Christi Livinus pridie Idus Novembris regnante Domino nostro Jesu Christo, qui *vult omnes homines salvos fieri,* et ad agnitionem veritatis venire, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum.

Cognoscentes autem hoc factum illustres viri et fœminæ, qui per ejus doctrinam illuminati sunt, venerunt gementes et plorantes ad beatum corpus. Inter quos erat prædicta matrona Erapahildis, quæ venerabilem virum in hospitium habebat, et suis opibus devotissime confovebat, ferens puerum secum in manibus suis, quem sanctus Martyr Livinus nuperrime de sacro fonte levavit, imponens ei nomen Bricius adhuc in albis. Quæ ante alios omnes erupit in lachrymabilem vocem, Beatum virum illuminatorem patriæ innocentem esse, et injuste tam crudelem mortem pati. Tunc satelles Satanæ Walbertus inflammatus a Diabolo, insiliens in eam bipennula sua caput ejus per medium scidit, quæ statim expiravit, infantulum autem per tres partes secuit, quas juxta corpus beati martyris Livini projecit. Certissime enim creditur, eos gloriam martyrii habere in sorte venerandi Pontificis et martyris Livini.

Discipuli vero tulerunt corpus pii magistri, et partes de corpusculo infantuli et posuerunt pariter in monumento sibi Angelicis manibus præparato, beatam quoque Erapahildem Martyrem Christi seorsim sepelierunt prope sepulchrum beati Martyris Livini.

VIII. DE VITA VEL PASSIONE

BEATISSIMI MARTYRIS BONIFACII

AUCTORE WILLIBALDO.

PROLOGUS.

Dominis sanctis, et vere in Christo carissimis Lullo et Megingozo coepiscopis, Willibaldus Presbyter, licet indignus Presbyter in Domino salutem.

PERCEPTO piæ paternitatis vestræ affectu pariter et voto, non propria laudis litteralis scientia confidens, sed debitum obedientiæ obsequium vestræ impendens sanctitati, libenter parui: arduumque quod suggessistis opus, exiguis viribus inchoavi, ad perfectionis terminum fine tenus deducens. Sed obsecro, ut si quidpiam aliter, quam vestra voluntas expetierit, provenerit: infirmitatis meæ imbecillitatem, operisque impositi sublimitatem, æquo animo sustineatis: quoniam maximum mecum reverentiæ est indicium, cum vestræ sublimitatis imperio, obedientiæ operam non denego: quia si dignum aliquid et nostris temporibus profuturum confecerim, divino utique muneri, ac præcepti vestri desiderio conferendum est: quoniam pia quandoque desiderantis voluntas et manum imitatur emunctoris, et impressionis suæ violentia, vel minimam quandam desideratæ scientiæ dulcedinem parat, famelicumque impertiendo reficit. Decrevit enim sanctitas vestra in-

sipientem sapientibus, et minus idoneum prudentibus, coæquare ac præferre; et quod sine vestro videlicet conatu, prudenti sermone relevare potuistis, hoc mihi velut ignaro imponere.

Sed deprecor, ut quem præcepti vestri torcular deprimit, precatus assiduæ orationis infundat, et mentem ignaviæ caligine obtusam, voluntas spontaneæ dilectionis vestræ e somno resuscitet, ut ad ea ad quæ cogentibus vobis invitata est, tenacior vivaci sermonum narratione reddatur. Compulistis enim me, ut ad normam eorum, quorum aut vitæ castimoniam, aut morum sanctimoniam, sancti proculdubio Patres, eleganti verborum ambage, chartis inserendo tradiderunt, petentibus religiosis ac Catholicis viris, quibus vel in Tusciæ partibus vel in Galliæ terminis, vel in Germaniæ aditibus aut etiam in Britanniæ limitibus S. Bonifacii martyris fama, miraculorumque coruscatio perstrepuit, sicut Discipulis ejus secum diu commorantibus vel vobis ipsis referentibus comperirem; prooemium, mediumque ac finem vitæ ejus, quanta valeam indagatione, litteris inseram. Et quemadmodum primæ prævaricationis resoluto chirographo, et veræ lucis radio illucescente, Hegesippus, qui sub Anacleto Romam venisse fertur, quinque Ecclesiasticorum actuum libros, ob utilitatem legentium edidisse perhibetur, Eusebius Cæsariensis, nominatissimus historiographorum scriptor, cum Pamphilo martyre et adjutore suo, suorumque sibi antecedentium temporum historias, mira eloquii disertitudine texentes, infinita scriptis volumina ediderunt.

Nec non et Gregorius, qui erat vir beatæ memoriæ litterarum studiis eruditissimus, glorioso Apostolicæ sedis culmine præsidens, beatorum scribens confessorum vitam, dialecticum, miro ostendens moderamine morem, quatuorque logica expressit ratiocinatione libros, qui hucusque Ecclesiarum inserti bibliothecis, elucubratam posteris scientiæ afferunt dignitatem: ita Beati viri vitam, præcelsasque ejus virtutes, et cultum pietatis,

atque abstinentiæ robur, præsentibus ac post secuturis sæculis jubetis demonstrare. Sed quamvis ad demonstrandam tantarum rerum rationem, exiguum me parvumque fieri auctorem agnoscam, tamen exigente benevolentiæ vestræ voluntate hoc quod demandastis, vobis juvantibus non propriæ præsumptionis insolentia fretus, sed assertione Catholicorum confisus, aggrediar opus: neque ex parvitatis meæ stylo, propriæ laudis præconium requirens, sed ex tantæ rei relatione, profuturum legentibus præbens exemplum, dum his quisque instruitur formulis, et ad meliora profectus sui perfectione perducitur.

CAPUT I. *Qualiter in infantia sua Domini servitium subiit.*

ILLUSTREM igitur ac vere beatam S. Bonifacii, summi Pontificis vitam, moresque ejus, sanctorum magnopere imitatione sacratos, licet opacitate præpediti scientiæ, exili tamen opusculi hujus stamine innectere, ac simplici historiæ tegmine, quemadmodum religiosis viris referentibus comperimus, qui quotidiano ejus colloquio, et religionis conversatione sedulo præsentati, ea quæ audierunt vel viderunt, in exemplum posteris tradiderunt, congregata verborum varietate, texendo nitimur enodare, et ab exordio, usque ad finem, quanta possumus indagatione, divinæ contemplationis ejus sanctimoniam revelare. Cum enim primævo puerilis ætatis decore, multa ut solet maternæ sollicitudinis cura ablactatus atque enutritus esset; magna nimirum delectatione, cæterorum postposito amore filiorum, affectatus est a Patre. Sed quia jam labentia cuncta animo subjecerat, et æterna magis quam præsentia cogitare disposuerat, cum esset annorum circiter quatuor seu quinque, Dei servitio se subjugare studuit, multoque mentis conamine de monasteriali jugiter vita insudare: et ad eam

mentis quotidie nisibus anhelare. Cum vero aliqui, sicut illis regionibus moris est, Presbyteri sive clerici populares vel laicos prædicandi causa adissent, et ad villam domumque præfati patris familias venissent, mox quantum possibilitatis ejus pusillanimitas in infantia sua prævaluit, cœpit cum eis de cœlestibus loquendo tractare: et quid sibi suæque infirmitati in futurum proficeret, interrogare.

Cumque ita diu de cœlestibus diuturna mentis meditatione cogitaret: ac totum se in futurum extenderet, et ad superna erigeret, patri etiam demum hæc, quæ animo gerebat, revelavit: et ut suæ consuleret voluntati rogavit. Quo comperto, obstupefactus pater magna eum increpationis instantia, partim minis ne se desereret, prohibuit, partim etiam blandimentis ad sæcularis curam instigabat negotii, ut temporaneo eum transitoriæ hæreditatis subjungeret lucro: et sese quandoque defuncto suæ terrenæ facultatis custodem, immo etiam hæredem relinqueret. Verbis quidem quamplurimis fraudulenta humanæ calliditatis usus versutia tenerum a cœpti perfectione propositi animum declinare tentavit, magisque hanc suæ tolerabiliorem esse infantiæ activam, quam vitam monasterialis militiæ contemplativam, multiplici sermonum adulatione promittit: ut vel sic a propositi hujus conamine eum cohiberet, et ad mundani luxus mollitiem incitaret. Sed vir jam Deo in pueritia plenus, quanto est a Patre plus prohibitus: tanto mentis arrepta fortitudine cœlestem sibi acquirere thesaurum, et sacris se conjungere literarum studiis anxius anhelabat. Fitque mirum in modum, sicuti semper divina agere solet misericordia, ut suo imbecillioris ætatis militi Deus, et cœptæ rei solatium et anxiæ voluntatis augmentum, obsistentisque repentinam patris mutationem mentis providens condomaret: ita ut uno eodemque temporis successu, et festina patrem ægritudo, subitaneo jam imminente mortis articulo subrepserit, et pia quantocyus pueri magno temporis intervallo præpedita

voluntas succreverit; Domino Deoque adjuvante succrescendo impleta sit, ac perfecta.

Postquam enim miro dispensationis Dei judicio, carnalem ingens sancti viri patrem arripuerat languor, deposita mox pristina mentis pertinacia puerum, propinquorum facta conventione, ad monasterium quod priscorum nuncupatur vocabulo Adescancastre, spontaneus a Domino quidem correptus direxit: et fideli viro Wolphardo, qui et Abbas extitit illius monasterii, per fideles suæ legationis nuntios redditum commendavit. Quem puerilibus adhuc in annis constitutus, sapienter suis secum astantibus amicis allocutus est: et quod multo videlicet tempore, monasteriali se regulæ subjicere desiderasset, rationabili prolata petitione, sicut a parentibus pridem edoctus erat, indicavit. Cui protinus Pater monasterii, inito fratrum consilio, et eorum accepta, sicut regularis vitæ ordo poposcit, benedictione: consensum præbuit, et effectum. Sicque vir Dei carnali orbatus patre, adoptivum nostræ redemptionis secutus est patrem: terrenisque sæculi renuncians lucris, mercimonium deinceps æternæ hæreditatis acquirere satagebat, ut juxta veridicam veritatis vocem, patrem relinquendo, ac matrem, aut agros, aut alia, quæ hujus mundi sunt, centuplum acciperet, et vitam æternam possideret.

CAPUT II. *Qualiter adolescentiæ incentiva primitus frangeret, et omnibus bonis inhæreret.*

EXPLETO igitur, licet summatim, primordiali expositionis nostræ ordine, quia quali se in initio studiosæ conversationis sanctimoniæ subdiderit, breviter protulimus, ut fabricæ a nobis fundamento confecto, structuræ paulatim sublimitas ad summa altius erigeretur.

Postquam igitur infantiæ septem evolvuntur anni, puerilis adveniente decore ætatis, etiam mira in eo

scientiæ prævaluit fortitudo. Magna siquidem mentis, et ineffabili gravitate cœlesti inspirante gratia, sicut subsequentia hujus operis documenta declarant, ditatus est, et multarum castimonia virtutum, juxta ostensum sanctorum exemplar præcedentium, et venerabilium institutis patrum subditus, declaratus, ac decoratus. Adeo etiam divino exarsit ingenio, ac lectionis adprime se subdidit exercitio, ut singulis quibusque additis temporibus momentis atque horis, annorumque curriculis, augerentur etiam in eo superni adjumenta, divinaque donorum incrementa protectoris; quantoque pastoralis pædagogio magisterii est provectus, tanto ad profectum æternæ beatitudinis, sicut fideles confamiliaritatis illius viri pro certo testati sunt, eum quotidiana ejus studia jugi laudis literarum meditatione die noctuque, incitavere, et contra infestas diabolicæ suggestionis persecutiones, quæ tenerum sæpe apud mortales juventutis florem, ceu, nebulosæ quadam cæcitatis caligine obtegere solent, mirabiliter protexere: ita ut etiam propter indesinentem diuturnæ sollicitudinis ejus curam, et sempiternam sacrarum legum examinationem, illecebrosa in eo adolescentiæ incentiva et carnalium desideriorum impetus primitus impingentes, domino Deo auxiliante maxima ex parte sedassent, magisque ac magis ad communem provehunt populorum doctrinam: quam non multo transacto temporis intervallo, secundum pontificale ecclesiasticum diffinitionis decretum, inchoavit, dilatavit, ac perfecit. Quoniam caduca hujus mundi contemnens ornamenta, monasterialis vitæ normam in infantia sua rite ac regulariter sub moderata patris præfati gubernatione annos quamplurimos custodivit: donec pueritiæ facessente lascivia, et pubertatis inchoante adolescentia, ardentior illum ingenioli sui voluntas accenderet, ut ad finitima quoque monasteria magisteriali lectionis provocatus penuria, cum consensu atque consilio conservorum fidelium patrisque monasterii perveniret.

Cumque voto simul et mente omnipotentis sibi adesse incessanter magna precum instantia suffragium postularet, tandem divina cœlitus inspirante gratia, ad monasterium quod usque hodie Nutscelle dicitur, pervenit, et beatæ memoriæ Winberti Abbatis, qui venerabiliter prædictum sub regulari disciplina regebat monasterium: spirituali literarum diligentia provocatus, elegit magisterium, fratrumque secum in domino viventium contubernia, ac sic servorum Dei junctus consortio, devotum domino Deo servitium et laboriosam vigiliarum instantiam, lectionisque divinæ operam ingenti meditationis studio exhibuit: ita ut maxima demum scripturarum eruditione tam Grammaticæ artis eloquentia, et metrorum medullatæ facundiæ modulatione, quam etiam historiæ simplici expositione, et spiritualis tripertita intelligentiæ interpretatione imbutus, dictandique peritia laudabiliter fulsit, ut etiam aliis demum paternarum extiterit pædagogus traditionum, et auctor magisterii, qui et discipulus antea subjectorum esse non recusavit. Quia sacræ mos est conversationis, ut præferre se cæteris pertimescat, qui subjici aliis renuerit, quia et rectæ obedientiæ operam subjectis impendere non valebit: quam superna prælatis dispensatione juste non exhibebit. Hanc enim ita omnibus in commune viventibus et maxime suo sub regulari videlicet disciplina Abbati, monachica subditus obedientia præbebat: ut labore manuum quotidiano, et disciplinali officiorum administratione incessanter secundum præfinitam beati patris Benedicti rectæ constitutionis formam insisteret, omnibusque exemplum bene vivendi, in verbo et conversatione, in fide et castitate se præbens, ut omnes de fructu ejus perciperent: et ipse omnium mercedis æternæ perciperet portionem.

Sed et humilitatis quoque ejus et caritatis excellentiam, solus qui occultorum est cognitor Deus, intimæ inspectionis suæ consideratione novit, quia omnes sibi commilitones solerti cura subjunxerat, ut ab eis timori

pariter haberetur et amori: et quem divina dilectione haberent socium, mutuo apostolicæ admonitionis honore prævenirent, ut patrem. Tantaque in eo affabilitatis erga fratres, et cœlestis doctrinæ succrevit magnitudo: ut rumore sanctæ exhortationis ejus crebrescente, fama multis per monasteria, tam virorum quam etiam virginum Christi, apertissime claruerit. Quorum quidem quamplurimi virili sexus robore confortati, et lectionis instantia incitati, ad eum confluxere, et saluberrimum scientiæ fontem potantes, numerosa scripturarum volumina legendo recensuere. Quibus ergo sexus infirmioris imbecillitas inerat, et assidua pergendi abnegabatur facultas, tantæ sibi sapientiæ virum, divini inflatum spiritu amoris, præsentari fecerunt, paginarumque transcurrentes seriem, cœlesti instanter scrutinio inhæsere, et sacramentorum arcana mysteriorumque abdita, jugiter meditabantur. Quem ita superna sublevavit gratia, ut juxta egregii prædicatoris exemplar, et gentium doctoris vocem, formam habens sanorum verborum, in fide et dilectione Jesu Christi, sollicite *curans seipsum probabilem exhibere Deo operarium inconfusibile: recte tractantem verbum veritatis.*

Caput III. *Quod doctrinæ verbum omnibus præberet, et quod hanc non suo ante tempus ætatis arbitrio arripuerat.*

Ad generalem erga quotidianæ contemplationis formam, et diuturnam parsimoniæ continentiam sermo a nobis aliquantisper directus derivatur, ut per singulos quosque ascensus sublimia hujus sancti viri opera propensius compendiosa verborum raritate exequamur, studiumque vitæ per omnia venerabilis Bonifacii subtilius indagando prosequamur, ut et æqua libraminis moderatione exemplar, nobis æternitatis, et patens fiat Apostolicæ eruditionis norma. Qui per sanctorum exem-

pla arduam cœlestis intelligentiæ semitam feliciter scandens, ac prævium populis ducatum præbens, portam domini Dei nostri, quam justi intrabunt, ipse ingressus aperuit, et ab infantia sua usque ad decrepitam ætatis senectutem præteritorum non mediocriter patrum sapientiam imitatus est: dum prophetarum jugiter, et Apostolorum verba stylo sanctitatis conscripta, et gloriosam martyrum passionem apicibus literarum insertam, sed et evangelicam domini Dei nostri traditionem, quotidie commendabat memoriæ, et secundum Apostolum, sive manducasset sive bibisset, sive aliud aliquid egisset, laudis semper præconium, et devotæ fastigium jubilationis, tam mente, quam etiam ore persolvebat Deo, juxta illud psalmographi. *Benedicam dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo.*

In tantum enim scripturarum exarsit desiderio: ut, omni se intentione, earum imitationi et auditioni sæpius conjungeret. Et quæ ob doctrinam populorum conscripta sunt: ipse quippe populis mira eloquii disertitudine et solertissima parabolarum assertione efficaciter prædicando retexuit. Cui tale discretionis temperamentum inerat, ut et vigori correptionis mansuetudo, et vigor prædicationis mansuetudini non deesset. Sed quem zelus accenderat vigoris: mansuetudo mitigabat amoris. Divitibus ergo ac potentibus liberisque ac servis æqualem sanctæ exhortationis exhibuit disciplinam, ut nec divites adulando demulceret, nec servos, nec liberos districtione pergravaret. Sed juxta Apostolum, *Omnibus omnia factus est: ut omnes lucrifaceret.* Qui et doctrinæ cœlestis documentum, non suo ante tempus arripuit arbitrio: nec obstinationis suæ rapina usurpatum acquisivit, sed sanctæ humilitatis perfectu, 30 aut eo amplius annorum habens ætatem, magisteriali et familiari sublevatus electione, juxta canonicæ constitutionis regulam suscepit: et ad sacerdotalis officii gradum, diversis donorum ditatus muneribus accessit, ita ut eleemosynis quidem, misericordiæque

operibus quantum sub regulari monasterialique prævaluit districtione, opere penitus ac voluntate deserviret. Sed et nocturna vigiliarum spatia omnibus horis præveniens, orationis se, sollicitus, laboriosa operatione exercuit. Cujus nec patientiam ira subripuit, nec longanimitatem furor commovit, nec libido continentiam expugnavit, nec abstinentiam gastrimargia violavit; sed ita omni se jejunii frugalitate subjugavit, ut vinum et siceram non bibens, utriusque testamenti imitaretur patres, et cum egregio gentium diceret doctore: *Castigo corpus meum et servituti subjicio, ne forte aliis prædicans, ipse reprobus efficiar.*

Caput IV. *De eo quod ab omnibus primatibus sit directus ad Gent, et quod postea ad Fresiam pervenit.*

Collecta ergo sparsim superius sublimitate sancti hujus viri virtutum, silentio quæ subsequuntur minime prætermittenda æstimamus, quæ et fidelium didicimus relatione virorum, et manifesta equidem scripturæ patefactione exerere curamus: quanta suarum perseverantia virium, et cœptis bonis inhæreret: et ad alia quæque festine properando animum incitaret.

Cumque diutius mentem supra enumeratis virtutibus edomaret, et de die in diem ad altiora bonorum documenta sub prædicto se presbyteratus gradu perveheret, jam regnante In Saxonum Rege; subitanea quædam incubuerat nova quadam seditione exorta necessitas: et statim synodale a primatibus ecclesiarum, cum consilio prædicti Regis servorum Dei factum est concilium. Moxque omnibus in unum convenientibus saluberrima de hac recenti dissensione consilii quæstio, inter sacerdotales ecclesiastici ordinis gradus sapienter exoritur, et prudentiori inito consultu, fideles in domino legatos ad Archiepiscopo Cantuariæ civitatis, nomine Bertwaldum, destinandos deputarunt, ne eorum presumptioni, aut

temeritati ascriberetur: si quid sine tanti Pontificis agerent consilio. Cumque omnis senatus et universus clericorum ordo tam providenti peracta collatione consentirent, confestim Rex cunctos Christi famulos allocutus est: et cui hujus præfatæ legationis nuntium imponerent, sciscitatus est. Tunc repente summus in Christo Archimandrita qui prædicto præerat monasterio nomine Winbert et Wintra qui monasterio, quod dicitur Tisselsburg præsidebat et Beorwald, qui divina cœnobium gubernatione, quod antiquorum nuncupatur vocabulo Glestingaburg regebat: nec non et alii multi hujus sancti propositi Patres, sanctum hunc virum accitum adduxerunt ad Regem. Cui et nuntium Rex et legationis notitiam imposuit: et adhibitis secum sociis direxit cum pace. Qui etiam nuntio sibi imposito juxta mandatum seniorum, prospero itinere pervenit ad Gent, et Archiepiscopo summi pontificatus infula prædito, sapienter cuncta, quemadmodum edoctus erat a Rege, per ordinem revelavit, et sic spontaneo accepto responso, post non multos dies reversus est ad patriam, præfatoque Regi ac prædictis servis Dei secum assistentibus a venerabili Archiepiscopo spontaneum scienter detulit responsum: et magnum universis contulit gaudium, ac sic deinceps, mira dispensationis Dei benevolentia, nomen ejus diffamatum est, et celebre apud omnes, tam sæculares dignitates, quam etiam Ecclesiastici officii ordines habebatur: ita ut amodo jam proficiens in futurum, synodali sæpissime eorum interesset instituto.

Sed quia mens Deo dicata favoribus non attollitur humanis nec laudibus sublevatur: cœperat ad alia multa sollicitudinis cura attentius properare et parentum affiniumque suorum consortia devitare, et peregrina magis quam paternæ hæreditatis terrarum loca desiderare. Sed cum sic longo temporis intervallo secum solertissime deliberaret, ut patriam parentesque desereret, tandem arrepto beatæ memoriæ prædicti patris consultu, cuncta animi sui secreta intra conscientiam antea

abscondita patenter aperuit; et magna precum instantia ad consensum suæ voluntatis sancti viri animum provocavit. Qui etiam magna primitus admiratione obstupefactus, poscenti sane supplicantique desideratum ad tempus contradixit iter: ut cœpti propositi sedaret industriam. Sed ad extremum, invalescente omnipotentis Dei providentia, convaluit etiam sermo petentis, et tanta Abbatis fratrumque suorum secum sub regulari disciplina viventium devotione adoptatum inchoaverat iter, Dominoque Deo dispensante compleverat, ut ei etiam humani sumptus solatia libenter impenderent et magna cordis commotione, lachrymarum diutius infusiones, orationum supplicationes, pro eo ad Dominum funderent. Hic etiam dum spirituali confortatus armatura, et sæculari sublimatus sumptura, utriusque vitæ stipendiis minime careret, adhibitis secum duobus aut tribus fratribus, quorum corporali, spiritualique indigebat sustentaculo, profectus est: ac sic immensis peragratis terræ partibus, prospero ovans fratrum comitatu, pervenit ad locum ubi erat forum rerum venalium, et usque hodie antiquo Anglorum Saxonumque vocabulo appellatur Luidewinc. Ac non multo transacto postliminio, nautarum naviter novus quidem epibata, consentiente Nauclero, aggressus est navem, nauloque impenso, prospero ventorum flatu, pervenit ad Dorstat: ibique aliquandiu commoratus, debitum Domino Deo exsolvit die noctuque præconium. Sed quoniam gravi ingruente Paganorum impetu, hostilis exorta dissensio inter Carolum Principem, gloriosumque Ducem Francorum, et Radbodum Regem Fresorum, populos ex utraque parte perturbabat, maximaque pars Ecclesiarum Christi quæ Francorum prius in Fresia subjecta erant imperio, Radbodi incumbente persecutione ac servorum Dei facta expulsione, vastata erat, ac destructa, idolorum quoque cultura extructis delubrorum fanis lugubriter renovata. Tunc vir Dei prospecta perversitatis nequitia pervenit ad Trecht, ibique aliquantis exspectatis diebus,

advenientem Regem Radbodum allocutus est: et multis illarum circumvallatis ac conspectis terrarum partibus, utrum sibi in futurum prædicationis uspiam patesceret locus, perquireret: proponensque animo, ut si qua in parte hujus populi Evangelii patesceret aditus, verbi Dei semina ministraret. Quod etiam multis transactis annorum curriculis, gloriosa martyrii testificatio comprobavit.

Sed quia sanctorum singulare munus est sanctitatis, ut dum ad tempus suum sine spiritualis vigore germinis laborem minime pollentem prospiciunt, ad alia prorsus loca, fœcundo laboris cum fructu migrant, quoniam incassum inhabitatur locus, si et fructus deest sanctitatis. Sanctus enim vir, dum sterilem aliquamdiu Fresorum terram inhabitaret, et æstatis autumnique aliquantulum tempus præteriret: jam arida cœlestis rore fœcunditatis reliquerat arva, et ad natale, suis secum supradictis conviatoribus, solum migravit, ac monasterii sui secreta petens, etiam ibidem, secundi siquidem anni hyemem tripudiantium fratrum amore susceptus, hyemando transegerat, ut Apostolicam Doctoris gentium vocem imitaretur dicentis: *Ibi enim constitui hyemare.*

CAPUT V. *Quantulum tempus commoratus est, et postea ad Romam cum commendatitiis Episcopi sui litteris pervenit.*

TRANSCURSIS jam ex parte sancti viri virtutibus, subsequentia ejus, quemadmodum rem rumigerulis referentibus gestam comperimur, patenter proferimus: ut apertior in perpetuum vitæ morumque ejus ad normam sanctæ conversationis illius tendentibus pateat callis.

Cumque ingens peregrinationis exegisset discrimen, gurgitumque maris evasisset dispendium, et fratrum suorum iterum reversus se societati dedisset, eorumque contubernio dies deinde plurimos injunxisset, gravi de-

mum mentis arreptus est mœrore, et recenti oppressus animi tristitia, dum senilia jam magistri membra infirmari conspiceret, extremumque astante Monachorum congregatione, obitus sui diem, languoris convalescente immensitate, vibrando, palpitandoque imminere: et tandem deposito corporis ergastulo, sub tristi mœrentium aspectu fratrum, ultimum efflare Spiritum videret. Quia in sanctorum frequenter cordibus compassionis specialiter condolens refulget pietas, qua ad tempus sedulo solent contristari, sed Apostolico inhærentes præcepto in Domino jugiter consolantur: jam blande adorsus est fratres, et spiritualibus eos colloquiis, memor paternæ traditionis, hortatur, ut regularis jugiter constitutionis formam, et Ecclesiasticæ diffinitionis normam in omnibus conservarent, et ut patris cujuslibet spiritualis se subjungerent imperio, instruxit. Tunc omnes unanimiter consonis instabant vocibus, et sanctum hunc virum, qui illo dicebatur in tempore Winfrid, cuncti precabantur ut pastorale super eos Abbatis susciperet magisterium. Sed refutatis mox patriæ facultatibus, et primatu regiminis abjecto, ad prædestinata jam promptus ac paratus, solerti se cura excusavit: omnemque hæredum substantiam abnegando renuit.

Cum vero hibernale jam tempus præteriret, et calor æstatis candesceret, pristinaque labentis animi renovaretur intentio: omni sollicitudine iter omissum iterando renovare studuit. Tunc litteris etiam commendatitiis a beatæ memoriæ Daniele speculatore plebis Dei, acceptis, *ad limina Apostolorum Romam* venire tentavit. Quem tamen resistentium aliquandiu fratrum, orbata Patris impedivit necessitas, charitasque ejulantium ac compassio utrobique dolentium ad tempus obsistebat: ita ut magno quidem mentis angore premeretur, et in quam se verteret partem ignoraret. Metuebat enim ne grex Magistro commissus, jam sine vigilantis pastoris custodia, eo decedente, luporum morsibus pateret: et ut peregre proficiscendi autumnale sibi deficeret tempus,

formidabat. Cumque omnipotens Deus solita non immemor pietatis suæ clementia, servum suum tanta animi pressura perturbatum, et anxio vellet dolore eripere, et jucundum gregi prævidere Magisterium, jam præfati Antistitis erga fratres intestina facta est meditatio: et bonæ indolis virum, nomine Stephanum, huic præsidere fecit Ecclesiæ, et sanctum hunc virum per longas peregrinationis vias ire volentem ad loca incolumem destinata direxit. Qui protinus quidem valedicens fratribus profectus est, locumque per longa terrarum spatia qui jam prædicto dicitur nomine Londemwine, voti compos adiit, et celocis celeriter marginem scandens, cœpit ignotas maris tentare vias: tripudiantibusque nautis, immensa Coro flante carbasa consurgebant, et pleno vento, prosperoque cursu, ostia fluminis citius, quod dicitur Cuent, omni jam expertes periculi naufragio aspiciunt: et ad aridam sospites terram perveniunt. Sed et castra metati in Cuentawic: donec superveniens se collegarum multitudo congregasset. Omnibusque collectis, per singulos quosque dies, imminente hyemis frigore, profecti sunt: multasque sanctorum Ecclesias orando adierunt, ut tutius, opitulante altithrono, Alpina nivium juga transcenderent, Longobardorumque erga illos humanitatem mitius sentirent: militumque malitiosam superbiæ ferocitatem facilius evaderent. Cumque sanctorum suffragante patrocinio, et Domino Deo dispensante, omnis quippe cohors contubernalium comitatui hujus sancti viri inhærens, limina B. Petri Apostoli prospere aggressus est: immensas statim Christo pro sospitate eorum grates persolvunt, atque Ecclesiam S. Petri Principis Apostolorum magno cum gaudio ingressi, abolitionem peccaminum postulantes: diversa quidem munera eorum quamplurimi detulerunt. Transactis autem diebus non multis, Sanctus iste vir venerabilem sedis Apostolicæ Papam beatæ memoriæ Gregorium a primo secundum, et novissimo priorem affatus est, qui et vulgarica Roma-

norum lingua dicitur junior, omnemque sibi per ordinem itineris sui atque adventus occasionem manifestavit: et quali anxius desiderio diutius desudasset, aperuit. Sanctus itaque Papa repente hilari vultu, arridentibusque oculis intuitus in eum: inquisivit, an litteras ab Episcopo suo commendatitias detulisset. At ille etiam concitus, exempto pallio, chartam ex more involutam, litterasque protulit: deditque mirabili sanctæ recordationis viro. Qui statim, acceptis litteris, annuit ei ut abiret. Apostolicus vero Papa perlectis litteris et recensita commendatitiæ conscriptionis charta, sedulum deinceps cum eo habebat quotidianæ disputationis colloquium, donec proficiscendi redeundique æstivum instaret tempus.

CAPUT VI. *De ejus reditu ex Roma, mandato Papæ, et quid in Thuringia, Francia, et Fresia prædicando effecerit, et de gestis cum Willibrordo Archiepiscopo.*

CUM vero Nisan mensis, qui est Aprilis, præteriret, et Jari, qui est Maius, jam portæ patescerent, tunc etiam postulata atque accepta Apostolicæ sedis benedictione et litteris, a beatissimo Papa ad inspiciendos immanissimos Germaniæ populos directus est: ut an inculta cordium arva Evangelico arata vomere, prædicationis semen recipere voluissent, consideraret. Ac sic extemplo collecta numerosa reliquiarum multitudine, reciproco suorum reditu conservorum Italiæ fines adiit, optimumque Longobardorum Regem Liutbrandum, pacificis salutatum muneribus compellavit, et honorifice ab eo susceptus, lassata ex itinere membra repausabat, ac sic remuneratus, ardua ac plana agrorum peragrans spatia: prærupta Alpium juga transcendit, incognitosque Bagoariorum, et confines Germaniæ terminos aggrediens, in Thuringiam, juxta mandatum Apostolicæ sedis, considerando progressus est, ad instar videlicet pruden-

tissimæ apis, quæ suctim camporum circumvolat arva: et numerosam redolentium herbarum copiam, pennigeris molliter perstrepens alis circumvolat, carpentique rostro pertentat, melliflua ubi nectaris lateat dulcedo, et suis eam, omni penitus mortiferi succi amaritudine contempta, alveariis invehit: et secundum quandam Apostolicæ ratiocinationis eloquii similitudinem, omnia probat, et quod bonum est, tenet. Sanctus itaque vir Dei in Thuringia, juxta insitum sibi mandatum Apostolici Pontificis, Senatores, denique plebis totius populi Principes, verbis spiritualibus affatus est, eosque ad veram agnitionis viam et intelligentiæ lucem provocavit, quam olim ante maxima siquidem ex parte pravis seducti Doctoribus perdiderunt. Sed et Sacerdotes et Presbyteros, quorum alii religioso Dei se omnipotentis cultu incaluerunt: alii quidem fornicaria contaminati pollutione, castimoniæ continentiam, quam sacris servientes altaribus servare debuerunt, amiserant, sermonibus Evangelicis quantum potuit, a malitiæ pravitate ad canonicæ constitutionis rectitudinem correxit, admonuitque, atque instruxit, et Franciam deinde, fratribus secum commeantibus, ingressus est: statimque audita Radbodi Fresorum Regis morte alveum quidem fluminis magno gavisus gaudio navigio ascendit, optans quod etiam Fresia recepisset verbum Dei, ad incultas cœlesti prædicatione terras pervenit, jamque atrocis cessante Regis Radbodi persecutione, doctrinæ cœlestis semina ministravit: et verbi Dei fame expulsa, famelicam Paganicæ superstitionis multitudinem æternæ prædicationis refecit pabulo. Cumque desiderantis repente mentem spontaneus operis sequeretur effectus, et votiva prædestinatæ doctrinæ lux, Domino Deo dispensante claresceret: Carolique Ducis gloriosi super Fresones roboratum esset imperium, jam buccina cœlestis verbi increpuit, et prædicatorum adveniente superni roris fertilitate vox intonuit: Dei etiam per Willibrordum virum venerabilem ac cooperatores ejus propagatus est

sermo. Sed quia messis quidem multa, operarios autem paucos inesse cernebat, Sanctus hic Dei famulus cooperator factus etiam est per tres instanter annos Willibrordi Archiepiscopi: multumque in Christo laborans non parvum Domino populum destructis delubrorum fanis, et extructis Ecclesiarum oratoriis præfato Pontifice opitulante, acquisivit.

Cum vero summus hic senuisset Pontifex, et ætatis plurimis gravaretur annis: decrevit etiam suggerente discipulorum cœtu, ut solatium tanti ministerii suæ decrepitæ senectuti provideret, et fidelem de parva congregatione virum eligeret, qui tanto præesse potuisset populo. Accitoque hoc famulo, salutari eum instructione admonuit, ut Episcopalis regiminis susciperet gradum: et, ad regendum Dei populum, sibi subveniret. Qui etiam humiliter repente respuens, minime se dignum esse Episcopatus gradu referebat, et ne sibi tantæ dignitatis fastigium, adolescentiæ adhuc in annis constituto imponeret, deprecatus est: et quoniam quinquagesimi anni, juxta canonicæ rectitudinis normam, necdum plene reciperet ætatem, testatus est: ut omni se penitus excusationis tergiversatione, ab hujus gradus celsitudine declinaret. Prædictus itaque tam sancti præconii Pontifex, placidis illum verbis increpavit, et diligenti eum cura ad hujus propositi gradum instigavit, populique subjecti maximam magnopere paupertatem prædicebat. Sed cum neque sic correptus ad suscipiendum hujus celsitudinis gradum consentiret, jamque per longas tricationum moras spiritualis inter eos exorta contentio: et consona pulchræ discretionis facta est dissensio. Hic vero grandi præventus humilitate, tanti gradum contradixit honoris: ille autem piissimi appetitu lucri irretitus, salutem concupivit animarum. Cumque sic diversa jam sermocinationum verba invicem protulissent: Sanctus hic Dei servus, velut in spirituali quodam stadio positus, placide prorsus excusationis exerens sermonem ait: "O summæ sanctitatis Pontifex,

O spiritualis proreta agonis, ego enim a beato sanctæ recordationis Gregorio Papa, Germanicis mandatum gentibus detuli, ego Apostolicæ sedis legatione fungens, ad occidentales barbarorum regiones sponte tuæ me dominio gubernationis injunxi, et propriæ voluntatis arbitrio, ignorante Dominorum sublimatu copulavi. Quorum usque in hodiernum diem sponsionis voto constrictus sum servituti, atque subjectus. Quapropter sine Apostolicæ sedis consultu, et authenticæ jussionis mandato, tam præclaræ sublimitatis ordinem suscipere non audeo. Sed et alia quoque rationabili petitionis supplicatione verba proferebat, dicens: Obsecro igitur, ut me propriæ sponsionis vinctum catenis, ad has, ad quas primitus a sede Apostolica missus sum, terras destinando dirigas. Cui protinus vir Dei audita tantæ professionis causa, data ei benedictione, licentiam dedit abeundi. Qui etiam statim proficiscens, pervenit ad locum, cui nomen inscribitur Ameneburg: juxta Apostolum enutritus verbis fidei et bonæ doctrinæ, quam assecutus est.

CAPUT VII. *Quomodo Saxonum et Hessorum populos convertit, et de gestis suis nuntium Romam misit, eodemque mox evocatus cum Papa collocutus est.*

PER singulos enim a proœmio gradus, virtutis documenta, et laboris in Domino constantiam, hujus sancti viri perstrinximus: ut sequentia subtilius bonorum ejus exempla, conglobatim ad memoriam revocemus.

Cumque ingentem Domino populum in Fresonibus acquireret, multique ab eo spirituali doctrina edocti, ad agnitionem veritatis irradiantibus veræ lucis radiis pervenirent: tunc quippe Domino patrocinante alias Germaniæ, prædicandi causa, partes adiit, et supradictum locum, cui gemini præerant germani, Detdic videlicet et Deorwulf, Domino auxiliante obtinuit: eosque a sacrilega

idolorum censura, qua sub quodam Christianitatis nomine male abusi sunt, evocavit, ac plurimam populi turbam, rectæ patefacta intelligentiæ via, errorum deposito horrore a malevola gentilitatis superstitione retraxit et monasterii, collecta servorum Dei congregatione, cellam construxit. Similiter et juxta fines Saxonum, Hessorum populum Paganicis adhuc ritibus oberrantem, a dæmoniorum, Evangelica prædicando mandata, captivitate liberavit: multisque millibus hominum, expurgata paganica vetustate, baptizatis. Idoneum quippe nuntium ad fidelem suarum litterarum portitorem, nomine Bynnam, Romam direxit, patrique venerabili Apostolicæ sedis Pontifici, universa quæ circa illum, Domino dante, facta sunt, muta quidem litera ministrante per ordinem revelavit: et quod magna multitudo hominum, divino illustrante Spiritu, regenerationis perciperet sacramentum, manifestavit. Sed et de rebus, quæ ad quotidianam Ecclesiæ Dei necessitatem populique proventum pertinebant, plura, ob consilium sedis Apostolicæ interrogando, conscripsit. Cum enim aliquantos dies præfatus hic nuntius prædicto maneret loco, et jam reditus sui tempus instaret, tunc etiam a præfato sedis Apostolicæ Pontifice, mutuum legationis suæ responsum accepit: et statim reversus, chartam sedis Apostolicæ conscriptionis, jam non multo transacto tempore magistro attulit. Cumque Sanctus vir allatas legisset litteras, carptim se invitatum ad Romam intellexit, festinusque summum obedientiæ gradum implere tentavit: clientumque confestim stipatus caterva, et fratrum circumseptus agmine Francorum ac Burgundionum, Italiæque, jam collibus Alpium transscensis, limitum fines, militumque terminos transmigravit, et Romanæ urbis mœnibus conspectis, altithrono repente condignas gratiarum laudes rependit: et ad beati Petri mox Ecclesiam perveniens diligenti se oratione munivit. Cumque lassata membra paulisper quievissent, jam beato Gregorio Apostolicæ sedis Pontifici

nuntiatum est, quod hic Dei famulus adveniret. Qui etiam bene susceptus in Xenodochium adductus est. Adveniente itaque opportuno collocutionis eorum die, et ad basilicam beati Petri Apostoli adventante glorioso sedis Apostolicæ Pontifice: confestim hic Dei famulus invitatus est. Et cum paucis adinvicem ac pacificis se salutassent verbis: jam de symbolo et fidei ecclesiasticæ traditione, apostolicus illum Pontifex inquisivit. Cui mox hic vir Dei humiliter respondit, dicens: Domine Apostolice, novi me imperitum jam peregrinus vestræ familiaritatis sermone. Sed quæso, ut otium mihi et tempus conscribendi fidei concedas: et muta tantum litera meam rationabiliter fidem adaperiat. Qui etiam protinus concessit: et ut festine hanc scripturam deferret, imperavit. Cumque aliquanto temporis evoluto spatio, sanctæ Trinitatis fidem urbana eloquentiæ scientia conscriptam detulisset: reddidit præfato Pontifici. Exspectavit quippe nihilominus dies aliquos, sic saltem reinvitatus est, et Lateranum inductus humiliter prono vultu protinus postulata benedictione, pedibus Apostolici Pontificis advolutus est. Quique repente eum elevavit a terra: et chartam in qua integra et incorrupta fidei patuit veritas, huic famulo Dei reddidit, eumque consedere fecit, et salutari eum admonitionis doctrina instruxit: ut hanc sine intermissione intemeratam fidei munitionem observaret, et aliis instanter suarum pro possibilitate virium prædicaret. Multa quoque alia de religione sanctitatis, et fidei veritate sciscitando profert: ita ut omnem pene diem pariter colloquendo alternatim ducerent, et ad extremum, qualiter populi, per devia prius facinorum oberrantes, fidei documenta sua prædicatione perciperent, sciscitatus est.

Et cum pro certo comperisset, quod maximam quidem multitudinem plebis a sacrilega dæmonum cultura, ad consortium sanctæ Ecclesiæ adscisceret, intimavit ei, quia Episcopatus sibi imponere gradum voluisset, populis pastorali prius sollicitudine privatis, et juxta senten-

tiam Domini Dei nostri jacentibus sicut oves non habentes pastorem, præferre. Sed quia contradicere huic tanto Pontifici Apostolicæ sedis prælato non auderet: consensit etiam et obedivit. Sicque summus sanctæ authoritatis Pontifex, diem constituit ordinationis: id est, pridie Calendarum Decembrium. Cumque sacrosanctus solemnitatis dies, et natalitius sancti Andreæ, et præfinitæ ordinationis illuxisset, jam sacer sedis Apostolicæ Pontifex, Episcopatus sibi et nominis, quod est Bonifacius, imposuit dignitatem, eique libellum in quo sacratissima Ecclesiasticæ constitutionis jura pontificalibus digesta sunt conventibus, accommodavit: et ut ex hoc inconvulsa apud se pontificalis hæc disciplina, et institutionis ordo permaneret, populique subjecti his imbuantur exemplis, imperavit; sed et familiaritatem sanctæ sedis Apostolicæ, tam sibi, quam omnibus sibi subjectis ex hoc in futurum condonavit: et Caroli Ducis gloriosi suis sacratissimis literis regni munimine ac devotione, sanctum hunc virum episcopatus gradu pollentem subjugavit.

CAPUT VIII. *Quomodo Roma discedens Carolum Francorum Ducem adiit, et quid in Hessis, ac postea in Thuringia prædicando effecit. De tyrannis et depravata religione in eadem provincia. De nunciis iterum Romam missis, et duobus ædificatis monasteriolis.*

Is autem dum per longos viarum anfractus, ingentium populorum adisset confinia, jam quidem ad præfatum Francorum Principem venit, et venerabiliter ab eo susceptus literas prædicti Romani Pontificis, sedisque Apostolicæ Carolo duci detulit, ejusque dominio ac patrocinio subjectus, ad obsessas antea Hessorum metas, cum consensu Caroli Ducis rediit: tum vero Hessorum jam multi Catholicæ fidei subditi, ac septiformis spiritus gratia confirmati, manus impositionem acceperunt. Et

alii quidem necdum animo confortati, intemeratæ fidei documenta, integre recipere renuerunt, alii etiam lignis et fontibus clanculo, alii autem aperte sacrificabant. Alii vero aruspicia, et divinationes, præstigia atque incantationes occulte, alii quidem manifeste exercebant. Alii quidem auguria et auspicia intendebant, diversosque sacrificandi ritus incoluerunt: alii etiam, quibus mens sanior inerat, omni abjecta gentilitatis profanatione nihil horum commiserunt. Quorum consultu atque consilio: arborem quandam miræ magnitudinis, quæ prisco paganorum vocabulo appellatur robur Jovis in loco qui dicitur Gicesmere, servis Dei secum astantibus succidere tentavit. Cumque mentis constantia confortatus arborem succidisset, magna aderat copia paganorum, qui et inimicum Deorum suorum intra se diligentissime devotabant. Sed ad modicum quidem arbore præcisa, confestim immensa roboris moles divino desuper flatu exagitatur: et palmitum confracto culmine corruit, et quasi superni nutus solatio in quatuor etiam partes dirupta est, et quatuor ingentis magnitudinis æquali longitudine trunci, absque fratrum labore astantium apparuerunt. Quo viso, prius devotantes Pagani, etiam versa vice benedictionem domino, pristina abjecta maledictione, credentes reddiderunt.

Tunc autem summæ sanctitatis Antistes, consilio inito cum fratribus ligneum ex supradictæ arboris metallo oratorium construxit, illudque in honorem S. Petri Apostoli dedicavit, atque universis, quæ prædiximus, completis et superno suffragante nutu peractis, ad Thuringiam profectus est, et seniores plebis, populique principes affatus est, eosque relicta ignorantiæ cæcitate, ad acceptam dudum Christianitatis religionem iterando provocavit, quia fatiscente suorum Regum dominio, magna quidem eorum comitum multitudo, sub Theobaldi et Bedenis periculoso primatu, qui lugubre super eos tyrannici ducatus, et infestum vastationis potius quam devotionis obtinebant imperium, vel corporali per

eos præventa morte, vel hostili siquidem eductione captivata est; intantumque diversis constricta malis, ut cætera quæ manebat residua populi turba, Saxonum se subjiceret principatui. Quoniam cessante religiosorum ducum dominatu, cessavit etiam in eis Christianitatis et religionis intentio, et falsi seducentes populum introducti sunt fratres: qui sub nomine religionis maximam hæreticæ pravitatis introduxerunt sectam: ex quibus est Trotwine et Berther, Eanbert, et Hunred fornicatores et adulteri, quos juxta Apostolum Dominus judicavit: hi validissimum adversus hominem Dei excitaverant conflictum: sed veris verborum oppositionibus confutati, dignam reprehensionis sortiti sunt sententiam. Cumque renovatus per populum fidei illuxisset candor, et plebs ab ingenti erroris erepta esset laqueo: jam expulsis profani hostis amicis, et infestis populi supradictis seductoribus, messem quidem multam cum paucis admodum messoribus incoluit, et magnam primitus mundi hujus penuriam ac fragilitatem sustinuit: magnisque tribulationum angustiis coartatus, verbi Dei semina propagavit. Sed cum credentium paulatim pollesceret multitudo, prædicatorum quoque multiplicatus est catalogus. Tunc etiam ecclesiæ repente instaurantur et prædicationis ejus doctrina multiformiter emanavit: monasteriumque congregata servorum Dei unitate, et Monachorum summa sanctitate constructum est in loco qui dicitur Ortorf, qui propriis sibi more Apostolico manibus victum vestitumque instanter laborando acquisierunt. Sicque sanctæ rumor prædicationis ejus diffamatus est, in tantumque inolevit, ut per maximam jam Europæ partem fama ejus perstreperet: et ex Britanniæ partibus servorum Dei plurima ad eum tam lectorum, quam etiam scriptorum, aliarumque artium eruditorum virorum congregationis conveniret multitudo. Quorum quippe quamplurimi regulari se ejus institutioni subdiderunt, populumque ab erraticæ gentilitatis profanatione plurimis in locis evocavere: et alii quidem in provin-

ciam Hessorum, alii etiam in Thuringiam dispersi, late per populorum pagos ac vicos verbum Dei prædicabant. Cumque ingens utriusque populi multitudo, fidei sacramenta multis millibus hominum baptizatis perciperet, jam defuncto beatæ memoriæ Gregorio secundo sedis Apostolicæ Papa, et glorioso præfatæ sedis Gregorio juniore Apostolici culminis cathedra præsidente, denuo Romam nuncii ejus venerunt, sanctumque sedis Apostolicæ Pontificem allocuti sunt: eique prioris amicitiæ fœdera, quæ misericorditer ab antecessore suo sancto Bonifacio, ejusque familiæ collata sunt, manifestaverunt. Sed et devotam ejus in futurum humilitatis Apostolicæ sedi subjectionem narraverunt: et ut familiaritati ac communioni sancti Pontificis, atque totius sedis Apostolicæ, ex hoc devote subjectus communicaret, quemadmodum edocti erant, precabantur. Statim ergo sanctus sedis Apostolicæ Papa pacificum profert responsum, et suam sedisque Apostolicæ familiaritatis, et amicitiæ communionem tam sancto Bonifacio, quam etiam sibi subjectis condonavit: sumptoque Archiepiscopatus pallio, cum muneribus, diversisque sanctorum reliquiis, legatos honorifice remisit ad patriam.

Advenientibus ergo nuntiis, ac spontanea viri apostolici referentibus responsa, jam gratulabundus Apostolicæ sedis nimium confortatus devotionis suffragio: opeque divinæ misericordiæ inspiratus duas videlicet Ecclesias Domino fabricavit, unam quippe in Frideslar, quam in honorem sanctorum Petri et Pauli principis Apostolorum consecravit, et alteram in Hameneburg. Hanc etiam in honorem S. Michaelis Archangeli dedicavit. Duo quoque monasteriola duabus injunxit ecclesiis, hisque non minimam servientium Deo multitudinem subrogavit: ita ut usque hodie gloria et benedictio et gratiarum actio domino Deo devote conferatur. Hisque omnibus rite confectis; Bagoariorum, temporibus Hugoberti Ducis, adiit terras, prædicationisque studium apud eos diligentissime exercuit, et multas considerando

circuit ecclesias, tantoque divinæ fortitudinis zelo armatus est, ut quendam schismaticum hæretica pravitate deceptum nomine Heremwulfum, juxta canonum decreta damnavit atque abjecit, et populum a perversa sectæ ejus idololatria correxit, et ad fratres suæ Diœcesis constitutos gubernationis causa rursus migravit, juxta illud Apostoli: cupiditatem habens veniendi ad fratres.

Caput IX. *Qualiter expulsis hæreticis, Bavarorum provinciam in quatuor divisit parochias.*

Igitur hujus viri aliquantisper meritorum documenta excerpsimus, ut quanto se religionis regimine per cunctos ætatis suæ gradus indesinenter rexerit, brevi videlicet proferamus sermone. Quoniam quidem diutinus sanctorum usus est, ut quotidie aliorum per exempla ad meliora se provehant: et decrescente dierum calculo, crescat in eis etiam intimi virtus amoris. Cumque ecclesiarum esset non minima in Hessis et Thuringia multitudo exstructa, et singulis singuli providerentur custodes, tum etiam tertio propter familiarem sancti Apostolici Pontificis, totiusque clericatus communionem, discipulorum comitante cœtu, Romam venit, ut Apostolici videlicet patris salubri frueretur colloquio, et sanctorum se, jam ætate provectus, orationibus commendaret. At ubi, post immensam itineris vastitatem, domino Apostolico Gregorio juniori secundo præsentabatur, benigne susceptus est ab eo, tantaque a cunctis tam Romanis, quam etiam advenis veneratione habebatur: ut multi ad salutarem ejus doctrinam confluerent. Francorum enim, et Bagoariorum, necnon ex Britannia advenientium Saxonum, aliarumque provinciarum, ingens sedulo ejus admonitioni adhærebat multitudo. Cumque non minimum anni spatium in his moraretur regionibus et sanctorum peragrando atque orando circuisset reliquias, tunc quippe resalutato venerando viro, ac sedis

Apostolicæ Pontifice, cum muneribus et reliquiis sanctorum honorifice ditatus remeavit, Italiamque perveniens Ticenæ urbis ingressus mœnia, apud honorandum Longobardorum Liudbrandum Regem, jam senio fessis membris, requiescebat: et recedens non solum invitatus Bagoariorum ab Odilone Duce, sed et spontaneus visitavit incolas, mansitque apud eos diebus multis, prædicans et evangelizans verbum Dei, veræque fidei ac religionis sacramenta renovavit: et destructores ecclesiarum, populique perversores abigebat. Quorum alii pridem falso se Episcopatus gradu prætulerunt, alii etiam presbyteratus se officio deputabant: alii hæc atque alia innumerabilia fingentes, magna ex parte populum seduxerunt. Sed quia sanctus vir jam Deo ab infantia deditus, injuriam domini sui non ferens, supradictum Ducem cunctumque vulgus ab injusta hæreticæ falsitatis secta, et fornicaria sacerdotum deceptione coercuit, et provinciam Bagoariorum Odilone Duce consentiente, in quatuor divisit parochias, quatuorque his partibus præsidere fecit Episcopos: quos ordinatione scilicet facta in Episcopatus gradum sublevavit: Quorum primus nomine Johannes, Ecclesiæ in oppido quod dicitur Saltzburg Episcopatus Cathedram suscepit: secundus Erenbert, qui Frisingensis ecclesiæ speculatoris tenuit principatum: tertius Gaibaldus, qui ecclesiæ civitatis Reginæ pastorale excubitoris subiit magisterium: quartus Vivilo, qui super Pataviensem Ecclesiam sacræ indagationis obtinuit dignitatem. Cumque omnia confirmato Christianitatis ordine rite agerentur, et canonum essent jura in Bagoariis recuperata, jam ad proprias remeando rediit ecclesias, populique sibi commissi curam gerens, caulasque gregum circumspiciens, et excubias providens, oves a nefandis luporum morsibus eripuit.

Cumque Caroli Ducis gloriosi temporale finitum esset regnum, et filiorum ejus Carolomanni et Pipini roboratum esset imperium, tunc quippe Domino Deo opitulante ac suggerente, Sancto Bonifacio Archiepiscopo

religionis Christianæ confirmatum est testamentum, et orthodoxorum patrum synodalia sunt in Francis correcta constituta, cunctaque çanonum auctoritate emendata et expiata: et tam laicorum injusta concubinarum copula, partim exhortante sancto viro separata est, quam etiam clericorum nefanda cum uxoribus conjunctio sejuncta ac segregata: tantusque in supradictis ducibus divinæ caritatis per doctrinam Sancti Bonifacii fervor exarsit, ut plebem quidem a perversa inolitæ consuetudinis censura multum liberarent: qua proprio implicata arbitrio, et hæreticorum decepta suggestione, jus æternæ hæreditatis amiserat. Adeo enim spiritualis in populo doctrinæ lucem hæreticorum suffocaverat secta, ut tenebrosa hæreticæ deceptionis caligo, magnam plebis obtexerit partem: ex quibus quidem Eldebert et Clemens a via veritatis populum, profana pecuniarum cupiditate seducti, jugi averterunt studio. Sed a S. Bonifacio Archiepiscopo, consentientibus Carolomanno et Pipino gloriosis ducibus, ab ecclesiæ unitate expulsi, juxta Apostolum traditi sunt Satanæ in interitum carnis: ut spiritus salvus fiat in die domini.

CAPUT X. *Quomodo Synodalia jura in Francia sæpius celebrans in Frisiam prædicaturus perrexit, et ibi martyrizatus est.*

CONVENIENTIBUS in unum Episcopis et Presbyteris, diaconibus atque clericis, omnique gradu ecclesiastico, quos inclytæ recordationis Carolomannus dux sub regni sui imperio accersere fecit, quintum synodale factum est concilium: in quo Bonifacius Archiepiscopus Moguntinæ civitatis, ipso Carolomanno consentiente ac donante, a Pontifice legatus, quatuor primitus principalium synodorum numerosa canonum constituta, primum missus a S. et venerabili sedis Apostolicæ Pontifice Gregorio juniore a primo secundo, et Gregorio a secundo juniore, cum primo tertio, viro honorabili, ob

salutare doctrinæ cœlestis augmentum admonuit conservari, et quemadmodum in Nicæa, Constantino Augusto orbis monarchiam gubernante, Arianæ eversa est perfidia blasphemiæ, et centum et quinquaginta Patrum, Theodosio seniore Constantinopoli imperante, congregatio, quendam Macedonium Spiritum S. Deum esse refutantem condemnavit, atque ducentorum Episcoporum unitas, sub juniore Theodosio apud Ephesinam urbem adventata, Nestorium geminas in Christo personas profitentem, a Catholica justo anathemate segregavit Ecclesia: necnon et Chalcedonensis synodi sexcentorum triginta sacerdotum conventio, Eutychen Constantinopolitanæ urbis Abbatem, et Dioscorum defensorem ejus, catholicæ fidei in unitate rebellantes, juxta præfinitam patrum sententiam, anathematizavit, ita equidem apud Franciam omni funditus eradicata hæreticorum perfidia, et exstirpata iniquorum conjuratione, legis divinæ augebantur incrementa, et synodales generalium conciliorum canones recipiebantur: synodalisque spiritualis concilii Episcoporum congregatio, juxta præfinitam authenticæ constitutionis diffinitionem pariter conveniebat, quæ ob quotidianas bellorum suspiciones, et infestam circumvallantium barbararum gentium seditionem, qua extraneorum alieni Franciam populorum prædones atrociter demoliri conabantur vel minime facta est, vel etiam tantæ erat oblivioni tradita, ut omni penitus obliterata præsentium sæculorum memoria, jam nulla esset ratione cognita, quia mundus in se quotidie naturaliter sui detrimentum diminutionis saltim etiam recuperatus patitur: nec renovatus quidem per omnia suo evanescit dispendio, et ad prædestinatum anhelando finem festinat. Quapropter si qua in hac mortali hujus peregrinationis vita ad communem in hoc mundo infirmantium profectum, ab spiritualibus medicinaliter sunt comperta auctoribus, etiam si quandoque humanis inserta fuerint mentibus, magna sunt munitionis fortitudine a Catholicis conservanda et præfixa

mentis immobilitate tenenda: ne vel oblivio humana occupet, vel etiam humanæ oblectationis illecebrosa delectatio instigante diabolo præpediat. Quam ob causam hic sanctus domini Antistes, hac solertissimæ sollicitudinis cura inspiratus, plebem a pestifera tortuosi serpentis persuasione eripere curavit, et Carolomannum Ducem ad congregandum supradictum synodorum conventum sæpissime concitavit: ut tam præsentibus, quam posteris spiritualibus scientiæ sapientia patesceret, et aversa animarum circumventione, cognitio Christianitatis innotesceret.

Cumque quoddam canonicæ rectitudinis speculum, omnibus ad exemplum gradibus bene vivendi opponeret, et evidens cunctis veritatis vestigium oriretur: jam sibi suæque infirmitati longævo ætatis senio decrepitus, salubre exhibuit consilium, et juxta ecclesiasticæ dispositionis normulam, pastorale populis prævidit magisterium: ut sive vivente illo, sive etiam moriente, medicinali plebs pastorum officio minime careret, et duos bonæ industriæ viros ad ordinem episcopatus promovit, Willibaldum, et Burghardum, eisque in intimis orientalium Francorum partibus et Bavarorum terminis ecclesias sibi commissas impertiendo distribuit, et Willibaldo suæ gubernationis parochiam commendavit in loco, cui vocabulum est Eichstate. Burghardo vero in loco qui vocatur Wirzeburg dignitatis officium delegavit, et ecclesias in confiniis Francorum, atque Saxonum, atque Sclavorum suo officio deputavit: et usque ad gloriosum exitus sui diem, incessanter arctam regni cœlestis viam plebibus patefecit.

Cum vero Pippinus, domino donante, regale Francorum, felix supradicti germani successor, regnum susciperet, et jam aliquantulum sedata populorum perturbatione, in regem sublevatus esset, cœpit anxius vota domino devota persolvere, et synodalia confestim recuperare instituta, ac canonica a germano suo juxta exhortationem sancti Bonifacii Archiepiscopi fideliter inchoata,

instaurare mysteria: eumque habitu simul et honore præferre et suis in domino parere præceptis. Sed quod sanctus vir infirmitate corporis prægravatus, synodalia conciliorum conventicula per omnia adire non poterat: jam consultu atque consilio gloriosi Regis, idoneum proponere ministrum supradicto gregi definivit, et Lullum, suum ingeniosæ indolis discipulum, ad erudiendam tantæ plebis numerositatem constituit, et in Episcopatus gradum provexit, atque ordinavit: eumque hæreditati, quam in Christo instanti acquisierat labore, implicavit, qui et fidelis in Domino comes peregrinationis ejus erat; et testis utrobique passionis et consolationis.

Caput XI. *De passione sancti Bonifacii.*

Cum autem servum suum S. Bonifacium Dominus de hujus mundi vellet tentatione eripere, et temporalis vitæ tribulationibus sublevare, tunc etiam Domino dispensante diffinitum est, ut ad Fresiam olim corpore, non quidem mente omissam, servis Dei secum migrantibus, perveniret, ut ubi primitus prædicationis studium ingrediens præmiorum inchoaverat incrementa, etiam a sæculo rediens sumptus reciperet remunerationis. Sed miro quodammodo vaticinii præsagio, sequentem obitus sui diem prædicto Episcopo Lullo prænuntiavit, et quali mundum fine demum relinqueret insinuavit: eique per ordinem de Ecclesiarum structura, et populi doctrina proposuit dicens: Ego enim propositum pergendi iter complere cupio: ego me a desiderato proficiscendi itinere revocare non potero. Jam enim instat resolutionis meæ dies, et tempus obitus mei appropinquat; jam enim deposito corporis ergastulo æternæ retributionis revertar ad bravium. Sed tu fili mi carissime, structuram in Thuringia a me cœptam, Ecclesiam ad perfectionis terminum deduc: tu populum ab erroris invio instantissime revoca, tuque ædificationem basilicæ

jam inchoatæ ad Fuldam comple, ibidemque meum multis annorum curriculis corpus inveteratum perduc. Hisque completis sermonibus, adhuc ampliora hujuscemodi addidit verba: et ita inquiens ait. Fili tuo cuncta prudentissime provide consilio, quæ in hoc nostro sint usui itinere copulanda: sed et linteum, quo meum decrepitum corpus involvatur in enthecam librorum meorum repone.

Cum autem præfatus tantæ quoque querelositatis Antistes suspiria non ferens statim se in lachrymas dedisset: jam S. Bonifacius, finito colloquio, ad alia rediit, et diebus non multis interpositis, ab accepto se minime retraxit itinere: sed sumptis secum conviatoribus navem ascendit, ac per Rheni fluminis alveum penetrans nocturna portuum navigio exquisivit loca, donec aquosa Fresonum arva ingrediens, trans stagnum quod lingua eorum dicitur Ælmere, sospes pervenit: infœcundaque divino germine littora inspiciendo, circuit. Cumque periculosum fluminum, marisque, et ingentium aquarum evasisset discrimen, in periculum jam sine periculo incidit, gentemque Paganam Fresorum visitavit, quæ interjacentibus aquis in multos agrorum dividitur pagos: ita ut diversis appellati nominibus, unius tamen gentis proprietatem prætendant. Sed quia longum est, ut per ordinem replicentur, eos tantum de nomine denudare studemus, qui ad narrationis nostræ seriem veraciter proferuntur: ut et locus, et lingua, relatam a nobis beati viri sanctimoniam æqualiter prodat, et quali hunc mundum fine desereret, aperiat. Per omnem igitur Fresiam pergens, verbum Domini, Paganico ritu repulso, et terreno gentilitatis more destructo, instanter prædicabat: ecclesiasque numine confracto delubrorum, ingenti studio fabricavit: et multa jam millia hominum virorum ac mulierum, sed et parvulorum cum commilitone suo Coepiscopo Eobaneo baptizavit, quem ad subveniendum suæ senilis ætatis infirmitati, Fresonibus injuncto Episcopio in urbe qui vocatur Trehct sub-

rogavit, cum Presbyteris ac Diaconibus, quorum hæc nomina sunt, Wintrung, et Walterus simul et Ethelherus sacerdotali officio præditis, Hamund, Scirbald, et Bosa Levitarum obsequio deputatis Waccar et Gundecer, Illehere et Hathowulf monasteriali Monachorum ordine sublevatis. Qui etiam in tantum vitæ æternæ semen cum S. Bonifacio late per populum divulgantes, Domino Deo patrocinante diffamaverunt, ut quibus juxta Apostolicæ institutionis normam, *cor erat unum et anima una:* eademque esset et palma Martyrii et remuneratio triumphi.

Postquam igitur fidei, ut prædiximus, per Fresiam illuxerat splendor, et fœlix sanctæ hujus vitæ appropinquaret finis: jam quidem secus ripam fluminis, quod dicitur Bordne, quod est in confinibus eorum, qui rustica dicuntur lingua, Ostor et Westerrihe, suorum tantum stipatus clientum numero erexit tentoria. Sed quia festum Confirmationis Neophytorum et nuper baptizatorum, ab Episcopo manus impositionis et confirmationis populo prædixerat, jam longe lateque disperso ad propriam unusquisque reversus est domum: ut secundum definitam sententiam S. Episcopi universi prædestinato confirmationis eorum die præsentarentur. Cum autem prædictus dies illuxisset, et aurora lucis orto jam sole prorumperet: tunc etiam versa vice pro amicis inimici, et novi denique lictores pro novitiis fidei cultoribus advenerant, hostiumque ingens in castra vibrantibus armis hastata atque scutata irruerat multitudo. Tunc repente ex adverso pueri e castris prosilientes utrobique se armis impetunt: et sanctos contra insensatum, postmodum Martyres, furentis populi exercitum defendere gestiunt.

Sed vir Dei statim audito tumultuantis turbæ impetu, accersito ad se Clericorum choro, sumptis Sanctorum reliquiis, quas secum indesinenter habere consueverat, ex tentorio procedit: et confestim increpando, pueris pugnæ interdixit certamen, dicens: Cessate pueri a

conflictu, pugnæque deponite bellum: quoniam Scripturæ testimonio veraciter erudimur, ne malum pro malo, sed etiam bona pro malis reddamus. Jam enim diu optatus est dies: et spontaneum *resolutionis nostræ tempus* imminet. Confortamini igitur in Domino, et permissionis suæ gratiam gratanter sufferte: sperate in eum, et liberabit animas vestras. Sed et adstantes tam Presbyteros, quam etiam Diacones, inferiorisque ordinis viros, Dei subditos servitio: patris admonens voce ait: Viri fratres, forti estote animo et ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, quoniam animam manentem sine fine necare non possunt. Sed gaudete in Domino et spei vestræ anchoram in eum defigite, quia extemplo perpetuæ reddet vobis remunerationis mercedem, et cœlestis aulæ sedem cum supernis Angelorum civibus condonabit. Nolite vos vana hujus mundi delectationi subjicere, nolite caducis gentilium adulationibus delectari, sed subitaneum hic constanter subite mortis articulum: ut regnare cum Christo possitis in ævum.

Cumque tali doctrinæ hortamento discipulos ad coronam Martyrii affabiliter incitaret, confestim super eos furens Paganorum tumultus, cum gladiis cunctaque militiæ armatura irruit, et fœlici Sanctorum cæde corpora cruentavit: statimque mortali justorum multata carne, tripudians gentilium turba victricem suæ damnationis prædam arripuit, castraque depopulans manubias diripiendo impertivit. Sed et thecas, quibus multa inerant librorum volumina et reliquiarum capsas abstulit, magna se ditatam auri argentique copia credens ad naves quibus quotidianus inerat Clericorum ac puerorum victus, et aliquantulum adhuc residuum ejusdem stipendii vinum, obseratis, ut erant, vasculorum claustris asportavit, ac repente adamati comperto liquoris haustu, cœpit gulosam ventris satiare ingluviem et vino madidum inebriare stomachum; tandemque de acceptis prædæ spoliis, inito consilio, mirabili omnipotentis Dei

dispositione, tractare, et qualiter non visum quidem aurum vel argentum inter se invicem dispertiretur, consulere.

Cumque prolixius de tanta pecuniarum æstimatione sermocinarentur, jam jamque jurgiorum disceptatio exorta est, et tanta discordia demum inimicitiæ inchoata, ut furore etiam vesaniæ insaniens turba in duas divisa esset factiones: et ad extremum arma quibus sanctos antea Martyres jugularunt, in se ipsos crudeliter pugnando verterunt. Tunc itaque maxima insanientis turbæ parte prostrata, jam qui supervixerant ad lucrum animarum, vitæque damno acquisito, jacentibus adversariis, qui sibi super desiderato cupiditatis thesauro obsistebant gaudentes cucurrerunt: et confractis librorum repositoriis, pro auro volumina, pro argento divinæ scientiæ chartas repererunt. Sicque precioso auri argentique pretio privati, codices, quos invenerunt, alios per campi planitiem disperserunt, alios paludum arundineto inferentes, alios etiam in diversis quibuscunque locis abscondentes projecerunt. Sed tam omnipotentis gratia quam etiam precibus, S. Bonifacii summi Pontificis atque Martyris illæsi et intemerati, magno postea dilapso temporis spatio inventi sunt: et ad domum, in qua usque hodie animarum prosunt saluti, a singulis quibusque inventoribus remissi. Carnifices autem super æstimatæ amissione pecuniæ contristati, domum reversi, majus domesticarum rerum post trium inducias dierum damnum, sed et vitæ dispendium mortis recepta talione perceperunt: quia omnipotens mundi conditor ac reformator ulcisci se voluit de inimicis, et fusum pro se sanctorum sanguinem, consuetæ misericordiæ zelo puniri: ac diu protelatam idolorum cultoribus iram novo recentis malitiæ furore permotus publice ostendere.

CAPUT XII. *De sacri corporis in Fuldense monasterium translatione.*

CUMQUE improvisa sanctorum Martyrum temporalis interemptio per pagos ac vicos omnemque provinciam volitaret, repente Christiani corporali comperta Martyrum morte, maximam congregantes expeditionem exercitus confinium terminos prompti postmodum futuræ ultionis bellatores expetunt: et revoluta supradicta dierum supputatione, infidelium, sospites sed indevoti hospites aggrediuntur terram, ac Paganos eis e diverso obviantes ingenti strage prostraverunt. Sed quia Pagani primo populi Christiani impetui obsistere non valebant: in fugam versi magna etiam clade corruerunt. Et terga vertentes, vitam simul cum intestina eorum suppellectili et hæredibus perdiderunt. Sicque Christiani, superstitiosorum tam uxoribus quam etiam filiis nec non servis et ancillis deprædatis, ad propria redierunt. Fitque modo mirabili ut superstites gentilium accolæ præsentibus confracti malis, æterna potius tormenta fidei fulgore illuminati devitarent: et præfati Antistitis doctrinæ documentum, quod eo vivente renuerunt, etiam moriente divinæ increpationis moderamine perterriti susceperunt.

Corpus vero B. Pontificis prosperis velis, ventorumque flatibus trans fretum, quod dicitur Ælmere, et aliorum Martyrum post dies non multos perductum est ad supradictam urbem quæ dicitur Trehct, ibique conditum ac sepultum, donec Maguntia religiosi et fideles in Domino fratres, a Lullo Episcopo Successore quidem hujus S. Pontificis et martyris Christi directi navigio ad perducendum B. viri cadaver, ad monasterium quod eo vivente construxerat: et secus ripam fluminis, quod dicitur Fulda, situm est; advenerant. Quorum unus, qui et auctor itineris comitatusque aliorum extiterat,

singularem sanctimoniæ, ac privatam castimoniæ continentiæque gerebat vitam, nomine Haddo, cui privatim præfatus Præsul legationis hujus nuntium, sanctique corporis advectionem, cum fratribus secum proficiscentibus, imposuit: ut major sanctæ reverentiæ viro devotionis impenderetur honor, et plurimorum amplius testificatio in his, quæ auditu, vel visu perciperent prævaleret. Cumque honorabiles tam sanctæ consocietatis fratres, ad prædictam urbem pervenirent, tunc quippe aliquantula obviam ejus populi erat congregata collectio, ejus denique urbis præfecti, eis audientibus, quemadmodum a glorioso Rege Pippino exivit edictum, intonuit interdictum: et ne inde prædicti Pontificis corpus amoveretur, indictum est.

Sed quia omnipotentis magis quam hominum convalescit fortitudo, mirabile statim ac memorabile cunctis astantibus angelica magis quam humana peractum cognitione auditum est miraculum, Ecclesiæque cloccum, in signum amovitionis sancti corporis, humana non contingente manu, commotum est: ita ut omnes repentino timoris pavore percussi maximo timore obstupuissent: et justi hujus reddendum esse corpus proclamarent. Sicque statim redditum est corpus, et a prædictis sanctæ recordationis fratribus cum psalmis hymnisque honorifice ablatum, ac sine remigantium labore tricesima obitus sui die perductum est ad civitatem supradictam Maguntiam: miraque Dei omnipotentis providentia factum est, ut uno eodemque die sine statuto prædiffinitionis tempore tam legati sanctum deferentes corpus, quam etiam de longinquis longe lateque regionibus multi virorum ac mulierum fidelium ad tanti viri mortis obsequia convenerint. Sed et supradictus Domini Antistes tam venerandæ dignitatis successor, qui regali, illo tempore, præsens erat palatio: hujus omnino ignarus causæ, adventus sancti corporis inscius, ad civitatem quam prædiximus, veluti sub uno eodemque horæ momento pervenit, tantaque omnibus aliunde advenientibus

vel etiam ejusdem urbis civibus et doloris incubuerat mœstitia, et gaudii exuberabat lætitia: ut etiam tanti perspecta Pontificis temporanea morte corporis, et amissum carnaliter dolerent, et futurum sibi suisque in posterum perpetualiter patronum crederent.

Quapropter geminis his causis existentibus compuncti cordibus cum Presbyteris et Diaconibus, omnique gradu Ecclesiastico, ad eum quem vivens prædestinaverat, locum perduxerunt, et novo in Ecclesia confecto sarcofago, ex more sepelientes posuerunt: omnibusque peractis redierunt, et fidei robore confortati, ad propria pervenerunt. Sed in loco, ubi sanctum deposuerunt corpus, divina deinceps beneficia redundabant, et sancti viri precibus, hi qui ad eundem diversis infirmitatibus oppressi, perveniunt locum, salubre tam corporum, quam etiam mentium remedium consequuntur: ita ut alii jam toto corpore præmortui, pæneque per omnia exanimes, ultimum tamen interim exhalantes spiritum, pristinæ redditi sunt sanitati. Alii vero luminibus cæcitate pressis suum recipiunt visum. Alii quidem diaboli laqueis astricti, etiam mente sunt capti, et insanientes animi postmodum detinent integritatem: et pristinæ dediti saluti, laudantes glorificabant Deum, qui suum dignatus est servum tanto munere decoratum ditare et honorare et præsentibus ac futuris sæculorum temporibus, patefactione corusca miraculorum ostensa, quadragesimo peregrinationis ejus anno revoluto glorificare: qui et incarnationis Domini septingentesimus et quinquagesimus quintus annus, cum indictione octava computatur. Sedit autem in Episcopatu annos 36 menses sex, et dies sex, et sic ordine supradicto, die nonarum Junii, martyrii triumpho remuneratus, migravit ad Dominum, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum, Amen.

[*Hactenus Francofurtensis Codex. sed in Canisiano Ingolstadiensi adduntur hæc p.* 385.]

ENUMERATIS igitur beati viri gestis, quibus in infantia et pueritia vel adolescentia et juventute, aut etiam in senectute floruerat, ad ea, quæ post emensam hujus mundi metam, et felicem vitæ istius decursum mirabiliter annuendam mortalibus beati viri vitæ sanctitatem, Domino cooperante peracta sunt, redeamus, et memorabile quoddam miraculum, populisque imitabile ad memoriam reducimus, quod et a glorioso Rege Pipino, sicut ipsis sibi referentibus, qui huic præsentes erant miraculo, conpertum est, et ad nos usque per venerabilem virum Lull Episcopum delatum est. Atque ita ipso nuntiante intimatum, quod in loco, ubi quondam pretiosus S. Martyris effusus est sanguis cum consilio plebis, atque ingentis partis populi Fresonum structura cujusdam tumuli propter immensas *ledonis* ac *malinæ* irruptiones, quæ diverso inter se ordine maris æstum Oceanique recursum, sed et aquarum diminutiones, infusionesque commovent, ab imo in excelsum usque construeretur, super quem denique Ecclesiam, sicut postea gestum est, exstruere cogitabant, ac servorum Dei habitationem in loco eodem collocare. Sed cum præfatum colliculi opus jam ex integro ædificarent, et omne quippe ædificium ipsius structuræ complerent, etiam ad se reversi, quid incolæ habitatoresque loci ipsius de insulsæ penuria lymphæ, quæ per omnem Fresiam maximam tam hominibus, quam etiam animantibus difficultatem gignit, inter se invicem disputarunt; tum demum unus Domino miserante, qui officium præfecturæ secundum indictum gloriosi regis Pipini super pagum locumque illum gerebat, et princeps operis ipsius erat nomine Abba, sumptis secum collegis equum ascendit, ac circumagrato colle, tumuloque inspecto

repente cujusdam caballus pueri ex improviso tantum pedibus terræ impressis, ruinæ penitus casuram tentabatur anterioribusque humo infixis cruribus volutabatur, donec ii, qui agiliores solertioresque extiterant, descensis suis præpropere caballis, equum terræ inhærentem extraherent. Sed stupendum statim, ac spectaculo dignum iis, qui aderant, ostensum erat miraculum et limpidissimus extra consuetudinem illius terræ fons miræ suavitatis gustu indulcatus prorumpebat, et per incognitos penetrans meatus profluebat, ut rivus jam maximus esse videretur. Quo obstupefacti miraculo, exultantes atque alacres domum reversi, ea quæ viderunt, plebibus divulgaverunt.

ORDO ALPHABETICUS

OPERUM S. BONIFACII OMNIUM.

I.—ORDO EPISTOLARUM.

A. Ordinem hujus editionis designat.
B. Ordinem editionis Würdtwein.
C. Ordinem editionis Serrarii.
D. Ordinem cod. MS. Paris.

Quæ epistolæ sub lit. A asterisco sunt notatæ, eas quia inter Opera Aldhelmi nuper editæ sunt, non necesse duximus hic repetere.

	A.	B.	C.	D.
Acceptis tuæ beat. pa. exc. lit. . .	118	128	99	—
Admonemus vos, ut ro. om. . .	96	107	62	—
Ad referendas grat. amp. et di. .	30	30	38	49
Æstivi ig. tem. cur. quo im. . .	*	149	65	—
Agnoscere cup. alm. tu. cle. . .	35	35	5	—
Aliæ usq. ad asc. et us. ad col. .	137	147	71	—
Almitatis tu. clem. int. obs. pre. .	16	16	7	—
Almitatis tuæ cle. int. obs. pre. .	61	71	10	27
Almitatis tuæ cle. int. pre. fla. ut .	90	101	4	—
Almitatis ves. cl. int. obs. pre. ut.	40	40	15	35
Ante pauc. na. an. ven. Abb. no. .	73	84	40	50
Aperto Scr. div. tes. dec. ve. es. .	99	110	87	—
Apostolicum præ. est Osw. ut . .	102	113	47	—
Audio de te, qu. it. vis. inc. hor. .	141	152	61	—
Benedictus De. pa. Do. no. Je. Ch.	76	87	142	—
Benedictus De. qui vu. om. ho. .	70	80	53	—
Carissimam sor. rem. æt. just. . .	18	18	14	31

	A.	B.	C.	D.
Caritas, qu. des. nes. nun. vet. .	123	133	111	—
Caritatis tuæ cop. fat. du. per . .	33	33	101	58
Caritatis tu. mu. et li. sus. er. . .	52	54	8	22
Caritatis ves. cle. me. et int. pr. .	89	100	24	—
Caritatis vest. clem. int. obs. . .	27	27	16	33
Catholica et san. pa. auc. ju. ut .	45	45	129	—
Celsitudinis ves. cle. mag. gr. ag. .	80	91	104	—
Clementiam fra. ves. int. fla. pre. .	87	98	23	—
Cognitum sci. sa. ves. qu. pie. et .	98	109	96	—
Cognoscat ves. alm. de bap. so. me	*	156	57	—
Cognoscatis qual. Apos. vir in Ch.	11	11	32	19
Comperientes te, in Chr. dilect., re.	5	5	—	—
Confitemur cor. Deo et sa. an. .	62	72	19	36
Confitemur, Dom. Pat. qu. post. per	49	51	132	—
Consuetudo ap. hom. esse dign. .	12	12	3	22
Creditæ spec. sollic. perm. Evan. qu. in	15	15	125	—
De cætero no. sit. pie. ves. qu. in.	125	136	113	—
Deprecor te ergo ut mi. min. . . .	142	153	60	—
Desiderabilem mi. a te mis. Den. .	24	24	126	—
Desiderabiles lit. exc. ves. sus. qu.	28	28	43	51
Diebus vi. tuæ tan. . . . fra. am. .	153	167	—	—
Dies mu. el. sunt, ex quo sol. præ.	120	130	103	—
Dignitatis tu. cl. obs. pre. ut hu. mis.	47	47	29	—
Dilectionis ves. cle. int. imp. pre.	17	17	13	30
Direximus ita. fr. no. nu. def. . .	134	144	108	—
Doctoris gen. egre. et be. Pau. ap.	46	46	130	—
Dominationi ves. Do. mi. qu. lo. .	131	141	107	—
Domino coop. et ser. con . . . sa. .	43	43	127	—
Domino coop. et ser. con. ad di. .	51	53	131 & 133	—
Dominum omn. ret. et rem. . .	19	19	28	42
Dominus Jes. Ch. fili. Dei ver. .	7	7	120	—
Dona ac lib. dulc. Beat. ves. a vo.	38	38	85	55
Dum te præst. inq. fac. que Ro. .	*	164	41	—
Dum univ. fidel. devot. sin. Dei .	1	1	33	18
Egregie nos ad. be. ap. Pau. in eo qu.	64	74	139	7

	A.	B.	C.	D.
Ex quo nos f. ves. sa. ab. ad. . . .	152	166	51	—
Exigit man. nob. relig. prop. tui .	2	2	118	—
Fateor car. tu. qu. nun. fa. v. . . .	146	153	55	—
Fateor car. ves. pos. Bri. tel. in .	*	81	69	—
Fateor o be. ant. me du.	133	143	68	—
Fido gest. ger. mu. lar. tuæ . .	93	103	45	—
Fraternæ dil. tu. spi. am. qu. . .	79	90	92	56
Fraternitatis am. ac. fi. que ant. .	154	168	—	—
Fraternitatis ves. cl. in obs. pre. .	36	36	6	—
Fraternitatis ves. pie. in obs. pre.	37	37	9 & 150	26
Gaudio mag. gau. in Dom. add. .	65	75	—	—
Gratanter qui. mu. tuæ car. sus. .	114	124	89	—
Gratias ago Deo Pa. Om. et Dom .	68	78	136	—
Humilibus med. me. ap. illus. . .	4	4	1	20
Ideo omn. Do. gra. ref. ut om. .	110	121	84	—
In colloq. nu. ven. fra. tuæ co. .	116	126	94	—
In. D. nom. ac. li. fr. car. N. de .	149	161	—	—
In nom. D. n. J. C. ego huic . .	143	154	59	—
Inprimis ita. sc. te vol. o di. . .	29	29	76	—
Insinuatam nob. mag. fid. con. .	8	8	119	—
Inter amœna pr. fra. odo. . . .	84	95	147	14
Interdum en. et ju. me. ple. . .	135	145	73	—
Inter sua qui. per. du. ænig. sic .	83	94	146	13
Intimæ car. ob. pre. fl. ut. m. . .	147	159	54	—
Jam fateor ti. car. qu. lic. te . .	34	34	—	—
Lectis lit. a tua frat. trans. . . .	13	13	—	23
Legimus in li. act. Apo. Spi. Sa. .	54	59	144	11
Libenter er. sus. fra. a te ad nos .	111	122	86	—
Libenter na. at. gr. ve. sal. mu. .	148	160	52	—
Literæ auc. tu. qu. cum. Div. pie .	108	119	82	—
Literæ namq. pru. tu. et mu. . .	91	102[a]	39	—
Literas qu. hu. su. ma.	129	139	117	—
Literas qu. sa. me. Aq.	156	169	—	—
Magna nos hab. gra. lec. . . .	25	25	122	—
Magno et. rep. s. gau.	122	132	110	—

	A.	B.	C.	D.
Mando tibi car. de pr. pu.	88	99	30	44
Memorem te es. fi. car.	41	41	22	39
Multo qui. gau. del.	115	125	93	—
Multum gra. ac. li. si.	117	127	95	—
Munusculum qu. mis. lib. acc. . .	113	—	—	—
Nam tem. Ser. ap. se	94	105	97	—
Non incog. es. re. plu.	66	76	—	—
Non imm. tu. sag. in.	92	102b	46	—
Notum sit ca. ve. et	42	42	27	41
Notum sit ti. qu. ve. ad	139	150	64	—
Notum sit tibi, sor. car. de il. con. .	32	32	20	37
Notum sit alm. tuæ auc.	3	3	35	45
Notum tuæ sit sa. di.	23	23	31	46
Nuper quum essem in concil. . .	*	163	44	—
Obsecramus. æ. tu. cle.	52	55	12	29
Obsecro et pr. qu. fi.	22	22	25	40
Obsecro et adj. pie. ves.	81	92	26	—
Omnium hu. vir. or. am.	128	138	114	—
Paternæ pi. ves. sa. sub. pre. . .	75	86	141	9
Paternam sa. ves. cl.	39	39	11	28
Paterno am. dil. ves. ob. ut eo ma.	69	79	17	34
Perlectis li. a tu. sa.	104	115	74	—
Piissimis au. ve. cle. que	132	142	115	—
Postquam a tua præs. et a con. cor.	106	117	78	—
Postquam dig. fu. ve. liq. pat. ap. .	155	169*	—	—
Postquam me an. an. pro. tri. sub .	57	67	135	1
Præsens Lul. ven. pr. pat. sanc. .	74	85	145	12
Primitus sub. pr. ac si	26	26	49	52
Probabilibus desid. ni.	10	10	124	—
Profitemur ig. ca. sin.	103	114	70	—
Propter hoc om. D. bo.	130	140	81	—
Puto en. cog. am. Sa.	151	165	34	—
Qualiter Dom. De nos. ecc. suæ .	72	83	—	9*
Quamvis, mi fr. con.	14	14	67	—
Quare non trans. vest. qu. deb. .	67	77	42	—
Quia ven. pat. tua	95	106	151	—

	A.	B.	C.	D.
Quid e. fr. qu. ta. S.	145	157	56	—
Quod nos ta. am. ac	127	137	116	—
Quomodo pe. m. qu.	144	155	58	—
Quoniam de. no. sa.	44	44	128	—
Quoniam se. su. con. quæ rat. . .	77	88	—	10
Quorundam ve. s. D. re. di. . . .	150	162	48	—
Quum ad li. be. pr.	126	135	75	—
Quum nob. sa. fr. tu.	60	70	138	—
Referente no. rev.	48	50	137	6
Recitatis su. no. al. lit.	138	148	66	—
Rogabas me sor. car. ut adm. . .	20	20	21	38
Rogo te, o dil. fr. sic. op.	112	123	88	—
Rogo tu. cle. ut me.	21	21	36	—
Sacra Scrip. adm. ne si. con. inc. .	85	96	98	57
Sacris lim. bea. Apos. Pri. Pe. et nos	71	82	140	—
Sæpe spiri. car. jun. quos cor. lon. in.	86	97	18	35
Sancta et reg. inst. can. auc. conf. ta.	101	112	100	—
Sanct. tuæ rever. hum. obs. ut am.	121	131	109	—
Sanctitatis ves. cle. int. ac vis. ob. .	78	89	91	17
Sapientibus et insip. deb. sum, fr. ca.	9	9	121	—
Scit pla. sub. ve. pru. qu. con. dis. ma.	100	111	80	—
Scripta bea. tu. si. cum mu. . .	97	108	90	—
Scriptum est en. in li. Salo. *Be. ho.*	63	73	105	59
Sollicitudinem nim. ger. pro spec. .	6	6	123	—
Soror car. post. nos. tim. Ch. et .	31	31	2	21
Summis et Deo ama. api. acc. . .	58	68	148	15
Suscepta ves. al. sa. cu. con. mo. . .	109	120	83	—
Susceptis sanc. fr. tu. lit. per Den. .	50	52	142[b]	—
Suscipientes sa. fr. tu. lit. per pr. .	55	60	143	10*
Tædet an. me. vi. me. pr. am. . .	140	151	63	—
Tempore nu. tra. ve. alm. lit. . . .	107	118	79	—
Tibi testif. qu. jux. mo. nos. pos. .	124	134	112	—
Venerabilibus sa. pat. ves. syl. sus.	59	69	149	16
Venerandam san. ve. cle. int. obs. .	82	93	106	—
Veniente ad nos fa. ve. vi. re. Ni. .	136	146	72	—
Veracium ig. soc. in. al. am. me. .	105	116	77	—

	A.	B.	C.	D.
Vestris orat. me. que suff. ut . . .	119	129	102	—
Virgilius et Sed. re. vi. ap. Ba. .	56	62	134	—

VOL. II.

II.—JURAMENTUM BONIFACII.

In nom.—Promitto ego Bonif. gra. II, 9. p. 19 p. 63 —

III.—ORDO CONCILIORUM.

Concilia in edit. Wurdt. cum epistolis una serie numeratæ sunt; in edit. Serrar. inter epistolas insertæ, nullum tamen numerum habent.

Conc. Bagoar. (non extat) . II.,	p. 11	p. 101	—
Conc. Saltzburg. (non extat)	p. 11	p. 102	—
Conc. Germ. In nom, &c. Ego Carl.	p. 11	p. 122	p. 110
Conc. Lipt. Modo autem in hoc	p. 15	p. 124	p. 112
Statuta, &c. fort. in eod. conc. promulg.	p. 22	—	—
Conc. Suess. Tit. Cap. &c. In D. no. &c. Anno	p. 27	p. 150	—
Conc. inc. Inc. Capit. &c. De exp. inf. &c.	p. 32	p. 158	—
Conc. inc. (non extat) . . .	p. 39	p. 165	—
Conc. Germ. (non extat) . .	p. 39	p. 166	—
Romana Synodus. In n. Do. J. Ch. &c.	p. 40	p. 167	p. 186
Conc. Mog. Novissime . . . præc.	p. 49	p. 277	

IV.—DE PŒNITENTIA.

Quomodo possumus pœnitentiam, II. p. 51.

V.—ORDO SERMONUM,

Qui idem est in hac edit. et in Ampliss. Collect. Ordinem cod. Paris. non notavi: sed si bene memini, non multum differt.

Admoneo vos ut rem. qu. om. . . 5
Audite et intellig. caris. hoc est . 6
Audite frat. et attentius cogitetis quid 15
Cogitemus dil. fra. ass. qual. viv. . . 8
Considerare opor. nos, car. præ . . 9
Cum prædic. Dom. J. in quo. lo. . . 4
Debemus, frat. car. sem. in omni . . 13
Duo regna stat. Deus, præsen. . . 11
Gratias D. S. n. qui nos sa 14
Necessarium est fra. car. uni. 1
Nos sumus constit. dil. fra. ut vo. . 12
Prima er. jus. est ma. non fac. quæ . 3
Primo omn. quæ. est. hom. . . . 7
Primum omnipotens Deus hom. . . 10
Scire debem., fra. dil. orig. hum. con. 2

VI.—ÆNIGMATA.

Aurea nam decem transmisi, II. p. — — —

VII.—VITA LIVINI.

. . . . II. p. 117. —p. 233.

VIII.—VITA BONIFACII.

Auctore Willibaldo.

. . . . II. p. 143. p.— p. 253.

NOTÆ ET VARIÆ LECTIONES.

I. IN EPISTOLAS.

Propter raritatem codicum Epistolarum Sancti Bonifacii, fateor me imprimis de corrigendo textu omnino desperasse. Tandem librum unum, sequioris quidem ævi, qui in Bibliotheca Regia Parisiensi sub numero 3859 A servatur, nactus, ad corrigendum textum in sexaginta epistolis, quas iste codex continet, non omnino nihil profeci. Quænam sint istæ epistolæ, lector, inspecta tabula quæ præcedit, epistolarum, facile videbit. Notas Wurdtweinianas fere omnes retinuimus, necnon ea quæ identidem adnotavit de vita et gestis Sancti Bonifacii, inter epistolas inserta.

Dedimus præterea epistolam Cuthberti Abbatis, quam de obitu Bedæ ad Cuthwinum direxit: id quidem, ut omnes epistolæ, quæ sub istius nomine Abbatis circumferuntur; in unum colligerentur. In omnibus illis æque de gloriosissimo illo Beda agitur. Similiter quoque epistolæ, a beato Aldhelmo sive ad Aldhelmum ab aliis scriptæ, quas inter opera Aldhelmi [Oxonii, 8vo. 1844] nuper edidimus, hic non apparent.

Ep. 1. Pag. 25. Hæc videtur esse epistola, quam Bonifacius, Anglia Romam proficiscens, ab episcopo suo accepit, ad conciliandum favorem eorum ad quos perventurus foret. Quocirca recte ad annum 718 referenda esse videtur.

Ep. 2. p. 26. Gregorius secundus per hanc epistolam Bonifacium Apostolum Germanorum instituit. Annum quo hoc fecit, indictio secunda, quæ cum anno Christi 719 congruit, declarat—l. 18 timoris—amoris = p. 27, l. 9. vestræ *lege* nostræ.

"Cum præfatis litteris et collecta numerosa reliquiarum multitudine Bonifacius reciproco suorum reditu servorum Longobardorum regem Luitbrandum adiit, a quo honorifice susceptus; viribus ibidem resumptis inde profectus ardua et prærupta Alpium juga transcendit incognitosque Bajoariorum et confines Germaniæ terminos perlustrans in Thuringiam devenit juxta insitum sibi mandatum Apostolici Pontificis, senatores et populi principes verbis spiritualibus alloquens ad veram agnitionis viam et intelligentiæ lucem revocavit; sed et sacerdotes sceleribus variis deditos sermonibus evangelicis admonens, ad institutionis Canonicæ normam correxit.

"Audita interim Ratbodi Regis Fresonum morte in Frisiam navigans doctrinæ cœlestis semina ministravit et verbi Dei fame expulsa gentem paganica superstitione infectam pabulo æternæ prædicationis refecit et partem maximam ab errore idololatriæ retraxit. Sub eodem tempore Willibrordus Trajectensis Ecclesiæ præsul munus prædicationis obivit in Frisia, cujus studio Bonifacius omni modo congaudens et adhærens per tres continuos annos cum eo laboravit tam in destruendis fanis, quam in construendis Veri Numinis Ecclesiis omnibusque negotiis Divinis." W.

Ep. 3. Bonifacium ad Fresonas, quorum rex Rathbodus anno Dom. 719 mortuus est, Bugga, quæ est Eadburga, hac epistola prosequitur. "Radbodum hoc anno DCCXIX, quo a Francis ad Suessionas pugnatum, mortuum esse tradunt Annalistæ Nazarianus, Petavianus et Tilianus. Ejus interitum prædixit sanctus Ermino Abbas Laubiensis et Episcopus. In ejus enim vita ab Ansone ejusdem Monasterii Abbate scripta

habetur: *Cum completa esset malitia præfati viri Radbodi, cœpit adunare turbas Gentilium, exercitumque valde copiosum, cupiens irrumpere in Francorum terras, ut suam in eis ultionem exerceret. Hæc audientes Franci metuebant eum nimis, reminiscentes, quod olim ab eo graviter vulnerati terga vertissent. Tunc misertus Dominus servis suis non permisit illum intrare in Regnum Francorum, sed percussit eum et mortuus est. Contigit autem, ut ipsa die Sanctus Ermino equitaret de suo monasterio ad villam, quæ vocatur Fleon: circa horam fere diei nonam, paululum præfigit gradum et ait circumstantibus sibi comitibus: Vere dico vobis, quia cecidit modo terrena et sublimis altitudo.* Addit Anso Radbodum mortuum esse eo ipso momento, quo S. Erminoni fuerat revelatum." W. P. 27, l. 24. in—om. W = l. 30 ipse—ipso W = p. 28, l. 6 Simulque sciat—Sciatque similiter W =

"Tres annos S. Bonifacium in Frisia permansisse, asserit cum Willibaldo Othlonus lib. I. c. XI. idque confirmatur ex Pontificatu Gregorii PP. II., a quo an. DCCXXIII. hoc est, post quatuor annos, quam in Germaniam directus fuerat, Bonifacius ordinatus est Episcopus. Ex his corrigendi sunt ii, qui Bonifacium tredecim annis in Frisia commoratum tradidere." W.

Ep. 4, p. 29, l. 6. collectione—collatione P = l. 18 divino—omni W = l. 12 apoto Grammaton agiis—Quid hæc significent aliis relinquo. De Ambronibus vid. not. ad Ep. 9 = l. 36 Pluribus in locis, etiam ubi sensus satis patet, structura grammatica omnino laborat, quam nisi novis prolatis codicibus manuscriptis, emendare temerarium nimis esset = p. 30, l. 11. supernorum—superna W = l. 16 generositatem . . . contubernium—generositate . . . contuberniam W = l. 22 Vale, frater &c.—In cod. Par. hi versus desunt =

"Anno 722 Clemens Episcopus Trajectensis ætate jam decrepita gravatus Bonifacium obsecrat, ut Episcopalis regiminis susciperet gradum et commissum sibi popu-

lum regeret; is vero minime se dignum esse Episcopali munere referebat et ne in annis adolescentiæ adhuc constituto tantæ dignitatis fastigium imponeretur, precibus omnibus instabat, addens se a Gregorio Pontifice in Germaniam directum esse ad prædicandum infidelibus Evangelium. Discessit igitur e Frisia pervenitque (cum in Palatiolo infra Treviros diversatus inde secum duxisset Gregorium) ad locum, cui nomen est Amanaburgum, ubi collecta non pauca fratrum congregatione monasterium construxit, et Cattorum, qui contermini sunt Saxonibus, terras adiit, eosque ab idolorum cultu revocatos sacro baptismate imbuit.

"Saluberrimos hosce fidei Catholicæ progressus Gregorio Pontifici litteris notificat, misso ad eum fideli quodam, nomine Binna, qui litteras Apostolici Præsulis retulit, queis Romam accersitus est Bonifacius; is ad summum obedientiæ gradum contendens, fratrum agmine stipatus mox Italiam petit, conspectisque Romanæ Urbis mœnibus Deo agens gratias beatorum Apostolorum patrocinio se commendavit. Romanus Pontifex illum ad se statim invitans et verbis familiaribus salutatum honorifico xenodochio deputavit. Opportuno die in Ecclesia S. Petri convenientes, de symbolo et traditione fidei Catholicæ miscent colloquia dein in chartam relata. Cumque in omnibus Pontifici fecisset satis, ei intimatum est, quod Episcopatus gradu sit honorandus, ut eo constantius errantes quoslibet corrigere et ad viam veritatis convertere posset, quo major auctoritate Apostolicæ dignitatis fulciretur, essetque cunctis tanto acceptior in prædicandi officio, quanto plus claresceret, quia ad hoc a præsule ordinatus esset Apostolico. Quæ omnia vir Dei sagaciter expendens, benedictionis tantæ gratiam non recusavit.

"Adveniente igitur ejus ordinationis die, quæ erat pridie Kalendarum Decembrium, in natali sancti Andreæ Apostoli, ut Bonifacium ad obedientiam sibi successoribusque suis exhibendam, nec non ad omnem sacræ

fidei traditionem observandam arctius constringeret, exegit et accepit ab eo juramentum, quod in antiquis exemplaribus invenitur ita scriptum: [*vide edit. huj.* vol. II, p. 9.]" W.

"Postquam juramentum modo fatum dedit Gregorio Pontifici; hic vicissim in omnibus eum juvare, provehere et venerari studuit. Nam libellum, in quo sacratissima Ecclesiasticæ institutionis jura Pontificalibus digesta conventibus habebantur, ei dono dedit, præcipiens, ut tam clerus quam populus ejus regimini subdendus, iis institutis imbueretur: familiaritatemque Sedis Apostolicæ tam ipsi, quam omnibus eis subditis perpetuam, dato privilegio, confirmavit: litterasque suas ei impartiens non solum Carolo illustri Duci, qui id temporis Francorum regnum moderabatur, sed etiam cunctis viris Ecclesiasticis et principibus Germaniæ eum tuendum commendavit. Sed quando ista sequenti die ab ordinatione ipsius omnia sunt mira celeritate confecta, quod rarum est, ut contingat in urbe, ubi ex omnibus Ecclesiis jugiter imbres negotiorum non solum stillant, sed densitate ingruentes diluvium secum ferunt: verum quod ista de conversione gentium sint reliquis omnibus præferenda, cuncta primum expediri Gregorius papa voluit."

Ep. 5. Epistola ad Carolum Martellum, qua Sanctus pater Gregorius benevolentiæ ejus Bonifacium commendat.

Ep. 6. Epistola qua similiter eum Episcopis Germaniæ commendat.—p. 31, l. 29 castellis—castaldiis W in mar. "Scribitur ab aliis Gualstaldus et putat in Caroli Magni constitutiones Amerbachius esse hospitem seu cauponem, quasi Gasthalter; sed repugnat hoc loco pontifex, qui magnificos Gastaldos vocat, eosque comitibus anteponit: repugnat et in eodem Zachariæ Pontificale, dum Luitprandum Longobardorum Regem ait *in obsequium Pontifici misisse Aldeprandum Ducem, Tacipertum Castaldum et Ramingum Castaldum Tuscanensem.* Repugnat

Carolus Magnus scribens Ducibus, Comitibus, Gastaldiis. Subdit idem Amerbachius, sibi non displicere, ut Gastaldi exponantur constituti quasi Gestelte, seu Bestellte. Sed quam ad rem constituti? explicatur in lib. 2. Lombard. tit. 17. et alibi, dum dicitur, demandatas iis fuisse curtes, casasque regias, ut sint, qui in Polonia, Gallia, et alibi Castellani vocantur, et vel a Latino *casa* vel *castrum* dicti sunt, vel a Germanico Gast, quia curtes et arces sunt, in quibus fere hospitium habent reges, et in re etiam bellica Ducibus erant proximi. Lib. I. Lombard. tit. 15. Paulus Diaconus, l. 5. c. 11. Petrus de Vin. ep. 6. c. 25. apud quem de Castaldiæ feudis agens Imperator Fridericus, *ita* inquit, *quod castrum a nobis;* ut videatur indicari nomen a castro ductum, cum et hodie adhuc usitatum sit 'ein Castell.' Hotomann. de V. Feud. Guastaldis qui villas seu cortes regias procurabant. Gallis Domestici dicti. Mabill.

P. 33. l. 1. indictione VI—"Mendosa indictio, legendumque, indictione VII. Sirmondus quidem mendum in annis utriusque Imperatoris esse putat, ideoque anno elapso (DCCXXII) Bonifacium creatum esse Episcopum. At ex ejusdem Pontificis litteris annis sequentibus datis liquet, non in annos Imperatorum, sed indictionum errorem irrepsisse præterquam quod Librarium in uno, quam in duobus peccasse, longe verosimilius. In juramento, quod Bonifacius eidem Gregorio præstitit, eadem Indictio VI. legitur. Sed utrobique mendose ita Pagi ad an. DCCXXIII. n. II. p. 198." W. Numerus anni epistolæ præfixus, nullam moram lectori faciat; nam in his numeris præfigendis, quia serius in mentem meam venit id facere, typographus, cui hanc rem commisi, leves quosdam errores duos aut tres admisit; in omni alia parte artis suæ omnino feliciter operatus. =

Ep. 7. p. 33, l. 12 *lege* in se credentibus, quam lectionem W in margine habet. =

Ep. 8, p. 34, l. 6 magnificæ in Christo fidei vestræ W in marg. = l. 12 priora—potiora W in marg. =

Ep. 9, "Leibnitius tom. I. Script. Rer. Brunsvicensium p. 37. inter excerpta veterum adducit locum ex Nennii Historia Britonum a Thoma Gale edita, desumta de Anglo-Saxonum introitu in Britanniam: *XII millia hominum in uno die baptizati sunt cum eo* (*Edwino*) *Sanctus Paulinus Eboracensis Archiepiscopus eos baptizavit et per XL dies non cessavit baptizare omne genus Ambronum id est Aldsaxonum.* Notatu dignum est Saxones hic Ambronum nomine appellari. Fors appellatione sumta ex vetere Romana historia, ubi Cimbri, Teutones atque Ambrones conjungebantur, quo sensu, putat Leibnitius, nihil aliud significaverint hoc loco, quam Teutones sive Germanos; fors aliquod ejus nominis vestigium apud Saxones superfuerit, cum in Britanniam transirent, et aliquando post Altsaxonum nomine sæpe Westfali a veteribus designantur, quorum (latius sumtorum, ut comprehendant quicquid intra Rhenum et Visurgim est) pars Angarii." W=p. 35, l. 36 adorare, quia ipse Christus Dominus vivit cum Deo patre omnipotente in unitate Spiritus Sancti per omnia sæcula sæculorum, Amen! W in marg. =

Ep. 10, p. 37, l. 18 "*Afros*] dist. 98. c. Afros. Idem et de Britonibus ep. 129. licet Afri ob Manichæam hæresin maxime culpentur, ob errores alios hi. Quemadmodum alioqui latronem Arabs, ita et libidinosum quandoque significavit Afer, quia ut ait lib. 6. Salvianus: *Afri impudici generaliter, nisi ad Deum conversi id est, fide ac religione mutati.* Huc spectat ep. 74. S. Augustini *ad Deuterium.*" W.

"Bonifacius tot tantisque litteris Apostolicis instructus in Germaniam rediit, veniensque ad Karolum principem, litteras ei Romani Pontificis detulit, seque ejusdem tutelæ humiliter commendavit. Annuente dein Karolo ad Cattorum, quos vocant Hessos, regionem abiit, quibus et antea prædicare jam cœperat. Ibi

ex eis plures reperit, relicta Christianæ religionis cultura, variis erroribus implicatos. Alii namque lignis et fontibus clam vel aperte sacrificabant; alii vero aruspicia et divinationes, præstigia et incantationes exercebant; pauci vero in via veritatis, quam semel acceperant, perstiterunt; horum ope et consilio quamdam miræ magnitudinis arborem, quæ paganorum vocabulo arbor Jovis compellabatur, in loco Gesmare, servis Dei secum adstantibus succidere tentavit. Magna paganorum tunc multitudo concurrit, in sanctum virum Deorum suorum inimicum irruere volentes; sed cum vidissent arborem paululum incisam mox in quatuor partes disruptam, omnem abjicientes malitiam in verum credidere Deum. Ex hac ingenti arboris mole oratorium construxere in honore sancti Petri dedicatum." W

Ep. 11, Epistola ejusdem Caroli Martelli p. 37, l. 19 Mundeburdio. "Sic in Codice sed in hac eadem epistola bis Mundeburdium scribitur. Utrumque bonum, ut ait in verbis feudalibus Hotomannus. Est autem illud nihil aliud, quam procuratio vel protectio. Et Mamburgus protector vel advocatus. In formula regni accepti a Bosone apud Guil. Paradinum l. 1. *Burgund. omnibus ut monuistis, legem, justitiam et rectum mamburgium auxiliante Deo conservabo.* In Cæsareo codice post varios libros et tractatus est Williberti cujusdam donatio facta Coloniensi Ecclesiæ S. Petri anno 871. in eaque sic legitur: *ut sis sub defensione et mundebarde ipsius Ecclesiæ et sub ala Pontificis, qui tum temporis ibidem præesse videtur.*" W.

"Vir Apostolicus omni paupertate pressus inter gentiles feros, immites et agrestes in Deo solo confisus negotium salutis operabatur. Interea Numinis providentia direxit fidelium animos, qui ad illum vestimenta, alii ad victum stipem, libros alii, alii vero consolationem exhortationemque litteris impartiebantur. Inter hos Daniel ille Ventanus in Anglia Episcopus, qui commendatitias illi vice prima Romam proficiscenti ad Gre-

gorium Papam dedit, cum percepisset, ipsum per arduam ad prædicandum gentibus Evangelium suscepisse provinciam, catechesin ad eum misit, qua possent ipsi gentiles instrui in articulis fidei." W

Ep. 12, p. 38, l. 6. maxime—maxima W = l. 11 decretum—dictum W in marg. = p. 39, l. 3 consilium et consensum—"puto legendum concilium et consessum" nota in marg. cod. Par. seq. manu. = l. 5 cum—om. W in marg. = l. 8 Ecclesiasticus—Clericus W in marg. = l. 22 defendere—om. W in marg. = p. 40, l. 8 sex—ubi sex W in marg. = l. 15 clare discernere—discere W et in marg. clare discere = 40, 20 "*Casulam*] Hodie in sacris pro extima veste sacra, qua sacris operaturus amicitur sacerdos, accipitur, prout in miraculo etiam sancti casulam exuentis Althelmi, de quo epist. 90. Apud veteres pro domuncula rusticana, a casa epist. 109. Vestis vero est quædam veluti proxima hominis domus: et domus est quasi remotior, ampliorque vestis. Rabanus lib. I. Instit. cleric. c. 21. *Casula dicitur a casa, eo quod totum hominem tegat, quasi minor casa.* Et forte ab Hebræo verbo *casah,* quod est *tegere* seu *operire,* a quo Exod. 22. 25. Job 24. 7. etc. 31. 19. *Cesuth,* id est, *vestis, operimentum,* et forte Gallis et Germanis quibusdam *casacque.* Sed vide Stephanum Durandum lib. 2. de ritibus Eccl. c. 9. n. 17. Hic pro villoso quodam panno sumitur et forte queat legi *ad tegendos pedes,* ut ep. 89. licet ep. 8. non queat, quia additur ibi *cum laveris.* Sed hæc ubique lectio, etiam epist. 11. Dum autem dicitur non *holoserica,* videtur significari, non esse sacram casulam, quæ holoserica fere est." W.

Nescio an in hoc loco *villosam* substantive interpretari possimus, nam casula ad tergendos pedes usos esse patres nostros vix concedas = l. 28 "*Didymo*] Se hujus Alexandriæ in Divinis litteris auditorem fuisse notat S. Hieronymus epist. ad Pamm. et Oceanum, quæ incipit: Schedulæ &c. et de eo in Catal. Scr. Eccl. sic: *Didymus Alexandrinus captus a parva ætate oculis et*

ob id elementorum quoque ignarus tantum miraculum sui omnibus præbuit, ut dialecticam quoque et geometriam, quæ vel maxime visu indiget, usque ad perfectum didicerit. Is plura opera et nobilia conscripsit. Et ubi hæc enumeravit, tum ait *superstitem adhuc tum fuisse annorum* 84. Cum vero infans esset S. Hieronymus, id est ante annos facile 60. (nam librum istum scribebat anno XIV Theodosii, ut in extremo ait) accidit quod de Didymi cœci oculis hic refertur, prout idem S. Hieronymus narrat in epistola ad Cœcum item Castrutium, quæ incipit: *sanctus filius.* De nostri vero sæculi homine Genebrardus sic: *Robertus Mancop Scotus a puero cæcus, usque eo Parisiis in litteris profecit, ut Theologiæ Doctor Romæ creatus Archiepiscopus Armacanus: deinde legatus a latere in Hybernia fieret: non doleas,* inquit *epist. ad cæcum rursus alium, Abigaum nomine,* S. Hieronymus, *si hoc non habeas, quod formicula et muscæ et serpentes habent, id est, carnis oculos, sed illum te oculum habere lætare, de quo in Cantico Canticorum dicitur: Vulnerasti me soror mea sponsa uno de oculis tuis, quo Deus videtur.* Idemque Sanctus Didymum illum cœcum vocat *videntem suum* Præfat. Comment. in epist. ad Galatas. Quemadmodum apud Hebræos Joseph *cæcus* hagiographorum Paraphrastes Chaldæus vocari solet *Saggi nehor,* id est lumine multus seu oculissimus." W.

Ep. 13, p. 42, l. 14 zelo severitatem—falso securitatem W. in marg. = l. 20 a quoquam Domino monente —in quodam commate W. in marg. = p. 43, l. 10 filiorum—falsorum W. in marg. = l. 12 ne—nisi W. in marg. = l. 20 subtiliter—subtus W. in marg. = p. 43, l. 35 Demum—Deinde W. in marg. = l. 37 ait—ut ait W. in marg. = p. 44, l. 13 prius—post W. in marg. = l. 19 ad participationem—ac participatione P. et W. in marg. = l. 27 amittendi—admittendi P. = l. 33 calumniaris P. = l. 34 legimus P = p. 45, l. 29 Deprecor vos ut nos W. in marg. =

Ep. 14, p. 46, l. 8 digrediendo—aggrediendo P. et W. in marg. = p. 47, l. 4 Iterum—Tamen P. et W. in marg. = l. 6 item—autem P. et W. in marg. = l. 9 fuerit—fuerat P. et W. in marg. =

Anno 724 Bonifacius " a Cattis ad Thuringos profectus est; hujusque populi principes magna ex parte a christiana religione deficientes corrigere studuit. Fama ejus prædicationis longe lateque diffusa crevit multitudo fidelium, ecclesiæ instaurantur, monasteria ut totidem ministrorum ecclesiæ seminaria ædificantur. Tunc quoque congregata servorum Dei multitudine jacta sunt monasterii Ordorffensis fundamenta.

Hoc anno ad Gregorium dedit litteras, queis crediti muneris rationem reddit. Hæ quidem non exstant, e responsoriis tamen elucescit, quod contineant notitias de ubere fructu ex prædicatione collecto, deque negotiis ad statum ejus ecclesiæ optime disponendum." W.

Ep. 15, p. 49, l. 11. "*Hesperiarum*] Hæc vox Baronium seduxit, ut ejus loco Hispaniarum textui insereret, tamquam S. Bonifacius ad Hispanias a Pontifice directus sit; quod tamen erroneum est. Dubitavit ipse Baronius, et inde ad marginem posuit: Hasbaniarum vel Hessorum. Sed nec ad Hasbaniam missus est Bonifacius, quæ jam ab aliis Apostolis fidem Christianam acceperat; nec ad Hassos solos destinatus est, sed ad Thuringos et Germaniæ populum, prout supra allatæ Gregorii litteræ indicant. Thuringia vero et Germania nunc synonima erant, Germaniæque Hassi annumerabantur. Germania hæc divisa fuit in Occidentalem sive Hesperiam et orientalem. Illa a Francia Rhenensi ad Visurgim aut Werram usque processit et Hassas Thuringosque provinciæ, quæ postea Franconia dicta est, incolas complexa est; hæc a Visurgi aut Werra ad Salam Albi influentem sese extendit et Thuringos nunc adhuc sic dictos comprehendit. S. Bonifacius primum Occidentalis sive Hespericæ Germaniæ conversionem sibi solum proposuerat, nec statim de Orientali tam-

quam remotiore cogitarat; unde et Episcopatum Trajectensem recusans, ad S. Willibrordum apud Willibaldum c. 17. inter cætera ait: *Ego Apostolicæ Sedis legatione fungens ad Occidentales barbarorum regiones sponte tuæ me dominio gubernationis injunxi.* Barbari hic sunt iterum Germani sive Hessi et Thuringi, et Occidentales eorum regiones Hessia et illa Thuringia, quam nunc Franconiam nominamus." W. P. 50. l. 14 patriciatus "Senatorum filii olim *patricii* dicti, *quod,* ut ait Festus et Velleius Paterculus, *patres ciere possent.* Postea vero principes quidam viri, qui aut Imperatorum consiliarii summi aut populi alicujus principes, summatesque summi, quasi videlicet Patres forent, horumque dignitas dicebatur Patriciatus." W. *Ibid.*] "Baronius, qui Leonis imperium anno uno anticipavit, in harum litterarum margino annum Leonis nonum loco octavi notavit, sed perperam. Cum enim Leo et Constantinus ejus filius eodem mense, nempe Martio dicti sint Imperatores, ille anno DCCXVII, hic anno DCCXX, in omnibus subscriptionibus anni tres Leoni amplius quam Constantino, nunquam vero quatuor, tribuuntur. Serarius *in notis ad eamdem epistolam* legit: *Imperante Aug. Leone anno octavo, Patriciatus ejus anno octavo.* Verum consulatus nomen omnino retinendum, legendumque cum Sirmondo, *anno octavo, post Consulatum ejus anno octavo.* Sed quia, qui decretalium editioni præfuit, ignoravit a tempore Constantini Pogonati Imperatores tot Consulatus, quot Imperii annos memorasse, de industria consulatum prætermisit; imo neque Sirmondus in hoc arcanum penetrarat; cum *in notis ad indiculum Sacramenti a Bonifacio Romæ editi* de Leonis imperio et consulatu scribat: *Leo Isaurus imperium iniit VIII Kalendas Aprilis et mox, ut conjectura est, Consulatum proximis Kalendis anno Christi DCCXVII.* In eodem consulatu hæsit Cointius l. c. n. XX. et præterea annum Patriciatus cum Serario etiam retinendum putavit. Verum Imperatores a Constantino Pogonato

eodem die et Imperium et Consulatum cepere eo prorsus modo, quo veteris Romæ Imperatores Tribunitiam potestatem cum Imperio inibant. Pagi ad an. DCCXXIV. n. IV." W.

"Prædicans ergo et baptizans [A.D. 725.] Bonifacius in Thuringorum et Hessorum regionibus, messem perspexit quidem copiosam, sed paucos operarios, qui populum in fide instruerent: in patriam misit et exinde religiosas fœminas virosque et virtute et doctrina conspicuos plures venire fecit, suique laboris sacri onus inter eos divisit.—Inter hos, Othlono lib. i. c. 25. referente, erant præcipui viri Burchardus et Lullus, Willibalt et Wunnibalt frater ejus, Witta et Gregorius; fœminæ vero religiosæ, matertera scilicet Lulli, nomine Chunihilt et filia ejus Berathgit, Chunitrut et Tecla, Lioba et Waltpurgis soror Willibaldi et Wunibaldi. Sed Chunihilt et filia ejus Berathgit valde eruditæ in liberali scientia, in Thuringorum regione constituebantur magistræ. Chunitrud in Bajoariam destinata est, ut verbi Divini semina ibi spargeret; Teclam vero juxta fluvium Moin in locis Kihhingen (Kitzingen) et Ochsnofrutt (Ochsenfurt) nuncupatis collocavit; Liobam quoque ad Biscofesheim (*ad* Tubarim) ut illic multitudini virginum congregatæ præesset, constituit. Pagi ad h. a. *num.* XI. de Lioba notat, quod et Leobgytha fuerit vocata; harum autem religiosarum fœminarum in Germaniam adventum sub Gregorio II. non esse statuendum, cum ex vita S. Liobæ a Rudolpho monacho Fuldensi scripta constet, a Bonifacio missum Sturmionem Abbatem, qui ex Anglia Moniales et Ancillas Dei in Germaniam evocaret; Sturmio autem anno demum DCCXLIV. Abbas Fuldensis dictus fuerit. Obloquitur vero Eccardus l. c. p. 358. et sua permanet in sententia, hanc evocationem factam anno DCCXXV.

Favebat autem Bonifacio in Evangelio laboranti omnis ecclesia Anglicana, aliis se ipsos in opus ministerii exhibentibus, aliis (ut supra vidimus) libris, aliisque

muneribus eumdem adjuvantibus, preces aliis impertientibus, epistolas aliis scribentibus &c. Inter alios, qui hoc ipso anno in paternum successit Cantiæ regnum (teste Beda lib. 5. c. 24) ad illum ista transcripsit Æthilbertus." W.

Ep. 16, p. 51, l. 31. "Graphium dicitur stylus ab una parte acutus, qua exarabantur in cera litteræ, ab altera parte planus, qua inducebatur, quod perperam erat exaratum et rursus complanabatur. Symposius *in ænigmate,* cujus lemma Grafio: *de summo planus, sed non ego planus in imo.*" W.

Ep. 18, p. 52, l. 4 EADBURGÆ.] "Baronius an. DCCXIX. num. XV. existimat, Egburgam seu Buggam haud aliam esse, quam Eadburgam Abbatissam, ad quam exstant Bonifacianæ litteræ XVII, XVIII, XIX, et aliæ. Verum Buggam et Eadburgam diversas fuisse verosimile est, ut inquit Mabillonius; tum quia Bonifacius ad illam scribens, semper Buggam cognominat, hanc vero Eadburgam; tum quia hæc videtur fuisse Eadburga, a qua Leobgytham didicisse artem poëticam, ipsamet Leobgytha testatur in ep. XXXVI. inter Bonifacianas, ut proinde Abbatissa fuerit Winimburnensis monasterii, in quo Leobgytha educata est, cum tamen Eadburga Abbatissa Tanetensis monasterii exstiterit. Pagi ad an. DCCXXIV. n. II." W.

Ep. 19, p. 53, l. 4. cum auro] "Calligraphiæ perita fuit Eadburga, nec bonarum artium imperita. Leobgytha enim sanctimonialis Winimburnensis ep. XXXVI. testatur se artem poëticam ab Eadburga didicisse. Citata hic epistola est in computatione nostra XXI. Cæterum mos jam erat antiquior in membranis purpureis auro argentoque describere codices et variegatis coloribus exornare. S. Hieronymus præfatione in Jobum ait: *Habeant, qui volunt, veteres libros vel in membranis purpureis, auro argentoque descriptos, vel uncialibus (ut vulgo aiunt) litteris, onera magis exarata, quam codices; dummodo mihi meisque permittant pauperes habere sche-*

dulas et non tam pulcros codices, quam emendatos. Idem in *epistola ad Eustochium, inficiuntur,* inquit, *membranæ colore purpureo, aurum liquescit in litteras.* Codices ejusmodi duo epistolarum et evangeliorum ævo Francicorum Imperatorum exarati asservantur in Ecclesia Wormatiensi." W.; l. 9. Eobam—per Eobam P =

Ep. 20, p. 53, l. 25. Hildelida—Hebelida W.=p. 56, l. 18 erumpente terra terribilis flammæ ignes—erumpente tetra terribilis flamma ignis P. an legendum est erumpentes vel erumpentem? = p. 57, l. 13 veluti ad genua, quædam usque ad genu medium: quædam vero usque ad ascellas W. = l. 22. splendoris—stuporis W.= p. 60, l. 8 prius ea—postea P =

Ep. 21, p. 61, l. 5 Leobgitha—" Primum Truthgeba, dein cognomine Leobgyta et contracte Lioba vel Lieba dicta fuit, ut testatur vita ipsius a Rudolpho monacho Fuldensi sæculo nono ex quatuor discipularum ejus, Agathæ videlicet et Teclæ (junioris) Nanæ et Eolibæ fideli relatione conscripta. Pater ejus Diemo vel Tinne, mater vero Ebba fuit. Cum unica esset parentum filia, a teneris Deo consecrata et Tettæ Abbatissæ Winburnensis disciplinæ subdita est. Bonifacius aliquot ad eam dedit epistolas. Ipsa vero primum ad Bonifacium scripsisse videtur hanc epistolam, qua illi patrem suum Tinne commendat ante annos octo defunctum, matremque Ebbam adhuc superstitem, quæ tibi, inquit, consanguinitatis nexibus copulatur." W; p. 62, l. 9. Illæsum—In Jesu P.

Ep. 24, p. 64, l. 32 Nubat] " Nubere ait Nonius, *veteres non solum mulieres, sed etiam viros dicebant.* Sed major hic de re, quam de verbo difficultas, cum matrimonii dissolvendi videatur facere Pontifex potestatem. Ideoque verba ista cum citasset Gratianus c. quod proposuisti. 32. q. 7. *Illud,* ait, *Gregorii Sacris canonibus, imo Evangelicæ et Apostolicæ doctrinæ penitus invenitur adversum.* Sed recte ibidem glossa objicit, Gregorii junioris decreta per Leonem IV. approbata esse c. de

libellis dist. 20 multæ igitur in eadem glossa tanguntur nodi hujus enodationes." W; p. 65, l. 13 duos vel tres] "Videntur alicubi plures tum in altari positi calices, ut communicantium multitudini sufficere posset sanguis Dominicus. Ideoque vel capaciores facti calices, vel ex uno minore in alios, alio decoro positos loco, calices facta consecrati jam vini transfusio. Et hi, quibus populo ministrabatur sanguis Domini, vocabantur *calices ministeriales*, de quibus apud Damasum et Bibliothecarium in vita Sylvestri et Sixti III. ejusque modi fuit ille, quem Ecclesiæ suæ Rhemensi obtulit S. Remigius his inscriptum versibus:

> Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro
> Injecto æternus quem fudit vulnere Christus,
> Remigius reddit Domino sua vota Sacerdos.

videatur Lindanus lib. IV. Panopliæ c. 56. et hinc quidem utriusque speciei usus colligitur: sed et aliunde speciei unius priscus etiam usus habetur. Bellarm. l. 4. de Euch. c. 20. et seq. Steph. Durand. l. i. de ritibus c. 7. ex hujusmodi autem calicum vel majorum vel plurium habendorum difficultate, itemque ex ipso transfusionis periculo potuit inter alias neque paucas neque leves, aliqua etiam esse causa, cur laicis una et olim semper usitata et postea usu communi recepta, tandemque etiam præcepta species fuerit." W = p. 66, l. 11. valde fatuum] "Imo in pestem sponte ultroque ruere videtur fatuum. Sed loquitur Pontifex de iis, qui certum existimant, si e pestifero loco abeant, omne se mortis periculum evasisse, ut subjuncta innuit ratio. Deinde absurdum, in morbi contagione omnes fugere. Nam ægris et pestiferis opem ferre quis poterit? atque hoc non fatuum modo sed et inhumanum. Docet alioqui praxis, quæ in varias jam Germaniæ partes ex Italia et Gallia influit, remedium adversus pestem ne furenter adeo grassetur, non malum esse, si salubrem in locum demigretur: fiatque quod medica illa monet musa:

Dum fera pestis erit, propere, longeque, diuque
Integer ut maneas, cede, recede, mane.

Iis tamen excedere haud licet, quos ad ægris tam spiritualiter quam corporaliter subveniendum justitiæ nexus obligat aliquis,u t ex simili S. Augustini ep. 180 disputatione intelligitur. Et qui iisdem utrolibet modo veræ impulsu charitatis opitulantur, tanto apud Deum loco sunt, ut si in ea functione sancta moriantur, *martyres* censeantur, uti apud Euseb. l. 7. *histor.* c. 16. et 17. affirmat S. Dionysius Alexandrinus, ipsumque *Romanum Martyrologium* die 28 Februarii." W; = p. 66, l. 23 *Conviviorum*] "Exempla sunt in S. Arnoldo, de quo S. Romarici vita c. 4. p. 103. in S. Ansgario, qui Crantzio referente lib. 1. Metrop. c. 37. Macrobius, *versari in convivio sermones, ut castitate integros, ita appetibiles venustate.* Et cap. 3. *animus recte institutus in opportunitate docte ac liberaliter colloquendi, interrogandi et respondendi requiescit.* Seneca libro II. Natur. Quæst. cap. 59. *omnibus rebus, omnibusque sermonibus aliquid salutare miscendum est.* Habent bonorum virorum voces non in templis tantum et curiis seriæ sed in prandiis etiam et cœnis leniores et quodam modo remissiores momenti semper et aculei aliquid: ita ut ista illorum parerga valde commendet Xenophon et in Agesilao Plutarchus ac libri de Philosophis principio Eunapius, qui addidit: *sine hujuscemodi Xenophontis parergis, Alexandrum futurum nunquam fuisse Magnum.* Philo de legat. ad Caium: *Augustus in conviviis memoria retractabat, quæ a Philosophis didicerat, aut ex doctorum virorum, quos domi alebat, consuetudine. Nam cœnæ tempus ut plurimum tribuebatur eruditis fabulis, ut non solum corpus, verum et anima suis reficeretur deliciis. Profecto,* inquit sermone 27 de verbo Domini S. Augustinus: *major est refectio mentis quam ventris.* Atque idcirco litteratos convivio adhibebat Macrinus Imperator, uti refert Capitolinus: Ipse vero sanctus Augus-

tinus mensam suam *sacra semper vel lectione vel disputatione condiebat.* Ut inquit die 28 Augusti lect. 5. Breviarium Romanum. Optime vero Convivialium utiliumque sermonum omnium vicem interdum fungitur Lectio, de qua ad illud citatum S. Romarici vitæ caput 4. De contrariis vero sermonibus D. Augustin. Homil. 6. de verbo Domini, ubi tamen ut convertantur, paganis blandiendum monet." W.

"Cum ingens et Hessorum et Thuringorum populi multitudo fidei sacramenta, multis millibus hominum baptizatis perciperet, jam defuncto beatæ memoriæ Gregorio II. Sedis Apostolicæ Papa [III Id. Feb. A.D. 731.] et glorioso præfatæ Sedis Gregorio juniore Apostolici culminis cathedram præsidente denuo Romam nuntii ejus venerunt, sanctumque Sedis Apostolicæ Pontificem allocuti sunt, eique prioris amicitiæ fœdera, quæ misericorditer ab antecessore suo, S. Bonifacio ejusque familiæ collata sunt, manifestaverunt: sed et devotam ejus in futurum humilitatis Apostolicæ Sedi subjectionem narraverunt . . . Statim ergo Papa pacificum profert responsum sumtoque Archiepiscopatus pallio cum muneribus legatos honorifice remisit ad patriam. Advenientibus ergo nuntiis ac responsa referentibus, confortatus devotionis suffragio Bonifacius duas ecclesias Domino fabricavit unam in Frideslare, quam in honorem S. Petri principis Apostolorum et alteram in Amanaburch in honore S. Michaelis Archangeli dedicavit. Duo quoque monasteriola duabus injunxit ecclesiis. Willibaldus." W.

"Dicendum foret tam Ep. CXXII [*ord. Serr. i. e.* ep. 10. *ed. nos.*] quam hanc CXXVI. [24 *ed. nos.*] esse Gregorii II. Attamen illam tribuit Baronius Gregorio III. licet in conciliorum Tomo II. diserte, ut Gregorio II. tribuatur et quidem omnium ultima: eodemque modo et ordine citatur a Gratiano c. quos a paganis de consecr. d. 4. Baronio tamen potius videtur assentiendum. Primo, quia idem tradit Othlonus lib. 1. Vitæ S. Boni-

facii c. 32. Secundo, quia qui hanc epistolam scripsit pontifex, idem archiepiscopale misit S. Bonifacio pallium, ut in ipsa refertur epistola; sed Gregorius III. est, qui illum creavit Archiepiscopum eodem lib. 1. Vitæ c. 31. Tertio, quia notum omnibus in hujuscemodi titulis et numeris errare Gratianum non raro. Quoad posteriorem vero, contra Baronium astipulatur Conciliorum Tomus II. qui hanc Gregorii III. epistolam quartam numerat et Gratianus persæpe c. quod proposuisti 32. q. 7. c. parvulos de consecr. d. 4. c. de homine d. 5. ibid. Bellarm. lib. 4. de Rom. Pontif. cap. 12. l. 1. de matr. c. 17. et ipsi etiam apud eumdem Centuriatores. Hisce tamen omnibus præponderat in ipsius epistolæ fine temporis indicatio, annus videlicet Isaurici Leonis decimus, ejus filii Copronymi septimus, Indictio decima. Cum ante indictionem XIV. ejusdemque Leonis annum XVI. neque mortuus fuerit Gregorius II. uti testatur Anastasius Bibliothecarius, neque ad pontificatum electus Gregorius III. Ideoque et in hujus 126. ora lege sic: Baron. anno DCCXXVI. Gregor. II. hæc enim ejus verba: Hæ Gregorii II. litteræ sunt, sed male positæ sub Gregorio III. siquidem ex Indictione in ea posita hoc anno DCCXXVI. esse scriptæ reperiuntur.

Ep. 25, p. 67, l. 16 in talis—in talibus W. in marg.= l. 17 palatii—pallii W. in margine = l. 19. Inter Archiepiscopos &c.] "Nempe archiepiscopus vagæ et incertæ sedis, quod an. DCCXXXII. contigit, Gregorio III. suffecto in demortui locum anno superiori, quo Bonifacius nuntios suos Romam miserat. De sede Maguntiacensi Bonifacio attributa dicemus infra. Ad pallium spectat id, quod scribit Bonifacius in ep. CV. ad Cudbertum Archiepiscopum Cantuariensem = *Major nobis sollicitudo ecclesiarum et cura populorum propter pallia credita et recepta, quam cæteris episcopis, qui proprias tantum procurant parochias, incumbit* =. In ep. VI. ad populares suos Bonifacius ait: *se duorum Pontificum Romanæ Ecclesiæ benedictionem accepisse.*" W. = l. 21. Itaque—ita

ut W. in marg. = p. 68, l. 12. Agrestem caballum] "Duo hic equorum genera indicantur, agreste, domesticum, et utrumque a quibusdam comedebatur, prout etiam testatur Otto Frisingensis l. 6. c. 10. Erasmus Stella l. 1. de Borussia, *ubi et feros Græcis ignotos equos* ait *et de Tartaris constat.* Sed has et similes leges audire non potest famis tempore venter famelicus, ut in obsidionibus interdum 4. Reg. 7. 13. et apud Ferdinandum Cortesium narr. 2." W. l. 17. Pro obeuntibus] "Non simpliciter quæsiit S. Bonifacius, *essetne pro mortuis orandum?* Sciebat enim id esse optimum, ac in ecclesia tota receptissimum, prout sæpissime antea vidimus ad epist. XXIV. rursumque non ignorabat pro ethnicis ac infidelibus mortuis frustra preces fieri: sed rogavit: *num pro Christianis omnibus, qualescunque ii essent, orandum foret?* Respondet igitur Pontifex: *non orandum pro hæreticis, sed pro aliis omnibus orari posse, idque bonum ac ab ecclesia receptum.* Impios enim vocat hæreticos, ut ex eo patet, quod eos Catholicis opponat." W. p. 68, l. 27. Progeniem vero W. in marg. = l. 30, devita ne amplius cui mulieres obierint duabus debeat copulari W in marg. = "Adnotatio P. Jacobi Sirmondi S. J. Hanc Epistolam Gratianus idem 16 quæst. 1. Præcipimus, Gregorio juniori attribuit. Quo nomine licet Gregorium III. designare interdum solerent, ut dixi; hunc tamen a Gratiano non intelligi eo liquet, quod eamdem epistolam Gregorio II. diserte tribuat 13. quæst. 2. pro obeuntibus et de consecrat. dist. 4. quos a paganis. Et Gratiano favet, quod in quibusdam manuscriptis in hujus epistolæ fine legitur: *hucusque Gregorius a primo secundus, hinc Gregorius a secundo junior,* id est tertius. Quibus verbis Gregorio II. perspicue adscribitur. Cæterum Gregorii III. epistolam esse, vel missi ad Bonifacium pallii mentio declarat. Missum quippe a Gregorio III. tradit auctor vitæ Bonifacii lib. I. cap. 31. Huic ergo rectius in eadem vita tribuitur et apud Ivonem parte 10. cap. 179." W.

Ep. 26. SIGEBALDUS] "Rex fuit Occidentalium Saxonum, apud quos Daniel Episcopus, de quo supra. Isti vero occidentales vocabantur Gevisse. Bed. l. 3. hist. c. 7. eosque ad fidem Christianam convertit, et primus eorum episcopus fuit Byrinus, cui successit Agilbertus Gallus, huic Wini, huic Eleutherius, ut ibidem ait Beda et l. 4. c. 12. Quintus vero episcopus fuit Heddi. ibid. Sextus Daniel et Aldhelmus. Nam ejus parochia seu diœcesis in duos fuit divisa episcopatus l. 5. c. 19. Sed hic post annos IV. mortuus successorem habuit Forthere. ibid. et c. ult. ac in Epit. huic vero an successit Erenwaldus, de quo hic? an cum illo idem? De Forthereo ep. 58. et 66. Mabillonius Sec. III. Benedict. part. II. in observationibus præviis ad vitam S. Bonifacii num. VIII. deducit ex hac epistola: *Sigebaldum Regem Bonifacium jam in Cismarinis partibus constitutum rogasse, ut ejus episcopus esset, sed Bonifacium eam dignitatem recusasse, ne gentilium conversioni deesset. Verum ea epistola non a Sigebaldo Rege, sed a Sigebaldo monacho scripta, ut humile scriptionis genus suadet, et mutua in sacrificiis memoria, quam petit, non vero ut Bonifacius in Angliam veniat,* sicuti Alfordus hoc anno num. XVII. observavit. Neque enim Bonifacio vivente aliquis in Saxonia occidentali Sigebaldi nominis Rex fuit et e contra Lullo successore S. Bonifacii ecclesiam Magunt. regente scripta ab eo epistola inter Bonifacianas CVII. cujus hæc est inscriptio: Carissimo Filio Denebaldo . . . Sigewaldo . . . qui Sigewaldus non videtur diversus a Sigebaldo, a quo est epistola præsens; qui ideo a Lullo obtinuit, quod a Bonifacio impetrare non potuerat, ut cum illo vivere posset. Ea enim epistola monachis in Thuringia positis scripta. Pagi. l. c. n. III."

Ep. 27, BONIFACIUS CUIDAM] "Videtur hæc Eadburga esse, quia de precibus, quas petit, earumque causis ait S. Bonifacius: *Jam de hoc ante deprecatus sum.* At hoc supra factum epist. XVII et XVIII." W.

Ep. 28, p. 71, l. 24 et—ut P=

Ep. 29, p. 72, l. 27 septenis.] Septem intelligit horarum canonicarum preces = p. 73, l. 12. S . . . us—om. P =

Ep. 30, Cangitha.] "Cangyth legitur etiam Eangyth" W = p. 74, l. 26 acclivis—additis P = p. 75, l. 9 propter ipsius mentis amentiam—propter nos absque illius meritis W =

Ep. 31, p. 77, l. 35 postquam—priusquam P sed 'prius' et 'post' in codd. sæpissime inter se confusa sunt, quod etiam iterum occurrit pag. 78, l. 4 =

Ep. 33, p. 81, l. 29 non—om. W =

Ep. 37, p. 86, l. 21 aliqua—reliqua W. l. 26 donum—cloccam P. = p. 88, l. 31 cupella] Minor cuppa vasis potorii species apud Gregor. Turon. lib. II. de miraculis, c. 35.

Ep. 39, p. 89, l. 26 suscipiebat] "Aliud est filium adoptare, aliud *in baptismo adoptare seu adoptivum suscipere*. Nam hoc est, quod olim c. in catechismo de cons. § 47. et hodie dicimus *esse patrinum* seu ut postea ep. 15. loquitur S. Bonifacius, *de sacri baptismatis fonte aliquem elevare*. Et qui hoc facit eum recentiores quidam vocant *susceptorem et sacræ initiationis arbitrum*, Tertullianus lib. de Bapt. sponsorem fidei, D. Augustinus lib. 1. de peccat. merit. cap. 34. et epist. 25. offerentem; vita S. Epiphan. apud Lipom. Tom. VI. fol. 36. patrem, Concilium Maguntinum sub Carolo Magno c. 47. compatrem: Dionysius Areopagita Hierar. eccl. c. 2. ἀνάδοχον ἡγεμόνα et καθηγεμόνα, et hujusmodi quidem spiritualis parentis officium paucis indicat citatum Maguntinum Concilium, dum ait: *ut compater vel proximi, filiolos suos spirituales catholice instruant, præcipimus.* Sed et hoc et alia plura serio et eleganter S. Augustinus serm. 163. de tempore, qui est VII in octavis Paschæ, D. Chrysostomus in 1. Cor. hom. 12. et Canon. vos autem de Consecr. dist. 4. sed ex insigni actione hac solet inter istum et eum, qui baptizatur, ejusque parentes ambos cognatio existere spiritualis, quæ ecclesiastica lege, matrimonium inter hos, quos dixi, omnes,

contrahendum quidem impedit, contractum vero dirimit, ut multi tum canones, tum capitula in jure docent canonico apud Gratianum 30. q. 1. et 3. et in Decretalibus ac sexto de cognatione spirituali. Ac vero ejusmodi vinculi maximam a Romanis jam olim Pontificibus Julio et Cœlestino, variisque conciliis habitam rationem testis est Deusdedit Pontifex epistola ad Gordianum episc. Hisp. si vero ea canonum volumina, is ordo, eaque series, quæ nunc est, S. Bonifacii tempore fuisset, nunquam ista de quæstione adeo dubitasset. Nunc vero ejus et in quærendo ac interrogando laudanda, quæ et hic et ep. XV. ac XXII. cernitur, sedulitas et animi magnopere imitanda demissio, dum non episcopos et alios tantum interrogat, sed et suos quondam discipulos, ab iis jam senior doceri volens ep. XXII. dumque insuper non argumento ac rationi, quam dubitandi habebat ep. XV. mordicus adhærere, sed patrum ecclesiæque decretis obedienter mavult acquiescere. Et tamen eadem una ratio est, ob quam audent hodie Lutherus in Babyl. capt. et Beza in libro de matrim. omnibus illis audacter ac superbe refragari, omnemque omnis spiritualis cognationis honestatem aspernari ac pro nihilo ducere. Tantum scilicet homo homini distat, modesto arrogans, catholico hæreticus. Vide Trid. Conc. sess. 24. c. 2. Bellarm. l. de matrim. c. 30. Zonaram tom. 3. in Nicephoro Phoca. V. Bedam. l. 4. hist. c. 13. Aimonium l. 4. c. 57." W.

Ep. 40, p. 90, l. 16 similiter—simul W. in marg. = p. 91, l. 6 elogio—eloquio W. in marg. =

" Circa an DCCXXXVI Bonifacius Bagoariorum terras, quibus per idem tempus Hugbertus dux præerat, adiit, prædicationisque studium apud eos diligentissime exercens, tanto divinæ æmulationis zelo armatus est, ut schismaticum quemdam hæretica pravitate plenum, nomine Ermwolfum, juxta canonum decreta damnasset atque ab ecclesia expulisset. His peractis rursum ad eos, qui sub suæ gubernationis diœcesi commoraban-

tur, remeavit, circuiens ubique et instaurans, quæ cura poposcit ecclesiarum. Othlonus et Willibaldus.

Bonifacius dein Romam profectus [A.D. 738] multa comitante turba Francorum et Bagoariorum nec non ex Britannia convenientium apostolico præsentatus, ab eoque benigne susceptus est, tantaque a cunctis Romanis veneratione habebatur, ut multi ad salutarem ejus doctrinam confluerent, illumque diu secum retinerent. Tandem cum Sanctorum reliquiis et pontificiis ad varios litteris in Germaniam Roma reversus est.

Bonifacius in reditu Romano, cum in Bagoaria esset, Sturmium, qui postea abbas Fuldensis primus fuit, a parentibus oblatum ad se recepit. Id enim manifeste indicat Eigil in vita ipsius cap. 2. sumsit ergo illum secum et Frideslariæ Wigberto abbati erudiendum tradidit. Librum hic psalmorum memoriæ mandavit, sacram scripturam nocturna diurnaque manu versavit atque tantum profecit, ut non multo post omnium consensu presbyter sit ordinatus." W.

Ep. 42 GEPPAN ET EOBAN, TATWINO &c.] "Serarius in margine scribit, loco Tatwino legendum esse Tacuino et Wixi idem esse ac Wygb. quare in codice Cæsareo, quo usus est, scriptum esse Wixi, quod ipse interpretatur Wygberto. Sed aliud ep. XVII. innuit, in qua tam in inscriptione quam per decursum memorantur Tatuvinus et Tatuvinus Abbas, quorum prior monachus, posterior Abbas Fritislariensis erat. In Tatuvini nomine corruptum est etiam exemplar Romanum, quod nactus est Baronius; cumque in eodem inscriptio habeat, Eoban, Tacuino, *Wyz et omnibus fratribus etc.* apparet, tam Wyz quam Wixi esse nomina depravata et de Wigberto intelligenda non esse. In hac epistola dicit Bonifacius: *Gratanter nos cum gaudio Apostolicus Pontifex suscepit etc. Nunc autem hic expectantes sacerdotum Concilium vel Synodi consultum, adhuc ignoramus, quando hoc fieri faciat Apostolicus Pontifex.* Quæ verba Baronius explicat de aliqua Synodo Augustæ congreganda et

ex iis deducit, illinc eam epistolam datam esse. Epistolam tamen hanc Romæ scriptam et de Synodo ibi habenda Bonifacium loqui, ostendunt verba, quæ leguntur in epistola Gregorii Papæ Episcopis in Provincia Bagoariæ et Alemanniæ constitutis quæ est ordine XLV Roma a Bonifacio adlata; in ea Gregorius PP. ait: *juxta quod fueritis a prædicto nostro Consacerdote* (nempe Bonifacio) *edocti, ita Catholicam et Apostolicam doctrinam tenentes, Domino Deo Salvatori nostro placeatis, cui, quo vobis loco ad celebranda concilia convenire mandaverit, sive juxta Danubium, sive in civitate Augusta vel ubicumque judicaverit, pro nomine Christi parati esse inveniamini.* Quare quod scribit Bonifacius in ep. XXVII. se exspectare, quando Synodum fieri faceret Pontifex Romanus, intelligi non potest de aliqua Synodo in Germania cogenda; cum locus et tempus indictionis a Bonifacii arbitrio penderent. An vero ea Synodus Romana postea habita fuerit, nullus veterum prodit." W.

Ep. 43, p. 93, l. 18 nostra—*lege* vestra quod habet W. in margine. Quanta sit difficultas discernendi inter voces noster et vester, nemini qui in codicibus manuscriptis versatus sit, ignotum esse potest. = l. 25 que— om. W. in marg. =

Ep. 44, p. 94, THURINGIS] "Hic et ep. CXIX et CXXIX [ord. Serr.] nomina varia mendose leguntur in T. 2. Conc. et hic quidem noti Thuringi et Hessi, sed illi antea ep. LXII. Tyringi ep. XCVIII. Tiringi scribebantur. Borthari vero, an Bojani aut Bajoarii? potius forte sunt Hessis contermini, qui Boraburg, seu vocant Varburg, Fritzlariæ et Padbornæ fines incolunt. Nistresi sunt occidentales: Neustriam enim et Neustresiam vocant e scriptoribus aliqui *occidentale regnum,* quod aliis est Westerreichia, sicuti e contrario Austria sive Œsterreichia est *orientale regnum,* ut ostendit Aimoinus l. 4. c. 57. Beatus lib. I. f. 62. 75. et hodie Galli Austrice vel Austrio dicunt pro Osterreich: gentiumque nomina terminant Itali etiamnum libenter in

esi ut Francesi, Portugalesi, Anglesi. At Wedrecii seu ut in Othlono l. I. c. 37. scribuntur Wedrevi sunt Wederavi, quorum Wederavia ut Maguntinis vicina, ita et notissima a fluvio scilicet Wedera, nomen accipiens. Quæ catholicam in ea fidem retineant monasteria, hodie adhuc aliqua sunt, sed virorum duo potissima: Elfestattense de quo in Godefridi Comitis vita et Arnesburgense, per quod fluit nominatus paulo ante fluvius Wedera. Lognai sunt in eadem Wederavia, fluvii, qui Lan seu Logana dicitur, adcolæ, ut Lichenses. Apud Zosimum *Logionos nationem Germanicam devicit Probus imperator*. Sudvodi Australes sunt, quasi Sudwohni, id est Australes habitatores. Quemadmodum apud Tacitum lib. de Germ. Ingevones putantur mediterranei ac interiores Germani, ut apud Bedam l. 3 hist. c. 21. Middelengi. Et nisi essent quæ dixi, viderentur hic significari populorum plagæ quatuor: Nistresi, occidentales: Westdrevi, Orientales: Nordai, Septentrionales: Sudvodi, Australes. Ex his nominibus conflati Nordmanni Northumbri et Venti hodie apud Belgas et Saxones, olim vero etiam apud Francos, prout scribit in Caroli Magni vita Eginhardus. Graffeldi demum in Othlono Grabfeldi et interdum Grapfeldi sicut et in Pithœanis Francorum annalibus anno 850. apud Baronium T. 9. In editione Francofurtensi vero Grabfelden et videntur fuisse, qui agros novos, excisis, quæ ibi stabant, sylvis foderent, hortos, prata, novaliaque facerent. Et in ditione Fuldensi ac Eisfeldia, quia *roderen* et *raderen* est stirpes exscindere ac radicitus evellere, *villæ* plures inveniuntur, qui in *rod* et *rad* desinant. Est et in Franconia Königshofen im Grabfeldt. Illud *vel omnibus* pro *et omnibus* dictum ep. LXXV." W. = p. 94, l. 33 "Phylacteria appellabant veteres Amuleta ad arcendos vel pellendos morbos, hæc ut diabolicas adinventiones semper proscripsit ecclesia. S. Augustin. serm. 215. de temp. *Per fontes et arbores, et diabolica phylacteria per characteres et aruspices et divinos . . sibi mala miseri homines*

conantur inferre. Serm. 163: *Auguria non observent, phylacteria et characteres diabolicos nec sibi nec suis aliquando suspendant*." W.

Ep. 45, p. 95, l. 27 pia educatione subveniatur W. in marg. =

" His litteris instructus Roma, anno fere ibi exacto discessit Bonifacius atque perveniens in urbem Ticinam apud Luitprandum Longobardorum regem aliquamdiu commorabatur. Inde terras Bajoariorum ab Otilone duce invitatus visitavit, ibique mansit diebus multis, verbum Dei prædicans, veræque fidei sacramenta illic renovans. Inter quæ etiam destructores quosdam ecclesiarum, populique seductores abigebat, quorum alii falso se episcopatus gradu prætulerunt, alii vero presbyteratus officio se deputarunt, alii etiam innumera perversitatis figmenta sequentes, magna ex parte populum seduxerunt. Provinciam dein Bagoariæ, Otilone duce consentiente in quatuor divisit parochias, tresque magnarum virtutum viros eis præfecit, quos ordinatione facta in episcopalem gradum sublimavit. Quorum primus nomine Joannes in oppido, quod dicitur Saltzpurg cathedram episcopalem suscepit. Secundus Erinbertus in Frisingensi ecclesia regimen pontificale subiit. Tertius Gowibolt in Ratisbonensi civitate, quæ metropolis Bagoariæ est, pontifex constituitur. Vivalus quoque a præsule apostolico jam ordinatus Pataviensi ecclesiæ prælatus est, sed ejus parochia, quæ quarta erat, a S. Bonifacio, sicut cæteræ, dividebatur.

Omnia hæc in Bavariæ terris gesta Bonifacius pontifici significat, qui omnia laudat et approbat." W.

Ep. 46, p. 98, l. 10 deseras—desistas = l. 28 XXIII " Baronius, qui imperium Leonis ab anno DCCXVI perperam deducit, loco: *anno vigesimo tertio*, reponit in margine *vigesimo quarto;* cum tamen certum sit, Leonem die XXV mensis Martii anni DCCXVII imperium suscepisse, idque ex hac clausula a Mariano Scoto ad annum DCCXLI memorata aliisque confirmetur." W.

Ep. 48. "Hanc Zachariæ epistolam Baronius revocat ad synodum I. Germanicam, licet Othlonus lib. II. Cap. VII. eam memoret post aliam epistolam an. DCCXLVIII. scriptam. Is enim epistolas a Bonifacio vel ad eumdem datas ordine chronologico non disposuit, et ipsemet Zacharias testatur, istam a se mitti, postquam in provincia eorum, quibus scribit, celebrata est synodus, in qua Bonifacii commonitionibus obediere, et a se sacerdotes expulerunt falsos, et schismaticos, et homicidas, et fornicarios, ubi de hac synodo Germanica eum verba facere ostendunt ejusdem concilii canones apud Baronium N. IX. Pagi ad an. DCCXLII. N. X. p. 252." W.

Ep. 49, p. 105, l. 2 Caragis. "Forte vox fuit *Pœnica*, cum ea in vulgari illo sermone semel ac iterum utatur S. Augustinus. Apud Græcos quidem káragos Helichio teste, sonus est magnus et stridulus, qualem edere solet serra. An forte Caragi sunt, qui *κάρον* id est gravem hominibus soporem et gravedinem incantationibus quibusdam inferunt? Caroticam enim habent vim herbæ, carminaque nonnulla. Caragus idem ac sortilegus, præstigiator, qui characteribus magicis utitur. Concil. Autisiod. c. 4: *non licet ad sortilegos vel ad auguria respicere vel ad caragios.* Canones veteris concilii Narbonensis an. DXCVIII. can. 14: *Si qui viri ac mulieres divinatores, quos dicunt esse charagios atque sorticularios etc.* Vita S. Eligii a S. Audoëno conscripta. lib. 2. c. 15: *Nullas Paganorum consuetudines observetis, non carajos, non divinos, non præcantatores . . consulere præsumatis.* Et mox *non quærantur præcantatores, non divini, non sortilegi, non caragi.*" W. l. 26 *Villosam*] "Villosa vocabantur tersoria, sive lintea villosa ad tergendos pedes vel manus: occurrit sæpius in epp. Bonif. Chronico Fontanellensi: Lintea ad manus tergendas villosa." W. Immo semel aut bis occurrit in epistolis Bonifacii; exempli gratia pag. 40, ubi vide quod adnotavi.

Ep. 50, p. 111, l. 28 Indictione XI. "Addit Baronius

ex Romana editione, imperii ejus anno secundo. Scilicet anno XXIV, quo cum patre imperare cœpit, secundo vero, quo solus. Baronius etiam monet, legendum, indictione X. quamquam et manuscr. codices scribunt, indictione XI. idemque legitur apud Sirmondum, cujus hæc dilectio: *imperante Domino piissimo Augusto Constantino a Deo coronato anno XXIV, imperii ejus anno II, indictione XI.* Certe synodus Liptinensis, quam Zachariæ Pontificis epistola hæc præcessit, habita est Kal. Martiis anno DCCXLIII, indictione XI. currente; hæc Mabillonius ad h. l. p. 59. Pagi vero fusius paullo, curatiusque ad an. DCCXLII. n. VI. et VII. p. 250 et seq. Hæ litteræ ante synodum Germanicam sine dubio datæ: cum ea nondum celebrata Bonifacius Zachariam consuluerit, hicque prædictæ synodi convocationem non solum permiserit, sed etiam præceperit; et tamen synodus illa incerto loco in Germania habita his verbis in omnibus editionibus inchoetur: *ego Carlomannus Dux et Princeps Francorum,* anno ab Incarnatione Domini DCCXLII, XI. videlicet Kalendas Maias. Quare errorem vel in numeros, in epistola expressos, vel in synodo memoratos irrepsisse necesse est. Cointius hoc anno n. II. existimat, mendum cubare in chronologicis synodi characteribus, corrigendamque esse notam vel anni vel diei, ut deleto anno DCCXLII. substituatur annus XLIII, aut expuncto XI. Kalend. Maii, reponatur dies, qui pascha præcesserit anni DCCXLIII, pertinueritque ad annum DCCXLII, initio anni a paschali solemnitate ducto. Indeque hanc synodum congregatam putat XI. Kal. April. anni Christi insequentis. Mitto aliorum opiniones, utpote non magis verisimiles. Certum enim existimo, synodum coactam die in eadem enuntiata, litterasque Zachariæ duobus circiter ante mensibus scriptas esse, ideoque errorem irrepsisse tam in annos Constantini, quam in indictionem ac mensem, quibus ea data dicuntur. Cum enim Artabasdus superiori anno post diem XXVII. mensis Junii Imperator salutatus sit,

si Zacharias anno sequenti litteras illas ad Bonifacium misisset, non annos Constantini, sed Artabasdi in iis apposuisset, ut postea in more habuit. Quare in subscriptione ejusdem Zachariæ expungendus annus II. imperii, in editionem Romanam et Labbeanam perperam intrusus, eaque sic restituenda est: *Data Kalend. Februar. imperante Domino piissimo Augusto Constantino a Deo coronato magno imperatore anno XXII, indictione X.* Duo autem certa videntur. Primum hoc sæculo annos incarnationis a die nativitatis Christi in Francia inchoatos fuisse. Secundum, hujus anni initio Artabasdum nondum Romæ agnitum fuisse imperatorem; alioquin ejus, non Constantini nomine laudata epistola subscripta fuisset." W.

Ep. 51, Hæc epistola in edit Serrariana 131 posita est: ejusdem tenoris est 133 quæ inscribitur "Dilectissimo nobis Burchardo sanctæ ecclesiæ Wirziburgonensis Zacharias Papa. Domino cooperante &c.

Ad eandem epistolam notat Serrarius: "Si epistolarum bonus ex tempore ordo institueretur, huic CXXXI. anteponeretur CXXXII. et CXLII. Porro in hujus CXXXI. titulo notandum primo pro *dilectissimis nobis* legendum, *dilectissimo nobis*, ut est in Concil. tom. II. et Bar. ortus autem ex eo videtur error, quod hæc epistola tribus, quorum in ea mentio fit episcopis, communis fuerit. Sed an ita communis, ut unum tantummodo ejus exemplum Roma missum sit, an tria tribus, seu singula singulis? Illud videtur putare Baronius an. 742. et ei pluralis hæc favet inscriptio. Sed tum non unius tantum loci episcopus nominandus foret, verum et alii duo. Deinde ep. CXXXIII. eadem epistola est, sed mutato episcopi nomine, ita ut appareat, eodem modo tertium etiam exemplum episcopo inscriptum fuisse tertio. Secundo pro Wittanæ in Bar. et tom. II. Concil. legitur Wittæ: estque ille, qui alias dicitur Albuinus, Albinus et Alboinus. Tertio istud Barbaranæ nomen est illius ecclesiæ, cui præfuit, Witta seu Albi-

nus. Nam si secundum veterem orthographiam, *b* in *u* mutetur, habebimus vel Varvar vel Varbar, quæ hodie Varburg olim Buriburg aut Buraburg ep. CXXXII. Ideoque et in alio codice scribitur ecclesiæ Birburgensis." W.

Ep. 53, p. 115, l. 10 eo et a—om. P. =

Ep. 54, Hujus epistolæ duæ editiones videntur esse: sed etsi verba multum differunt, sensus idem est. Omnia inter *id est ut* [p. 115, l. 28.] et *horum* [p. 116, l. 1.] item omnia inter possit [p. 116, l. 30.] et officium [l. 35.] om. W. in textu: sed habet in margine. = p. 117, l. 28 Indictione X. " Harum litterarum subscriptio, quæ deest apud Serarium magnam patitur difficultatem et variis modis apud alios auctores effertur. Apud Baronium num. VII. his verbis exprimitur: *Data decimo Kalendas Julii imperante Domino Artabasdo etc.* Ubi Baronius in margine reponit, decima, et in *additionibus ad Surium in vita Bonifacii ad diem V. Jun.* utraque legitur. Apud Antonium de Aquino T. II. Episcop. Decret. habetur: *Dat. X. Kalend. Jul. imp. Dom. Arthavasdo a Deo coronato magno Imp. an. III. pat. ejus an. III. sed et Nicephoro magno imp. anno III. Indictione X.* denique Sirmondus hanc subscriptionem sic exhibet: *Data X. Kal. Julias, imperante Domno Artavasdo, a Deo coronato magno Imperatore anno III. post consulatum ejus anno III. sed et Nicephoro magno Imperatore anno III. indictione XII.* quæ a Kalend. Septembr. hujus Christi anni (DCCXLIII.) initium sumit. De die conveniunt omnes, qui tamen mendose descriptus est, ut mox demonstrabimus; conveniunt et de anno tertio Artabasdi et Nicephori Augustorum: sed cum uterque mense Novembri currentis Christi anni solio exturbatus fuerit, et Nicephorus circa Kalend. Maias hujus Christi anni a patre coronatus sit, non dubium, quin loco, *sed et Nicephoro magno imperatore anno III.* legendum sit, *sed et Nicephoro magno imperatore anno I.* Annus tertius post consulatum Artabasdi recte cum anno tertio ejus im-

perii, quem certum est, eum attigisse, copulatur, recteque etiam in editione Sirmondi legitur *indictio XII.* loco indictionis X. aut XI. et loco *indictionis XIII.* quam posuit. Cointius anno DCCXLV. num. XLVIII. Subscriptio itaque hujus epistolæ pontificiæ, quæ ordine est IV. inter epistolas Zachariæ, sic restituenda, ut ex mox dicendis constabit: *Data X. Kalend. Octobr. imperante Domino Artabasdo a Deo coronato magno imperatore, anno III. P. C. anno III, sed et Nicephoro magno imperatore anno I. indictione XII.* Pagi ad an. DCCXLIII. n. II. qui n. III. ita pergit: *Zacharias Papa, postquam scripsit præcedentes litteras, alias a Bonifacio accepit, quæ ad nos non pervenere, sed quarum mentionem facit Zacharias, et quibus respondet epistola V.* recitata hoc anno a Baronio (V. Othlonus lib. II. cap. XII.) Cum itaque epistola Bonifacii ad Zachariam, qua tria pallia ab eo postulavit, data sit mense Augusto, teste ipsomet Zacharia, epistola ejusdem Pontificis, numero superiori explicata, nonnisi per librariorum errorem dicitur *data X. Kal. Jul.* seu *die XXII. mensis Jun.* Cum enim epistola Bonifacii mense Augusto exarata fuerit, et ad eam respondeat Zacharias, mittatque tria pallia ab eo petita, responsum post mensem Augustum datum fuisse, necesse est: alioquin illud trium palliorum petitionem non subsecutum esset, sed præcessisset, cum tamen Zacharias contrarium scribat, eaque pallia a se postulata diserte asserat; tandem concludit n. IV. *cæterum utramque Zachariæ epistolam, tam ordine IV. quam ordine V. currente indictione XII. currenteque anno (DCCXLIII.) post celebrationem concilii Liptinensis Kalend. Mart. habiti, scriptam esse ostendunt laudata Zachariæ verba: Concilium, adjuvante Deo, et Carolomanno præbente consensum, factum est.* Hæc Pagi p. 256. qui etiam num. V. p. 257. fundamenta Sirmondi atque Cointii. rationibus adductis, evertit." W.

"Optime, ut notat Eccardus l. c. p. 448. S. Bonifacius egerat, cum tres constituisset in Gallia archiepiscopos;

sed ea temporum infelicitas erat, ut quicquid boni conclusum esset, difficulter executioni mandaretur. Carolus enim dux bellis continuis adactus, ecclesiarum reditus ac administrationem laicis aut clericis nulla professionis suæ exteriori nota insignitis concesserat. Hi præpotentes erant et Pippino negotium facessere poterant, jam forte de titulo regis assumendo cogitanti. Unde statim post synodum Liptinensem Bonifacius vidit, se ex tribus ordinatis vix uni locum invenire posse; scripsit itaque ad Zachariam PP. alias litteras, quibus unicum tantum mitti rogavit pallium. Confessus etiam est, non sibi gratum esse, quod audiat, pro concessione palliorum pecuniam sumi. Conquestus deinde est de falso sacerdote, qui in Bajoaria se pro episcopo gereret, tamquam a Zacharia Romæ ordinatus. Mox sequentes papa dedit responsorias." W.

Ep. 55, p. 118, l. 10 Abel—"Molanus in Indiculo Sanctorum Belgii p. 7. hunc ait ex primis Lobiensis ecclesiæ (de qua ep. LXXVIII.) abbatibus ordinatum fuisse episcopum pro ordinatione et plantatione ecclesiarum Dei et vocari archiepiscopum Rhemensem (ut sane hic vocatur) non quod Rhemensem ecclesiam gubernarit, sed quia in ea metropoli archiepiscopus fuerit titularis ad infidelium conversionem, et hinc paulo infra, pro solo Grimone petitum a S. Bonifacio pallium: Fuit vero Abel, anno MCCCCIX. cum aliis sanctorum corporibus Binchium, quod est Hannoniæ oppidum, translatus. Vide etiam Arnoldum Wion lib. 3. f. 263." W. l. 12 Sennis "Senonensem esse urbem suspicantur, sicuti Rodoniam et Remoram quæ in Othlono scribebantur l. 2, c. 12. Mag. l. 3, p. 411, esse Rothmagum et Remos." W.

An. 743 "Ex Othlono l. 1, c. 37 intelligimus, Saxones nunc Thuringiam vastasse; Thuringos Carolomanni auxilium implorasse et hunc mox ipsis cum exercitu adfuisse, quem nimirum ex Bajoaria per Franconiam et Hassos Saxoniæ admovit. Geroldus episcopus Magun-

tinus ex jussu principis huic expeditioni interfuit. Cum congressio, verba Othloni sunt, facta fuisset bellantium et invicem semet ferientium, Geroldus episcopus interfectus ibi inter alios occubuit. Deinde filius ejus Gewilieb adhuc laicus in palatio constitutus, pro sedando patris dolore clericatus officio promovebatur et ad regendam ecclesiam Maguntinam post obitum patris subrogabatur." W.

Ep. 56, p. 119, l. 31 Virgilius natione Scotus sive Hibernus erat; Alcuinus de eo epig. 231.

Protulit in lucem, quem mater Hibernia primum,
Instituit, docuit, nutrivit, fovit, amavit.
Sed peregrina petens Christi jam propter amorem,
Delicias mundi et patriam contemsit amatam.
Per mare, per terras, partes pervenit in istas,
Multiplicare studens tota virtute talentum
Doctrinæ populis et spargere semina vitæ.

Factus deinde est abbas monasterii S. Petri Saltzburgi."—p. 120, l. 24 indictione quarta decima. "Ita etiam Browerus. Male, inquit Mabillonius in not. p. 60. et pro indictione XIV. habet indictione XII. Pagi vero ad an. DCCXLIV. n. II. p. 261. ait: *in nonnullis exemplaribus hi characteres chronologici desunt.* Sed error tantum cubat in anno XXVI. legendum enim anno XXV. et Indictio XII. retinenda." W.

A.D. 744 "Ad hunc annum referuntur Fuldensis cœnobii initia. Bonifacius Saxonum veritus viciniam, jussit Sturmium Hersfeldensem deserere locum atque remotiorem et inferiorem in solitudine requirere habitationem. Sturmius cognitis his in eremum reversus ascensa navi cum sociis duobus per alveum Fuldæ fluminis pergere cœpit. Prima hæc indago male successit, neque enim invenerunt locum, ubi secundum præceptum B. Bonifacii possent jugiter Domino servire. Id cum Bonifacius ipse a Sturmio Frideslariam evocato comperisset, monuit, ut ne inquirere desineret, tandem reperiundum esse locum cœnobio condendo opportunum.

Erat quippe, inquit Eigil in vita S. Sturmii, pontifex sanctus nimium animo intentus, quod postea claruit, monachicam in solitudine instituere conversationem. Sternit itaque asinum suum Sturmius, sumtoque viatico solus profectus in Buchonicam sylvam altius penetrat; venit subinde ad viam, quæ a Thuringorum provincia mercandi gratia pergentes Maguntiacum ducebat. Hic offendit Slavorum multitudinem lavantium in amne Fulda. Quarto die attigit locum, ubi Gysilaha Fuldæ miscetur et paulisper progressus ad semitam Ortes veca, hoc est, Ortis via delatus est. Hic pernoctare animus erat, sed incidit forte fortuna in hominem, qui ex pago Wetereiba veniens, domini sui Ortis equum manu ducebat et sylvæ exactam cognitionem habebat; ab hoc nomina locorum, torrentium cursum, fontium conditionem accepit. Eihlohao, hoc est, quercetum appellabatur locus, ubi ambo noctem transegerant. Mane facto Sturmius perrexit ad torrentem Grezzibach et paulisper regressus invenit tandem locum monasterio condendo opportunum. Mox ad Bonifacium in Seleheim morantem profectus, locum a se repertum, ei narrando adprobavit. Non levi perfusus gaudio S. Archiepiscopus eremitam suum, sic Sturmium vocitabat, sanctis sermonibus instruxit et sacris scripturæ sententiis ad monasticæ vitæ amorem incitavit. Bonifacii hoc erat consilium, ut cœnobii condendi et fundi proprietatem haberet, quo illud a regum et ducum vexationibus, quæ Caroli Martelli exemplo invalescere incipiebant, tutum et securum esset. Fundus maximam partem Carolomanni majoris domus erat proprius; ad hunc itaque profectus, non modo locum dono obtinuit, sed et istud, ut missis nuntiis omnes viros nobiles, qui in pago Grapfelt morabantur, congregaret, eosque rogaret, ut quicumque in loco illo aliquid proprium videretur habere, istud Bonifacio tradere et donare ne gravaretur. Sequuti sunt ducis exemplum subditi, proceres et nobiles, sancto archiepiscopo, quidquid petebat, tradentes. Fundi, his dona-

tionibus Bonifacio adquisiti, undique in circuitu, ab oriente scilicet et occidente, a septentrione et meridie marcha, id est, limes, per quatuor millia passuum tendebatur. Ita Eigil. l. c. confer. ep. CXLI. Annales Fuldenses, Hermannus Contractus, Marianus Scotus, Lambertus Schaffnaburgensis.

Locus ipse monasterii, S. Bonifacio in sua ad Zachariam epistola, teste, ab eodem S. Salvatori dedicatus est. Oratorium nempe, quod cum monasterio nullatenus confundendum, nam hoc necdum fuit absolutum, cum Bonifacius an. DCCLIV. in Frisiam properaret, qui proinde illius ad fastigium perducendi curam Lullo successori legitimo in juribus monasterii Fuldensis proprietariis commendavit. Audiendus autem est Bonifacius ipse Lullum postremis verbis alloquens apud Willibaldum: *Sed tu,* inquit, *Fili mi Charissime, structuram in Thuringia a me cœptam ecclesiarum ad perfectionis terminum deduc; Tu populum ab erroris invio instantissime revoca, Tuque ædificationem Basilicæ jam inchoatæ ad Fuldam comple.* Monasterium ipsum, quod recte advertit Browerus lib. I. c. 5. Bonifacio vivente, speciem consummati operis non accepit; fuit solum ad culturam purgandum, nemus succidendum, invitæ atque hactenus otiosæ telluri, unde vita toleraretur, herbæ et radices extorquendæ. Pro amplis ædibus fuerunt per multos annos humilia tuguriola, victus ærumnosus et reliqua, quæ cœnobitis ad votivæ paupertatis experimentum sufficientia ambitionis in illis et periculosæ libertatis desideria exstinguerent. S. Bonifacio crudeli martyrio e vivis sublato, Lullus, qui in ejus jura ex asse succedebat, novelli monasterii curam in se suscepit. Præter alia ædificia fundatæ tum ibi ecclesiæ structuram ad perfectionis terminum deduxit. Utque temporalis hæc jurisdictio ad suos in sede Maguntina successores transiret, petiit eam sibi a Zacharia papa confirmari, quod et fecit, illud monasterium ejus nomini muniens.

Carolomannus et Pippinus majores domus hoc anno ivere contra Saxones, qui denuo rebellarunt. Othlonus lib. I. c. 37. testatur, fuisse tunc in exercitu Carolomanni Gewiliebum episcopum Maguntinum. *Consistentibus autem*, ait, *utriusque populi exercitibus cis citraque ripam fluminis Wisaraha, præcepit Gewilieb puerum suum inter hostes pergere, illicque nomen ejus, qui patrem suum anno præterito occiderat, diligenter inquirere. Cumque puero jussa complenti responderetur a quodam, proxime illum adesse, quem quæreret: venire rogate, inquit, eum huc quantocius, quia secum sermocinari senior, hoc est, dominus appetit meus. Quo veniente et utrimque alterius adventu denuntiato, mox præparatis equis ab utroque itur, et in medio amne occurrentibus atque colloquentibus ait Gewilieb episcopus: Accipe jam ferrum, quo patrem vindico carum. Hæc igitur dicens, gladio mox perfodit illum; qui statim corruens ex equo, in flumine exhalavit spiritum. Cumque sui talia agnoscerent, ab omnibus clamabatur, utrimque consertis cuneis summopere dimicabatur: superatisque Saxonibus Karlomannus cum suis ad propria remeavit, nemine id quod factum est a Gewiliebo in homicidii crimen imputante. Unde et reversus solitos episcopales sibi vindicavit usus.* W.

Ep. 57 "Literæ primæ Gregorii II. P. P. datæ Bonifacio cum facultate prædicandi evangelii gentibus, datæ sunt idibus Maii: Leonis Augusti anno III. imperii, indictione II. adeoque anno DCCXIX. sed ab anno DCCXVII. Romam profectus dedicaverat se apostolico ministerio; ab anno autem DCCXVII. ad DCCXLV. sunt prope anni XXX. Vide epistolam CXVIII. inter editas a Serario." W.

Ep. 58 Gemmulus] "Hoc in Baroniano nomen deest tam in hac quam sequente epistola: et hanc quidem collocat anno DCCXLV. sequentem vero anno DCCXLII. in utraque Cozumbri mentio est, sed aliqua in scriptione varietas est. Hic enim Corzumber, in sequenti Coczumber, apud Baronium in utraque Cotzumber. Quid

vero proprie sit, nondum, plures licet interrogarim, comperi. Adparet hinc tamen pretiosum suffimenti genus fuisse, quod ut sequenti ait epistola sanctus, *miri odoris ac fragrantiæ esset*, quod in templo, dum sacrosancta *missarum solemnia* fierent, aliæque *matutinæ* ac *vespertinæ* funderentur *preces*, incendi ad Dei honorem, piamque sacrorum magnificentiam solebat et hac in epist. CXLVIII. distinguitur a cinnamomo et costo. An styrax est? Nam et cum duobus illis jungebatur hic sup. ep. CXLVII. An quasi Cocha Zumbri est? Nam Arabibus medicis Cocha suffimentum est et Zumbri cortex odoratus, de quo Isaac Abenamaran: ab illo autem suffimento sunt apud pharmacopœos catapotia seu *pilulæ cochiæ*, quæ fumo quasi suo catarrhos dissipant." W. = p. 124, l. 1 de vestra = l. 26 donum—dictum =

Ep. 59.—Hanc epist., [edit. Wurdt. LXIX.] "sequebantur in Ingolstadiensi codice S. Bonifacii ad Stephanum papam epistolæ: sed ante jam e Cæsareo codice positæ sunt, sicuti et aliæ plures. Adjungo adhuc aliquas e Tomo IX Annalium Baronii, qui eas e S. Mariæ et Antonii Augustini bibliothecis exscripsit." W.

Ep. 60, p. 126, l. 35 deportes—deportet = p. 127, l. 8 facinoribus est—sæpius est = p. 130, l. 33 "Cointius an. DCCXLVI. n. XXXV. dicit, delendum esse annum quintum, imperii scilicet Constantini post mortem patris regnantis, et indictionem XIV. verum, cum indictio XIV. in omnibus exemplaribus reperiatur, et in annum V. imperii Constantini conveniat, nullus dubito quin annus ille XXVII. corruptus sit, et legendum an. XXVI. Pagi ad an. DCCXLV. n. II. p. 265." W.

Ep. 61, p. 131, l. 33 designetur [*err. typ.*] dedignetur, quod habet cod. Paris. = p. 132, l. 7 *Sabanum*] "Genus vestis ac lintei esse, intelligi datur ex hac Uticensis Victoris lib. 3. de persec. Vandalica narratione: Muritta diaconus catholicus cum ab Elpidoforo ariano apostata, fidei causa, torquendus esset, *priusquam* ait

Victor, *exueretur, clam, furto, nescientibus cunctis, illa quibus Elpidoforum suscipiens de fonte dudum texerat, sabana bajulabat. Quibus ventilatis, simulque in ostensione cunctorum extentis, in his verbis totam ad fletum et lacrymas commovisse dicitur civitatem: hæc sunt linteamina, Elpidofore, minister erroris, quæ te accusabunt, dum majestas venerit judicantis,* et eadem iterum revertitur vox infra ep. CXLV. ordin. Serar. Vide. c. post baptismum de consecr. dist. 4 S. Greg. l. 7. epist. V. Sabanum, mappa vel *facitergium,* Ugotioni et Joanni de Janua. Glossæ antiquæ: *Manutergium, ad tergendas manus vocatum, Sabanus autem græcum* est. Glossæ ad lib. 1. Alexandri Iatrosophistæ de *passionib. Sabanum pannus subtilis.* Alibi: *Sabanum, pannus factus de cotone.* Math. Silvaticus: *Sabanon gr. Sabanum indumentum est, pannus asper abstersorius, scilicet, quo homines utuntur in balneis, vel etiam quodlibet linteum ad hoc deputatum.*" W; = p. 137, l. 29 Ceolredi] "In Beda lib. 5. histor. 14. Coënredus et in Epit. Ceolredus. Sed illo l. 5. cap. 20. duo Coënredi et ambo Merciorum reges. Prior *Nobilius,* inquit Beda, *regni sceptra reliquit et Romæ factus monachus.* Posterior filius Edilredi regis, qui rex Edilredus postea monachus et abbas. l. 5, c. 20, de Cedredo posteriore sermo hic, de cujus damnatione epist. XXI. et LXXI. ei successit Edilwaldus ad quem jam sermo. Beda Epit. anno DCCXL. qui Edilbaldus tandem anno DCCLVII. (triennio scilicet post S. Bonifacii martyrium) *a suis tutoribus,* inquit Beda, *noctu morte fraudulenta miserabiliter peremptus occubuit: Beonredus regnare cœpit.*" W; = l. 30 Osredi] "*Rex Nordanhumbrorum, puer octo circiter annorum, regnavit annis* 11, lib. 5, c. 19. Beda et in Epit. anno DCCXVI. *Osredus rex Nordanhumbrorum interfectus est, et rex Merciorum Ceolredus defunctus est,* et c. 23 post hunc occisum *dicitur fuisse rex Nordanhumbrorum Coënredus, cui successit Osricus,* c. 24 et huic Ceolwulfus frater Coënredi, qui antea regnarat ib. huic Eadbertus in Epit.

anno DCCXXXVII. et ideo hunc *Osredum juvenilem et luxuriosum vitam perdidisse* ait S. Bonifacius. Nota hic tristes regum Dei leges contemnentium, sacra violantium, nimiumque juvenantium exitus." W; = p. 138, l. 15 "Post hoc verbum *perdidit,* hæc leguntur apud Baronium tom. IX. p. 175: *Carolus quoque princeps Francorum multorum monasteriorum eversor et ecclesiasticarum pecuniarum in usus proprios commutator longa torsione et verenda morte consumtus est.* Dein pergitur: *Quapropter fili carissime" etc.* W.

Ep. 64, p. 147, l. 24 Egregius W = p. 148, l. 11 animarum = p. 149, l. 4 "Subscriptio hæc etiam exstat in editione Anton. de Aquino tomo II. sed in editione Surii, in actis S. Bonifacii ad diem V. Jun. epistola hæc reperitur sine anno et indictione. Denique Mabillonius in not. ad vitam S. Bonifacii ab Othlono scriptam p. 70 eam epistolam Zachariæ repræsentat sine illa subscriptione, aitque, *deesse in codicibus Mss. quos ipse legerat.* Baronius existimat, errorem irrepsisse in annum imperii post patris mortem administrati, et loco, imperii ejus anno sexto, legendum esse, *imperii ejus anno octavo.* Sed cum fateatur Constantinum vivente patre creatum esse imperatorem, ipso die paschatis, anno Christi DCCXX. solumque post patris mortem imperio potitum mense Junio an. Chr. DCCXLI. hæc emendatio stare non potest. Cointius an. DCCXLVIII. n. I. ubi hanc epistolam recitat, arbitratur, errorem esse in posteriori epocha Constantini, et in indictione, ac duos illos characteres, annum scilicet VI. secundæ epochæ Constantinianæ, et indictionem XV. corrigit, ac loco anni VI. *septimum,* et Indictionis XV. loco *primam* reponit. Pagi non dubitat, quin in solam priorem Constantini epocham error irrepserit, et loco, anno XXVIII. legendum sit, an. XXVII. cum sic omnes illi temporum characteres recte inter se cohæreant, liqueatque, epistolam hanc datam esse an. XLVII. Non. Januar. indictione XVII. Non. Januar. indictione

XV. anno XXVII. prioris epochæ Constantini, et VI. posterioris. Ratio cur hæc Zachariæ ad Bonifacium epistola pertineat ad an. XLVII. et cur tantum annus prioris epochæ Constantini unitate minuendus sit, ex eo petitur, quod Marianus Scotus in chron. ad an. DCCXLIII. referens aliquot subscriptiones epistolarum Bonifacianarum a se sine dubio lectarum, scribat: alia epistola Zachariæ papæ ad Bonifacium, data nonis Januar. anno imperii Constantini VI. indictione XV. ubi tantum omittit annum prioris epochæ Constantini mendose descriptum. Denique certum est, Zachariæ epistolam post annum DCCXLIV. scriptam esse. Is enim, ut videre est apud Baronium n. XX. loquitur de Aldeberto, de Godolsatio, et de Clemente, ut de contumacibus, jam exauctoratis, quorum causa denuo subtili indagatione cribranda est. *Dum fuerit*, inquit Zacharias, *aggregatum concilium — ad medium deducantur — cribretur causa.* Synodus autem Romana, in qua Zacharias Aldebertum et Clementem damnavit, habita est sequenti anno Christi DCCXLV, tumque uterque sub custodia detinebatur, ut constat ex sermonibus a Deneardo presbytero habitis in primo ejusdem synodi secretario, ut videre est apud Baronium an. DCCXLV. n. XXIII. Quare cum Aldebertus et Clemens in illa synodo Romana an. DCCXLV. habita damnati fuerint, epistola hæc nonnisi post illum annum data, post eorum scilicet contumaciam, et novas, quas concitabant, turbas; neque enim Zacharias epistolam laudatam ad Bonifacium nonis Januar. datam misit, nisi ut eos tumultus compesceret, et illorum hæreticorum causam si opus esset, rursus ventilaret, vel ut ipse loquitur, cribraret. Pagi l. d. ad an. DCCXLIV. n. 4. et 5, p. 262." W.

Ep. 65. Hujus epistolæ in editione Würdtwein., ubi LXXVta occurrit, inscriptio est: "Capitula Zachariæ Papæ ad Pipinum in sacerdotali collegio a S. Bonifacio lectione pandenda forte in Concilio Vernensi prælecta.

Zacharias Papa respondet de diversis capitulis per

Ardobanium missis, anno Christi DCCXLVII, Zachariæ VI, Childerici III regis V." Tum sequuntur Capitt. I. *De honore* &c. = p. 153, l. 1 *De presbyteris agrorum*—De chorepiscopis = p. 156, l. 35 nec presbyter constituatur cardinalis—" Presbyteri cardinales, dicti parochiales, curiones, sacerdotes proprii, presbyter in cardine constitutus, apud Hadrianum I. PP. in canon. c. 68. Paschalis II. PP. in Ep. X. ad episc. Compostellanum: cardinales in ecclesia tua presbyteros seu diaconos tales constitue, qui digne valeant commissa sibi ecclesiastici regiminis onera sustinere." W; = p. 157, l. 16 memoratos—" commoratos forte." W.

Ep. 66 " Joannes Philippus Vorburgius Historiarum Tomo IX. pag. 425. et Cointius ad annum DCCXLVII. Chartulam hanc e Browero quoque exhibent. Eamdem Romæ S. Rotæ tribunali exhibuerunt sub finem superioris sæculi Fuldenses, sed paulo alia facie. Variantes lectiones ex multis paucas seligam. Ubi in clausula apud Browerum legitur: Anno Dominicæ incarnationis, Fuldenses legunt: *anno divinæ incarnationis*. Hi: mense Martii XII. die; ille mense Martio XXII. die repræsentat. Tres ultimos testes Browerus præfectos, Fuldenses presbyteros nuncupant. Browerus: Signum Bonifacii archiepiscopi, qui hanc cartam pro notitia omnium conscribi jussit. Iidem Fuldenses: qui hanc cartam notitiæ omnium conscribi jussit. Iidem Fuldenses, ubi Browerus traditione et vestitione legit, legunt *traditione et retentione*. In nominibus propriis porro diversitates innumeræ, post has hujus chartæ ex archivo Fuldensi editiones, tertia nuper prodiit, in qua pars clausulæ, quæ apud Browerum et Fuldenses postrema est, ita invertitur, ut prima fiat, et prima evadat postrema, ubi item loco: *primum* a Megenhelmo, editum videas a Megenhelmo. Ad hæc novella hæc editio omittit Broweriana et Fuldensia hæc verba: a *Pippino cum his terminis circumscriptis Domino et Salvatori nostro et a prædicto*. Ne mutationum aliarum menti-

onem faciam. Neque paucula hæc monere non debuimus, cum laudata chartula inter Fuldenses agmen ducat. Nolo tamen quisquam suspicetur, me illam hoc facto in suspicionem falsi vocare velle. Etsi enim cum in initio tum in fine aliqua occurrunt, quæ emunctæ naris criticis non omnibus satisfactura videantur; attamen ad terminum monasterii Fuldensis quod attinet, credo, illum recte habere; cum is ultra quatuor passuum millia, quæ huic loco assignata esse, ex historicis discimus, non comprehendat. Ad testes vero, et ii recte habere videntur; quis enim potiori jure subscripsisset, quam fundator Bonifacius episcopus Burchardus, ex parte diœcesanus Sturmius primus loci rector futurus, et priorum clerici et presbyteri? Annus forte alicui scrupulum moveat: insolitum enim videtur, Bonifacium anno DCCXLVII. primum sollicitum fuisse de terminis Fuldensis loci in chartam referendis, cum eos modo ante triennium describi curasset. Sed arbitramur, S. Archiepiscopum cum rescivisset Carolomannum, a quo fundum acceperat, regimine abdicaturum esse, statim cogitasse de ejusdem loci confirmatione a Pippino impetranda. Eam vero, ut certius obtineret, optimum erat consilium, ut testes, qui descriptioni finium adfuerant ante biennium, convocaret eosque, ut chartæ Pippino exhibendæ, subscriberent, rogaret. Hæc pro chartæ ipsius corpore vindicando, initium enim et clausulam ejus nemini præstamus. Sed neque alicui præstare velim, testes hos, quos Bonifacius annis DCCXLIV. et DCCXLVII. ex facili potuit Fuldæ congregare, tam facile potuisse a Pippino rege Attiniaci in Campania anno DCCLV. congregari." W.

Ep. 67, p. 163, l. 9 "Non videtur Carolomannus regnum suum nude Pippino resignasse, sed eum tantum filii tutorem, usque dum ad justam ætatem venisset, constituisse. Id prodit hæc epistola ad Andhunum abbatem in Frisiæ provincia, in ea enim dicitur: *Indica mihi aliquid de episcopo nostro, an ad synodum ducis*

occidentalium provinciarum perrexisset, an ad filium Carolomanni. Episcopus de quo quærit est Bonifacius, et filius Carolomanni, Drogo, quem, ut educaretur, in Austrasia Pippinus reliquit. Videtur ergo epistola hæc scripta hoc ipso tempore, quo nondum omnibus innotuisset, Pippinum universum Franciæ regnum sibi adpropriasse. Nam postea id notissimum fuit. Eccardus l. c. p. 478." W.

Ep. 69 "De personis, ad quas præsens data est epistola, notamus e Pagi critica ad an. DCCXIX. n. V. sq. Data est anno septingentesimo quadragesimo septimo, paulo post mortem sancti Wigberti Fritislariensis abbatis, qui eo Christi anno ad Deum migravit. In ea Bonifacius monachos obsecratur, ut eo majore cura monasterialis normam vitæ custodire studeant, quo pater eorum Wigbertus defunctus esset: Wigbertus presbyter et Megingordus diaconus regulam eis insinuent et magistri sint infantium, Stirme in coquina sit etc. Addit Bonifacius: Tatuwinum abbatem interrogate et quodcunque Vobis insinuet, hoc facite, et unusquisque studeat, secundum vires suas et proprios mores in castitate conservare etc. usque ad præsentiam reversionis nostræ in Dei voluntate. In monasterio itaque Fritislariensi in Hassia inferiore sito, sicuti erant eodem tempore duo Wigberti, alter abbas, alter monachus ejusdem cœnobii, ita et duo Tatuwini, quorum alter successit sancto Wigberto in regimine monasterii Fritislariensis, ut recte ex hac epistola observarunt Magdeburgenses *in centuria* VIII. p. 834. Stirme monachus diversus fuit a sancto Sturmio abbate Fuldensi primo, qui, quo tempore hæc epistola data, monasterium illud administrabat; ideoque Browerus in antiquit. Fuldens. aliique, qui utrumque confudere, valde hallucinati sunt. Denique Megingordus diaconus seu, ut alibi adpellatur, Megingus seu Megingozus magnus amicus sancti Bonifacii fuit, ut dicitur in vita sancti Wigberti c. 5. et postea ad episcopatum Wirceburgensem seu ut nunc loquimur,

Herbipolitanum evectus fuit. Plures autem hoc tempore floruere Wigberti, quorum unus pro altero non raro a viris eruditis sumtus fuit; juvat hinc celebriores exhibere, ut confusio vitetur et varii errores facilius emendari possint. Prior est Wigbertus, de quo loquitur Beda lib. V. c. 10. sq. quem adserit duobus annis continuis evangelium in Frisia prædicasse, qui cum apud barbaros auditores non inveniret, in Angliam rediit. Secundus Wigbertus abbas Nutscellensis in Anglia et sancti Bonifacii præceptor, ut ipsemet eum vocat in epistola III. ad Danielem Episcopum Ventanum; hicque Wigbertus anno DCCXVIII. vita functus est, ut tam ex Willibaldo, quam ex Othlono in vita S. Bonifacii liquet. Cointius anno DCCXXXIII. num. XVIII. sq. ubi laudatam nostram Bonifacii epistolam num. XVII. refert, contendit, eam a Bonifacio post sui magistri mortem missam esse in Angliam et in ea Bonifacium, cum diuturnam in Germania moram nondum fecisset, eamdem scripsisse, dum de reversione in patriam adhuc cogitaret. Verum Bonifacium, postquam in Galliam vel in Germaniam iterum venit, in Angliam redire decrevisse, nullo verbo, nec Willibaldus nec Othlonus in ejus vita, nec ipsemet in aliqua suarum epistolarum indicat. Quam ob rem ea epistola ex aliquo monasterio Germaniæ Fritislariensi vicino data, ex quo Fritislariam reversurus erat, interimque monachis monasterii officia distribuebat. Sed Willibaldus in vita S. Bonifacii c. 5. et Othlonus lib. 1. c. 7. litem plane dirimunt; cum scribunt, *Wigberto Nutscellensi abbate demortuo voluisse monachos Bonifacium sibi præficere, sed eos id ab eo obtinere non potuisse, ac postquam cum fratribus aliquod tempus commoratus esset, sese mari commisisse.* Imo Willibaldus testatur, *eum ex Anglia non solvisse, nisi postquam hyemale jam tempus præterivit.* Confer. ea quæ supra leguntur ante epistolam I—XXXIII. Tertius Wigbertus sanctitate clarus abbas Fritislariensis, cujus occasione de aliis Wigbertis nunc agitur. Quartus

Wigbertus monachus Fritislariensis, fuit magister sancti Sturmii primi Fuldensis abbatis, ut in hujus sancti vita legitur. Quintus Wigbertus monachus Glentingaburgensis seu Glastoniensis monasterii, quod positum erat in pago Somersetensi, cujus est epistola LIII. inter Bonifacianas inscripta: *Patribus ac fratribus in monasterio Glestingaburg constitutis;* in qua Wigbertus presbyter ait: *Vos volo scire charissimi, quod archiepiscopus noster Bonifacius, cum adventum nostrum audisset, per semet ipsum dignatus est longa via in obviam nobis venire, ac suscipere valde benigne.* Hunc Wigbertum omnes hactenus cum sancto Wigberto Fritislariensi abbate male confuderunt, indeque quia Lupus Abbas Ferrariensis in vita sancti Wigberti scribit, *Sanctum Wigbertum, postquam Moguntinensem episcopatum suscepit Bonifacius, ab eo renuntiatum fuisse abbatem Fritislariensem,* deduxere sanctum Wigbertum ante annum DCCXLV. abbatem dictum non esse; cum tamen Lupus diserte adserat, Wigbertum in Germaniam venisse, antequam Bonifacius præsulatum iniisset, ideoque Wigbertum istum alium esse a sancto Wigberto Fritislariensi abbate; qua de re Pagius plura refert ad an. DCCXLVII. n. 9. et 10. etc. Sextus Wigbertus abbas incerti loci non procul a diœcesi Maguntina positi, ut patet ex epist. LXXXIII inter Bonifacianas, cujus titulus est: *Sanctissimo et a Deo semper conservato Domino Lullo episcopo Wigbertus servus servorum Dei, quanquam indignus abbas vester in omnibus etc.* in qua eum rogat, ut monasterium, cui præest, invisere velit. Septimus Wigbertus parochus seu curio in diœcesi Maguntina, cujus sunt epistolæ CII. et CX. inter Bonifacianas ad Lullum episcopum Maguntinum, quas explicat Cointius an. DCCLIV. num. 105. sq. ubi magno errore sanctum Wigbertum cum hoc septimo Wigberto abbate confundit, illiusque mortem in eum Christi annum differt. Vid. Pagius loco citato. Citatæ superius epistolæ reperientur in ordine Serariano." W.

p. 170, l. 35 ipsa—ipse W. =

p. 173, l. 13 de—om. A. =

p. 174, l. 1 scriptura .... continebat—Scripta .... continebant W. =

Ep. 72. p. 175. In Cod. Mog. inscriptio: Z. P. B. ep. sa. ec. Mo. et per eum in eadem venerabili ecclesia perpetuam salutem = l. 13 spiritualiter—om. W. = l. 19 a Deo iis annuente—om. W. = l. 29 Tungris—"Mirari subit, cur Zacharias, enumerans ecclesias Magontiæ subjectas, Argentoratum seu Strateburgum, Germaniæ primæ urbem prætermisit."

Episcopatus Wirceburgensis, Eichstetensis, et Buraburgensis a S. Bonifacio fundati, hoc ipso eidem jam subjecti erant. Notat deinde Eccardus quod Episcopi Augustanus, Argentoratensis, Constantiensis et Curiensis an. DCCLI metropoli fuerint subjecti. Accessere dein sub Carolo M. fundati episcopatus Paderbornensis, Hildesheimensis, Halberstatensis, Verdensis aliique per Saxoniam." W. = P. 176, l. 2 anno XXXII, patriciatus ejus anno XI, indictione V—anno XXXII imperii ejus, indictione V. W. Sed tota subscriptio mendosa est: Pagius putat legendum *anno XXIX .... indictione II* [vid. ad an. DCCLI. n. IX. p. 280.]

Ep. 73—p. 176, l. 9 nomine—om. W. = 24 præsens —penitius W. = P. 177. l. 11 Ethelhun—Etheldum =W.

Ep. 74. p. 178, l. 31 clericos—dominicos W. = P. 179, l. 24 Vale &c.—om. W. =

Ep. 75. p. 178, l. 28 *et*—om. W. =

Ep. 76.—p. 183, l. 26 pyctacio—"Tom. II. Concil. Pitatio. Recte vero tam puktákion quam pittákion scribitur, estque proprie panni frustulum et per similitudinem, indiculum aliquod membranaceum aut chartaceum. Sed illud a complicando ducitur, hoc vero etiamnum apud Hispanos et Aquitanos exigua cum inflexione, usitatum *pedaco* et *pedas*, apud Gallos *une pièce.*— *Pyctacium*, Pittacium, tabula fusili pice illita ad exa-

randum. Scheda, epistola. S. Eulogius in ep. ad Alvarum: *ut erat cartulis et pittaciis diversis dispositum.* Testamentum S. Cæsarii Arelatensis: *si cui aliquid per epistolam aut per pitacium aut verbo pietatis intuitu contulit, valere volo.*" W. = l. 34 De igne Paschali—" Est hodie Paschalis quibusdam in locis ignis, qui vocatur *Osterfeuer*, cujus ab resurrectionis Dominicæ gaudio, nostræque per illam allatæ certa spe vel alia quapiam causa non mala, videtur fluxisse initium." W. =

p. 185, l. 13 De Milone] " Gregorius II. ep. ad Turpinum ait *Milonem hunc sola tonsura clericum fuisse, nihil sapientem de ordine ecclesiastico.* Et de eodem Hincmarus ep. VI. c. 19: *Milo quidem tonsura clericus, moribus, habitu et actu religiosus laicus, episcopia Remorum ac Trevirorum usurpans insimul per multos annos pessumdedit.*

l. 20 lardum] " Putant aliqui, concessum a pontifice hic lardi cocti esum in quadragesima, quia subdit posse incoctum comedi post paschalem festivitatem. Et adgerunt huc alias etiam rationes. I. Quod lardum caro non sit, ut philosophi et anatomici docent: et in jure canonico etiam correcto c. presbyter d. 82. clare distinguitur caro a sagamine hisce verbis: *Dominicis et præcipuis festis modico vino et pisciculis atque leguminibus recreetur sine carne et sagimine.* Et paulatim infra: *Vino et sagimine, ovis et caseo juxta canonicam mensuram uti poterit.* Et carne tamen uti non poterat. II. In ejusdem c. glossa sic est: *Arg. quod licet comedere de sagimine illis diebus, quibus ova et caseum licet comedere. 4. dist.* Denique III in margine vero loci ejusdem sic: *Sagimen et lardum die Veneris comedere licet.* Sagimen vero vocant canonistæ saginam, adipem et pinguedinem animalis et citant quidam l. VI. c. 38. Columellam, quasi animalia nonnulla sagimine aiat strangulari, cum illic alii hodie legant *sanguine.* Sed IV Sylvester V jejunium § 16. *cuicunque,* ait, *conceditur usus ovorum et casei, concessus intelligitur usus saginimis sive lardi c.*

presbyter dist. 82. *et ibi gl. et idem Panormitanus in c. consuluit de Judæ, licet tunc non sit licitum uti carnibus: quia quasi mutando formam, videtur rei substantia immutata.* Similia etiam Summa angelica V jejunium § 5. verbis tamen paulo paucioribus et Mart. Vivald. Alph. in candel, aureo de præcep. eccl. p. 4. c. 3. bis. V. Est hodie in usu Carthusianis et non paucis in Belgio catholicis aliis, quadragesimali tempore porcum edere marinum. At is infumatum adeo lardum refert, ut qui ejus ignari sunt, illum ab hoc neque aspectu neque gustatu distinguant. VI. In Hispania usitatus intestinorum esus est. VII. Demum in quibusdam etiam monasteriis audio, ut butyri, quod his in locis quadragesimali tempore non inconcessum, parcatur sumtibus, anserinum usurpari adipem. At lardi par utique ratio." &c. W.

Ep. 77, p. 187, l. 20 Bothonia—hæc vox apud W. omissa, extat in cod. Par. = p. 188, l. 3 Constituimus &c. pro his, quæ sequuntur usque ad finem epistolæ, habet P "Constituentes atque interdicentes hominibus cujuslibet omnino ecclesiæ præsulibus vel cuicunque dignitati præditis potestatem sub anathematis interpositione, qui hujus præsumpserit præsentis constituti a nobis pro vestro monasterio indulti quolibet modo existere temerator. Bene valete.

Ep. 79, p. 189, l. 20 mecum fecisti W. in marg. =

Ep. 83, p. 194, l. 8 ann.—ante P. = l. 14 solidæ W =

Ep. 84, p. 195, l. 9 abundet W = eructuat . . . laudabilis P = l. 24 atque a tetro detegere velamine, inflammanteque P = l. 29 sanciatam—om. W = p. 196, l. 1 et—om. P = l. 4 itidem W = l. 5 eam P = l. 16 serastyracem W =

Ep. 85, p. 196, l. 28 quatenus utique perspectis—quantumvis utique prospectis W. quatenus utriusque perspectis P =

Ep. 93 Gregorio—"Videtur hic S. Bonifacii egregius ille discipulus fuisse, de quo supra ad an. DCCXXII." W.

"Post hæc . . . non multis transactis annorum curriculis contigit B. Bonifacio relatu didicisse S. Willibrordum ex hac peregrinatione ad cœlestem patriam obitu felici migrasse. Mox ut hæc audivit, pro tanti viri morte graviter ingemuit. Inter gravissima doloris lamenta profundique gemitus suspiria, obviavit illi mente, quantocius synodum coadunare deberet. Nec mora; convenientibus in unum episcopis, omnique choro ecclesiastici ordinis, cum consensu illorum omnium, et cum decreto Pippini regis (qui tunc Carolomanno fratre defuncto rex effectus est) Lul venerabilem virum Moguntiæ sedis sibi elegit successorem. Sturmium vero venerabilem in cœnobio Fuldensi constituit abbatem, præcipiens illi curam gerere gregis commissi. Willibaldo quidem pastoralis officii regimen in loco Heystede commendavit, et Burchardo ejusdem civitatis parochiam in Wirceburch delegavit. Wigbertum quoque in monasterio, quod nuncupatur Hersfelda, fratrum constituit gubernatorem. Hæc quoque B. Bonifacius, martyrque futurus, ut sapiens architectus cuncta disposuit; et adhibitis sibi aliquantis fratribus navim conscendens, Trajectum usque pervenit.

Vita tertia Bonifaciana apud Henschenium in actis sanctorum, ad diem V. Junii p. 482." W.

Ep. 94, "Epistola S. Bonifacii Archiepiscopi ad Stephanum II. Papam, qua Trajectensem ecclesiam a Dagoberto I. Coloniensi episcopo donatam, petit immediate subjici Romano pontifici. Deest initium epistolæ hujus XCVII. inter Bonifacianas a Serario editas, uti et finis. Sic incipit epistola in codice Magont." W. p. 208, l. 13 Coloniensis Episcopus] "Hildegarius sedit in cathedra Coloniensi ab an. DCCL. ad DCCIII. quo anno in expeditione Pippini contra Saxones interemptus fuit a Saxonibus haud procul Visurgi. Annales Newenariani et Pithœani." W = p. 208, l. 20 Dagoberto] "Rex Dagobertus I. circa annum DCXXXI. videtur S. Cuniberto donasse Trajectum castrum ad Rhenum.

Moerckens in conatu Chronolog. archiep. Colon. p. 43." W = p. 209, l. 5 non consentit] "Hildegarius fretus possessione antiqua se opposuit S. Bonifacio; et reapse Trajectensis ecclesia subjecta mansit metropolitano Coloniensi usque ad an. MDXLIX." W =

Ep. 95, "Præmissas Pipini Regis Literas ex autografo Archivii Fuldensis edidit Schannatus æri incisas utique pluribus lectionibus variantibus notabilis in Vindic. Archiv. Fuld. p. 42 Tab. III. Vide etiam de Nummis Hersfelden. Schlægelii Tr. p. 57." Hæc sunt in margine cod. Paris. recentiori manu annotata.

"Aubertus Miræus cathedralis ecclesiæ Antverpiensis decanus in operibus diplomaticis et historicis, tom. I. fol. 494. refert diploma, quo Pipinus Francorum rex ecclesiæ cathedrali S. Martini Ultrajectensi a Pipino, Carolo Martello et Carolomanno donata an. DCCLIII. confirmat petente S. Bonifacio archiepiscopo Ultrajectensi et Magontino. Hujus autem tenoris est: = Pipinus Rex Francorum vir illuster. Si petitionibus sacerdotum in omnibus non negamus, Dominum exinde retributorem habere confidimus. Ideoque venerabilis vir Bonifacius archiepiscopus nobis expetiit, ut confirmationem de rebus ecclesiæ suæ S. Martini, quæ est exstructa in vico, qui dicitur Trajecto, super fluvium Rheni, ea, quæ Pipinus donavit S. Martino, seu Carolus vel Carolomannus, renovare vellemus. Ideoque quidquid Pipinus rex Francorum ad casam Dei concessit, vel ad illum episcopatum: ut omnem decimam de terris seu de mancipiis aut de teloneis vel de negotiis aut undecunque a partibus fisci census spectare videbatur, sicut diximus, omnem decimam partem ad ipsam casam Dei S. Martini, in qua D. Bonifacium archiepiscopum custodem præesse concessimus et confirmamus: in luminaribus seu in stipendiis monachorum vel canonicorum, qui ibidem gentiles ad christianitatem convertunt et Domini misericordia ipsos, quos habent conversos, docent, juxta quod alii christiani eorum christianitatem

conservant, et eorum præceptionibus contineri videtur, quæ antecessores nostri sæpedicti Pipinus, Carolus et Carolomannus ad ipsam casam Dei per eorum instrumenta condonaverunt, juste et rationabiliter nos per nostram confirmationem ei gratanti animo concessimus vel confirmavimus. Cognoscite; et ut hæc authoritas confirmationis nostræ firmior habeatur, et per tempora melius conservetur, manus nostræ signaculis subter eam decrevimus roborare.

Signum Pipini gloriosi regis Francorum.

Widmarus jussus recognovi et subscripsi.

Datum quod fecit mense Maio die XXIII anno secundo regni ipsius gloriosi regis. Actum Virmeria palatio publico in Dei nomine feliciter." W.

Ep. 99, Magingoz]—"Videtur idem, qui Megingozus, Mengozus, Megingaudus, Maingautus, et ep. XVII. Megingordus vocatur et postmodum Herbipolensis episcopus secundus, sancti scilicet Burchardi successor. Abbas primo monasterii Neustadiensis ad Mænum, e Rotenburgensium comitum familia traditur, ideoque et ex eadem erant sanctimoniales illæ virgines fratris filiæ, de quibus in epistola. Nescio an idem, vel potius ejusdem gentilis et cognominis sit ille Maingutus, cujus fratres comites Rotenburgici, Wolfangus et Umbica Schwarzacum arcem suam anno DCCCXVI. in monasterium converterunt. Vid. ep. 87, 97 [ord. Serrar.]" W.

Ep. 101, p. 217, 10 siglas—"sigla] monile." W =

Ep. 102, p. 218, 19 "Potus, qui iis prohibetur, melle indulcoratus est hydromeli seu meto, de quo et epist. LXII. [ord. Serr.]" W =

Ep. 103, p. 219, 30 cœlestis bibliothecæ—'id est sacrarum literarum.' W.

Ep. 104, p. 225, 14 orarium—"Stolam vocant ecclesiastici scriptores, aut vestem, quæ clericis concessa, quæ oratores, ut et Deum orent, et apud populum perorent, deceat." W. = Coculam—"Varro l. de vita pop. Rom. cocula, quæ coquebat panem, primum sub cinere, postea

in fornace. Sed ista huic loco non convenit significatio. An igitur pro cucullo ponitur? Cocos vocant hodie Hispani majores quasdam nuces Indicas, e quibus potoria fiunt pocula virgis limbisque argenteis ornata." W = Gunnam—"An gurda est, quæ vestis vilis, ideoque monachis congrua? Videtur enim apud S. Augustinum, ep. LVI. gurda dici quasi quæ gurdos deceat. Gurdos vero pro stolidis vulgus accepit, inquit lib. 1 Quintilianus cap. 5. At hic epist. LIX. dicitur e lutrarum pellibus constare." W =

Ep. 109, p. 231, 1 Wicbertus—"Fridslariensis Abbas ep. 17, et 102, 110 ordin. Serrar." W =

Ep. 119, p. 244, 28 Hrothuin—"Infra ep. CX. ord. Serrar. videtur amanuensis fuisse B. Wigberti," &c. W =

Ep. 154, "Hæc epistola et duæ quæ sequuntur, a Wurdtweinio primum editæ sunt e codice Carlsruhana. "Est autem codex iste pergamenus in forma octava oblonga continens epistolas nonaginta et octo (si numeraveris etiam folia deperdita). Tribus ultimis huic operi coronidem imponimus. Cl. Gerckenius a multis operibus historico-diplomaticis notissimus codicem circa finem sæculi X scriptum censet, ejusdemque exemplum æri incisum Itinerarii suo tomo IV proxime edendo inseret. Post epistolam nonagesimam octavam non completam legitur *Anno millesimo nonagesimo secundo IX Kal. Aprilis transmigravimus de Sancto Aurelio huc.* Verba *de Sancto Aurelio* indigitare monasterium Hirsaugiense, quod S. Aurelii cella nuncupatur, vero admodum simile est: sed quisnam locus per *huc* intelligatur, incertum manet." W.

II. JURAMENTUM.

JURAMENTUM Vol. II. p. 9, l. 8 post consulatum ejus] "Mabillo ad h. l. p. 36; Sirmondus ex codicibus Remensi et Pithæano reponit, anno VI. probatque ex eo, quod Leo Isaurus imperium inierit VIII. Kal. April. et mox, ut conjectura est, Consulatum proximis Kalendis an. Christi DCCXVII. obtinuerit, indictione XV; Bonifacius autem consecratus sit prid. Kal. Decemb. indict. VI; proindeque anno imperii et Consulatus Leonis VI, Christi DCCXXII. Sirmondo favet Marianus Scotus in Chronico. Verum retinendus videtur annus Leonis VII. et indictio VI, non a die XXV Sept.: sed a Kalendis Januariis hoc loco numeranda. Quippe Bonifacius ex primo itinere Romano se recepit in Germaniam sub finem anni DCCXIX; tum Willibrordo adhæsit per annos tres: deinde Saxones et Hessones convertit ad fidem, quo negotio minimum intra unum annum expleto Romam evocatus, a Gregorio II. Episcopalem Consecrationem accepit an. DCCXXIII. indict. VII. ut Pagius animadvertit." W.

P. 10, l. 9 præsumsit] "Sicut Papæ appellatio, quæ Episcopis omnibus communis primo fuit, postmodum soli Summo Pontifici adscripta legitur ita et Apostolici. Gregor. M. lib. 5. Ep. 37: *Cum multi sint Apostoli, pro ipso tamen Principatu, sola Apostolorum Principis sedes in auctoritate convaluit.* Rupertus Tuitiensis lib. I. de Divin. Offic. c. 27: *Aliorum quidem Apostolorum successores Patriarchæ sunt dicti: Petri autem successor pro excellentia Principis Apostolorum, Apostolicus nominatur.*" W.

P. 10, l. 13 promitto] "Sunt, qui plenis buccis deprædicant, Ecclesiam Romanam esse centrum unitatis et tamen radii sunt, subinde a centro ad circuli peripheriam tendentes. Hi præfatam fidei professionem

juratam sugillant, utpote primitus a Bonifacio depositam, cum scire deberent ex historia Ecclesiastica, illam sub Gelasio PP. circa finem sæculi V. jam usitatam. Insuper prudentissime egit Gregorius II. PP. hanc professionem exigendo, cum Bonifacius licet a Daniele Episcopo Angliæ commendatus, Romæ plane ignotus e regno longe dissito advena mittendus esset ad prædicandum Christi Evangelium in Germania, quæ diutissime jam, ut infra videbimus, Archiepiscopum non habuit. Antistes ille dici mereretur improvidus, qui sacerdoti non probato plane ignoto curam animarum concrederet. Insuper Bonifacius negotium missionis sacrum in Germania gessit cum consensu Principum atque Episcoporum." W.

III. CONCILIA.

CONC. I. p. 11—Anno 740 "Synodum hoc Anno DCCXL. a S. Bonifacio in Bavaria celebratam, asserunt Baronius historiæ ecclesiasticæ parens, et Spondanus ad hunc annum: Mabillonius sæculo III. actor. ordinis S. Benedicti parte II. in notis ad c. X. vitæ S. Willibaldi; Eckartus L. XXII. hist. Franc. N. XI. Marcus Hansizius Tom. I. Germ. Sacræ pag. 124. Editor Meichelbeckii in præfatione Chronici Benedicto-Burani, N. XXXI. et seq.

Contrariam opinionem clarissimorum virorum Pagi in critica ad an. DCCXLII. et Mansi in supplemento conciliorum Tom. I. primam S. Bonifacii synodum differentium ad annum DCCXLII, speciali digressione post hoc sæculum examinabimus.

Locus concilii hujus incertus est: hoc certum videtur, quod in Bajoaria celebratum sit, vel Augustæ, ut Pontifex suaserat, vel juxta ripam Danubii. Eckartus Frisingiæ, Editor Meichelbeckii Ratisbonæ habitum putat.

Nec personæ, quæ intervenerint concilio, sat certo constant. Eckarto videntur præter clericos et coepiscopos, sancti Bonifacii ordinarios comites, Lullum, Eobanum, Sturmium, et cæteros; interfuisse Viggo Augustanus, Luido Spirensis, Rudoltus Constantiensis, Adda, vel Hetto, vel Philippus Argentoratensis ecclesiarum episcopi: quia Gregorius III. litteris anno DCCXXXIX. datis, inter Serarianas CXXIX, eosdem invitat, ut festinent ad celebranda concilia indicanda a S. Bonifacio.

"Ad hunc annum novam ponunt sedem episcopalem Neoburgi ad Danubium a S. Bonifacio erectam et cum Augustana Diœcesi c. ann. DCCCI. unitam. Legatur die Abhandlung von dem ehemaligen Bissthume zu Neuburg. an der Donau, quæ auctorem habet Michaelem Stein Canonicum et Bibliothecarium Rebdorffensem. Exstat in den neuen historischen Abhandlungen der Baierischen Academie der Wissenschaften, ersten Band 1779. p. 383—424." W.

Concil. II. p. 11.—"Annus adhuc DCCXLI. decurrebat, cum S. Bonifacius synodum secundam Saltzburgi ad Salam Franconicam convocaret. Qui episcopi in ea præsentes fuerint, nemo nos instruxit. Crederes interim, ibi inter alios adfuisse Eddam sive Ettonem Argentoratensem et Regenfridum Coloniensem, qui sequenti anno alteri etiam synodo sive concilio interfuerunt. An Bajoariæ quoque episcopi eidem interfuerint, non affirmarim; nam illi Francos nondum pro Dominis agnoscebant. Episcopatus vero in nova Francia seu Franconia, quæ nuper a Thuringia decerpta erat et in Hassia nunc fundandi erant. Omnem igitur provinciam Bonifacius in tres discrevit parochias et Wirceburgum S. Kiliani martyrio celebre, Buriburgum in Hassia et Eichsstadium in finibus Bajoariorum sedes episcopales esse constituit (Eckart Rer. Francic. lib. XXIII. qui hæc subministrat, pro Erfordia ponit Eichstadium) consecrati sunt primo episcopi duo, Burchardus Wirceburr-

gensis, cujus etiam curæ, Willibaldo teste, ecclesiæ in confiniis Francorum, Saxonum et Slavorum commendatæ sunt et Witta (Wizo, Wettanus) vel ut eum Lupus Servatus Latino ore appellat, Albuinus Buriburgensis: nam Willibaldus Eichstadio præponendus, nondum advenerat. Burchardum in intimis Orientalium Francorum partibus in loco, qui vocatur Wirzaburg a Bonifacio episcopum promotum, Willibaldus in vita Bonifacii cap. 10. refert, et primus est, qui regionem hactenus Thuringiam dictam Franciæ Orientali computavit. Wittæ consecrationis nemo meminit; sed eam nunc contigisse, ea, quæ mox audiemus, et Zachariæ pontificis litteræ ostendunt. Willibaldus a Bonifacio advocatus etiam mox adveniebat. Notabilia sunt Sanctimonialis Heidenheimensis de S. Willibaldo c. 20. verba, ex quibus tempus et locum synodi celebratæ discimus. Cum enim retulisset Willibaldum a Bonifacio in presbyterum consecratum (quod anno DCCXL. factum) pergit: Et postquam unius anni transibat circulus (id est an. DCCXLI.) sanctus Bonifacius præcepit illi, ut in Thuringiam ad se veniret; statimque venerandus ille vir Dei S. Willibaldus secundum jussionem S. Bonifacii in Thuringiam veniebat. Narrat porro: Willibaldum in itinere invisisse Heidenheimii fratrem Wunebaldum, et pergit: Illud fuit autumnale tempus, quando S. Willibaldus veniebat in Thuringiam, statimque posteaquam illuc veniebat sanctus Bonifacius Archiepiscopus atque S. Burchardus et Wizo sacræ episcopatus auctoritati illum ordinando *consecraverunt*. Paulo post addit: *Sanctus Willibaldus quando in episcopum consecratus erat, habebat quadraginta annos et unum; et tunc erat autumnale tempus: circa illam fere horam tribus hebdomadibus ante natale S. Martini in episcopum consecratus est, in loco, qui dicitur Sallpurg.* Anonymus in vita Willibaldi hunc locum urbem Salzburg appellat, cum castrum dicere debuisset. Pertinebant ad castrum hocce pagus Salagewe vel Salzgau, sylvaque Salzforst

dicta regum Francorum propter autumnalem venationem delicium et oblectamentum. Qui Salzburgum hoc in Salburgo ad Thuringicum Salam sub oppido Hoff sito aut alibi quærunt, multis parasangis a vero aberrant. Ea enim regio temporibus Caroli ducis a Slavis Sorabis inhabitabatur, qui sub Saxonicis demum imperatoribus domiti et regno Germaniæ firmiter et constanter submissi sunt. Nunc antea, licet aliquoties subacti, semper frena mordebant, et qualibet occasione excutiebant. Eginhardus in vita Caroli M. inquit: *Francos Germaniæ dominatos esse a Rheno ad Salam, qui Toringos et Sorabos dividit.* Qui autem Bonifacius ibi, ubi pagani et Francis malefidi vicini degebant, synodum congregare potuisset? Hæ in urbibus et villis regiis palatiisque, ex quibus Salzburgum erat, habebantur, ut quicunque convenerant, tuti et ab omnibus insultibus securi essent. Cum vero regio, in qua Salzburgum jacet, sive pagus Salageuve adhuc Thuringiæ accenseretur, inde elucet, pristinum hoc nomen tunc nondum in desuetudinem venisse, sed hactenus communiter usitatum fuisse. Eckart. l. c." W.

Concil. III. p. 12, l. 21 mysterium—ministerium W. in marg.= p. 13, l. 21. Ned fratres—Niedfeor W. in marg. =

P. 14, l. 4 negligant] "Pergit Othlonus: Statuimus quoque cum consilio servorum Dei et populi christiani propter imminentia bella et persecutiones multarum gentium, qui in circuitu nostro sunt, ut sub præcario censu aliquam partem ecclesialis pecuniæ in adjutorium exercitus nostri cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus, ea conditione, ut annis singulis de unaquaque casata solidus, id est, XII denarii ad ecclesiam vel monasterium reddantur, eo modo, ut si moriatur ille, cui pecunia commendata fuit, ecclesia cum propria pecunia revestita sit. Et iterum si necessitas cogat, ut princeps jubeat, præcarium renovetur et rescribatur novum et omnino reservetur, ut ecclesiæ vel monasteria

penuriam paupertatemque non patiantur, quorum pecunia impræcario (Surius in præcario) præstita est, sed si paupertas cogat ecclesiæ, domui Dei integra reddatur possessio. Similiter præcipimus, ut juxta decreta canonum, adulteria et incesta matrimonia prohibeantur et emendentur episcoporum judicio, et ut mancipia christiana paganis non tradantur." W.

Concilium Leptinense—Anno 743—Occurrit 19* in cod. Paris. =

P. 16, l. 14 "In antiquissima collectione Canonum Cod. MS. Palat. 542. annorum amplius nongentorum, ut refertur in monumentis Paderbornensibus, pag. 336. post Concilium ad Liftinas habitum a Carlomanno duce, subjungitur abrenuntiatio diaboli operumque ejus veteri lingua Theotisea, cum indiculo superstitionum paganicarum, a quibus populum episcoporum sollicitudine revocandum concilium illud statuit P. I. Can. 5. indiculum proxime sequitur, teste Luca Holstenio, gemina allocutio ad plebem de incestis matrimoniis fugiendis, quæ idem Concilium. P. II. Can. 3. ab episcopis prohiberi præcipit. Itaque ad Concilii illius acta pertinere hæc omnino videntur.

Pro meliori paganiarum intelligentia paucas subjicere juvat adnotationes:

1. *De sacrilegio ad sepulchra mortuorum.*] Funera erant magnifica et sumtuosa; omniaque quæ vivis cordi fuisse arbitrabantur vicini superstites, in ignem intulerunt etiam animalia cum defuncti cadavere, subin etiam servos et clientes una concremarunt. Carolus M. in Capitul. ordinavit, *si quis corpus defuncti hominis secundum ritum paganorum flamma consumi fecerit et ossa ejus ad cinerem redegerit, capite punietur.*

II. *De sacrilegio super defunctos, id est, Dadsisas.*] Dapes et epulæ funebres instituebantur non sine luxu. Parentalia vocabantur, quod ea a filiis in parentum paganorum honorem fierent. Ut est apud Hieronymum in Jeremiam. Gaudentius Episcop. Brixinensis memo-

rat, *Gulæ suæ causa primum cœperunt homines prandia mortuis præparare, quæ ipsi comederent etc.* Carolus M. in Capitular. superstitiosum hunc ritum prohibuit: *Admoneantur, ait fideles, ut ad suos mortuos non agant ea, quæ de paganorum ritu remanserunt . . . et super eorum tumulos nec manducare nec bibere præsumant.*

III. *De spurcalibus in Februario.*] Spurcissima Bacchi festa sub hacce pagania intelligo. Cum illa Bonifacius prohibuisset, gens pagana respondit, ut in epist. CXXXII. ad Zachariam PP. relatum est, nempe: *Carnales homines, idiotæ Alemanni . . . . vel Franci, si juxta Romanam urbem aliquid facere viderint ex his peccatis, quæ nos prohibemus, licitum et concessum a sacerdotibus esse putant et nobis improperium deputant, sibi scandalum vitæ accipiunt, sicut affirmant, se vidisse annis singulis in Romana urbe ex juxta ecclesiam sancti Petri in die vel nocte, quando Kal. Januarii intrant, paganorum consuetudine choros ducere per plateas et acclamationes ritu gentilium et cantationes sacrilegas celebrare; et mensas illa die vel nocte dapibus onerare, et nullum de domo sua vel ignem vel ferramentum vel aliquid commodi vicino suo præstare velle. Dicunt quoque, se vidisse ibi mulieres pagano ritu phylacteria et ligaturas et in brachiis et in cruribus ligatas habere et publice ad vendendum venales ad comparandum aliis offerre, quæ omnia eo quod ibi a carnalibus et insipientibus videntur, nobis hic et improperium et impedimentum prædicationis et doctrinæ perficiunt . . . . . istas paganias ibi paternitas vestra in Romana urbe si prohibuerit, et sibi mercedem et nobis maximum profectum in doctrina ecclesiastica acquiret . . . . .* Ad hæc pontifex in responsoriis Ep. CXLII: *De Calendis Januariis vel cæteris auguriis, phylacteriis et incantationibus vel aliis diversis observationibus, quæ gentili more observari dixisti apud B. Petrum vel in urbe Roma, hoc et nobis et omnibus Christianis detestabile et perniciosum esse judicamus dicente Domino, non augurabimini, vel certe, non observabitis somnia; et iterum scriptura dicit:*

Non sint auguria in Israel, nec observatio in domo Jacob. Ita et a nobis cavendum esse censemus, ut nullis auguriis vel observationibus attendamus; quia omnia hæc abscissa esse a patribus sumus edocti, et quia per instigationem diaboli iterum pullulabant, a die, qua nos jussit Divina Clementia, quanquam immeriti existamus, apostoli vicem gerere, ilico omnia hæc amputavimus. Pari etenim modo volumus tuam sanctitatem populis sibi subjectis prædicare, ad viam æternæ perducere vitæ. Nam et sanctæ recordationis prædecessoris atque nutritoris nostri Gregorii Papæ constitutione omnia hæc pie atque fideliter amputata sunt et alia diversa quamplura, quæ diabolo suggerente pullulabant in Christi ovili, cujus instar pro illius populi salute dirigere maturavimus.

IV. *De casulis id est, fanis.*] Casulæ, parva delubra Diis consecrata, non ex lapidibus sed ex ligno, levi opera et paucis sumtibus confecta. S. Ambrosius ep. 29: *quid est enim nisi fanum, in quo est conventus gentilium.* Commodianus instr. 24: *exis inde foris, iterum tua fana requiris.* Carolus M. in Capitol.: *Primum de majoribus capitulis hoc placuit omnibus, ut ecclesiæ Christi, quæ modo construuntur in Saxonia et Deo separatæ sunt, non minorem habeant honorem, sed majorem et excellentiorem, quam fana habuissent idolorum.*

V. *De Sacrilegiis per Ecclesias.*] Carolus M. in Capitul. 2: *Si quis ecclesiam per violentiam intraverit et in ea per vim vel furtim aliquid abstulerit vel ipsam ecclesiam igne cremaverit, morte moriatur. De feris ac barbaris moribus et crudelitate veterum Germanorum et Saxonum Eginhardus in vita Caroli Magni. Saxones,* inquit, *sicuti omnes fere Germaniam incolentes nationes et natura feroces et cultui dæmonum dediti nostræque religioni contrarii neque divina neque humana jura vel polluere vel transgredi inhonestum arbitrantur.* Talis igitur ferocia et crudelitas capitali pœna reprimenda et coërcenda erat.

VI. *De sacris silvarum quæ Nimidas vocant.*] Tacitus de mor. Ger. ait: *lucos ac nemora consecrant ac Deorum*

nominibus adpellant secretum illud, quod sola reverentia vident. Nimidæ quasi Nympharum sacra. Ritus paganici, quos silvis et arboribus in suis lucis exhibebant, erant nefandi et immanes, cum subin cum animalibus homines ibidem immolassent. Scimus a S. Bonifacio Jovis arborem in Hassia excisam etc. Confer. Inscriptiones lapidares de Nymphis triput: de Augusta Diana etc. apud Hanselmann *Beweis, wie weit der Römer Macht etc.* T. I. p. 73. et 225. T. II. p. 77, et 244. Carolus M. Capit. 20: *Si quis ad fontes aut arbores vel lucos votum fecerit, aut aliquid more gentilium obtulerit et ad honorem dæmonum comederit, si nobilis fuerit solidos LX, si ingenuus XXX, si litus XV, si vero non habuerint, unde præsentialiter persolvant, ad ecclesiæ servitium donentur, usque dum ipsi solidi solvuntur.*

VII. *De his, quæ faciunt super petras.*] Ad petras vota reddere, superstitionis paganicæ species erat. S. Eligius apud S. Audœnum in ejus vita lib. 2. c. 15. *Nullus Christianus ad fana vel ad petras vel ad fontes vel ad arbores . . vota reddere præsumat.* Concilium Nannetense c. 20. *Lapides quoque, quos in ruinosis locis et silvestribus, dæmonum ludificationibus decepti venerantur, ubi et vota vovent et deferunt, funditus effodiantur etc.* adde Concilium Arelatense II. c. 23. Turonense II. c. 22. Aquisgranense an. DCCLXXXIX. c. 63.

VIII. *De sacris Mercurii vel Jovis.*] Tacitus in libro de Germania: *Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hostiis litare fas habent: et cæso publice homine celebrant barbari ritus horrenda primordia.* Quæ de superstitione Mercuriali erudite disseruit cl. Lameyus vid. in Actis Academiæ Theodoro-Palatinæ T. I. p. 205. sq. aras Jovi Optimo maximo dicatas reperire est in Germania quamplurimas.

IX. *De sacrificio, quod fit alicui sanctorum.*] Sub Carolomanno ordinatum fuit: *Episcopus in sua parochia sollicitudinem habeat, ut populus Dei paganias non faciat vel hostias immolatitias, quas stulti homines ritu*

paganico faciunt sub nomine sanctorum martyrum vel confessorum Deum et Sanctos ad iracundiam provocantes. Recte igitur S. Augustinus libr. VIII. de civitate Dei. c. XXVII, = *Nec tamen nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra et sacrificia constituimus; quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Honoramus sane memorias eorum tanquam sanctorum hominum Dei, qui usque ad mortem suorum corporum pro veritate certarunt, ut innotesceret vera religio falsis religionibus fictisque convictis. Quis autem audivit aliquando fidelium stantem sacerdotem ad altare, etiam super sanctum corpus martyris ad Dei honorem cultumque constructum dicere in præcibus: offero tibi sacrificium Petre vel Paule vel Cypriane. Cum apud eorum memorias offeratur Deo qui eos et homines et martyres fecit et sanctis suis angelis cœlesti honore sociavit; ut ea celebritate et Deo vero de illorum victoriis gratias agamus et nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum, eodem invocato in auxilium ex eorum memoriæ renovatione adhortemur. Quæcunque igitur adhibentur religiosorum obsequia, in martyrum locis ornamenta sunt memoriarum non sacra vel sacrificia mortuorum tanquam Deorum. Quicunque etiam epulas suas eo deferunt, quod quidem a Christianis melioribus non fit, et in plerisque terrarum locis nulla talis est consuetudo; tamen quicunque id faciunt, quas cum adposuerint, orant et auferunt ut vescantur vel ex iis etiam indigentibus largiantur.*

X. *De phylacteriis et ligaturis.*] Veteres phylacteria appellabant amuleta ad arcendos vel pellendos morbos. Hæc ut adinventiones diabolicas semper proscripsit ecclesia. In Concilio Ratisbonensi an. 742: *Populus Dei paganias non faciat, sed omnes spurcitias gentilitatis abjiciat seu sacrificia mortuorum, seu sortilegos seu divinos, seu phylacteria et auguria sive incantationes:* et Capitular. libr. VI. c. 72; *Ut a clericis vel laicis phylacteria vel falsæ inscriptiones aut ligaturæ quæ imprudentes pro febribus et aliis pestibus adjuvare putant, nullo modo fiant,*

quia magicæ artis insignia sunt. In Decret. Gratiani 26. q. 5. c: *Si quis ariolos, aruspices et incantatores observaverit, aut phylacteriis usus fuerit, anathema sit* Ubi glossa: *phylacteria dicuntur hic chartæ, in quibus continentur incantationes.* Ligaturæ etiam superstitiose adhibebantur pro morbis abigendis, subin certi characteres aliaque signa ad collum gestabantur aut circa alias corporis partes alligabantur. Isidorus lib. 8. c. 9: *ad hæc omnia pertinent ligaturæ execrabilium remediorum, quæ ars medicorum condemnat sive in præcantationibus sive in characteribus vel in quibuscunque rebus suspendendis atque ligandis, in quibus omnibus ars dæmonum est ex quadam pestifera societate hominum et angelorum malorum exorta. Unde cuncta vitanda sunt a Christianis et omni penitus execratione repudianda atque damnanda.* S. Audoenus lib. 2. vitæ S. Eligii c. 15: *nullus ad colla vel hominis vel cujuslibet animalis ligamina dependere præsumat, etiamsi a clericis fiant, etsi dicatur, quod res sancta sit et lectiones divinas contineat, quia non est in eis remedium Christi, sed venenum diaboli.* Gregorius Turon. lib. 2. de Mirac. c. 45: *Incantationes immurmurat, sortes jactat, ligaturas collo suspendit:* et lib. 4. de mirac. S. Martini c. 36; *quæ adveniens ad ægrotam eamque visitans amotisque ligaminibus, quæ stulti vendiderant, oleum beati sepulcri ori ejus infudit.* S. Bonifacius in ep. ad Zachariam PP.: *dicunt quoque se vidisse ibi mulieres pagano ritu phylacteria et ligaturas et in brachiis et cruribus ligatas habere etc.* Vide supra.

XI. *De fontibus sacrificiorum.*] Fontium adoratio et sacrificia eisdem exhibita interdicta passim leguntur in Conciliis Antisiodorensi c. 3, Nannetensi c. 23, Arelatensi II. can. 23, Toletano XII. c. 11: adde Cluverium lib. I. Germ. antiquit. c. 34, et supra allatum Capitulare Caroli M. Adamus Bremensis in vetustis scholiis ait: *Prope illud templum est arbor maxima late ramos extendens æstate et hieme semper viridis, cujus illa generis sit? Nemo scit. Ibi etiam est fons, ubi sacrificia pagano-*

rum solent exerceri et homo vivus immergi. Qui dum immergitur, ratum erit votum populi.

XII. *De incantationibus.*] Præstigiis magicis illusio. Speculum Saxonicum lib. 2. art. 13. § 6: *Si quis Christianus . . . apostataverit vel venenum alicui ministraverit aut incantaverit etc.* Vita S. Præjecti: *cum nullatenus a medicis vel incantatoribus medelam consequi valuisset.* Fredegar. epit. c. 9: *Mummolum factione Fredegundæ, cui reputabant filium suum per incantationem interfecisse, jussit rex suggillare.* Tom. III. Concil. Hispan. p. 7: *De eo quod non liceat sacerdotibus vel clericis incantaturas vel etiam contrarias ligaturas facere.*

XIII. *De auguriis vel avium vel equorum vel ex boum stercore vel sternutatione.*] Tacitus de Auguriis Germanorum ait, *quod auspicia sortesque, ut qui maxime observent.* Idem memorat: *Avium voces, volatusque interrogare proprium gentis, equorum quoque præsagia ac monitus experiri.* Procopius lib. IV. belli Gothici de Hermegisclo Varnorum in Westphalia rege agens: *forte,* inquit, *Hermegisclus cum Varnorum principibus per agros equitans avem vidit, eamque sonore crocitantem, sive autem intellexit volucris sonum, sive aliunde edoctus, ominis istius finxit intellectum, omnibus qui aderant, palam edixit, post dies quadraginta vitæ sibi instare exitum, id sibi avem prædicere.* Restat hodiedum superstitiosa apud nonnullos opinio, quod ipsorum instans vitæ exitus portendatur, si bubonem clamantem prope ædes audiant. De Auguriis equorum Tacitus: *Proprium genti equorum quoque præsagia ac monitus experiri. Publice aluntur iisdem in nemoribus ac lucis, candidi ac nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos ac rex vel princeps civitatis comitantur, hinnitusque ac fremitus observant. Nec ulli auspicio major fides, non solum apud plebem, sed apud proceres, apud sacerdotes; se enim ministros Deorum illos conscios putant.* Germani non minus ex recenti boum stercore augurabantur fausta successura, ex vetere vero infausta

ut ex adagio superstite colligimus. Augurii ex sternutatione vestigium adparet ex formulis, queis sternutanti adclamamus: *prosit, proficiat, Gott helf, Deus coepta secundet, er benieset es,* unde vulgo inferunt: ergo res vera est, ergo res bene succedet.

XIV. *De divinis et sortilegis.*] Divini vocantur, qui divinitate plenos se simulant et astutia quadam fraudulenta hominibus imponunt futura conjectando. Gregorius III. PP. in judiciis pœnitentialibus cap. 16: *Harioli sunt, qui circa aras idolorum sacrificant . . . si quis auguria, auspicia, divinationes vel qui votum voverit præter ecclesiam, vel qui divinationes faciunt in incantationibus suis, quod omnino diabolicum est, tres annos pœniteat.* De sortilegis Concilium Antisiodorense anni DLXXVIII. cap. 3: *Non licet ad sortilegos vel ad auguria respicere, nec ad sortes quas sanctorum vocant, vel quas de ligno aut de pane faciunt aspicere.* Sortes sanctorum vocantur: inspectio evangelii aut alterius libri sacri; cum nimirum aperto libro quicquid primum oculis occurrerit, pro sorte vel oraculi loco habebatur. Hinc capitulare Caroli M. c. 22: *divinos et sortilegos ecclesiis et sacerdotibus dari constituimus* scilicet puniendos et emendandos.

XV. *De igne fricato, de ligno, id est Nodfyr.*] Plinius hist. nat. lib. XVI. c. 40. memorat: *Teritur lignum ligno, ignemque concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis, fungi vel foliorum facillime conceptum. Nodfyr* igitur bene derivatur a *Nöthen* cogere et *fyr, feuer,* ignes ex ligno coacti. Ut autem pleræque consuetudines vetustæ in superstitionem abiere, sic et ignis fricatione excitatus sacer et malis averruncandis utilis esse creditus est, olimque adhibitus lustrationi et victimis comburendis, ad ignes pascales in honorem Deæ Eostræ nec non ad ignes a S. Johanne dictos, forte olim Jovi proprios accendi solitos. Hos ignes in Germaniæ locis quampluribus adhuc usitatos qui pertranseunt aut per fumum eorum currunt sive homines sive ani-

malia, anno integro a febri aliisque morbis liberi putantur.

XVI. *De cerebro animalium.*] Divinationes ex cerebro animalium sive haruspicia et extispicia in more fuisse, sat superque liquet; capita autem animalium immolatorum Diis specialiter oblata ut partes animalium præcipuas haud pauca in cerebro mysteria continere autumabant veteres, unde fortassis per cerebri inspectionem Deos consulere, futuraque ex eo indagarunt.

XVII. *De observatione pagana in foco vel inchoatione alicujus rei.*] Ex ascensu fumi ad æthera recto aut ejus a vento depressione aut disjectione varia deducebantur omina. Pictores Abelis et Caini sacrificia exprimere volentes, flammam in ara Abelis lucidam et fumum recta ad cœlum ascendentem pingunt, Caini vero aræ ignem et fumum a vento disturbatum et depressum. Certis diebus cum aut inchoatur luna aut impletur, agendis rebus auspicatissimum initium Germani crediderunt teste Tacito. Lunæ observationes adhuc agricolis et hortulanis firmius insidere quis ignorat? Has fruges, hæc olera crescente aut decrescente luna seri aut transplantari debere, alias non proficere ex pagana superstitione credunt et jurant.

XVIII. *De incertis locis, quæ colunt pro sanctis.*] Vulgus loca incerta vocat *Unsteten,* de quibus, nempe ubi sint, nescitur. Cum quis huc illucque ambulans subitaneo correptus fuisset morbo vel eidem membrum corporis doluisset, rationis ignari dicunt: *er seye über eine Unstete gegangen,* sive eum calcasse locum, qui ubi sit, nesciatur et quia is sanctus sit, genius loci illum puniisse somniatur tamquam sui violatorem et contemtorem.

XIX. *De petendo, quod boni vocant S. Mariæ.*] Meinders in Thesauro antiquitatum Francicarum et Saxonicarum erronee asserit, quod cultus et invocatio divæ Mariæ virginis et sanctorum atque imaginum hic a Carolo M. fuerit prohibitus. Veritati magis accedit

conjectura Eccardi Rerum Francic. lib. XXIII. ubi ait: *Petendo corrupte pro Petenstro sive Serpillo aut Gallio herba positum esse. Herbæ istæ ad abigendos forte serpentes et venenata animalia conciliandumque amorem superstitiose colligi adhiberi, in collo gestari atque ad lectum præcipue suspendi aut stramento misceri potuerunt.* Legi merentur quæ l. c. pag. 426. pro hac opinione stabilienda prolixius attulit Eccardus.

XX. *De feriis, quæ faciunt Jovi et Mercurio.*] Thor Jovis nomen erat Germanicum, inde dies Jovis dicitur septentrionalibus Thorstag, nobis incerto n Donrstag. Adamus Bremensis de Sueonibus scribit: *Nobilissimum illa gens templum habet, quod Ubsola dicitur, non longe a Sictona civitate vel Bircka. In hoc templo, quod totum auro paratum est, statuas trium Deorum veneratur populus, ita ut potentissimus eorum Thor in medio solum habeat triclinium; hinc et inde locum possident Wodan et Fricco, quorum significationes ejusmodi sunt: Thor, inquiunt, præsidet in äere, qui tonitrus et fulmina, ventos, imbresque, serena et fruges gubernat.* Porro inquit: *Thor cum sceptro Jovem videtur exprimere .... si pestis et fames imminet, Thor idolo immolant.* Idem Adamus Bremensis ait: *Deorum alter Wodan, id est, fortior bella regit, hominumque ministrat virtutem contra inimicos,* addit: *si bellum immineat, eos Vodano immolare.* Paulus Diaconus lib. I. de gestis Langobardorum cap. 9. refert: *Wodan, quem adjecta littera Godan dixerunt, ipse est, qui apud Romanos Mercurius dicitur et ab universis Germaniæ gentibus ut Deus adoratur.* Huic dies hebdomadis sacra fuit, quam appellarunt *Belgæ* et populi septentrionales *Woensdag, Wodansdag.* Germani autem una cum ejus cultu et nomen ejus aboleverunt et diem *Mercurii Mittwochen* sive medium hebdomadis diem nominaverunt.

XXI. *De lunæ defectione, quod dicunt vinceluna.*] Persuasum fuit multis etiam Germaniæ populis: lunam, cum defecerit, id est, interposita terræ umbra inter solem et lunam obscurata fuerit, a maleficis et sagis car-

mine quodam magico lædi et animæ quasi deliquium pati. Lunæ sic patienti acclamabant: *Vince luna,* tamquam si a sole impugnaretur. Unde apud Juvenalem:

Jam nemo tubas, nemo æra fatigat;
Una laboranti poterit succurrere lunæ.

Gregorius III. PP. in Pœnitent. cap. 23, et Beda [*Egbert*] in libro de remed. peccatorum cap. 21: *Quando luna obscuratur, vel clamoribus suis vel maleficiis sacrilego usu se defensare posse confidunt.* Et Pœnitentiale Thuanum: *Si observasti traditiones paganorum, quas quasi hæreditario jure, diabolo subministrante, usque in hos dies patres filiis reliquerunt, id est, ut elementa colores, lunam, solem aut stellarum cursum, novam lunam aut defectum lunæ, ut tuis clamoribus aut auxilio, splendorem ejus restaurare valeres.*

XXII. *De tempestatibus et cornibus et cochleis.*] Contra tempestarios in Lege Wisigothorum lib. VI. tit. II. leg. 2 sic pronunciatur: *Malefici et immissores tempestatum, qui quibusdam incantationibus grandinem in vineas messesque mittere perhibentur, et hi, qui per invocationem dæmonum mentes hominum conturbant, seu qui nocturna sacrificia dæmonibus celebrant, eosque per invocationes nefarias nequiter invocant: ubicunque a judice vel actore vel procuratore loci reperti fuerint vel detecti, ducentis flagellis publice verberentur et decalvati deformiter decem convicinas possessiones circuire cogantur inviti, ut eorum alii corrigantur exemplis.* Ludovicus Imp. Capitul. Addit. II. tit. 18, eorum, qui tempestates et tonitrua et grandines in sua potestate habere stulta imaginatione opinabantur, meminit his verbis: *Ferunt enim suis maleficiis aëra posse conturbare et grandines immittere, futura prædicere et lac auferre aliisque dare et innumera a talibus fieri dicuntur.* Unde Seneca lib. IV. quæst. natural.: *Rudis,* inquit, *adhuc antiquitas credebat et attrahi imbres cantibus et repelli.* Quare inter superstitiones de cornibus agatur, inde venit, quod cornua

poculorum vice fuerint. Cæsar de bello Gall. lib. VI. describit Urorum species et addit: *Amplitudo cornuum et figura et species multum a nostrorum boum cornibus differt. Hæc studiose conquisita a labris argento circumcludunt, atque in amplissimis epulis pro poculis utuntur.* Vinum præstantius in cornibus propinatum fuisse docet charta Arnoldi Præpositi B. M. V. ad Gradus Moguntiæ de anno MCCXXII. ubi inter alia ordinatur: *Item a principio adventus Domini usque ad diem Innocentium vinum quod cornua nuncupatur, propinetur sive distribuatur.* Vide Joannis Script. Rer. Mog. T. II. p. 668. In festis Deorum gentilium olim e cornibus sacratis potabatur, Diisque libabatur. Majores nostri ad fidem Christianam conversi non statim poterant a consuetis compotationibus abstinere, unde in Dei, in sanctorum ejus, regum et magnorum virorum honorem cornua et scyphos evacuabant. Cum igitur hic superstitio de cornibus notatur, intelliguntur cornua idolis consecrata et in eorum honorem exhausta. Cochleæ referuntur ad usus superstitiosos, vasa scilicet vel cochlearia et pateræ dæmonibus consecrata in sacrificiis ethnicis ad juscula victimarum in aheno sacro coctarum inde degustanda. Malefici etiam cochleas vel crateres dæmoni consecratos habebant, in quibus magicis artibus confectum potum aliis præbebant, qui eos aut amore vel odio incensos redderent.

XXIII. *De sulcis circa villas.*] "Quod Germani non habuerint contigua et cohærentia ædificia, sed domos hinc inde dispersas cum adjacentibus agris, pratis et dumetis etc. Circa has villas sulcos ducebant, ex superstitiosis quibusdam ritibus et ceremoniis ad arcendum ignem, hostem, omnesque alias adversitates. Lucretius lib. 1. de Rerum Natura memorat hunc superstitiosum circa urbem sulcos ducendi morem:

Mox jubet et totam pavidis a civibus urbem
Ambiri, et festo purgantes mœnia lustro
Longa per extremos pomœria cingere fines.

XXIV. *De pagano cursu, quem Yrias nominant scissis, pannis vel calceis.*] Eccardus supra allatus restituit vocem Yrias in Scyrias quod idem sit ac Scy, Scu, rias, *riss,* calceis scissis. Cursus iste paganus scissis calceis erat solemnis in Kalendis Januariis; nam S. Bonifacius cum illam in nova Francia abrogare vellet, affirmarant Francones recens ad fidem Christianam conversi: *se vidisse annis singulis in Romana urbe et juxta ecclesiam S. Petri in die vel nocte, quando Kalendæ Januarii, paganorum consuetudine choros ducere per plateas et acclamationes ritu gentilium et cantationes sacrilegas celebrare et mensas illa die vel nocte dapibus onerare et nullum de domo sua vel ignem vel ferramentum vel aliquid commodi vicino suo præstare velle.* Ita in ep. Bonifacii ad Zachariam Pontificem. Faustinus Episcopus in serm. de Kalendis Januariis distincte exponit hunc paganorum ritum: *In istis,* inquiens, *diebus miseri homines, et quod pejus est, et aliqui baptizati, sumunt formas adulteras, sumunt species monstruosas, in quibus quidem, quæ primum ridenda aut potius dolenda sint, nescio. Quis enim sapiens credere poterit invenire aliquos sanæ mentis, qui cervulum facientes in ferarum se velint habitus commutare. Alii vestiuntur pellibus pecudum; alii adsumunt capita bestiarum gaudentes et exultantes, si taliter se in ferinas species transformaverint, ut homines esse non videantur, ex quo indicant et probant, non tam se habitum vel visum habere, quam sensum. Nam quamvis similitudines diversorum animalium exprimere in se vellent, certum est tamen, in his magis cor pecudum esse, quam formas. Jam vero illud quale vel quam turpe est, quod viri nati tunicis muliebribus vestiuntur et turpissima demutatione puellaribus figuris virile robur effœminant, non erubescentes inserere tunicis muliebribus militares lacertos. Barbatas facies præ se ferunt et videri se fœminas volunt, ut merito virilem jam fortitudinem non habeant, qui in muliebres habitus transierunt; justo enim judicio venisse credendum est, ut militarem virtutem amit-*

terent, qui fœminarum se specie deformassent . . . . Etiam et illas observationes velut diaboli venena respuite; quia quod pejus est, adhuc plures in populo Christiano observare non erubescunt. Sunt enim, qui in Kalendis Januariis ita auguria observant, ut focum (ignem) *de domo sua; vel aliud quodcunque beneficium cuicunque petenti non tribuant. Diabolicas etiam strenas et ab aliis accipiunt et ipsi aliis tradunt; aliqui etiam rustici in ista nocte, quæ præteriit, mensulas suas plenas multis rebus, quæ ad manducandum sunt necessaria, componentes, tota nocte sic compositas esse volunt, credentes, quod hoc illis Kalendæ Januariæ præstare possent auxilium, ut totum annum convivia illorum in tali abundantia perseverent.*

XXV. *De eo quod sibi sanctos fingunt quoslibet mortuos.*] Per hanc superstitionem oblito uno veroque Deo enata sunt multa millia Deorum et geniorum, quorum etiam genealogias, ut ex Danielis Episcopi Wintoniensis epistola ad Bonifacium patet, solicite contexebant atque a celebrioribus magnorum virorum origines repetebant. Clodoveum 1. regem Francorum mille Deastros adhuc ethnicum credidisse indicat Remigius in epitaphio ejus, dum canit: *Contemsit credere mille Numina, quæ variis horrent portenta figuris.*

XXVI. *De simulacro de consparsa farina.*] Pagani variarum figurarum panes in honorem Deorum suorum confecerunt et eisdem obtulerunt, hosce panes oblatos singularibus virtutibus præditos somniabant. Hinc ortus est mos, varias imagines ex pane mellito sub natalitiorum tempus conficiendi, iisque infantes oblectandi. Inde panis certus similagineus Heidewegge dictus, inde die Christ-Wecke, die Bretzel, die Martens-Hörner. Farinam aqua ex fonte sacro hausta vel certis ceremoniis benedicta adspersam atque ita consecratam esse, vox *Consparsa* indicare videtur, sicut postea apud Christianos aquæ benedictæ adspersio *Consparsus* dicta est.

XXVII. *De simulacris de pannis factis.*] Majores nostri varia simulacra confecere, eisdemque tamquam

Diis domesticis cultum exhibuere; eodem modo Alrunarum sive fœminarum fatidicarum figuras ex pannis factas superstitiose asservabant, cum easdem crederent edere oracula, felicitatemque cultoribus procreare. Tandem Mandragoræ radicem varias inter ceremonias effossam ita efformarunt, ut humani corporis speciem præferret infixis hordei vel milii granis iis in locis, ubi pilos exoriri volebant. Hanc mundis vestibus indutam et compte compositam in larario venerabantur et Alrunam nominabant, quod nomen herbæ adhuc adhæret.

XXVIII. *De simulacro, quod per campos portant.*] Intelliguntur sub hoc ritu superstitioso Ambarvalia paganorum, quæ Romanis etiam in usu fuerant. Tibullus lib. I. eleg. 2:

Fruges lustramus et agros,
Ritus ut a prisco traditus exstat avo.

Meinders supra citatus hic et alibi ex præconcepto in Romano-Catholicam ecclesiam odio temerarie asserit, hanc superstitionem apud illam adhuc esse residuam, maleque intelligit ea, quæ in vita B. Maresvidis leguntur: *statuimus*, ibi habetur, *ut annuatim secunda feria Pentecostes, spiritu sancto cooperante, eundem patronum in parochiis vestris, longo ambitu circumferentes et domos vestras lustrantes et pro gentilicio Ambarvali* (id est in vicem Ambarvalis gentilibus usitati) *in lacrymis et varia devotione vos ipsos mactetis et ad refectionem pauperum eleemosynam comportetis, et in hac curti pernoctantes super reliquias vigiliis et cantibus solennizetis, ut prædicto mane determinatum a vobis ambitum, pia lustratione complentes, ad monasterium cum honore debito reportetis. Confido autem de patroni hujus misericordia, quod sic ab eo Gyrade terræ semina uberius provenient et variæ aëris inclementiæ cessent.* Qui genuinam de cultu et invocatione sanctorum doctrinam intellexerit, mitius ac Hermannus Adolphus Meinders præfatum locum interpretabitur.

XXIX. *De ligneis pedibus et manibus pagano ritu.*] Pagani cum morbo decumberent, vota pro salute obtinenda vovebant et sanitati pristinæ restituti, signum ejus membri, quod malo fuerat affectum, in tesseram gratitudinis Numini, quod invocarant, consecrare solebant. Majores etiam nostri hanc consuetudinem pagano ritu fuere imitati, cum coluissent Numina, quæ oculos habebant et non videbant, aures et non audiebant etc.

XXX. *De eo quod credunt, quia fœminæ lunam commendant, quod possint corda hominum tollere juxta paganos.*] Falso credidere majores, dari fœminas, queis luna in obsequiis esset; lunæ influxus noxia quævis in homine operari, eisque morbos certis temporum vicibus redeuntes imputarunt. Unde et caduca passione vel epilepsia laborantem *lunaticum* vocavere. Meminit hujus superstitionis Audœnus in vita S. Eligii lib. 2. c. 15: ubi legitur: *Deus ad hoc lunam fecit, ut tempora designet et noctium tenebras temperet, non ut alicujus opus impediat aut dementem faciat hominem, sicut stulti putant, quia dæmonibus invasos a luna pati arbitrantur.* A luna etiam magicis incantationibus constricta sagas potentiam recipere solo visu vel aspectu corda hominum comedendi atque ita ipsos enecandi olim putatum est. De fascinatione sic Tibullus:

Hanc ego de cœlo ducentem sidera vidi,
Fluminis ac rapidi carmine vertit iter.
Hæc cantu finditque solum, manesque sepulcris
Elicit et tepido devorat ossa rogo.
Cum lubet, hæc tristi depellit nubila cœlo,
Cum lubet æstivo convocat orbe nives, &c.

Omnes hæ superstitiones et paganiæ, quæ tempore S. Bonifacii in usu erant, ab eodem in synodo anno DCCXLII. habita, sunt condemnatæ. Et licet ecclesiæ antistites in eradicandis ejusmodi abusibus vigiles sint et maxime solliciti, remanent tamen in cordibus male-

volis haud pauca eorumdem vestigia. Remanebunt triticum et zizania usque ad tempus messis." W.

Romana Synodus p. 40, Occurrit N. 1. 2. 3. 4. 5. in Cod. Paris = De anno [745] adnot. Sirmondus, "Huic anno congruit indictio XIV. mense Octobri. Constantini autem annorum duplex epocha memoratur. Prior, ex quo cum Leone Isauro patre regnare cœperat, XII Kalendas Maias, anno DCCXX. altera annorum, quibus post patris obitum solus imperabat, ex die XIV. Kalendas Julias, indictione IX. id est, anno Christi DCCXLI. quamquam enim hoc loco non imperii annos computat, sed post consulatum, res eodem recidit: quia Constantinus paucis diebus post imperii natale consulatum dedisse videtur, sicut de patre dictum est. Quare ad hanc normam exigendæ sunt reliquarum quoque epistolarum subscriptiones. Adnotatio P. Sirmondi."

Concil. VI. p. 27, "In hoc concilio, Nicæni concilii fides et aliarum synodorum judicia canonica a sanctis constituta, populo denuntianda esse, canone primo definitur, et Suessione sub Pippino vocatur ab omnibus synodographis Binio, Sirmondo, Labbeo, Harduino. Attamen Willibaldus, Biographus S. Bonifacii coævus vocat quintum synodale concilium sub Carlomanno duce, in quo S. Bonifacius præsederit, et quatuor principalium synodorum constituta admonuerit observari, convenientibus in unum episcopis et presbyteris, diaconibus atque clericis. Inde consequens est, ut dicamus, vel eam synodum habitam in Austrasia sub Carlomanno, quæ sub Pippino in Neustria habita fuit: vel utriusque ducis jussu Suessione convenisse tam Neustriæ, quam Austrasiæ episcopos, sub præside Bonifacio, qua misso sedis apostolicæ, vel episcopos Austrasiæ acceptasse ea, quæ Suessione constituta erant sub Pippino: atque uno ex his tribus modis verificari quintum synodale concilium, in quo de quatuor primis generalibus conciliis actum fuerit teste Willibaldo. Vide Acta SS. ad diem V. Junii, pag. 468. columna secunda."

Concil. VII. "Editum primum a Baluzio, tom. 1, Capitularium e veteri codice MS. bibliothecæ Thuanæ cum hoc titulo; ex concilio regum, quibus legatus Romanæ sedis interfuit Bonifacius, pag. 151, et seqq." W.

Concil. VIII. "Synodus sexta a S. Bonifacio celebrata est ann. DCCXLV. loco incerto in provincia Francorum, Moguntiæ congregatam opinatur Serarius, sed hanc opinionem fundamento destitutam ait Eckartus Rer. Francic. lib. XXIII. p. 466. Præsentes in synodo fuisse octo episcopos, Anglos omnes, Bonifacius ipse in ep. ad Herefridum presbyterum inter Bonifacianas num. X. testatur. Nomina sex episcoporum nobis conservavit epistola XIX. quam Ethelbaldo regi Merciorum Bonifacius archiepiscopus legatus Germanicus Romanæ ecclesiæ et Wevera et Burchart et Warbeth et Abel et Wilibald coepiscopi scripserunt. Weveræ nomen corruptum videtur ex illo Wettenæ sive Wittani Bureburgensis episcopi. Burchardus Wirceburgensi ecclesiæ præerat. Warbeth unus est cum Hartberto Senonum archiepiscopo et Abel archiepiscopus Remensis, qui, cum in sedibus suis non reciperentur; apud Bonifacium tunc hærebant. Wilibaldum episcopum Eichstetensem esse notum est. Duorum reliquorum episcoporum nomina latent. Condemnati in hac synodo sunt Aldebertus et Clemens, ut ex actis concilii Romani patet. Jam etiam episcopali gradu dejectus est Gewiliebus episcopus Moguntinus, quem recentiores male Gervilionem nominant. Hic enim post commissum anno superiore homicidium nihilominus sacra tractaverat. Unde S. Bonifacius in synodo jam facinus ejus exposuit et contestatus est, nullum homicidii reatu pollutum episcopali officio fungi debere. Objecit etiam eidem, propriis se vidisse oculis, ipsum cum avibus canibusque jocantem, quod episcopo nullatenus liceret. Gewiliebus culpam confessus, synodi judicio se submisit, ut Othlonus lib. I. cap. 37. refert, justeque se deponi ab ordine episcopali

agnovit. Ex litteris tamen Zachariæ n. CXXXVIII. concludas, eum a synodi sententia ad pontificem provocasse. S. Bonifacius acta synodi Aldebertum et Clementem concernentia Romam per Deneardum presbyterum misit. Ubi notandum, duos hæreticos an. DCCXLII. modo correptos non resipuisse; atque ideo solemnius condemnatos esse. Ex epistolis supra nominatis ulteriora synodi acta perspicere licet." W.

Concil. IX. Germanicum III. "Cum ita, Carlomanno jubente, et Bonifacio consulente, synodus haberetur, multi illi non solum clerici quilibet hæretica pravitate infecti extra ecclesiæ communionem pellebantur, sed etiam episcopi capitalium criminum maculis infames deponebantur. Totius autem erroris qui tum in Germania grassabatur, præcipui auctores duo fuere hæretici, Clemens et Aldebertus: de quibus postea cum epistolas ad Zachariam pontificem datas protulerimus, opportunius dicetur. In iis enim illorum hæresis exitialis commemoratur. Depositus est etiam tunc Gervilio Moguntinæ sedis antistes; cujus quidem depositionis causa fuit hæc.

Ea tempestate Saxonibus Thuringiam vastantibus, ejus provinciæ homines Carlomanni opem implorabant. Ille mox exercitum mittit, et cum eo Geroldum Moguntinum episcopum Gervilionis patrem. In ipso autem conflictu Geroldus cum plerisque aliis cæsus est. Gervilio vero filius ejus, qui tum adhuc laicus in palatio versabatur, in clerum adsciscitur leniendi doloris causa, quem ex patris morte conceperat; eidemque in Moguntino pontificatu subrogatur. Non diu post Carlomannus rursus colligit militem, proficiscitur contra Saxones, Gervilionem secum ducit. Exercitu utroque ultra citraque ripam fluminis Visurgis (auctor vocat Wisaraham) considente, Gervilio jubet puerum suum ire ad hostium castra, diligenter illic inquirere nomen ejus, qui patrem ipsius interfecerat. Abit puer, discit ex quodam non longe abesse eum, quem quæreret: rogat ut ad domini

sui colloquium properare velit. Venit ille, et adventu ejus denuntiato, paratis equis, episcopus Gervilio ei procedit obviam, et cum in medio flumine inter se colloquerentur, Gervilio clam ferens gladium, hominem confodit, ita dicens: Accipe jam ferrum, quo patrem vindico carum. Ille mox ex equo corruens, in flumine exhalat spiritum. Repente autem ejus comperta cæde, sublato clamore utrimque ad arma concurritur. Fit pugna atrox, Saxonibus victis, Carlomannus ad sua se recipit, nemine tum id quod Gervilio fecerat pro homicidio ei imputante. Itaque reversus domum, perrexit solito more episcopi munia obire.

At sanctus præsul Bonifacius inter cætera hoc etiam in synodo pronuntiavit: neminem qui hominis cæde pollutus sit, sacerdotio fungi posse. Tum etiam objecit ei, suis se conspexisse oculis illum cum avibus et canibus ludentem, quod episcopo fas non esset. Gervilio his auditis, sentiens se nullo pacto contra stimulum vel sæcularis potentiæ, vel canonicæ auctoritatis, quæ per sanctum Bonifacium in præsentes omnes proferebatur, calcitrare posse; omnium de se calculis subscripsit, et exauctoratus est. Eo autem deposito, sanctus Bonifacius a Carlomanno et Pippino fratre ejus Moguntinæ sedi præficitur. Et ut ejus dignitas esset eminentior, statuerunt iidem principes ecclesiam Moguntinam, quæ tum alteri subjecta erat, in totius Germaniæ metropolim provehere: missaque mox legatione a Romano pontifice id impetrarunt." W.

IV. DE PŒNITENTIA.

Hoc fragmentum, quod forsan ex majore opere solum extat, primum vulgavit Labbius [Concil. Paris fol. vol. VII. p. 1478] cum hac nota præfixa: In eodem codice Fiscanensi MS. reperta sunt quæ sequuntur ad libellos pœnitentiales pertinentia neque alibi quod sciam, edita. Extant hæc etiam in Cod. Paris No. 1535.

V. SERMONES.

De Sermonibus sive homiliis, quæ sub Bonifacii nomine vulgatæ sunt, nihil est cur multa dicamus. Eas edidit primum Martenius in Amplissimæ Collectionis Scriptorum veterum tomo V. p. 186. Quæ de iis editor dicenda habuit, in admonitione prævia, quam in nostra editione [p. 53] repetivimus, lector videre potest. In Cod. Paris. [Supp. 205] quem cum ed. Mart. ad verbum contuli quatuordecim tantum homiliæ extant. Is codex satis antiquus est: sed hæret in animo meo suspicio quædam, ne isti sermones stilo verborum et ad legendum et ad intelligendum faciliori ætatem sequiorem redoleant.

Extat etiam unus aut alter ex his sermonibus in Codice Parisiensi 340, sed cum aliis intersertis, quos omnes inspexi, sed numeris distinguere superfluum duxi.

VI. ÆNIGMATA.

Hi versus, qui Bonifacium satis per se verum suum auctorem testantur, extant in codice Mus. Brit. Reg. 15 B. XIX. fol. 204 rev. Præfixa est inscriptio Incipiunt Enigmata Bonefatii episcopi quæ misit sorori suæ. Etsi codex iste satis antiquus est, imperitiam scribæ qui carmen exaravit vix facile est dicere aut intelligere; errores quidem, qui ubique abundant, certe centum ego correxi; quot adhuc corrigendi restent, dicere non audeo, quod sane satis deplorandum puto, nam totum poema elegantiis quibusdam omnino non caret.

VII. VITA ET MARTYRIUM S. LIVINI EPISCOPI ET MARTYRIS.

Hoc opus edidit Serrarius una cum Bonifacii epistolis p. 232 præmissa hac adnotatione.

NOTATIO.

S. Bonifacii epistolis adjungo, quæ ab eodem scripta est, vitam ac Martyrium S. Livini, qui et interdum Libvinus dicitur, licet distinguere videatur Arnoldus Wion citatus a me lib. 3. Mogunt. notatione 48, p. 559. Hanc vero historiam Reverendus et egregia eruditione ornatus, Christianæque historiæ amantissimus ac scientissimus vir, D. Aubertus Miræus Antverpiensis Canonicus, sub superiorum Francofurtensium Nundinarum finem mihi Antverpia perbenigne suppeditavit, cum hac inscriptione.

Textum Serrarii mutare religionem duxi; nam codices manuscriptos nullos unquam vidi.

VIII. DE VITA VEL PASSIONE BEATISSIMI MARTYRIS BONIFACII AUCTORE WILLIBALDO.

Hunc etiam libellum edidit Serrarius p. 253 cum hac nota.

NOTATIO.

Historiæ huic adjuncta erat de S. Livini in Gandavensem urbem translatione Narratio: sed quia ejus auctor non est S. Bonifacius, ea nunc a me omittitur: et ejus in locum sufficitur ipsius Bonifacii vita a S. Wilibaldo scripta. quam ab Reverendo D. Andrea Webero, Francofurtensis Ecclesiæ S. Bartholomæi Decano accepi, prout mihi lib. 3, Mogunt. Not. 1. p. 319, et 320, memoratum jam alias.

Editionem novam nuper dedit Pertzius inter "Monumenta Germaniæ" &c. unde in pluribus locis emendationes textus in hanc editionem meam adscivi. Quo dicto omnia dixi, quæ de Bonifacio et scriptis ejus dicenda habueram: sed vix lectori valedicere valeo quin prius defleam quod tam parvi extant hujus auctoris codices, unde epistolæ ejus emendari et res gestæ illustrari possint.—Spero tamen me non longo post tempore Sanctorum Apostolorum limina, unde per totas hasce occidentales partes emanaverunt bonæ literæ, visitaturum: inde digredientem Italiæ et Germaniæ bibliothecas, si mihi facultas contigerit, exploraturum. Tum si ita mihi fortuna arriserit ut novos codices Bonifacii eruam, nulla jactura temporis tanti mihi constabit, quin sedulo omnes conferam, et omnia inde excerpam, quæ ad hanc rem spectent. Omnia, quæ ex hoc labore obtinere potero, separatim supplementi loco edam et illis, qui hanc editionem emerint, communicabo.

Sequuntur Epitaphium et versus, qui in editione Wurdtweiniana occurrunt, et tabulæ, quas ad illustrandam chronologiam lector perutiles inveniet.

EPITAPHIUM

QUOD IN LUCENSI ITALIÆ URBE LEGITUR.

Hic rex Ricardus requiescit sceptrifer almus.
Rex fuit Anglorum: regnum tenet ipse polorum,
Regnum dimisit, pro Christo cuncta reliquit.
Ergo Ricardum nobis dedit Anglia sanctum.
Hic genitor sanctæ Walburgæ virginis almæ,
Et Willibaldi sancti simul et Winibaldi:
Suffragium quorum det nobis regna polorum.
Amen.

VERSUS,

QUI OLIM IN TEMPLO ARCIS MOGUNTINÆ LEGEBANTUR.

E stirpe natus regia Bonifacius
Britanniam ultro deserens,
Auctoritate Pontificis summi fuit
Apostolus Germaniæ.

FINIS.

TABULÆ

AD ILLUSTRANDAM CHRONOLOGIAM EPISTOLARUM S. BONIFACII.

---

1. Tabula eorum quorum vel ad quos epistolæ extant.

Nota—Nominibus quæ in hac tabula occurrunt nihil addidi præter titulos quos ipsi scriptores epistolis præfixerunt: hoc feci, ut lectori facilius appareret quantum auxilii ad epistolas chronologica serie ordinandas ipsæ adferant epistolæ.

Æardvulfus rex Cantiæ . . . Ep. 105

Agapetus Papa . . .

Albordus, vir magnificus . .

Aldherius Abbas . . . .

Aldhunus [pater congregat. trium monast.] . 148

Adolana Abbatissa 152

Alredus Rex 97

Amalardus [S. Petri ex mon. Horbach monachus?] 125

[vol. 1. p. 251, Ep. 125. Pro LULLO lege RICULFO.]

Andhun 67

Asolfus vir magnificus 8

Attotam [quid hoc nomen significet, nescio.—in epistola ipse se appellat indignum presbyterum] 131

Baldhardus 139, 140

Benedictus Episcopus et vicedominus sanctæ sedis Apostolicæ 74

Bertgitha 140

Berthwaldus famulorum Dei famulus . . 144

Bregwinus servus servorum Dei . . 120

Bugga vel Eadburga Abbatissa, filia Cangithæ . 3, 16, 17, 18, 19, 20, 30, 31, 32

Cangitha Abbatissa, mater Eadburgæ . . 30

Carolus Dux, Major domus, Rex . 5, 11, 130

Cena servus servorum Dei, summi Pontif. inf. præditus 118, 121

Cene, indigna 34

Cineheardus Wentanæ civitatis episcopus 104, 111

Cneuberga Christi famula [e 3 mon.] . . 148

Coenburga Abbatissa [e 3 mon.] . . . 148

Coengilsus Abbas 148

Cuntharius, vir magnificus 8

Cuthbertus Archiepiscopus . . . 63, 103

Cuthbertus Abbas . . 37, 113, 114, 117, 123

Cuthwine 113

Cynewulfus rex Occid. Saxon. . . . 124

Dalhunus magister Lulli 90

Daniel Episcopus 1, 12, 13, 14

Daniel sanctæ plebis famulus . . . 138

Deneardus presbyter 35, 88, 96

Doto servus servorum Dei 110

Duddus Abbas 41

Eadburga [vide Bugga]

Eanbertus 96

Eanvult servus Christi 115

Eanwulfus Abbas 130

Eardulfus Hrofensis ecclesiæ Antistes . . 105

Ebwaldus Estanglorum rex 29

Egbertus Archiepiscopus 38, 52

Egburga, discipula Bonifacii . . . 33

Elfleda ecclesiasticæ familiæ famula . . 152

Eoban 42

Ethelbaldus rex Merciorum, rex Anglorum 53, 62

Ethelbertus rex Cantiæ 73

Fortherius sacerdos, Episcopus . . 138, 144

Fridericus Moguntinæ sedis Archiepiscopus 153

Fulredus sacerdos, presbyter . . . 79

Gemmulus diaconus sanctæ sedis Apostolicæ Archidiaconus 58, 59, 86

Geppan 42

Godolaus vir magnificus 8

Gregorius servus servorum Dei . 2, 7, 8, 9, 10, 15, 24, 25, 43, 44, 45, 46, 127.

Gregorius Christi ecclesiæ presbyter et Abbas 93

Herefridus presbyter 61

Ingalice presbyter 91

Ingeldus Abbas 148

Isidorus Episcopus 136

Jatto, humilis vernaculus 128

Joannes Episcopus, servus servorum Dei . 156

Kanebada Abbatissa, regalis prosapiæ generositate prædita 35

Latito [vide an revera nomen scriptoris sit, an potius significet scriptorem nomen suum latere velle] 141

Leo Episcopus servus servorum Dei . 126, 153

Leobgitha ultima leve jugum Christi portantium famula 21, 23, 92

Ludovicus Imperator 129, 132

Luido Episcopus 45

Lullus 90, 91, 92, 93, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124

Magingoz 99, 100, 116

Mason Episcopus 136

Milredus servus Deo servientium 106

Nothelmus Archiepiscopus 40

Optatus Abbas 82

Osgiva, Regina regis Alredi 97

Oswitha [sive Swithan] 102

Otgarius Archiepiscopus 127, 128

Pecthelmus Episcopus 39

Pippinus, major Domus, Rex . 65, 80, 95, 98

Regenbertus Præfectus 47

Riculfus Archiepiscopus . . . 125, 126

Rudoltus Episcopus 45

Sigebaldus ultimus famulorum Dei famulus . 26

Sigeherius 96

Sigewaldus 96

Stephanus Papa 78, 94

Tatwinus 42

Theophylacias archidiaconus sanctæ sedis Apostolicæ 83, 84

Torthelmus Episcopus 28

Trecea 107

Vivilus Episcopus 45

Wetbert 70, 147

Wicbertus Abbas 109

Wido (congreg. S. Pet. ex monast. Horbach) 125

Wiehtbertus presbyter 148

Wigbertus presbyter . . . 42, 119, 122

Wigo Episcopus 45

Wilarius vir magnificus 8

Willelmus Mogunt. Archiep. . 154, 155, 156

Winbertus 96

Witta, sanctæ ecclesiæ Barbaranæ . . 51

Zacharias Papa . . . 48, 49, 50, 51, 54, 55, 56, 57, 60, 64, 65, 68, 71, 72, 75, 76, 77

TABULA

SUBSCRIPTIONUM EPISTOLARUM QUARUNDUM, ET CONCILIORUM S. BONIFACII.

---

1. Epistolarum.

2—Id. Mai.—imp. Leo. anno 3—ind. 3
7—Kal. Dec.—imp. Leo. anno 7
Constantini fil. ej. anno 4—ind. 6
10—Kal. Dec.—imp. Leo. anno 7
patriciatus ejus anno 7.
Constantini fil. ej. an. 4—ind. 6
15—II Non. Dec.—imp. Leo. anno 8
patriciatus ejus anno 8
Constantini fil. ej. an. 5—ind. 8
24—X Kal. Dec.—imp. Leo. anno 10
Constantini anno 7—ind. 10
46—IV Kal. Nov.—imp. Leo. an. 23
Constantini fil. ej. an. 20—ind. 8
50—Kal. Apr.—imp. Constantin. an. 24—ind. 11
51—Kal. Ap.—imp. Constantin. an. 24
imperii ejus an. 2—ind. 11
54—Kal. Jul.—imp. Artavasd. ann. 3.
patriciatus ejus an. 3
Nicephor. an. 3—ind. 10
55—Non. Nov.—imp. Artavasd. an. 3
patriciatus ejus an. 3
Nicephor. fil. ej. an. 3—ind. 13

56—Kal. Jul.—imp. Constantin. an. 24
imperii ejus an. 4—ind. 14
60—Kal. Nov.—imp. Constantin. an. 27
imperii ejus an. 5—ind. 14
61—Non. Jan.—imp. Constantin. an. 28
imperii ejus an. 6—ind. 15
66—Anno Dom. incarnat. 747—Men. Mart. die 22
Principatus vero Karlom. et Pipini frat. ej. an. 6.
71—Kal. Maii—imp. Constantin. an. 29
patriciatus ejus an. 7—ind. 1
72—Prid. non. Nov.—imp. Constantin. an. 32
patriciatus ej. anno 11—ind. 5
76—Prid. Non. Nov.—imp. Constantin. an. 32
imperii ejus an. 11—ind. 5
77—Prid. Non. Nov.—imp. Constantin. an. 32—ind. 5
115—IX Kal. Jun. . . . . . ind. 11
130—8 Kal. Jun. . . . . . ind. 11

2. Subscriptio juramenti.

Imper. Leone M. Imp. an. 7 post consulatum ej.
Constantini fil. ej. an. 4—Ind. 6

3. Conciliorum.

Conc. III.—An. inc. Dom. 742—XI Kal. Mai.
Conc. VI.—An. 744—VI Non. Mart.—anno II. Childerici.
Romana Synodus—Imp. Constantini an. 26—Oct. 25
Post Consulatum ejus anno quinto —Ind. 14

TABULA CHRONOLOGICA

PONTIFICUM, IMPERATORUM, REGUM, EPISCOPORUM &c. QUORUM MENTIO FIT IN EPISTOLIS BONIFACIANIS NECNON ALIORUM QUI IISDEM TEMPORIBUS VIXERUNT.

A.D.	Ind.	Imp. Orien.	Pont. Max.	Reges et Maj. Dom. Fran.	Res gestæ.
691	4	Justinianus I.	Sergius I.	Pipinus II. Clovis III.	Berthwaldus Archiepiscopus fit Cantuariensis.
692	5	8	6	12.... 2	
693	6	9	7	13.... 3	
694	7	10	8	14.... 4	
695	8	Leontius I.	9	15 Childebert III.	
696	9	2	10	16.... 2	
697	10	3	11	17.... 3	

A.D.	Ind.	Imp. Orien.	Pont. Max.	Reges et Maj. Dom. Fran.	Res gestæ.
698	11	Tiberius III.	12	18.... 4	
699	12	2	13	19.... 5	
700	13	3	14	20.... 6	Luitpertus rex Longobardorum.
701	14	4	Johannes VI.	21.... 7	
702	15	5	2	22.. . 8	
703	1	6	3	23.... 9	
704	2	7	4	24....10	
705	3	Justinianus II. secundum.	Johannes VII.	25....11	Vetus Westsaxonum parochia in duas dividitur, quarum alteri, Wintoniensi, præficitur Daniel.
706	4	2	2	26....12	
707	5	3	3	27....13	
708	6	4	Sisin. et Constant.	28.. .14	
709	7	5	2	29....15	
710	8	6	3	30....16	
711	9	Philippus Bardanes.	4	31 Dagobert III. 1	

A.D.	Ind.	Imp. Orien.	Pont. Max.	Reges et Maj. Dom. Fran.	Res gestæ.
712	10	2	5	32..... 2	Luitprandus Rex Longobardorum
713	11	Anastasius I.	6	33.... 3	
714	12	2	7	34.... 4	
715	13	3	Greg. II.	1 Car. Mart. Chilp. II.	Chilpericus II.
716	14	Theodosius III.	2	2.... 2	Ethelbaldus rex Merciorum fit.
717	15	2	3	3.... 3	
718	1	Leo III. Isauricus.	4	4.... 4	
719	2	2	5	5.... 5	
720	3	3	6	6 Thiericus IV.	Pechthelmus Casæ candidæ episcopus.
721	4	4	7	7. .. 2	
722	5	5	8	8.... 3	
723	6	6	9	9.... 4	
724	7	7	10	10 ... 5	
725	8	8	11	11 ... 6	

A.D.	Ind.	Imp. Orien.	Pont. Max.	Reges et Maj. Dom. Fran.	Res gestæ.
726	9	9	12	12.... 7	
727	10	10	13	13.... 8	
728	11	11	14	14.... 9	
729	12	12	15	15....10	
730	13	13	16	16....11	Tatwine Arch. Cant.
731	14	14	Greg. III.	17....12	
732	15	15	2	18....13	
733	1	16	3	19....14	
734	2	17	4	20....15	
735	3	18	5	21....16	
736	4	19	6	22....17	Nothelmus Arch. Cant. Egbertus Arch. Eborac.
737	5	20	7	23 inter-regnum	
738	6	21	8	24.	
739	7	22	9	25......	
740	8	23	10	26......	Cuthbertus Arch. Cant.
741	9	Constantinus V. Copronymus.	Zacharias	Carolomannus et Pipinus	

A.D.	Ind.	Imp. Orien.	Pont. Max.	Reges et Maj. Dom. Fran.		Res gestæ.
742	10	2	2	2 Childericus III.		
743	11	3	3	3....	2	
744	12	4	4	4....	3	Hildebrandus rex Longobardorum Ratchis Humfridus Winton. Episc.
745	13	5	5	5....	4	
746	14	6	6	6....	5	
747	15	7	7	7 Pipinus solus rex..	6	Ebwaldus rex
748	1	8	8	8....	7	
749	2	9	9	9....	8	Astolfus rex Longobardorum.
750	3	10	10	10....	9	
751	4	11	11	11....	10	
752	5	12	Stephanus II.	Pipinus parvus rex Franciæ		
753	6	13	2	....	2	
754	7	14	3		3	Cineheard Episc. Wintoniensis.
755	8	15	4		4	Lullus Archiepiscopus Moguntinus

A.D.	Ind.	Imp. Orien.	Pont. Max.	Reges et Maj. Dom. Fran.	Res gestæ.
756	9	16	5	5	Desiderius rex Longobardorum—Ethelbaldus rex Merciorum moritur—Cynewulfus rex Wessexiæ.
757	10	17	Paulus I.	6	
758	11	18	2	7	
759	12	19	3	8	
760	13	20	4	9	
761	14	21	5	10	Bregwinus Archiep. Cantuariensis.
762	15	22	6	11	
763	1	23	7	12	
764	2	24	8	13	
765	3	25	9	14	
766	4	26	10	15	Egbertus Archiepiscopus Eborac. moritur.
767	5	27	11	16	
768	6	28	Stephanus III.	Carolus Magnus et Carlomannus	
769	7	29	2	2.... 2	
770	8	30	3	3.... 3	

A.D.	Ind.	Imp. Orien.	Pont. Max.	Reges et Maj. Dom. Fran.	Res gestæ.
771	9	31	4	4. . . .	
772	10	32	Adrian I.	5. . . .	
773	11	33	2	6. . . .	
774	12	34	3		Carolus magnus Longobardos vincit
775	13	Leo IV.	4	8. . . .	Cynewulfus rex Wessexiæ moritur.
776	14	2	5	9. . . .	
777	15	3	6	10	
778	1	4	7	11	
779	2	5	8	12	
780	3	Constantinus VI. et Eirene.	9	13	
781	4	2	10	14	
782	5	3	11	15	
783	6	4	12	16	
784	7	5	13	17	
785	8	6	14	18	
786	9	7	15	19	
787	10	8	16	20	Riculfus Archiepiscopus Moguntinus.
788	11	9	17	21	

A.D.	Ind.	Imp. Orien.	Pont. Max.	Reges et Maj. Dom. Fran.	Res gestæ.
789	12	10	18	22	
790	13	11	19	23	Ethelhardus episcopus Winton.
791	14	12	20	24	
792	15	13	21	25	
793	1	14	22	26	
794	2	15	23	27	
795	3	16	Leo III.	28	
796	4	17	2	29	
797	5	18	3	30	
798	6	19	4	31	
799	7	20	5	32	Carolus Magnus Imp. Occid. coronatur
800	8	21	6	33(1)	
801	9	22	7	34(2)	
802	10	Nicephorus I.	8	35(3)	
803	11	2	9	36(4)	
804	12	3	10	37(5)	
805	13	4	11	38(6)	
806	14	5	12	39(7)	
807	15	6	13	40(8)	

A.D.	Ind.	Imp. Orien.	Pont. Max.	Reges et Maj. Dom. Fran.	Res gestæ.
808	1	7	14	41(9)	
809	2	8	15	42(10)	
810	3	9	16	43(11)	
811	4	Stauricius—Michael I.	17	44(12)	
812	5	2	18	45(13)	
813	6	Leo V. Armen.	19	46(14)	Astulfus Archiepiscopus Moguntinus
814	7	2	20	Ludovicus pulcher	
815	8	3	21	2	
816	9	4	Stephanus IV.	3	
817	10	5	Paschalis I.	4	
818	11	6	2	5	
819	12	7	3	6	
820	13	Michael II.	4	7	
821	14	2	5	8	
822	15	3	6	9	
823	1	4	7	10	

A.D.	Ind.	Imp. Orien.	Pont. Max.	Reges et Maj. Dom. Fran.	Res gestæ.
824	2	5	Eugenius II.	11	
825	3	6	2	12	Otgarius Archiepiscopus Moguntinus
826	4	7	3	13	
827	5	8	Valentinus—Gregorius IV.	14	
828	6	9	2	15	
829	7	Theophilus	3	16	
830	8	2	4	17	
831	9	3	5	18	
832	10	4	6	19	
833	11	5	7	20	
834	12	6	8	21	
835	13	7	9	22	
836	14	8	10	23	
837	15	9	11	24	
838	1	10	12	25	
839	2	11	13	26	
840	3	12	14		ImperiumOccidentale in tres partes dividitur

A.D. 856	Ind. 4	Carolus Archiepiscopus Moguntinus
863	——	Suidbertus, &c.
889	c. 2	Otto, &c.
912	——	Herigerius, &c.
927	——	Hildebertus, &c.
937	——	Fridericus, &c.
954	——	Willelmus, &c.

POSTSCRIPTUM.

NE hoc folium vacuum sit, iterum lectores moneo, horum scriptorum, quos nunc primum sub nomine Patrum Ecclesiæ Anglicanæ continua serie vulgamus, omnia opera nunquam adhuc lucem vidisse, quod in futuro tempore post editionem meam ad finem perductam, vix spero dici poterit. At quod æque notandum est, etiam illa scripta, quæ olim ediderunt Commelinus, Gerberon, Wharton, Goussainville, Lupus et alii, adeo erroribus abundant ut non minimam laboris mei partem in illis corrigendis posuerim: sed in hac re secundo lectores sunt monendi, si quid ego vel in textu meliorando vel in adnotationibus tractandis incuria aut inscitia erravero, nullatenus me istos errores celare, aut ullo velamine obscurare, sed quantum in me fuerit, in lucem prodere, ut quam facillima sit correctio, curaturum.

Tertium lector monendus est, ubicunque aliquid novi in bibliothecis adhuc latens invenero, etiam si ad eos scriptores spectet quorum editio operum jam ad finem perducta fuerit, religionem mihi fore quam celerrime supplementum edere, quo ea nova opera ad editionem jam apud emptores locatam, sumptu meo adnectantur. EXEMPLI GRATIA. *Beda venerabilis quinque se ait epi-*

stolas sub titulo Libri epistolarum ad diversos scripsisse. Duæ tantum in editionibus Bedæ extant: aliarum trium, jam diu a doctis desideratarum, duas ego e codice Parisiensi exscriptas inter opera Bedæ nuper edidi. Tertiam! ultimam! præ aliis elegantiori, nitidiori stylo scriptam, intra hos paucos dies, quod felix, faustumque sit, inveni, atque emptoribus editionis meæ brevi communicabo!

Quartum moneo lectorem, me huic Patrum Ecclesiæ Anglicanæ editioni die totam operam impendere, noctu somnia: et si post duos aut tres annos seriei auctorum cujus initium fuit (fatis iniquis) Beda Venerabilis, finem, Deo propitiante, Rogerus Baconus imposuerit, est mihi in animo indicem Historicum secundum literam, conficere, chartas geographicas et tabulam chronologicam addere, quibus historia nostri regni ecclesiastica et literaria quantum in me erit, accuratissime illustrabitur. Valeat Lector Benevolus.

3 2044 005 046 974

